6
39 -f
70

BIBLIOTECA NAZIONALE VITTORIO EMANUELE
6
28 H
30

V/ 0 148 f 3o

6. 3 A. 2. 70

DE CONSCRI BENDIS EPISTO LIS OPVS DES. ERASMI ROT.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

VIRTVTE DVCE,

COMITE FORTVNA.

LVGDVNI APVD SEB. GRYPHIVM,

1540.

ERASMVS ROTERODAMVS NICOLAO BERALDO S. P.

Poſteaquàm Holonius ille deſierat eſſe apud ſuperos, eruditiſſime Beralde, non putabam mihi quenquã alium metuẽdum, qui nænias, quas iuuenis uel exercendi ſtyli gratia, uel obſequundans amicorum affectibus ſcripſiſſem, in uulgus ederet, in quiduis potius, quàm in hoc natas. Et ecce de repente apud Britannos exortus eſt alter Holonius, qui librum de componendis epiſtolis excudit, quem annis abhinc ferme triginta Lutetiæ ſcribere cœperam, cuidam amico parum ſyncero, cui ſimili munere gratificari uolebam, uidelicet ut haberent ſimiles labra lactucas. Lectioni ſimul & compoſitioni, non plus temporis tributum eſt, quàm dies uiginti. Atque adeo non erat tum animus hoc opus abſoluere, ut archetypum illi tradiderim auferendum (nam adornabat longinquam profectionem) nullo antigrapho apud me ſeruato. Aliquantò pòſt, amici quidam, qui, neſcio quo caſu, nacti, nugas eas deſcripſerant, precibus adegerunt me, ut operis rudimentum abſoluerem. Erat enim non ſolùm rude, uerumetiam truncum ac mutilum. Receperam in manus, ſed quum ne retractanti quidem arrideret, in totum abieci, nequaquam fore ſuſpicans quenquam tam effrontem, qui me ui-

uo &

uo & reclamante ſchedas meas euulgaret. Verum, ut uideo,nihil iam pudet typographos. Poſtea quàm experiuntur nihil auidius rapi,quàm nugaciſsimas quaſq; nænias,neglectis interim priſcis ac probatis autoribus, perfricta fronte, ſequuntur illud è Satyra : Lucri bonus eſt odor ex re Qualibet. Proinde nos tametſi ſic eſſemus affecti,ut nunquàm antehac æquè ſenſerimus, quomodo fuerit animatus Flaccus,quum ſcriberet carmẽ illud:Vt nox longa quibus,&c.nam agnoſcis reliqua : tamen ſepoſitis operis ſacratioribus,quæ ut magis decẽt hanc ætatem,ita magis iuuant hunc animum: dies aliquot in recognoſcendis quæ iam exierant, perdidimus, neſcio quanta iactura ſtudiorum grauiorum, certe maximo meo tædio. Quod ne mihi ſæpius accidat,etiam atque etiam te rogo mi Beralde,effice quouis pacto, ut iuuenis iſte, nimium, ut apparet,amans mei, librum,quem, uti ſcribis,à callido uenditore magno emit, aut aboleat, aut certe tibi tradat ad me tranſmittendum , quò mihi liberum ſit de eo ſtatuere. Typographis quid imprecer, niſi mentem meliorem ipſis dari? Cæterum iuuentutem ſtudiorum cultricem,libens admonuerim, ut in hiſce nugis quàm minimum operæ perdat. Video, diſcruciorq́; animo, bellum hoc inter Germanos & Gallos in dies magis ac magis incrudeſcere. Quanta totius rei Chriſtianæ calamitas, duos potentiſsimos orbis monarchas, ſic feralibus diſsidijs inter ſe conflictari? Tolerabilius eſſet malum,ſi res eorum, quorum intereſt, monomachijs finiretur. Sed quid cõmeruere ciues & agricolæ,qui ſpoliantur fortunis, exiguntur ſedibus,trahuntur captiui,trucidantur,ac laniantur? O' fer=

reos principum animos, ſi hæc perpendunt, ac ſtrunt: ô craſſos, ſi nõ intelligunt: ſupinos, ſi non expendunt. Erat *nonnulla ſpes in hoc nouo pontifice, primum theologo, deinde ſpectatæ à primis annis integritatis. Verum haud ſcio, quo pacto ſit ut pontificum autoritas longe plus ualeat ad excitandum inter principes bellum, quàm ad componendum. Sed hi tumultus non dirimunt muſarum fœdera, nec hæc commercia nobis intercipere poſſunt bellorum leges.* Non *cõuenit Cæſarianis & Gallis, ſed pulchre cõuenit honeſtiſſimorum ſtudiorum ſodalibus.*

Quare ualebis uir humaniſſime, ſimulq; quum dabitur opportunitas, Budæum, Deloinum, Brixium, *ac reliquos amicos meo nomine ſalutabis diligenter.* Baſileæ VIII. Cal. Iun. ANNO, M. D. XXII.

D· ERASMVS
ROTERODAMVS, DE RA TIONE CONSCRI= BENDI EPI- STOLAS.

Quis epiſtolæ character.

QVI *in epiſtolis unum aliquem cha= racterem uel requirunt, uel præ= ſcribunt: id quod ab eruditioribus etiam quibuſdam uideo factum: ij mihi nimirum de re tam multipli= ci, propeq́; in infinitũ uaria nimis anguſte atq; arcte uidentur agere.* N*eq; ſanè ita multo minus abſurde facere eos exiſtimo, quàm ſi ſutor omni pedi ad eandem formã crepidam uelit conſuere: aut ſi pictor quoduis animal iiſdem liniamentis, iiſdemq́; coloribus conetur effingere: aut ſarcinator con= ſimilem ueſtem pumilioni ac gigãti tribuere ſtudeat.* N*e= gant epiſtolam ſcrẽdam eſſe, niſi quæ intra exilem dicẽdi figurã ſeſe contineat: niſi quæ illaborata diſſolutáq; fluat, & omnibus contẽtionis neruis careat: niſi quæ uulgo mu tuatis uerbis contexta: niſi deniq; quæ breuitate ipſa epi= ſtolæ nomen mereatur potius, quàm uoluminis.* H*anc for= mam ſi quis ſuo quodam inſtituto ſequi maluit: ut ſæpe= numero pro ingeniorum uarietate, aliud ſcribendi genus alij magis arridet: cum hoc equidem non admodum pu=*

 gnabo.

gnabo. Sit enim per me ſuum cuique pulchrum. Verum ſi eam nobis ita præſcribit, ut uel ſolam, uel optimã haberi uelit, cum argumentorum ſpecies non minus ſint innumerabiles, quam mundi illi Democritici: & nullum ferè argumenti genus non recipiat epiſtola: & nuſquam oporteat orationis habitum cum argumenti genere diſsidere: quî quæſo poteſt tam infinitæ rerũ uarietati, ſimplex ſermonis character accõmodari? Quem quidẽ, ut uel maxime alioqui per ſe optimũ deligas, fieri tamen non poteſt, ut idẽ ubiq; optimus eſſe uideatur. Ego tum unamquanq; orationis figurã optimam exiſtimo, cum maxime in loco adhibetur: tum peſsimã, quoties iuxta priſcum Græcorum adagionem, τὸ ἐν φακῇ μύρον: hoc eſt, in lente unguentum admiſcuerimus. Atq; hæc quidem eruditis abunde ſatis in ſumma dicta fuerint. Cæterum literatoribus iſtis quibuſdam triuialibus, ut multò indoctioribus, ita non paulò magis importunis, pinguiore (quod aiũt) Minerua, & per partes ſatisfaciendum eſt. Quibus etiamſi (ut ſolent eſſe pertinaces) fieri ſatis non poterit, tamen eos coargui uel puerorum intereſt, ne horum autoritate decepti, ea rudibus annis diſcant, atq; imbibant, quæ grandes iam dediſcere aut pudeat, aut nolint, & ut maxime uelint, non poſsint. Atqui hoc indoctum doctorum genus & illiterata literatorum turba, literarijs in ludis hodie præcipue regnat, & tanquam in ſua tyrannide Phalariſmum quendam exercet. Illic mihi blatero quiſpiam arrepta cenſoria uirgula, Solonis leges dictabit, clamabitq; delendam eſſe epiſtolam, quæ non intra duodecim uerſiculos conſtiterit: hanc enim epiſtolari modo præfixam eſſe metam

tam. Obliteremus igitur hoc cenſore pleraſque Platonis, Ciceronis, Plinij, Senecæ, D. Hieronymi epiſtolas, ὑπὲρ τὰ ἐσκαμμένα πηδώσας, & contemptis iſtorum limitibus in iuſtum uſq; uolumen porrectas. Quid ſi argumentum uarium et amplum obiectum erit, tu nihilo minus me cohibebis, & circulum iſtum tuum magicū egredi uetabis? Ageſilaus haudquaquā probum cerdonem ſibi uideri dicebat, qui paruo pedi magnum induceret calceū: at quantò moleſtior, qui magnū pedem arctiore calceo ſtringit torquetq́;? Recte Fabius ſcribit, abſurdū fore, ſi quis Herculis perſonam, & cothurnos infanti tribuat, uerū multo uidetur abſurdius, ſi infantis faſciolas, calceolosq́; Herculi coneris accōmodare. Neq; paulò grauius eſt tum flagitium, tum etiam periculum, in re copioſa contrahi, quàm in re non ampla copioſiorē fieri: propterea, quòd ſuperuacua fortaſſe cum tædio leguntur: certe neceſſaria non niſi magno utriuſque diſpendio prætereuntur. Porrò ſi omnino propoſitum eſt, delicatis quorūdam ingenijs conſulere, quibus omnis epiſtola longa eſt, nihil eſſe ſcribendum præcipiamus. Neque rurſus hæc dixerim, quòd eos probem, qui ridicule copiam affectantes, emendicatis uocculis & male conſutis ſententiarum centonibus, epiſtolam infarciant: quiq́; cum omnino ſcribere neſciant, tamē ſcribendi finem inuenire nunquā poſſunt (nihil enim infantia loquacius) ſed ut puerorum cauſa, eorum ſtultitiā reſellam, qui ſuam infantiam Laconiſmi nomine prætexunt, cum interim nec ipſa breuitatis ac copiæ uocabula, quid ſibi uelint, intelligant, cum unius atque eiuſdem artificis ſit utrunq́;. Etenim quemadmodum apud Platonem So-

crates, eum demum optime uerum dicere poſſe colligit, qui ſit idem artifex mentiendi optimus: ita nemo breuitatis nomine rectè laudabitur, qui non idem quàm copioſiſſime ſcribere poßit. N*am quid tandem eſt breuitatẽ præſtare?* N*empe maximam rerum uim, quoad fieri poteſt, in pauca conferre, non pauca ſcribere: quod alioqui uel indoctißimus quiſq;, deſidioſißimusq́; facilimè poßit.* O*mnẽ igitur ad copioſe dicendum ſupellectilem in animo præpararis oportet, ſi Laconiſmi, hoc eſt breuiloquentiæ laudem auferre uoles.* E*a autem pro argumenti oblati modo, utq́; ſeſe dabit ocium uel ſcribenti, uel lecturo, ita utemur: modo rei ſatis fiat.* N*eq; interim ulla epiſtola non breuis uidebitur, in qua præter argumenti diſpendium nihil adimere queas: quæ ſic eſt ſcripta, ut iterum atq; iterum relecta, tamen non ſatiet: cum tua interim, uel intra duodecim uerſiculos conſiſtens, adeo breuis non ſit, ut* I*liade quoq; uideatur prolixior.* Q*uandoquidem in hac tametſi longißima, nullus ex tot uerſuum milibus redundat, cùm ex tuis illis undecim uerſiculis, ſeptem poßint reſecari: atq; ita ſanè reſecari, ut reliqui quoq; ob ſermonis ineptiam, immẽſæ prolixitatis nauſeam faciant.* Q*uare ſi quem in ſcribendis literis impendiò delectat hic* L*aconiſmus, per me quidem licebit, ſi rei ocijq́; modo, non chartarum ſpatijs, ac uerſiculorũ numero breuitatem metiatur.* N*ec ita ſcribat paucißima, ut ex ijs ipſis ſuperſint quædam, ſed ut uelut è diuite rerum aceruo optima quæque decerpta fuiſſe appareat.* M*eminiſſe tamen debemus, nonnihil intereſſe inter uolumẽ & epiſtolam, propterea quòd hæc ad temporis, rerum, perſonarumq́; præſentem ratio*

Breuem eſſe quid.

Pauca ſcribere.

Volumen & epiſtola, quid differant.

rationem, quantum licet, eſt accommodanda. Volumen quoniam omnibus ſcribitur, ita temperandum eſt, ut optimis atq; doctiſsimis placeat.

De illaborata epiſtola.

SVnt qui non ferant epiſtolam niſi inelaboratam: & hac de cauſa figuratam eſſe nolint, ne ſi quid in ea phaleratum fuci'ue appareat, lucernam olere dicatur. At ego citius feram epiſtolam, quæ lucernam oleat, quàm quæ temetum: quæ myrothecia, quàm quæ hircum. Quis porrò tam iniquus cenſor, qui non eas ueterum epiſtolas optimas iudicet, quæ ſint omni cura, arteq; elaboratæ? Quid unquam exquiſitius, accuratiusq; ſcripſit Cicero, quàm illam prolixam ad Lentulum: rurſus illam, qua Curioni commendat Milonem, & pleraſque ad M. Varronem: præcipue uerò eam, qua Luceio perſuadere conatur, ut res ab ſe geſtas, literis mandet: quam ipſe uelut accuratè, feliciterq; ſcriptam, Atticum uti legat hortatur? An lector his anteponat eas, quas ſcripſit ad Terentiam, Ciceronem, Tironem, aut Acilium? An Plinius dum Ariano ſuo ſcribit, quid ſit actum in cauſa Marij Priſci: dum Gallo Laurentinum ſuum deſcribit: dum Minitiano narrat, quid rerum geſſerit in prouincia Betica: dum Apollinari Tuſcos agros ſuos depingit, num decem uerſibus abſoluit epiſtolam? Atque is teſtatur eas potiſsimum à ſe collectas, quas ſcripſiſſet accuratius, nimirum ut poſteritate digniores. Sed interim habenda ratio, cui ſcribas. Sunt qui neglectam & illaboratam epiſtolam ſui contemptum interpretantur. Sed ut dicam in genere, quemadmodum incidere poteſt, ut pro perſonæ cui ſcribis, proq;

argumenti ratione, nullum ornamentorum aut dignitatis genus non deceat epiſtolam: ita ferè congruit ſimplicitas quædam orationis, ſed elegans. Non efflagito phaleras, ſed idem non fero pannos. Non deſidero calamiſtros, modo adſit mundicies. Pigmenta negas, at ſordes ut abſint facito. Non requiro curam anxiam ac moroſam, ſed rurſum nolo ſcopas diſſolutas. Poſtremò, ſi libet, ſcribito ex tempore: ſcribito quicquid in buccam uenerit, ſed ita ut ad Atticum fecit Cicero.

De grauitate epiſtolæ.

NAm iſtos, qui nuſquam uolunt aſſurgere epiſtolæ phraſim, ſed quotidiano ſermoni proximam eſſe oportere contendunt, uel una Ciceronis epiſtola facilè reuicerit: nimirum ea quam ſcripſit ad Octauium Auguſtum: quæ adeò non repit humi, ut non ſolùm attollatur ad orationum procellas, uerum etiam in tragœdiam exeat. Et arbitror atrociſsimã eius epiſtolæ partem eſſe reſectam ab ijs, qui hoc uel Octauij, uel Ciceronis intereſſe putabãt. Quid enim illa, Quid illis interrogantibus, quid agat nunc Reſpub. reſpondebit aliquis noſtrũ, qui proximus in illam æternam domum deceſſerit? à quo accipient de poſteris ſuis nuncium ueteres illi Aphricani, Maximi, Pauli, Scipiones, quid de patria ſua audierint, quam ſpolijs, triumphisq́; decorarunt, & cætera quæ conſequuntur. Num remiſsiora tibi uidentur illa Albanorum tumulorum obteſtatione, qua nihil in oratione uehementius inueniri poſſe putat Fabius? Efferueſcet igitur uel in tragicam uſq; uociferationem epiſtola, ſi quando res ita poſtulabit, ſumetq́; ampullas, et ſeſquipedalia uerba. Neque

que de bello,paceq́; ſimili ſtylo loquetur eruditis magnatibus,quo de macerandis ſalſamentis,aut coquendis holeribus mandaret famulo. Cæterum in mediocribus argumentis,ſi non incidet quod aliud ſuadeat, non diſplicebit Atticiſmus in epiſtola: nec hic requiram fulmina aut tonitrua Periclis,ſi modo ſermo uelut è fonticulo limpidis aquis, grato leniq́; murmure perſtrepentibus fluat, non uelut mortuus,ſtagni in morem torpeat, omnium expers affectuum.

De perſpicuitate epiſtolæ.

ECce *autem maxima pars eorum, qui hoc iuris uel ætatis, uel fortunæ prærogatiua ſibi uindicant, ut de literis quas non didicerunt, cenſuram agant, magnis etiam conuitijs à nobis efflagitant perſpicuitatem. Graue flagitiũ eſſe clamitant,ſi uerbum ullum miſceatur epiſtolæ,quod legẽtem uel tantiſper remoretur. Memini quum ipſe puer annos natus quatuordecim ſcripſiſſem tutori cuidam meo, quem magis etiam puer habueram inſtitutorem:& ex lectione librorũ,qui tum ſuppetebant, admi ſcuiſſem nonnihil:reſcripſit homo, non minus ſuperciliosus,quàm indoctus, ut ſi poſthac eſſet animus tales epiſtolas mittere,eadem opera commentarium adiungerem: ſibi ſemper hunc fuiſſe morem,clare, & punctuatim ſcribere. nam his floſculis ſibi placebat. Non hæc dico, quòd negem in quauis oratione præcipuam eſſe laudem perſpicuitatis. Quid enim eſt oratio, quæ non intelligitur? Sed quemadmodum pro re non ſolum probanda,uerum etiam neceſſaria eſt perſpicuitas, facilitasq́; ſermonis: ueluti, quoties ſerium quippiam petitur ab homine ſemidocto,*

moroſo

moroſo'ue,aut etiã uehementer occupato:ita incidit nonnunquam,ut non aliud genus excuſatius admittat obſcuritatem:uelut cum eruditus cum erudito uelitatur literatis iocis, quos nolit à quouis intelligi. Quemadmodum nos olim luſimus cum eruditiſsimo uiro Thoma Linacro: cui ſcripſimus epiſtolam metro trochaico tetrametro, ſed ita temperata compoſitione,ut aliud agenti nõ ſuboleret eſſe carmen. Admonueram in epiſtolæ frontiſpicio,ut ſibi caueret:nam mihi in animo eſſe ipſum hac epiſtola fallere: & in calce adieci iam me fefelliſſe, ni fallerer ipſe. Non ſenſit homo fraudem,niſi monitus à me. Mihi nõ diſplicet illud Octauij Cæſaris,nõ aliter in ſermone fugiẽdum uerbum inſolens, quàm in curſu ſcopulum. Et meritò ridentur hoc noſtro ſeculo quidam Apuleiani,& obſoletæ antiquitatis affectatores. Arridet uſitatis uerbis cõtexta oratio, ſed ab iſtis lubens quæſierim, quæ tandem appellent uſitata. Num è compitis, ac triuijs ſumpta? Recte ſanè ſi Gallice, aut Germanice ſcribendum erit. Verum ſi Græcè aut Latinè, quid minus conuenit, quàm eius ſermonis mundiciem ab his autoribus petere, apud quos præter meras ſordes nihil eſt? Olim hoc iuris erat conſuetudini publicæ,ut quaſdam uoces antiquaret, alijs gratiam nouitatis adderet. Quanquàm ne tum quidem omnia placebant doctis, quæ uulgo in conciliabulis, theatris, aut caſtris iactarentur: & erant in libris eruditorum, ad quæ reſiſteret plebeius lector. Nunc uerò Latinè loquẽdi conſuetudo, non à foris aut cõciliabulis idiotarum, ſed à probatis autoribus petitur. Itaque nullum uerbum inuſitatum uideri debet, quod extet in elegantis mundiq; ſcriptoris

ptoris

ptoris literis. Quid Ciceronis oratione candidius, quid apertius? At hic nõnullis uidetur Cimmerijs tenebris obuolutus. Quid Terentiano ſermone luculentius? At hunc ne commentarijs quidem adiuti, complures intelligunt. In ſordidis autoribus uerſatus, ſi quando inciderit in Quintilianum, clamat omnia ſibi uideri Græca, aut Arabica. Danda eſt opera, ut ſimus aperti, ſed eruditis. Neq; quẽquam cõmoueat obſcuritatis crimen, quod ſit illi cum Cicerone, aut Tito Liuio commune. Clamitas tenebricoſam eſſe Flacci dictionẽ, ſed eruditis uel in primis admirabilis eſt erudita perſpicuitas. Proinde colligis, opinor, in te tenebras eſſe, non in autore. Tu in quemcunq; ſcriptorem incideris, modo laudatum, noctem iſtam tecum circũfers. Vociferaris ſpinoſum eſſe librum, ſed tui pedes ſpinas habent, non locus: caligas in ſole, & lux ipſa tuis oculis noctuinis pro caligine eſt. Mutandus eſt, inquis, ſtylus: qui quoquo modo accidat, tamen non intelligitur. At quanto iuſtius eſt, & tibi etiã utilius, tuum mutare uitium, quàm eruditos omnes ſuam orationẽ tuo uitio accõmodare? Barbare loquendi mille ſunt ſpecies, ac ſubinde exoriuntur nouæ. Itaq; ſimplicius eſt ac facilius, ut unam emendate loquendi rationem diſcant omnes, quàm ut omnes barbare dicẽdi formas ſinguli. An æquum cenſes, ut docti Romanam linguam, cui tot egregiæ diſciplinæ, cui Chriſtiana religio concredita eſt, ſinant intermori, ne quid offendant iſtorum indoctam arrogãtiam? Num par eſſe iudicas cõmittere ut intereant, non dicam Cicero, Quintilianus, & huius generis cæteri, ſed Cyprianus, Hieronymus, Auguſtinus, ut pro his legatur Catholicon, Holcot, Bricot, &

Gorra? An luſcinia cõmutabit cum cuculo modulos ſuos propterea quòd aſello iudici planius & intelligibilius ca nit cuculus? At iniquius ſit, ſi docti cogantur rectum ſermonem dediſcere, ut cum iſtis fœdè balbutiant: præſertim cùm eis in manu ſit, imò cùm eis tot nominibus expediat ea diſcere, quæ ſuo magno malo faſtidiunt. Ego uerò qui ſemper diſcendi ſum cupidus, nec his ſuccenſere ſoleo, qui priſcas uoces, & à Ciceronis etiam conſuetudine ſemotas eruũt. Fortaßis & his uſus erat Cicero, ſi extaret quicquid ſcripſit. Non indignor obiectum eſſe, quod non intelligam, ſed oblatũ gaudeo, quod diſcam. Tu contrà mauis alienam eruditionem reprehendere, quàm tuam ipſius inſcitiam uel agnoſcere modeſte, uel mutare prudenter. Mauis ſolem in crimen uocare, quam lippientes oculos tonſori Licino cõmittere. Ac uide interim, quàm ſtudioſe in nos iniquus ſis: tu qui tuis in literis ſordidißimi ſermonis portenta inculcas, quum uere tenebricoſus ſis, ſanis etiam oculis: dilucidus tamen uideri poſtulas, & alios obſcuritatis accuſas. Paria certe facere debueras: &, ſi oculis tuis iraſci non potes, ſaltem noſtras falſas dißimulare tenebras, quum tuas, quæ teterrimæ uerißimæq; ſunt, cupias & laudari. Non dignatur tua prudentia Latinam linguam diſcere, quò poßis D. Hieronymum (nam unum hunc plurimorum uice nomino) intelligere, & nos uis fecem iſtam ſermonis in tua culina nati, perdiſcere, ut te tuoſq; ſodales delirantes, ac miſerè balbutientes intelligamus? Nõ uero hæc, optime lector, in hoc tot uerbis diſſerimus, quòd eruditam ſermonis ſimplicitatem contemna mus: quæ mea ſententia, ſæpenumero plus habet ärtis, quàm

quàm operoſa ſtructura: Sed ut ueram perſpicuitatem, à ueris tenebris ſeparemus. Seruiendum eſt auribus, ſed eruditis: in his duntaxat, quæ cupimus ab eruditis legi. Quod huic obſcurum eſt, illi dilucidum eſt. Sed hic luſcioſus, ille puris oculis. Eſt tamen aliquid ſuapte natura dilucidum, ad cuius ſenſum repurgandi ſunt oculi. Cæterùm, ut ad inſtitutum ſeſe referat oratio, quanquam obſcuritas quoties officit, ubique uitanda eſt uel dicenti, uel ſcribenti: tamen haud ſcio, an ullo in genere plus inueniat ueniæ, quàm in epiſtolis (modo non indocta) in quibus uel Ciceronis exemplo, licet ſubinde Græca miſcere Latinis, obſcuris alluſionibus uti, amphibologijs, ſignificationibus, parœmijs, ænigmatibus, clauſulis de repente præciſis. Tantum habenda ratio, qua de re, cui ſcribas. Non damnabitur libertas, ſi non deſtituat nos conſilium, cui decet artem ubique cedere.

De compoſitione.

Porrò qui compoſitionem in hoc genere damnant, equidem non adeò demiror, quum uideã fuiſſe permultos, qui eam ne in orationibus quidem æquo animo tulerint. Quanquam mihi nunc cum ijs potiſſimum res eſt, qui quid ſit in oratione compoſitio, prorſus ignorãt. Cæterùm quum eiuſdem ſit artificis, orationis numerum uel adhibere in tempore, uel negligere: & hanc partem ſcriptoris arbitrio relinquo: niſi quòd uelim adoleſcentẽ, qui tantum exercendi ſtyli gratia ſcribit, aliquãdiu compoſitionem etiam elaborare: ita fiet, ut ſi res poſtulet orationem numeroſam, aptè moduletur: ſin neglectam, tamen uitet illud Ciceronis conuicium, ſcopæ diſſolutæ.

De habitu epiſtolæ.

MAgna olim inter eruditos ſententiarum uarietas fuit, quod dicendi genus maximè probaretur, Atticum,Rhodienſe,*an Aſiaticum.* At Fabius *exiſtimat eum optimum dicendi genus ſequi, qui pro re, pro loco, pro tempore, pro qualitate auditorū quàm appoſitiſsimè dicit:ut inepte faciāt, qui dictionem ad certas leges aſtringunt.* Itidē *& ego eam epiſtolam optimam iudico,quæ à uulgato hoc & indocto literarum genere quàm longiſsimè recedat:quæ ſententijs exquiſitiſsimis, uerbis electiſsimis,ſed aptis conſtet:quæ argumento,loco,tempori, perſonæ,quàm maximè ſit accommodata:quæ ampliſsimis de rebus agens,ſit grauiſsima: de mediocribus,concinna : de humilibus,elegans,& faceta:in iocis,acumine delectet,ac lepôre:in encomijs, apparatu:in exhortando uehemēs ſit, & animoſa:in cōſolando,blanda ſit, & amica: in ſuadendo,grauis ſit,& ſententioſa:in narrando,lucida,& graphica:in petendo,uerecunda:in commēdādo,officioſa : in rebus ſequundis,gratulabunda:in afflictis, ſeria.* Denique *(ne quæ ſunt infinita,perſequar) ſit uerſipellis, ac polypus quemadmodū ſemet ad omnem ſubiecti ſôli habitum, ita ſeſe ad quemuis argumenti, reliquarumq; circunſtantiarum habitū attemperet.* Neq; *enim rei ſolū obſequūdabit epiſtolæ ſtylus, uerùm ut dignū eſt egregio quopiam* Mercurio *(nam nuncij uice fungitur epiſtola)temporum perſonarumq; rationem habebit: nec eadem de re quouis tempore,nec apud quoſuis loquetur: alia ſpecie ſeſe offeret ſenibus,alia iuuenibus, alia tetricis ac ſeueris:alia ijs, qui feſtiuiore ſunt ingenio:alia aulicis : alia philoſophis:*

alia

alia familiaribus, alia ignotis: alia uacuis, alia negotioſis: alia fidis ſodalibus, alia fictis amicis, ac parū bene uolētibus. Sed interim & illud ſpectabit, unde ueniat, nō ſolùm ad quem ueniat, aut quibus de rebus legata. Proinde Mercurium quendam aget, ſemet pro re præſenti in omnem transfigurans habitum: ſed ita tamen, ut in tanta uarietate, unum quendam tenorem obtineat: uidelicet ut ſemper munda ſit, ſemper erudita, ſemper ſana. Ab his ſi non fuerit receſſum, nullum eſt prætereа delictum in epiſtola, cui non ſit parata uenia. Erit loquacior, ſcripta dicetur tum auido, tum otioſo. Elaboratior erit, & lucernā olens, ſcripta eſt erudito. Habebit artificium, talem decebat mittere artifici. Carebit artificio, ſcripta putabitur ei, cui placebat ſimplicitas, aut imperitiori. Laconiſmū habebit, occupatus ſcripſiſti occupato. Fucatior erit, ac picturatior, ſcripta dicetur curioſo: priſcis uerbis, antiquario: blandior, amico: licentior, familiari: aſperior, improbo: adulantior, ambitioſo putabitur. Deniq; quicquid alibi nō uacaſſet crimine, hic uel à re, uel à perſona ſcribētis, uel à moribus, fortunaq́;, uel ætate eius, cui ſcribitur, defenſionem inueniet. Quin & aliâs dānanda phraſeos, & argumentorum uarietas, & inæqualitas, hic uel præcipuam habet gratiam. In Noctibus ac Miſcellaneis argumēto ſubinde nouo datur uenia, ſtylo ſubinde diuerſo non datur: in epiſtolis iuuat etiam uidere, quantum oratio iuuenilis differat à ſenili, quid'ue ætas ſtylo uel adiecerit, uel detraxerit. Quare qui unam quampiam formā ac faciem huic generi tribuere conantur, hi non ſolùm inanem, uerumetiam ridiculam operam ſumunt.

Peculiaris epiſtolæ character.

FOrtaßis erunt, qui quaſdam epiſtolas ſemouebunt ab hoc ordine: quod genus ſunt epiſtolæ ad exercitationẽ, uel oſtentationẽ ingenij confictæ: ueluti Phalaridis, quas eruditi tribuunt Luciano: & amatoriæ Philoſtrati ſanè quàm elegãtes, ſi perinde eſſent caſtæ: ad hæc heroinarũ, autore Naſone, aliæq; conſimiles: quas ſi quis malit appellare declamatiunculas, equidẽ non admodum refragabor. Sunt in quas magis libri nomẽ uidetur competere: quales ſunt aliquot Platonis, Senecæ omnes: pleræq; Hieronymi, Cypriani, & Auguſtini: Tertulliani paucæ. Sũt quas aliquis malit orationes appellare, nimirum quæ ad principes aut magiſtratus, arduis ac perplexis de rebus prolixe ſcribuntur. Tunc enim epiſtola, non cõfabulonis, aut nuncij, ſed oratoris uice fungitur. Quòd ſi quis non dignatur epiſtolæ uocabulo, niſi quæ priuatis de rebus inter amicos obambulet: quanquàm ne hic quidem certa forma præſcribi poteſt: tamẽ ſi qua peculiaris eſt huic generi, uideor mihi non maiore compendio quæ ſit indicare poſſe, quàm ſi dixero talem oportere eſſe dictionem epiſtolæ, quales ſunt amicorum inter ipſos confabulationes. Eſt enim (quod ſcitè ſcriptum eſt à Turpilio comico) epiſtola abſentium amicorum quaſi mutuus ſermo, quem neq; agreſtem, aut aſperum, neque fucatum eſſe oportet, neq; una de re, neq; ad faſtidium uſq; multum. Eoq; ſimplicitatem, candorẽ, feſtiuitatem, argutiam amat hoc epiſtolarum genus. In his igitur omnia lepôrum genera conſectabimur, niſi quum res, aut perſonæ diuerſa poſtulabunt. Neque diu ſermonem eundem urgebimus

gebimus:&, quod ſolemus cum amicis cõfabulantes, miſcebimus, ſi uidebitur, non ſolum multa, uerumetiam uaria. Huic generi magis congruet Atticiſmus, ac ſtylus humilior, comœdiæ propior quàm tragœdiæ, aut ſi quid etiam humilius phraſi comica, modo docta ſit humilitas: meminerimusq́; non inferioris eſſe facultatis, cum laude humi ſerpere, quàm cum Dædalo uolare per aëra: & uicinum littus legere contractis uelis, quàm ſublatis antennis, medio ferri pelago. Amica eſt huic generi breuitas, maxime ſi uel de multis, uel de minutulis negotijs agetur: & ſi aut ipſi qui ſcribimus, aut ij qbus ſcribitur, occupatiores erunt. Cæterum quibus rationibus præſtanda ſit breuitas, indicauimus in opere de copia. Quòd ad hoc inſtitutum attinet, breuiloquentiam præſtabimus, ſi quando, ita ut fit in comœdijs, ſtatim mediam in rem aggrediemur: ſi præfationes ſuperuacaneas uitabimus: ſi uerbis quàm ſignificantiſſimis utemur, ſi rerũ exitus ita proponemus, ut ex his conijciantur ea, quæ præceſſerũt: ſi epiſtolæ, cui reſpondemus, argumentum recenſere ſuperſedebimus, quæ res nonnunquam bonam epiſtolæ partem occupat: ſed hoc è noſtris diuinandum relinquemus. Quod genus ſunt illa: Quid narras? Antonius epiſcopus? Ouem lupo, quod aiunt. Hæc tempeſtas magis deſiderabat Aurelium. Ille quid aliud, quàm nullus, magnus, malus, piſcis. Tu uerbo, ſed abſolutius totum hominem depinxiſti. Occideras de ualetudine fratris: ſed optimo medico quantum debeam, breui re ipſa declarabo. Fœcunditas uxoris mihi iucundior eſſet, ſi res unà cum prole creſceret. Cum Laurentio homine furioſe maledi-

co, ſatius arbitror nullo pacto contendere. Quid enim aliud quàm iritabis crabronem, aut ſi quid crabrone peſtilentius? Ex his enim uerbo notatis perpendet lector, quid ille ſcripſerit, cui reſcribitur. Sunt qui alienam epiſtolam penè totam recenſent, ac propemodum uerboſius, quàm is qui ſcripſit. Si res poſtulet, ut repetatur argumentum, id dextra quadam, ac commoda breuitate fieri conueniet. Qua quidem in re Politianus mirus eſt artifex, qui hoc in pleriſque epiſtolis facere conſueuit, nimirum lectori conſulens, ne quid deſideraret, ſi fortè non extarent epiſtolæ, quibus reſpondet: aut ſi tales eſſent, ut non liberet legere.

Elegantia.

IAm admonere, ut ſermonis uitijs careat epiſtola: tametſi hoc in arte ſua præcipiunt rhetores, tamē mihi uix operæpretium uidetur. Nec enim tam ad rem attinet admonere, ne fiat, quàm dedocere noſtrā ætatē, quæ paßim id facit. Nihil breuius præcipitur, quàm ut ſit elegās epiſtola: at nihil maiore negotio diſcitur: nec uſquam peccatur aut turpius, aut frequentius. Hoc uitium intolerabile reddit infelix affectatio. Quid enim tam portentoſum, quàm oratio, quæ quum munda non ſit, tamen ornata uideri uelit: & quum ſana non ſit, tamē formoſa uideri geſtiat, purpuriſſum ulceribus illinens: ueluti is qui noſtra ætate maluit dicere, ſagio quid portendas, quàm, ſentio quid tibi uelis. Multa lectione, multis præſcriptionibus, accurata ſcriptorū obſeruatione, multo ſcribēdi, dicēdiq; uſu paratur ſermonis mūdicies. Erit hic igitur primus ac præcipuus labor, ſi ſuppetet orationis puritas, atq; etiam

ingenij

ingenij ſanitas. Artem in epiſtola non admodum efflagitabimus: ſin deerit, riſum etiam mouebit artis affectatio.

Exercitatio, & Imitatio.

NE *illud quidem hominum genus errare ſinemus, quos ipſe non parum multos deprehendi, qui tribus præceptiunculis, ceu magicis uerbis, recte ſcribēdi facultatem dari poſſe credāt: quorum ſtultitiæ utinam olim non obtemperaſſem. Talis enim erat is, in cuius gratiam ante annos uigintiquinq; opus hoc deliniaram, non tam ex animo, quàm mea facilitate cupiens obſequundare flagitanti: quē mox expertus ſum, & ingratum diſcipulum, & perfidum amicum. Is in principum aulis meliorem ac maiorem ætatis partem contriuerat, niſi quòd ſacerdotijs opimis onuſtus, iā ſerò ſapere cœpit, & de literis cogitare, quæ marſupiū non conſequuntur. Sed huius generis non parum multos comperi, qui ſimul atq; à prophanis negocijs, & à ſordidiſsimis coaceruandæ pecuniæ curis, ad literas ſeſe appulerint, huiuſmodi quaſdam compendiarias recte ſcribendi leges à nobis flagitare ſolent: quas & ita breues eſſe uolunt, ut tertiam paginam non totam impleant: & ita efficaces, ut intra menſem non totum è muta pecude reddant oratorem eloquentem. Aiunt ſibi opus eſſe omni cōpendio, propterea quòd & ſunt ignauiſsimi, ut quàm minimum operæ ſumant in rebus honeſtis, & ætatis bonam partem iam alijs in nugis perdiderunt: poſtremo quòd ad ſordida illa negotia redire feſtinant: literas igitur uelut obiter ſecum rapere ſtudēt. Hos ſi ridere libeat, iubebo ſemel ex muſarum fonticulo bibere, atque in Parnaſſo ſomniare, quò repente nobis prodeant*

BIBLIOTECA NAZ. ... VITTORIO EMANUELE

deant ex aſinis luſciniæ. Cæterum de quibus aliqua bona ſpes effulgebit, hos admonendos cenſeo, ne errent. Neq; *enim committam, ut hæ præceptiones, quas ſtudioſorum adoleſcentium induſtriæ promouendæ paramus, aliorum ſtultitiam augeant. Augerent autē, ſi quis tantum his tribueret, ut citra uariam eruditionē, citra ſtudium uigilantiſsimum, citra multum uſum ex his ſibi facultatem recte ſcribendi polliceretur. Cæterum delicatos iſtos, & indociles ſenes, quibus pluris ſunt pecuniæ, quàm literæ: quibus uacauit tot annis arcas onerare nummis, nec uacauit animum onerare honeſtis diſciplinis, in* Parnaſſum, *ut dixi, mittamus: ut pòſt quàm illic unam noctem cum* Ennio *ſomniarint, magno omniū ſtupore, ſubitò pro* Midis *redeant* Cicerones. *Aut certe legemus illos ad talem præceptorem, qualem rhetorices doctorem depinxit* Lucianus. *Porrò iuuenes induſtrios, ac meliore mente præditos, ad uigilias, & exercitationis aſsiduitatem hortabimur: quam quum in omni re, tum in hac potiſsimum tenere primas, & à grauioribus autoribus dictum eſt, quàm ut ſit dubitandum: & ſæpius repetitum eſt, quàm ut hic ſit admonendum.* Neq; *tamen inficiabor, bonam laboris partem, doctoris cōmoditate poſſe detrahi: quem ut aſsiduum & indefatigatum, ita quàm doctiſsimum eſſe uolo: ne quod præcipit, ipſe præſtare non queat: & iuxta prouerbium,* Sus *ſuem docere incipiat. Quòd ſi ob noſtrorum temporum infelicitatem, non temere talis contingit, ut exquiſita doctrina præpolleat, ferendus tamen erit: modo ne ſit ex horum numero, qui falſa perſuaſione doctrinæ turgidi, magna (ut inquit* Fabius*) confidentia, ſtultitiam ſuam*

perdo

perdocent: illiteratiores, quàm ut alios docere poſſint: elatiores, quàm ut ab alijs doceri ſe patiantur. Cuiuſmodi peſtes procul ex urbibus deportandas curarent ubiq; magiſtratus, ſi quidem aut partes agnoſcerent ſuas, aut ulla omnino R*eipub. cura tangerentur.* A*mpliſſimis ſalarijs alũtur tot tibicines ac tubicines: at nemo potius erat ampliſſimo ſalario accerſendus, quàm eruditus ludimagiſter.* V*erum hoc ſalarium nolim eſſe certum ac perpetuum, ne magnitudo mercedis improbos inuitet, & indoctos, quibus ſemper minus eſt frontis, & plus audaciæ, quàm eruditis.* C*onueniet ſalarium arbitrio doctorum, & ſpectatæ fidei uirorum, pro merito eius, qui aſciſcitur, præſtitui, atq; etiam augeri, minui'ue, ſi is ſua doctrina, ſuaq; induſtria uinceret expectationem de ſe, aut contrà.* Alioqui *periculũ erit, ne uſu ueniat, quod in ampliſſimis ſacerdotijs uidemus accidere: quæ quò ſunt magis opima, hòc ab indignioribus occupantur.* Extant *apud nos, ſi* M*uſis placet, etiam uolumina non exigua de conſcribendis epiſtolis, ad unamquanq; formam additis aliquot exemplis: ſed ô* D*eum immortalem, cuiuſmodi.* S*ed hæc prodigioſa barbaries illi ſeculo imputanda eſt, quo prorſus extinctis omnibus bonis literis, impune regnabat inſcitia, publice ſimul ac priuatim, quum grauis & copioſus autor eſſet* M*ammætrectus, opulentũ quoddam* C*opiæ cornu* C*atholicon.* I*am apud* I*talos cœperant reuiuiſcere bonæ literæ, quum* L*ouanij magno cum applauſu legerentur epiſtolæ* C*aroli cuiuſdam, qui multis annis moderatus eſt pædagogium* L*ilienſe, quas nunc nemo dignetur ſumere in manus.* A*pud* H*ollandos, ora*

bis lumen habebatur Engelbertus quidam, qui ſuis epi=ſtolijs nihil aliud docebat pueros, quàm inepte ſcribere. At niſi me fallit animi præſagium, breui ueniet ætas, quũ nec his monitis erit opus, nec meis præceptionibus iuuentus egebit. Sed interim ut mediocriter literatos didaſca=los induſtria noſtra nonnihil adiuuemus, poſtea quàm ſuis tradiderit compendio artis rhetoricæ præcepta, ſtu=debit illos breuibus, & epiſtolaribus argumẽtis frequẽ=ter exercere. In his delectum habebit & curam, ut ea po tiſsimum proponat, quæ ætati illi amœnitate uelut illece=bræ blandiantur. In his enim pueri ut libẽtius, ita & uti=lius exercebuntur. Id fiet, ſi uel noua ſint, uel faceta, uel alioqui puerorũ ingenijs affinia. Ea uel è poëtarum fa=bulis, uel ab hiſtoricis erunt petenda, niſi quid nouæ rei, ut ferè fit, ſuggeſſerit uita mortalium. Frequẽter enim & noſtris temporibus eueniunt, indigna quæ neſciat poſte=ritas. Et primi quidem generis ſunt amatoriæ Naſonis, in quibus fortaſſe tutum non ſit, rudem ætatem exerceri. Quanquam heroinarum ſunt caſtiores, neq; quicquam uetat & hoc genus caſte uerecundeq; tractari. Veluti ſi procus blandis literis ambiat nuptias puellæ. Si Helena Paridem ab amore non permiſſo deterreat. Nam Penelo=pes ad Vlyſſem epiſtola tota pudica eſt: quemadmodum & Acontij ad Cydippen. Si uxor marito peregre ceſſanti ſcribat, uti domum properet. Si Neſtor uir natu gran=dis & facundus, hortetur Achillem epiſtola, ut Briſeida ereptam ab Agamemnone, magno animo ferat: oſtendens regi etiam improbo parendum eſſe, tum publicum com=modum priuato dolori anteponendum; poſtremo uehe=

menter

menter indignum eſſe, Achillem uel genere clariſsimo, uel animo generoſo, uel factis egregijs, ob barbaræ ancillæ amorem uirtutis obliuiſci. Vbi ſimul etiam amœnus ſeſe locus aperit, aduerſus uoluptatem inhoneſtam, rurſum alter pro immortalitate geſtis eximijs apud poſteros parāda. Si Phœnix eidē ſcribat, ut cum Agamemnone redeat in gratiam, & periclitantibus Græcis ſubueniat. Aut ſi Antenor Priamo ſuadeat, ne grauetur raptam Helenam ſuo Menelao reddere, uel quia per ſe iuſtum ſit, uel quia ſtultiſsimi regis ſit, committere, ut ob turpiſsimum effœminati iuuenis, & uix uiri Paridis amorem, tot fortiſsimi uiri dimicationem ſuſcipiant: tot populorum fortunæ, ſimul & uita, in extremum diſcrimen pertrahātur. Aut ſi Agamemnon ſuadeat Menelao fratri, ut negligat potius Helenam, quàm ut ob mulierculam uita indignam, tot procerū milia in uitæ periculum adducat, & eam totius orbis tumultu repetat: quæ etiam ſi ultro rediret, non eſſet recipienda. Aut ſi Linus Herculē duabus conſpectis deabus, utram potius ſequatur hæſitantem, ad uoluptatis contemptum, & uirtutem amplectendam extimulet. Aut ſi Menelaus Paridi uiolatū hoſpitium exprobret. Si Amphion fratrem ad muſices ſtudium adhortetur, contrà ille ad ſuum inuitet. In hoc genere pleriq; Græci non infeliciter luſerunt, ſed nemo felicius Luciano. Ex his tamen deligenda cenſeo, quæ nō omnino ſint ocioſa, ſed habeāt aliquid ad uitam cōmunem conducibile. Otioſa ſunt illa Luciani, de Ioue cerebro prægnanti, & implorāte ſecurim Vulcani, De Neptuno per Mercurium nō admiſſo, cum recens Iupiter peperiſſet è cerebro Palladem. Nam

huius generis quæ ſunt,ut ſunt amœna,& ingenij felicitatem arguunt,ita non multum faciunt ad uitam communem. Huc *propius conducunt, quæ è comicorum argumentis ducuntur.* Quod *genus fuerit: ſi* Phædriæ *ſodalis illi ſcribat,ut* Thaidis *amorem penitus excutiat ex animo,ac priſtinæ ſuæ ſeueritatis memor, ineptire deſinat: præſertim cum magno famæ,reiq; diſpendio ſit alenda, quæ nec amet ex animo,nec uni ſui copiã faciat.* Si *quis diuiti illi* Plautino *ſuadeat, ut* Euclionem *pauperẽ probum,potius quàm diuitẽ illum procum aſciſcat generũ: aut cõtrà,diuiti potius collocet filiam, quàm pauperi.* Si Demea *fratrem ad ſuum uitæ inſtitutũ uocet,hoc eſt, ab urbana uita, ad ruſticanam: à cœlibatu,ad matrimoniũ: ab indulgenti liberorum educatione,ad ſeueriorem.* Si *è diuerſo* Mitio Demeam,*ad ſuum uitæ genus adhortetur.* Et *hæc quidem pueris gratiora.* At *illa quæ ab hiſtoriographis ſumuntur,propius etiam ad uerũ accedunt, eoq; plus frugis adferunt,nec ita multo minus iucũditatis.* Veluti *ſi* Horatius *iam capitis dãnatus patris opem imploret, ſuamq; fortunam tam repente mutatam deploret.* Si Cicero Milonem,*ut forti animo ferat exilium, hortetur.* Si *quis* Catonẽ *à literis* Græcis,*quas iam ſenex appetebat,deterreat.* Si *quis* Ciceroni *ſecũ deliberanti,an mortem ſibi conſciſcat:an fuga ſaluti conſulere properet:an exuſtis* Philippicis,*uitam ab* Antonio *redimat:quodlibet horum trium,uel ſuadere,uel diſſuadere conetur.* Si *quis* Qu.Curtio *gratuletur,tam fortem ac pium animum, qui priuatam ſalutem poſthabuerit ſuæ ciuitatis incolumitati.* Si *quis* Delphicis *ſacerdotibus ſuadeat, ut* Phala=

ridis

ridis taurum recipiant. Si quis Lucretiam ui conſtupratam, à uoluntaria morte reuocet. Si Ionathas Saulis filius, Dauid amicum regis metu latitantem, uagantemq́; conſoletur, ut promiſſi diuinitus imperij expectatione mentem in rebus tam afflictis fulciat. Si Plato Dionyſiũ regem ad philoſophiæ ſtudium adhortetur. Rurſus ſi alius quiſpiã dehortetur. Si Reſpub. Romana Camilli exulis uirtutem, aduerſus Gallos extrema molientes, imploret. Si Ariſtoteles Caliſtheni ad Alexandrum Magnum proficiſcenti rationem præſcribat, qua debeat regis conſuetudine uti, docens, cum regibus aut quàm rariſſime loquendum, aut quàm iucundiſſime: quò uel ſilentio tutior ſit, uel ſermone gratior. Si Caliſthenes Ariſtoteli reſpondeat, conſilium futurum fuiſſe philoſopho dignius, ſi potius autor fuiſſet, non proficiſcendi in eiuſmodi principis aulam, in qua philoſopho uel ſeruiliter eſſet tacẽdum, uel turpiter adulandum: ſibi magis curæ fore, quæ ſint honeſta, quàm quæ utilia aut tuta. Si Alcibiades Socrati ſuadeat, ut uxorẽ rixoſam ac procacẽ domo exigat. Aut ſi Callicratides, ut omiſſo philoſophiæ perẽni ſtudio, ad mores cõmunes, & Reipu. adminiſtrationẽ ſeſe conferat. Si Crito eidem ſuadeat, ut elapſus è carcere, uitæ ſuæ conſulat. Huiuſmodi copioſiſſimam uim Valerius Maximus, alijq́; ſcriptores, qui res memorabiles, ex hiſtoricorum libris decerpſerunt, citra ueſtigandi tædium ſuggerent. Quin ex una quapiã hiſtoria, uelut è uita Catonis, aut Antonij, aut Iulij Cæſaris, plurima themata duci poſſunt. Quare nos rem & infinitam, & cuiuis promptam nõ proſequemur plurimis uerbis. In hoc genere uariè, diligenterq́;

conne

conuenit exerceri iuuentutẽ:quòd præter ſtyli fructum, uetuſtas ac memorabiles hiſtorias, hac ratione uelut aliud agentes imbibent, ac penitus infigent memoriæ: hominũ & locorũ nominibus aſſueſcẽt: ad hæc decori uim & probitatis naturam, præcipuas orationis uirtutes ita potiſſimum cognoſcent. Quare doctoris erunt partes, prius quàm epiſtolæ formam proponat, rem geſtam, unde neceſſe erit repetitam, & quemadmodum conueniet, accuratiſſime pueris exponere, indicatis & temporum momentis, & perſonarum proprietatibus, reliquisq́; circunſtantijs: ne aut aberrent à decoro ſcribentes, aut parum conſentanea dicant. Denique ut ſint parati fontes, unde ducant uel argumenta, uel argumentorum confirmationes: quam ad rem non uulgariter adiuuat circunſtantiarum cognitio. Tum locos aliquot indicabit, ubi ea tractentur apud autores, ut ipſi uerborum ac ſententiarum uim inde uel colligant, uel imitentur, ex alijs ſimilia coniectantes. Iam qualia argumẽta ſuppeditant hiſtoriæ, talia licebit & cõfingere, cuiuſmodi pleraque ſunt declamatoria, ueluti Luciani de medico abdicato: & Auli Gellij de puerpa, cui ſuadet Fauorinus, ut proprio lacte nutriat infantulum, de quo genere mox nonnihil attingemus. Sed eſt & illud breuius, ac puerorum ingenijs appoſitius exercitationis genus, uarios locos communes, aut excogitatos, aut ab autoribus traditos, arte tractare. Hi ferè ſumuntur uel ab apophthegmatis ueterum celebratis, uel à prouerbijs, uel ab apologis, uel à ſimilibus, ac metaphoris. Siquidem ex horum unoquolibet poteſt argumentum epiſtolæ compingi. De apophthegmate

gmate ſit hoc exemplũ: Socrates bibiturus cicutam, uxori Xanthippæ uociferanti, quòd innocens eſſet moriturus: Quid ais, inquit, mulier, num me malles nocentem mori? Id ualebit in epiſtola conſolatoria. Si unuſquiſpiam eſſes de turba uulgi, merito grauiter ferres exilium, quod longe aliter pro merito contigit: ſed quoniam ſcio te uirum cordatum, ac philoſophiæ quoq; præceptis non uulgariter inſtitutum, hoc ipſo leniter ferre debes fortunã tuam, quòd indigno obtigit. Ea demum grauis & acerba eſt calamitas, quæ accidit commerito. Nunc iſta fortunæ procella, quid aliud, quàm integritatẽ tuam, ac in Rempub. merita illuſtrat? Sub hæc narrabitur apte, quod modo retuli de Socrate. Prouerbij exemplum eſto: Si me audies, deſines cum tam multis coniuratis contendere. Nec tu Hercules es, nec res iſta uirtute geritur. Et tamen ſi prouerbio credimus, ne Hercules quidem aduerſus duos, & tu cum tot cancris, cum tot hydris cõgredieris unus? Apologi exemplum erit: Si quem admonebimus, ne periculoſo negotio ſe temere admiſceat, niſi prius perpenſa ratione, qua confici poſſit, quod inſtituit, adhibebit apologum de capro, quem ſiti periclitantem uulpes pertraxit in puteum, unde poſtea non dabatur exitus. Item ſi quis admonebit amicum, ne pendeat ex officio quorundam, qui magnifice polliceantur, ſed ipſe coràm ſuum agat negotium, eleganter accommodabit fabulam auiculæ caßitæ, quam in Noctibus ſuis refert Aulus Gellius. Parabolæ uerò ſit hoc exemplum: Si quem admonebimus, ne pertendat obſtinate, quod per ſe quidem optimum eſſe iudicat, ſed præſentibus rebus ſemet accommodet

det, ſimilitudinem adhibebimus de prudēte nauclero, qui non ſemper eò dirigit clauū, quò recto curſu cuperet ire, ſed frequēter obſequundat æſtui, frequēter uētis: at uelis flexis, eū portū petit, nō quò curſum inſtituerat, ſed quē præſens tēpeſtas cōcedit. Hæc mihi uidētur aliquāto plus cōducere, ad parandā orationis facultatē, quàm quædam, quæ in ſuis progymnaſmatis tradit Aphthonius. Cæterū quod de apologis diximus, idem habebit locū in poëtarū fabulis, ad ſeriam rem uel confictis, uel detortis. Veluti ſi quem à negotio maiore, quàm ut ipſius uiribus cōueniat, deterrere pares, Icari, aut Phaëtontis caſum accōmodes. Si quem à ſtudio congerendæ pecuniæ reuocare ſtudeas, in tempore adhibetur Tantali fabula. In huiuſmodi thematis præludat ætas illa rudis, ut, quod diligenter admonet Fabius, teneræ adhuc mentes, ueluti ſub nutricibus mollius alantur, & uberiore quodā iucundioris diſciplinæ cibo lacteq; ſaginentur. Cæterum adultiores iam, ad materias uero proximas paulatim ſunt abducendi. Eas præceptor uel aliunde ſumptas proponet, uel ipſe cōminiſcetur, ex omni genere cauſarum uarias, maximeq; fœcundas. Alioqui fiet, ut pueri nihil aliud diſcant, quàm inepte ſcribere: ſi, quēadmodū in pleriſq; ludis fit, literator indoctus pro themate proponet friuolū ſtulti capitis ſomniū, in quo neq; ſit ulla ſentētia, neq; quicquā cohæreat, ne ſermonis quidē ulla gratia. Porrò in caſtigando tantū notantur inſignes ſolœciſmi: ueluti ſi deprehēdant, admoneo uobis, pro admoneo uos, quū alia quæ diſſimulantur, magis etiam ad rem faciant. Nam iſta uitia uel uſu dediſcuntur. Illa neglecta hærēt in omnē uſq; uitam.

Quomodo proponenda materia.

AT doctor nec abſolute pertractatam materiam proponet, ne nihil relinquatur inuentioni puerorum: neq; nudam tamen, uerum circunſtantijs aliquot circunſcriptam, ut aſſueſcant, uelut ad certum ſcopum dirigere ſagittas, & ex his ſententias, argumenta, & argumētorum probationes, amplificationes, aliasq; figuras cōminiſci. Veluti ſi quis ſuadeat puerperæ, ut ſuo lacte alat quod peperit: addat, puerperam eſſe puellam, puerum elegantem, ac patri ſimilimum. Quanquàm uix aliud argumentum reperies, quod alienius ſit à circunſtantijs. D. Hieronymus in epiſtola, qua matri recōciliat filiam: nam ipſe propemodum fatetur, hoc argumētum ab ſe ſcholaſtico luſu confictum: non nudè proponit, filiam indecore diuulſam à matre: addit matrem uiduam, filiam uirginem, cui frater eſſet monachus: filiam adoleſcētulam, corpore uegeto, relicta matre, contempto fratre, in monachi cuiuſdā nulla propinquitate coniuncti, formoſuli & adoleſcentis, domeſticum contubernium conceßiſſe, cum hoc cōiunctißime uiuere: nec aliud incuſare, quàm maternorum morum difficultatem: cognatos ſuſpectum cōuictum grauiter ferre, fratrem in primis, nec tamen adduci puellam, ut cum matre redeat in gratiam: fratrem contemptum, ordine rem omnem Hieronymo denarraſſe. qui ſic propoſuit, non'ne eadem opera multam orationis ſupellectilem ſuppeditauit? Ad hanc imaginem multa licebit confingere. Quod genus ſit: Lucius & Antonius utriq; adoleſcentes, ſed alter mediocri fortuna, alter beatißimis parentibus natus, à primis annis ſeſe non ſecus ac

fratres

fratres amarãt. In *luſibus,in conuiuijs, in compotationibus,in amoribus,alijsq; uoluptatibus,& uitijs, quibus ea ferè laborat ætas,uterq; alterum & conſcium habuit,& ſodalem.* Natu *maior* Lucius,*re male profligata,& infamiæ iam prouulgatæ,& amoris infilicis tædio,clàm patria profugit:*Lutetiæ,*forte fortuna,quendã amucum paternum nactus,ab eoq; excitatus,ſimul & adiutus,bonas literas non minus ardere cœpit, quàm antea ſcortorum amoribus æſtuauerat.* Hic Antonio *ſodali* Brugis *relicto ſcribẽs,& ſibi de mutato fœliciter animo gratulatur, & ueterem ſodalem à perdita uita ad literarũ ſtudium pertrahere conatur.* Sit *hæc propoſitio totius argumẽti, nõ ſine circunſtantijs.* Mox *oſtendet argumẽti genus, quod eſt ſuaſorium.* Deinde *demonſtratis partibus, quæ ſolent in hoc genus incidere communiter, quæq; traduntur ab artis rhetoricæ ſcriptoribus,quæ ſint huic themati peculiares,indicabit.* Admonebit *totius epiſtolæ caput in hoc eſſe,ut corruptæ illius uitæ turpitudinem, infamiã, pericula,incommoda diligenter enumeret, atrociter exaggeret, dilucide ſubijciat oculis* Lucius. Tum *innoxiæ uitæ, & honeſtorum ſtudiorum cõmoda,cum amplificatione recenſeat:quantopere hominem deceant:quàm ad beate uiuendum conducant:quantum item ornamenti, quantũ ſolatij in utraq; fortuna præſtent:quàm ſolæ nominis immortalitatem, ac nũquàm intermoriturum honeſtæ famæ decus largiantur.* Deinde *per collationẽ doceat has ueras & ſolas eſſe opes:in his uera eſſe uitæ oblectamenta: ex his ueros honores próficiſci.* Et *hæc erunt futuræ epiſtolæ,ceu liniamenta quædã,ueluti carbone denotata.* Addet

deinde

deinde ad unanquanq; partẽ diuitem ſupellectilem, rationum, confirmationũ, ſimilium, exemplorum, ſententiarum. Oſtendet qua parte poßint commode ſuccurrere loci communes, & quomodo tractari. Siquidẽ *hic locus communis eſſe poteſt:* Peregrinatione *corrigi ſæpenumero, quos patriæ delitiæ corrumpunt.* Alter: Nihil *homini felicius accidere poſſe, quàm fidum & amicum conſilium.* Deinde *exordiendi rationes aliquot aperiet:* Iucundißimi *conuictus memoriam, cum uoluptate renouabit.* Dicet *ſuã charitatem ob intermiſſam uitæ conſuetudinem neutiquã refrixiſſe erga ueterem ſodalem, uerum id optare ſe uotis ardentißimis, ut ea charitas quæ puerilibus auſpicijs, & ineptis uoluptatibus alita fuiſſet, quò uerior ac diuturnior eſſe poßit, adamantinis uinculis aſtringatur.* Id *futurum, ſi quam in ſtultis uoluptatibus habuiſſent ſocietatem, & coniunctionem animorum, eam in honeſtis ſtudijs obtinerent.* Et *hic ſtatim incidit locus communis, de uera falſaq;, de firma & infirma amicitia.* Negabit *ſe ſatis ſibi etiã felicẽ uideri, quòd ab illa inſania reſipuerit, quòd honeſtißimis diſciplinis, pro turpißimis delitijs fruatur, niſi & alteram ſui partem, è ſimilibus malis exẽptam, ſuæ felicitatis participẽ uiderit.* Nec *id difficile futurum: ſi quidem ille ſodalem his auribus audiat, de cõmuni ſalute diſſerẽtem, quibus ſæpenumero audiuit de ſuis flagitijs pueriliter garriẽtem.* Rem *agi neq; leuem, neq; ſummis auribus hauriendã, ſed in intima pectoris penitus demittendã.* Et *huiuſmodi quidem exordiendi ratio poterit indicari.* Quòd *ſi qd erit cauſæ, cur malit obliquo ductu uti, finget ſe nihil dubitare, quin ille quoq; totus ſit immutatus: atq;*

illi ueluti ad meliorem frugem immutato pro ſuo in illum amore gratuletur, prædicans ab eo fieri, quicquid ab eo fieri uellet. Tum *ſuaſionis ingreſſus quidam, ac ueluti tranſitus oſtendetur.* Negabit Lucius Antonium *ſuum mirari oportere, ſi quæ nunc ſcribit, longiſſime à priſtina uita diſſideant: imò ſi frequenter in falſis bonis, uerisq; malis ſodali gratulatus eſt errans erranti, nunc demum iuſtiſſimam eſſe gratulandi cauſam, qui ſtultiſſimas, ac peſtiferas uoluptates, cum feliciſſimo ſtudiorum amore permutarit.* Deinde *tanquam diuiſione proponet, ſe duo quædã in ea epiſtola conari: alterum, ut prorſus illi perſuadeat, quanta ſit ipſi gratulandi cauſa, id eſt, quantum effugerit malorum, & quid felicitatis ſit aſſequutus.* Alterum *utriuſque intereſſe, ut* Antonius, *abiectis nugamentis, quibus iam nimium ætatis datum ſit, ad eadem ſtudia totum ſe conuertat, & ipſe ſaluus,* Perithoum *ſuum tanquam ab inferis reuocatum, conſpicetur.* Id *erit uelut argumentationi ueſtibulum.* Sub *hæc propoſitiones indicabit argumentationum, ceu baſes totius negotij.* Q*uarum excogitatio, ut longe omnium difficilima eſt, ita cum primis neceſſaria: adeò, ut niſi his repertis, reliqua futura ſint ocioſa.* Et *non aliud eſt quod minus arte præſcribi poßit.* Q*ua de re peculiaria quædam tradidit* Fabius Q*uintilianus, propoſita controuerſia* Thebanorum *ac* T*heſſalorum: & nos in commentarijs de copia, rem, ſi non erudite, certe craſſe explicamus.* Huic *igitur argumento huiuſmodi propoſitiones generales conſtituere licebit.* Liberalibus *ſtudijs nihil eſſe pulchrius:* E*a ſumitur ab honeſto.* Nihil *glorioſius:* E*a ſumitur à laudabili,*

quod

quod natura quidem ab honeſto ſeparatum non eſt, ſed perſuadendi cauſa ſeparatim tractatur. Nihil *ſuauius:* E *a ſumitur à iucundo.* Primæ *quæ generalis eſt, huiuſmodi ſecundariæ ſubſeruient.* Maxime *ſecundũ hominis naturam eſſe ſcire, eoq́; nec hominis uocabulum mereri, qui literas neſciant.* Proinde *ſi literæ nihil adferrent momenti ad famam honeſtam, nihil ad uitæ iucunditatem, nihil ad opes aut dignitates parandas: tamen propter ſeſe expetẽdas.* Altera *fuerit,* Ad *perfectam uirtutem, ſolas literas eſſe duces, ac ueluti pædagogas.* Cuius *ut ſemina proficiſcuntur à natura, ita à literis petitur abſolutio.* Ab *his præſtari cognitionem rerum expetendarum, ac fugiendarum: has mederi morbis animorum, tranquillare mentes mortaliũ.* Ab *his compeſci ſequundis in rebus inſolentiam: ab iiſdem peti lenimẽ ac robur in rebus afflictis.* In *priore propoſitione cõfirmanda adhibebitur argumẽti uice, quòd puelli quoq́; natura gaudemus, ſi propoſito ænigmate ſenſum coniecimus, aut ſi quid nouæ rei diſcere contigit.* Contrà *falli moleſte ferimus.* A` *philoſophis ceu propriam notam tribui rationalem eſſe: at hæc non in illum cõpetit, qui nihil ratiocinatur, ſed pecudum more ſenſibus & uſu ducitur.* E*ſſe uero, qui negent hominem à reliquis animantibus differre rationis ſpecie, ſed gradibus duntaxat: ita fieri poſſe, ut paulatim adiectis inſcitiæ ſtultitiæq́; incremẽtis, homo deducatur uſque ad pecudem.* In *hoc natura finxit hominem erectum, & inſeuit cognoſcendi ſtudium, ut in rebus à* Deo *conditis philoſopharetur: ſimulq́; &* Deum *omnium opificem, & ſeipſum, & reliquam huius mundi machinam contemplaretur.* Ad *hæc locupletanda pote-*

 runt

runt adhiberi, quæ poëtæ, Platonici, reliquiq́; ſcriptores, de hominis conditione prodiderunt. De luteo Promethei ſimulachro, cui igniculus ille cœleſtis inditus fingitur: de luto quod Deus ſummus ille figulus, afflatu ſuo animauit: de particula diuinitatis, iuxta quoſdã corporibus humanis addita. Quidã enim arbitrati ſunt animam nihil aliud eſſe, quàm ſcintillam ex igni, aut radiolum è luce illa diuina. De mentibus è ſtellis petitis, aut certe è theſauro Dei. Huc pertinebit illud Platonis figmentum, de animabus in terram delapſis, quibus hic ſcire nihil eſt aliud, quàm ceu per ſomnium reminiſci eorum, quæ quondam liberæ corporibus uiderunt apud Iouem. Hæc, aliaq́; multa, diuinitatem quandam animi declarant. Declarat & illud, quòd unus animus exiguo corpuſculo incluſus, tot, tam uarias ac difficiles diſciplinas intellectu complectitur, memoria retinet. Id prodigioſum uidebitur, ſi quis perpendat, quot hominum ac rerum uocabula tenet, qui unam modo linguam didicit: quantò prodigioſius, quòd Mithridates unam & uiginti linguas calluit? Et hæc eſt minima portiuncula mentis humanæ. Addendum his quod Plato negauit, corpus ad hominis naturam pertinere: nihil enim aliud eſſe, quàm inſtrumentum, domicilium, aut uehiculum animi: animum eſſe totum hoc, quod hominem nominamus. Item illud quod dixit Seneca, ni fallor: Vita ſine literis mors eſt, & uiui hominis ſepultura. Quid minus eſt homo, quàm hominis cadauer? Iam enim corpus, non corpus eſt, ſed ſepulchrum: animum etiam ipſum à natiuo uigore cohibens: & hinc philoſophi σῶμα dictum putant, quaſi σῆμα, hoc eſt, ſepulchrum. Nec aliò ſpectat

quod

quod Plato ſcripſit, philoſophiam nihil aliud eſſe, quàm mortis meditationem. Nam ſi abduci à corpore, dicitur animæ mori: & philoſophia abducit animũ à rebus corporeis & craßis, ad res æternas & intelligibiles: iam incipit animus uiuere, quum ab hoc ſepulchro emicat. Ex *hiſtoria ſumi poteſt, quòd* Diogenes *accenſa in meridie lucerna rogatus quid ageret, reſpondit ſe hominem quærere.* Rurſus *aduocata concione populi hac uoce:* Audite *homines, audite homines.* Quum *iam ſatis magna multitudo congregata, rogaret, quid uellet dicere, reſpondit ſeſe homines aduocaſſe, non illos qui nihil haberent hominis. Adhiberi poterat & illud* Mimi *cuiuſdam dictum de homine craſſo & indocto:* Nullus, *magnus, malus, piſcis.* Nullum *appellabat nullius pretij, nihiliq́;: magnum, onuſtum obeſo corpore, atq; abdomine pigrum: malum, nulla uirtute præditum: piſcem, infantem & elinguem.* Huc *referri poteſt, quòd uulgò quoq; iactatis prouerbijs ſtupidis & indoctis adimũt hominis uocabulum.* Quid *enim aliud ſibi uult, quòd ſtupidum & indoctum appellant ſtatuam, ueluti figuram duntaxat hominis, nõ hominem?* Item, *Aſinum ad lyram, ſuem: Suem* Bœoticũ, *aſinum* Antronium: *nihilo dißimulem elephanto: ouem, belluam, pecudem, fungum, ſtipitem, caudicem, plumbum, ſomnium hominis, monſtrum hominis. Adhibebitur & parabola:* Vt *auena uitio sòli in lolium degenerans: ut triticum ſimuli de cauſa degenerans in ſiliginem, nomen ſui generis amittit: ita homo pecus eſſe incipit, ſi neglectis honeſtis ſtudijs, uentris tantum & inguinis curam agere cœperit.* Rurſum *alia:* Et *ſicut materia ſculpendo ſimulachro habilis,*

tamen ſignum non dicetur, niſi forma artificis induſtria acceſſerit: ita nauitas non facit hominē, ſed humanæ naturæ capacem. Quod naſcitur, ceu rudis quædam materia eſt: inſtitutio formā inducit. Tertia fuerit: Vt maxime ſecundum naturam eſt, ſurculum inſitum, eius arboris referre ſaporem, unde decerptus eſt: ita non oportet animū hominis, cuius eſt origo cœleſtis, à ſuo genere degenerare. Et ut natiuum eſt igni noſtro ſurſum niti: trahitur enim ui genuina ad fontē originis: ita hominis ingenium, quanquam eſt his uaporibus corporeis immerſum, tamen principij non poteſt obliuiſci. Rurſum alia ſimilitudo: Vt urſus non eſſet urſus, ſi mens hominis ſub urſi figura latêret: quemadmodum nec Apuleius uere aſinus erat, quum incolumi mente formam aſini circunferret: ita nec homo diceretur, ſi mens pecudis humanam animaret figuram. Item ſi ſtatua figuram hominis per omnia repræſentans, quales ferūt fuiſſe Dædali, non ſtatim homo dicetur, quòd mente uacet: nimirum figura non facit hominem, ſed ſciētia. Hinc eſt quod poëtæ ueteres, nimirum homines prudentiſſimi, fabulis non ocioſis prodiderant: hos, quibus nulla colendi ingenij cura fuiſſet, ſed pecuinis uoluptatibus ſeſe totos dedidiſſent, in ferarū naturam abijſſe. Contrà, qui ſapientia cæteris præcelluiſſent, eos ut dijs genitos, in deorum conſortium à morte reuerti. Et dæmones, quos illi deos inferiores exiſtimāt, autumant dictos, quaſi δαήμονας, hoc eſt, doctos, aut ſcientes. Et Horatius imperitum hominem appellat corpus ſine pectore. Huiuſmodi ſupellectilis uariam copiā pueris ſuppeditabit præceptor. Nam mihi interim ſatis eſt rationem ijs, qui docent, indicaſſe

caſſe. Et quod nos in una propoſitione locupletanda tentauimus, id ille faciet in ſingulis: & in harum unaquaque parte, ſi quid erit tractabile: non ut omnes pueri reddant omnia, ſed ut ex multis ſuo quiſq; ingenio cõſentanea rapiat: & ex his quæ tradita ſunt, ſimilia conſueſcat affingere. Sed iam nunc quoſdã exaudire uideor, præceptiũculis meis obſtrepentes. Hui, inquiunt, næ tu dura mones, & negotij plena: tum autem puerorum animis, atque ingenijs maiora. At ego iam ab initio non aſinum, ſed præceptorẽ mihi requirebam, nec ineruditum, nec laboris fugitantem. Nam ſi indoctus eſt, qua fronte doctoris nomẽ, ac locum occupat? Si ignauus, cur negotium tam operoſum ſuſcipit? Hæc eſt literatoris profeßio: hæc fabula quam agendam ſuſcepit. Nemo uinetum colendum ſuſcipit, niſi ſtatim animum ſuum ad inexhauſti, &, ut inquit Vergilius, in orbem redeuntis laboris circulum præparet. Pueri uerò quid poſſunt audire uel iucundius, uel utilius? Ab his exercitamentis prodibunt, qui facunde concionentur in templis: qui prudenti eloquentia moderentur ſenatum: qui cum laude obeãt publicis de rebus legationes: deniq; qui quauis in re, & iudicio ualeãt, & oratione. At iſta, inquiunt, nondum illis annis ſapiunt. Veſtro ſanè uitio, à quibus bonorũ autorum loco, modos ſignificãdi, et id genus gloſſemata, non minus ſtolida quàm prolixa didicerũt. At antiquitus pueri à nutricibus in ludum mißi, ſtatim ab optimis autoribus, literarum ſtudium auſpicabantur, neq; detinebantur decem annis in dediſcendis nænijs. Liceat quæſo, per uos, ò moleſti, uel adoleſcẽtibus diſcere, quod uos pueros docere debueratis: ſinite

ut prima ſtatim ætate hauriãt,quod ſemper meminiſſe ſit pulchrum. Imbibat *teſtula recens ſuccum puriſſimũ, quẽ diu recipiat.* Diſcant *iſta in promptu habere,& in uarios uſus,ut res hortabitur,accommodare.* Quid *enim docendo agitur,niſi ne ſemper ſint docendi iuuenes?* Quibus *ſi quando optima traditurus es, quur ea non ſtatim tradis? ſi nunquam,quid doces?* An *hoc agitur, ut tu ſemper doceas,illi ſemper ſint docendi?* Ne *pigeat bonum uirum, ac de* Rep.*uel gratis benemereri cupientem,huius operæ, diſcentibus quidem neceſſariæ, cæterum nec ipſis qui docent, ſterilis & infrugiferæ.* Ergo *poſtea quàm totius operis,ad hunc modũ imaginẽ quandã, ac ſyluam ſubminiſtrauerit,affectus deniq; & epilogum oſtenderit: tum indicabit idem argumentum alia quoq; ratione tractari poſſe.* Quod *genus ſit, ne à propoſito recedamus exemplo:* Si *docebit omnẽ literarum commendationẽ tractari poſſe per comparationẽ, itidẽ & inſcitiæ uituperationẽ.* Huius *generis hæc erit propoſitio:* Inter *omnes res quas mortales tantopere mirantur, ac per fas nefáſq; ſequuntur,nihil eſt quod cum eruditione ſit conferendum.* Nam *honores iſtos, in quibus ambitio mortaliũ finem boni cõſtituit,multo periculo peti, maiore poßideri, ne honores quidem ueros eſſe: quippe qui peßimo cuiq; ſæpenumero cõtingere ſoleãt,nec eſſe perpetuos,etiam ſi ueri ſint:atq; adeò non perẽnes,ut ne diuturni quidẽ ſint:quippe quos fortunæ temeritas, ut interdum inſperantibus obijcit, ita frequẽter inopinato tollit.* Contrà, *literas in otio parari, ſumma tranquillitate poßideri, non niſi ſua cuiq; induſtria contingere, ueram & immortalem parare gloriam.*

Et *hic*

Et hic primus diſſerendi campus, multis locis cõmunibus undiq; amœnus eſt: multa exẽplorum, ſimiliumq́; uarietate fœcundus. Deinde aperiendus alter: Bonam mortalium *partem, aurum, argentũ, gẽmas, & alias hoc genus opes, per ſaxa, per ignes, magno capitis & uitæ periculo perſequi, quum iſta ſint aliena bona: quippe quæ & ocioſis obueniant, & à cæca fortuna paſſim ut dantur indignis, ſic etiam dignis adimantur.* Proinde *extra hominẽ eſſe, nec in hominis poteſtate: quippe quæ infinitis caſibus intereant, ueluti naufragio, incendio, bello, furto, carie, ſitu: quorum ſi nihil accidat, certe uſu conſumi. Quòd ſi non utaris, nihil habere pulchri, quamobrẽ ſint expetendæ.* Ad *hæc ut affatim contingant, tamen non explere mentem hominis, ſed tantum iritare miſeram cupiditatem.* Poſtremò *nec animi, nec corporis morbo mederi poſſe, ſed potius utriq; hominis parti malorum omnium ſeminaria ſuggerere: & adeò per ſe nõ eſſe honeſtas, ut à uirtute uel in primis auocent: benignitate exhauriri, parſimonia putreſcere: magno ſudore congeri, maiore cura congeſtas ſeruari, maximo dolore diu ſeruatas amitti.* In *literis contra hæc omnia.* Nam *alterã contentionis partem omitto: partim ne ſim æquo longior, partim ut aliquid aliorũ inuentioni reliquum faciam.* Atq; *hic ſequundus porrigitur campus, latiſſime patens & uarius, nec inamœnus.* Tum *tertio loco proponet:* Formæ *dotẽ pleriſq; magnum quiddam uideri, & omnibus uotis expetẽdum: uerum hanc nemini ſua cum laude contingere, ut neq; culpa negari.* Ab *ijs enim quæ nobis adſunt à natura, neq; laudẽ meremur, neq; reprehenſionem: neq; etiam*

BIBLIOTECA NAZ. VITTORIO EMANUELE

num ſciri, ſi bona cōtingat: utrū ab irata natura, an propitia detur: propterea quòd multis eximia ſpecies corporis perniciē attulit, & ipſis qui poßident, & ijs qui ſpectant. Nam poſſeſſori quid adfert formæ uenuſtas, præter ſolicitudinē, metum, ſuſpitionē, rumorem parum ſequundum, materiam peccandi, libidinis fomitem, & copiam? Quod ſi hac præditus, pudicus eſſe cupiet, hoc ipſo miſer eſt, quòd formoſus. Multas enim pellicit in perniciem, ſolicitatur ab innumeris: atq; hinc eſt quòd legimus quoſdam ſibi faciē cicatricibus defœdaſſe, quòd ſentirent alios ſua forma periclitari. Sin impudicus eſt qui forma præcellit, quid tandē debet ſuo bono, niſi ut facilius perditiusq; pereat? Itaq; ſua forma neminem pudicum delectari: alienam qui amet, libidinoſum eſſe. Tum ut hoc magnum ſit bonum, tamen corporis eſſe tantum, fluxum, caducum, & adeò non perpetuum, ut uel febricula, uel macie, uel alio quouis caſu, ſubitò marceſcat, certe ætatis progreßu defloreſcere, certe morte perire. Diuerſa in literis, hoc eſt, animi bonis omnia. Vides & hic aperiri cāpum mire fœcundum, ſi quis conetur hāc partem omnibus ſuis numeris tractare. Quarto loco proponet, Nō paucos mortaliū corporis uoluptates, uti præcipuū quoddā uitæ bonū mire complecti: uerum iſtas inſanias eſſe, falsò iucundas, non uoluptates, nec aliud quàm riſum, ut aiunt, Sardonium. Cur enim ei uoluptatis bonum tribuas, qui ſui ſenſu caret? Ad hæc obſcœnas eſſe, belluinas, ac prorſus homine indignas, quæ nos in feras trāsferāt. Tum inſynceras, multo plus aloës habere, quàm mellis: magno cōſtare, & rei & famæ diſpendio, quibus admixtum ſit faſtidium, comes

pœnitudo:malorum omnium eſcas, laudis ac uirtutis inimicas:infidas his à quibus adamantur, quos tandem deſerunt, etiam ſi non deſerantur ipſæ. Exhaurire loculos, *offuſcare famam, corporis ualetudinē atterere, ebibere ſuccum uitalem, accelerare ſenium, morborū omne genus adducere, ſui iuſtißimas ultrices : deniq; totum hominem in Tartara demergere.* At longe *feliciores oblectationes ex honeſtis ſtudijs colligi:tantò nimirū meliores, quantò corpori præſtat animus, & homo belluis antecellit: tantò honeſtiores, quantò uirtutis decus turpitudinē ſuperat.* Feliciter *parari, felicius poßideri, quæ nos nobis nō eripiāt, ſed reſtituant:quæ nos non ex hominibus in feras, ſed ex hominibus in deos transforment.* Ad *hæc ſynceras eſſe, nullo fermento uitiatas:quæ omnem animi, ſi qua reſedit, amaritudinem edulcent: quæ reguſtando fruēdoq; dulceſcant:quæ liuorem neſciant, hòc ſuauiores, quò cum pluribus communes, quæ nos ad extremum uſq; rogum non deſerant: quæ annis quibus omnia deteruntur & obſoleſcunt, effloreſcant : nauſeam, ſatietatem, ac pœnitudinem neſciant:quæ præſtant, ut non uni aut alteri, ſed omni ſexui, omni ætati ſimus iucundi:quæ præſtant, ut ipſi nobis etiam uoluptati ſimus:quæ faciunt, ut ſenectus etiam moleſtia careat:quæ nos in omnem regionem, in omnem fortunā comitantur.* Deniq; *quæ delectant eam hominis partem, qua uere ſumus homines.* Sed *parcam hæc longius perſequi.* Neq; *enim hæc ſunt omnia, & innumera ſunt, quibus hæc locupletari poſſent. neq; nos aliud in præſentia, quàm uiam indicamus.* Poterat *hoc genus & alio colore tractari:uidelicet ut literas alijs bonorum generibus*

ante

anteponamus. Præclara res opulentia, ad quam mortales infatigabili ſtudio contendunt: quanto par eſt acrioribus ſtudijs eniti ad honeſtas literas, quibus diteſcit animus? Et in hunc modū de cæteris partibus quas propoſui, aut alijs his ſimilibus: cuiuſmodi ſunt iuuentus, uires, nobilitas, & ſi quid aliud ſit, in hominum uita uehementer expetitum. Quin & per fictionem tractari poterant. Eruditionē eſſe rem per ſe præclarā ac magnificam, adeò, ut ſi nihil etiam adferat emolumenti in hac uita, tamen ſua ipſius cauſa ſit expetēda: quod attigimus in initio. Quis enim non optet perfectam omnium rerum cognitionem, etiam ſi nunquā eſſet uicturus inter homines? Nunc inſtrumēta ſunt ad iuuandam Remp. ac priuatim amicos, ut etiā ſi citra doctrinam ipſi poßemus feliciter uiuere, tamē quoniā uir bonus nō ſolum ſibi naſcitur, uel in hoc cōparanda ſit eruditio, ut alijs poßimus eſſe ſubſidio. Verum in epiſtola ſeria nolim has partes nimium extare. id quod etiam in orationibus nonnunquam expedit dißimulare. Sed oportebit alia quadam epiſtolari facie obduci, nonnunquam data opera perturbari: ſed tamen hic ordo profuerit animo, magnam rerū ac uerborū uim congerenti: ex quibus licebit optima ſeligere, ſi locus poſtulabit breuitatē. Ita fiet, ut non ſit ieiuna breuitas. In hoc argumēto poterit & illud admoneri, blandiorem oportere fingi epiſtolam, quam adoleſcens adoleſcenti, congerro congerroni, amans ſcribit amanti. Tum quod qui ſuadet, inde ſibi pluſculū fidei conciliabit, quòd ſuum errorē ſimpliciter agnoſcat ac damnet: & ueterum uoluptatū memoriam ita refricabit, ut declaret animum etiam à cōmemoratione abhorrere. Ab ætate ſumet

occaſi

occaſionem: quæ ſi grandior eſt, dicet conuenire, ut plus ſapiat, qui uincat annis. Abſurdũ fore, ſi qui dux huius inſtituti debuerat eſſe, nunc recuſet eſſe comes: ſin minor, dicet nullam ætatem magis idoneam diſciplinis: propterea quòd ſanguine calente, magis ingenio uigeat, quodq́; tenacius hærent, quæ primis annis hauriuntur. Hòc magis eſſe properandũ, ne pars eius optima fruſtra effluat. À forma item: quæ ſi præſtãs eſt, dicet minime conuenire, ut in formoſo corpore, animus inhabitet deformis: ſin minus, dicet hoc magis excolendum bonis ſtudijs animum, ut cum corporis forma paria fiant. À genere: quod ſi fingitur illuſtre, dicet olim nullos magis incubuiſſe liberalibus ſtudijs, quàm claro genere ꝓgnatos. In alijs aut latère, aut negligi doctrinam, fortunæq́; ſordibus obſcurari: in bene natis habere ſuũ decus. Tum obſcuri hominis literas fortunæ adminiculis deſtitutas, perpaucis eſſe præſidio: nobiles, quoniam ferè ad ciuiles magiſtratus, aut eccleſiaſticas dignitates uocentur, maximã adferre perniciem, ſi ad tractandam Remp. *citra doctrinam accedant: ſi contrà, maximam adferre publicè ſimul ac priuatim utilitatem. Sin obſcuro genere fuerit, excitandus eſt, ut ſibi ſuis ipſius præſidijs pariat nobilitatem, non paulò ueriorem, quàm qua uulgò tument claris orti natalibus. Ab opibus: Si rem familiarem habebit amplam, demonſtrabit illi tanto magis enitendũ ad honeſta ſtudia, ne quum fortuna cætera ſuppeditarit, ipſe ſibi defuiſſe uideatur: magnum adiumentũ ad conſequendas liberales diſciplinas eſſe diuitias: ſed has tum demum eſſe ſplendidas, ac ſalutares, ſi poſſeſſor his norit uti, atque hoc præſtare doctrinam. Alios pleroſque*

felici

felicibus quidem ingenijs præditos, ſed ob rei familiaris anguſtiam, fruſtra conſectari liberalia ſtudia: ipſi ob rem ampliſsimam nec ocium, nec librorum uim defuturam, & optimi cuiuſque præceptoris futuram copiam. Sin erit tenui fortuna, tanto enixius oportet incumbere parandis literis, quæ & rem, & famam pariunt, ſed inſignes. Nam diuitibus ſatis eſt, uel infra mediocritatem eſſe doctos. Hæc quidem à nobis fuſius ac loquacius dicta ſunt, uerum in tantum neceſſaria, ut uerear ne multis hæc etiam tam multa non ſufficiant. Fateor, ad docendum ſunt perpauca, ſed ad rationem ac uiam indicandam, non inerti, nec indocto præceptori arbitror fore ſatis. Nam his doctorem magis inſtruximus, quàm pueritiam.

De emendando.

IAm uerò in emendandis his quæ pueri reddunt, exactiſsima diligentia eſt adhibenda. Neque enim ſat habeat doctor manifeſta ſermonis uitia caſtigare, uerum ſi quod uerbum parum elegans, ſi minus ornatum, ſi ſordidum, ſi durius translatum, ſi qua contra ueterum conſuetudinem orationis figura, ſi quid abſurdius compoſitum, ſi quid aſperum, ſi quid hiulcum, id notatum emendabit, mutabitq́;. Tum ſi quid alio loco dictum, quod alio magis quadrabit: ſi quid additum, quod non cohæreat: ſi quid præteritum, quod inſeri oportebat: ſi quod argumentum futile, uanum, translatum, aut alioqui uitioſum: ſi quod decus parum feliciter affectatum: ſi iocus ſit frigidior: ſi languidius dictum, quod acrius oportebat: ſicubi à decoro fuerit receſſum: ſi tractationis color parum pudenter ſit delectus: ſi uerboſius tractatum, quod oportebat breuius:

aut

aut ſi breuius perſtrictũ,quod fuſius erat tractandũ. Neq; *ſimul tamẽ omnia reprehẽdet præceptor:ſed aliàs alia,ne pueri deſpõdeãt animũ.Quæ fieri non poterũt,ea nõ ſtatim aſpere,& cũ cõuitio reprehendenda:& his uerbis,eo uultu,quaſi diſcipulũ oderis.Nã ea res teneros animos in odium ſtudiorũ trahit,fitq; ut prius oderint literas,quàm norint cuiuſmodi ſint. Verũ quæ tolerari non poterũt,ea blãdius quidẽ,ſed tamẽ diligẽter corrigẽda:quæ ferri utcũq; poterũt,aut diſsimulãda interim,aut ingenio collaudato uertenda in melius.Cõtrà,quæ ſcitè excogitata,tractata'ue uidebuntur,ea nominatim probabit, & quãobrẽ placeãt,exponet.Atq; interim iubebit & reliquos omnes attẽtis auribus accipere thema cuiuslibet quod recitatur: ac diligẽter obſeruare,ſi quid animaduertant reprehẽdẽdum,aut etiã imitandũ.Neq; illud inſcite monet Quintilianus pueros ipſos percontationibus excitandos eſſe, & quid illic uideant uitij,& qua ratione mutãdum:& quid ſequutus ſit,qui feliciter affectauit.Hoc ſatius eſt,quàm ſi non periclitante illorũ iudicio, tantum indicet ipſe, quid damnet aut probet. At huiuſmodi percontationibus, uide quãtum cõmoditatũ cõſequemur.Primum audientibus ſecuritas aberit,ut ait Fabius, neq; perfluent aures quæ dicentur,ſimulq́; perducentur ad id,quod ex hac re quæritur:nimirũ ut aliquando hæc inueniant citra indicem,& intelligant ipſi.Sunt autẽ quædã uitia, quæ præceptoribus in adoleſcentulis non debeant diſplicere,ueluti ſublimior ſpiritus, & orationis luxuries : quòd hæc indoles promittat perfectã maturitatẽ. Ego in noſtris & alia pro tempore ferenda cenſeo,puta uoculas,aut etiam clauſulas*

ex auto

ex autoribus ſublectas: poëtarum uerſiculos, aut hemiſtichia ſubinde intertexta: translationũ licentiam: apertiorem artis affectationem: compoſitionem curioſe numeroſam, ac propè carmen exprimentem. Hæc enim omnia, tametſi in adulto ſcriptore uitia ſunt, in proficiẽtibus tamen neceſſaria ſunt. Porrò ſiue quid laudes, ſiue reprehendas, utrunque & cum modo, & uarie faciendum. In alijs inuentionis nerui, in alijs argumẽtandi ſubtilitas probanda, in alijs ſanitas, in alijs grauitas: in his lepos, in illis uarietas. In nonnullis diſpoſitio, in nonnullis conſilium, ut ad quanq; uirtutem quiſq; uidebitur accedere. Hæc laudis ac reprehenſionis diſpenſatio faciet, ut neque quiſquam de ſe deſperet, neq; deſpiciat quenquam: tum æmulatio quædã inter omnes excitata, dum iritatis omnibus, alterius quiſq; laudẽ affectabit, dictu mirum quantũ calcar addet ad ſtudium. Quorundam putidis ingenijs, & ruſtico pudori, priuatis ac blãdis admonitionibus erit ſuccurrendum. Profuerit & illud, præmiola quædam puerilia proponere ijs, qui primas tuliſſent. Victores collaudare modice: uictos ad conandũ hortari, quaſi induſtria, non ingenio ſint præteriti. Hic rurſus mihi cachinnum tollet grammatiſta quiſpiam ex iſto ordine, qui Michaëlem Modiſtam pueris ſolent prælegere, meq; clamitabit, è ludo theatrum facere. Atqui cum ipſe è ſuo ludo carnificinam faciat, mihi concedat, ſi ueterum conſuetudinem renouare ſtudeo, apud quos in ſcholis huiuſmodi concertationibus iuuentutem exerceri ſolitam, uel ipſe D. Aurelius Auguſtinus teſtis eſt. Siquidem is in libris, quibus titulum indidit, Confeßionum, narrat ſibi frequenter

acclamat

acclamatum fuiſſe, ubi Iunonis apud Maronē in Troianos ſtomachātis, uerba & affectus cæteris felicius adumbraſſet. Agnoſcis theatricū uerbum acclamandi in ludos literarios fuiſſe receptū, & tu putas ſcholæ nihil cōuenire, niſi plagas, & ciulatus? Fabius haud uulgaris formādæ pueritiæ artifex non uno in loco præcipit, iuuenum ſtudia nō aſperitate deterrenda, ſed blandis applauſibus, modeſtisq; laudibus alenda, atq; exacuēda: uultq; doctorem in parentis abire affectum: contrà diſcentes, præceptorem non horrere ut carnificē, ſed obſeruare ueluti parentem. Nec obſcurum, quid ſibi uelit Horatianū illud:

Quondam pueris dant cruſtula blandi
Doctores, elementa uelint ut diſcere prima.

At contrà hic Arcadicus quiſpiam aſinus, leonis indutus exuuio, quum & indoctior ſit, quàm ut admiratione ſui pueros habere poßit attentos: & inſuauior, quàm ut à quoquam poßit amari, uel amare quenquam, tumultuoſa carnificina menſes eximit: puerosq; ingenuos, quos neq; meliores poteſt reddere, quippe uir ſtultus & improbus, neq; literatiores, ipſe illiteratißimus, flagris excarnificat miſeros: clamoribus & conuitijs obſurdefacit, ut optimis illis annis ſine fruge contritis, magnam crudelitatis ſuæ mercedem percipiat. Vtinā tibi, ô ſacrilege, nam barbari leuius ac dilutius eſt uocabulum, dignus tuis factis honos aliquando cōtingat, compellarisq; pileum iſtum, quem ut nō promereris, ita nec intelligis, cum cucullа permutare: pro ueſte iſta lacinioſa, ſagum aut rhenonē accipere: pro ſoleis ac ſandaleis, perones: pro ferula ligonē, aut ſcuticā: iſtoq; ornatu è ſcholis, in quibus nihil aliud es, quàm

In ludi magiſtros plagoſos.

d canis

canis in balneo,rus extrudaris:aut ſtiuæ,cui natus es, alli gandus:aut,quod malim, in compedibus foſſurus : aut ſi omnino ſine imperio durare non potes,boues & aſinos iſta tua uoce territaturus.Tu'ne audes,ò clurinũ pecus,ut Plauti uerbis utar, docẽdi literas occupare munus, quum ipſe nihil unquam didiceris? tu'ne audes ſtolide carnifex, bene natos & ingenuos,atq; ingenioſos adoleſcẽtes laniare flagris, quos citius occidere poßis, quàm docere?

Schola. Ludus. *Tun' in eo loco,quem Græci ab otio ſcholam, Latini à uoluptate ludum appellandũ cẽſuerunt, plus quàm Phalaridis tyrannidẽ exerces? Tun' hominis monſtrũ ab his etiã mercedẽ,ſi ſuperis ita placet,exigis, de quibus peius ſis meritus,quàm ſceleſtus ille Faliſcorũ literator de ſua pube? Siquidẽ ille dolo peccabat,tu palàm & cõfidentiſſime perdis bonæ ſpei pueros.Ille clemẽti hoſti tradidit, ueluti pacis obſides,à quo ſunt citra fraudẽ reſtituti.Tu hoſti crudeliſsimo,teterrimoq; prodis,uidelicet inſcitiæ: à quo ferme nullus elabitur qui ſemel in illius ius uenerit. Sed efferri me uideo longius dolore iuſtißimo quidẽ, utinãm perinde utili.Regnare iam paßim uideas plagoſum hoc,& indoctũ grãmatiſtarũ genus:antra illá in quibus deblaterãt,ceu furiarũ regnũ,miſero eiulatu undiq; perſonare. Et credimus iſtam uerberãdi cõſuetudinẽ Quintiliano,uiro tum prudẽti,tum erudito, adde etiã caſtißimo,ſine cauſa tãtopere diſplicuiſſe.Et quod uir ethnicus ut ſæuũ ac pernicioſum exploſit, nos Chriſtiani libẽter recipimus, ſæuientes non ſolùm in pueros, uerum etiam in ætatem penè uirilem. Quòd ſi plagoſo illi compotatio contigerit largior, iam pueris etiã inſtat uitæ periculum.*

Rideatur

Rideatur hoc, niſi noſtra ætate permulta ſint exẽpla infelicium, quos doctoris temulẽta ſæuitia plagis occidit. Et poſtea deligimus equis noſtris idoneum curatorem, liberos cuiuis aſino committimus. Sed hanc cædendi, ſæuiendiq; neceßitatem in puerorũ ingenia transferunt, qui ceu Phrygũ filij, niſi plagis conciſi, non emendantur. At quo tandem ore, dic quæſo bellua, tu flagris à pueris officium diſcipuli requiris, quum tu doctoris officiũ non præſtes? Effice ut merito te amet grex tuus: ut miretur, primum ſtudia, deinde te quoq; ſtudiorũ gratia: poſtremò utrũq; alterius cauſa. Quòd ſi nec amari potes homo ſtolidus ac ſæuus, nec admirationem meretur triuialis iſta, ne dicam, culinaria doctrina, uel inſcitia potius, quid etiam in ludo ſedes impudẽs? Sin ueterẽ morem tuo damnas inſtituto, age profer iſtos egregios artifices, quos tu nouus magiſter ſic inſtitueris, ut cùm ueterũ uel infimo certare poſſint. Quòd ſi qui ſunt ad literas indociles pueri, præſtat eos ablegare rus, ac parẽtibus reddere: ſed interim doctori decreſcunt reditus. Et ideo bonum uirum oportet eſſe, qui ſuſcipiat erudiendam iuuentutẽ. Sed iſtis non alia ratio eſt, quàm tyrannis principibus, qui malunt imperio, quàm æquitate retinere populum: non quòd illud melius ſit, ſed quòd hoc difficilius. Sed iandudũ tempus eſt, ut ad id quod inſtituerat, noſtra recurrat oratio, iamq; finis ſit cũ iſtis Bœoticis ſuibus rixandi. Ergo præceptor idoneus, & iſtorũ diſſimilimus, poſtea quàm annotarit, quid in ſcriptis puerorũ placeat aut diſpliceat: tum exemplar aliquod à ſe ſtudioſe elaboratum proponet, aut etiam dictabit; neq; pigebit in marginibus, quid ipſe ſit ſequu-

tus annotare. Indicabitur ordinis ratio, tranſitus commodus: ſi quod ſchema ſpecioſius, ſi quod argumentum noue tractatũ: ut in eo perinde ac ſpeculo uideant, quid ipſos ſuffugerit, quid aſſequi nõ quiuerint, ubi dormitauerint, aut cæcutierint. Alioqui quod iſti faciunt, prauã epiſtolæ formam proponere, quid aliud eſt, quàm docere perperã ſcribere? Dicent, quotumquenque reperias, cui ſit ſtylus? Calceolariam non docet, niſi calcifex: coquum non inſtituit, niſi coquus: gubernandi rationem nemo tradit, niſi nauclerus, & miraris ſi literas docere nõ queas, quas neſcis? Quid docet Grãmaticus, qui loqui neſcit? Expediet aliquoties & nudum thema proponere, ac totum inuentionis laborem, ipſorum ingenijs relinquere, quò uirium ſuarum periculum faciant. Magis autẽ blandiuntur etiã nobis, quæ ipſi quaſi peperimus ingenio: uerum id rarò fieri uelim. Nos olim quum Senæ Alexandrum archiepiſcopum, titulo D. Andreæ, Iacobi Scotorum regis filium, rhetorum ſtudijs exerceremus, iſq; qui ſibi iam uidebatur nonnihil profeciſſe, rogaret, ut tantum indicatis propoſitionibus ſummis, reliquam omnem inuentionem ipſi relinquerem, paruimus adoleſcẽti ingenioſo, miræq; ſpei. Adniſus eſt ſumma ui, fortaſſe ſperans fore, ut tametſi ſermonis ubertate uinceretur, tamen ob ingenij uigorem, non multum eſſet à nobis relinquẽdus. Primum collaudabam hominis induſtriam, & paſſus ſum illum ſibi aliquandiu placere. Mox ubi indicaſſem, quàm multa illũ fugiſſent, quàm multa nõ ſuo loco dixiſſet, criſtas demiſit, & agnouit, quantum adhuc abeſſet à meta. Illud in genere meminerit doctor, ut pro ſui quibuſq; ingenij uiribus præcat.

Alexander archiepiſcopus D. Andreæ.

Rudibus

Rudibus tota erit epiſtola præformanda: progreßis ſat erit liniamenta quædam prænotare: adultis ſufficerit nudũ indicare thema: ut & hac in parte parentum curam doctor imitetur, qui primum infantibus cibum præmanſum in os inſerunt: deinde ſat habẽt in manũ dare: mox menſis tantum admouent: poſtremò etiam domo extrudũt, ut ſuapte induſtria ipſi ſibi quærere conſueſcant, &, quod dici ſolet, nare ſine cortice. Conducet & illud, ſi iam ad mediocritatem progreßis, proponemus idẽ argumentum iterũ ac tertiò, alijs uerbis, aliaq; ſermonis figura tractãdum. Quæ res potißimum conferet ad parãdam orationis copiam, ac facilitatem. Id autem cõmodius fiet in breuioribus thematijs. In hoc genere Ciceronẽ legimus cum Roſcio ſuo certare ſolitum, utrum ille ſæpius eandem ſen tentiam, uariatis geſtibus repræſentaret, an ipſe mutatis uerbis efferret. Extant etiamnum & Maronis in hoc genere progymnaſmata, ueluti de aurora, & anni partibus: ſed hac de re tẽpeſtiuius ac pluribus dictũ eſt in libello de Copia. Cæterùm ad inuentionis facultatem pertinebit, ut palinodijs exerceantur: ut quod modo ſuaſerint, rurſus diſſuadeant: quod in cœlum laudibus tuleris, id uituperando ad inferos deijcias: ad quod ſis adhortatus, rur ſum ab eo deterreas. Qua quidem in facultate plurimum ualuiſſe fertur Carneades. Hæc erunt propemodum ſimilia locis, quos rhetores cõmunes appellãt: ut pro amore, quemadmodum apud Platonem dicunt, præter Socratẽ, multi: & cõtra amorẽ, quẽadmodũ apud eundẽ Lyſias: pro literis, contra literas: pro diuitijs, cõtra diuitias: pro monaſtica uita, & contrà: pro linguis, cõtra linguas: pro

matrimonio, contra matrimonium: pro monarchia, cōtra monarchiam. Eiuſdē generis ſunt quæ per collationē ſeu cōtentionē tractantur. Vtra uita præſtantior, ciuilis, quā practicam uocant Græci: an contemplatiua, quam theoricam illi uocant. Cœlibatus potior, an coniugiū. Ad dicēdum utrum ars plus poßit, an natura. Vtrum recens hoc theologiæ genus præſtantius, an priſcū illud. Vtrum plus ualeat ad parandā famā militia, an literarū ſtudium. Ad rem parandam, utilior'ne ſit iuris prudentia, an ſtudium medicinæ. Idē fit in perſonis. Vter dux melior, Annibal, an Scipio. Vter philoſophus excellētior, Plato, an Ariſtoteles. Vter poëta doctior, Vergilius, an Heſiodus. Vtrius facundia mirabilior, Demoſthenis, an Ciceronis. Hæc incident in conſultationibus. Verum quū deliberabit aliquis, utrū Romæ citius paretur fortuna, an in patria: utrum ſatius ſit literarum gratia adire Italiā, quàm Lutetiā, præterea quæ ſunt locorum communium, ex proprijs circunſtantijs multa ducet argumenta. Vtrum expediat pueros ſtatim admouere ſtudio literarū, an parcere tenerioribus illis annis, donec ætatis progreſſu nonnihil roboris collegerint. Neq; ſemper neceſſe eſt, ut præceptor ſe thematis inueniēdi labore fatiget. Ex hiſtorijs, ut dixi, ſumere poterit. Ex epiſtolis eruditorū, ſi quas pueri nondum legerunt: ueluti ex epiſtolis Ciceronis, Plinij, Cæcilij, Symmachi, Apollonij, Angeli Politiani. Quur enim hunc in hoc genere non cum quolibet ueterū cōferamus? Sed tamen è Symmacho rē peti malim, quàm phraſim. Promptißimā huius generis uim, epiſtolæ diuerſæ Græcorum ſuppeditabunt. Ex omnibus deguſtatis præceptor optima quæq;

propo

proponet. Semper enim ab abſolutiſsimis exordiendum. Proinde Plinium illis ſtatim obijci malim, quàm Franciſcum Nigrum, Mariũ Philelphum, etiam ſi pater in epiſtolis nonnihil habet laudis: Aeneam, Gaſparinum, Campanum: multo minus Carolum Virulium Louanienſem, cuius ſcripta cito gratiam exuerunt. Non quòd negem in his eſſe, quod aliquis poſsit imitari, ſed quòd mediocribus, aut tolerabilibus tantum anteferri malim eximios. Cæterum cui palma debeatur in hoc genere, non eſt huius inſtituti pluribus uerbis perſequi. Si quis omiſsis Græcis, patiatur quenquam ullo in genere anteponi, M. Tullio, Plinio & Politiano primas detulerim. Sed hac ſanè in re fruatur ſuo quiſq; iudicio.

De conſuetudine unum multitudinis numero compellandi.

IAm uero conſuetudinem inſulſiſsimam quidem illam, ſed aliquot iam ſeculis mire receptam, unum hominem multitudinis numero compellandi, non tam dedocendi ſunt iuuenes, quàm animandi, ut auſint contemnere: certe quoties cum his agitur, unde nihil ſit periculi. Mea certe ætate iam hæc ineptia magna ex parte obſoleuit, paulatim ſuboleſcẽtibus bonis literis. Quanquàm ſuperſunt & hodie non pauci uoſiſſatores, qui quod pueri male didicerunt, non ſolum ipſi mordicus tenent, uerum etiam ab alijs exigunt. Inexpiabili cõtumelia ſe putant affici, ſi quis unum ſingulari numero ſalutet: ac planè rem putant iniuriarũ actione dignam, ac legibus uindicandam. Tu pro tua prudentia quid ſit optimum diſpicito. Hic mihi cõtinuo Tragicum uociferans in re nihili:

d 4 Quid

Quid tu,inquit,me tuiſſas? tuiſſa famulos tuos:ego ſum & te, & tuis omnibus melior. Quid ais hominis monſtrum,tu ſic appellari dedignaberis,quomodo olim reges ſuos appellabant paraſiti? quomodo ſummos orbis monarchas olim affabantur libertini,aut è plebe cerdo quilibet? Deniq; *quomodo tu ipſe deum* Opt. Max. *compellas?* Q*uur non ut unum alloquar, quum unum uideam, etiamſi* Polyphemo *maior eſſes?* An *ideo* Athonē *montes dicam, non montem, quòd ingens ſit?* An *ideo non eſtmare* Oceanus,*quòd uaſte pateat?* Adeò *qui uix ſunt homines, ijs nō ſatis eſt,ſi unius hominis loco ducātur.* C*æſari totius orbis monarchæ loquimur :* Superi *bene uertant quod agis* Cæſar. Et *hic indignatur, niſi dixeris:*Bene *uertāt quod agūt ueſtræ dominationes:perinde quaſi non unum hominem, ſed* Hecaten *quampiā triformē,aut* Hermetē *triſmegiſtum,aut* Geryonē *tricorporē alloquamur.*Hoc *fortaßis in muliere grauida ſit tolerabilius,aut etiam,ſi nauis,in ſcropha.* Q*uur à grammaticis diſtincti ſunt numeri,ſingularis,dualis,& pluratiuus,niſi ut uteremur?* Honoris, *inquit, gratia abutimur.* Apte *dictum abutimur.* Nam *iſtud eſt planè abuti, perinde quaſi quis ſoleam utranq; eidē inducat pedi.*Sed *quis iſtud iuris uobis donauit?* An *æquum putatis,ut honoris ueſtri gratia, præter ueterum conſuetudinem barbare loquantur homines?* Q*uòd ſi tyrannidem occupatis, ut nouæ etiam linguæ nobis ſitis autores,quur non ſaltem conſtatis uobis?* Etenim *ſi numerus mutatus honorē habet,quur non eadem opera uidetur honorificū, plures ſingulari numero compellare?* Q*uur non idem fit in tertijs perſonis?* Ho-

norificum

norificum eſt, ſi quis Marcolpho dicat, gratulor uobis: quî minus honorificum eſt, ſaluta eos, cum unum iubeas ſalutari, ſed honorabilem? Quur hic honos tantũ in pronominibus ſitus eſt? Honorificum eſt, ſaluto uos domine epiſcope: quî minus, ſaluto uos domini epiſcopi? Honorificũ eſt, uidi uos ambulantem: quur nõ uidi uos ambulantes, ſi uni, ſed honorato loquaris? Nimirum aucta pluralitate, creſcit honos. Quur in re diuina, æditiuus non hunc in modũ reſpõdet ſacrifico: & cum ſpiritu ueſtro? Quur is deo loquẽs, audet dicere, præſta quæſumus omnipotẽs deus? Quur nos homunculi nõ ueremur illi dicere: remitte nobis debita: &, ne nos inducas, ſi tantũ honoris eſt in abuſu numeri? Certe primus honos debetur deo: quur hunc tanto fraudamus honore? quur huic præferimus homuncionẽ? Quid hîc reſpondebunt iſti? an nobis obijcient heteroſin? Audio, ſed hac non utuntur emẽdate loquentes, niſi in prima perſona, uel modeſtiæ, uel feſtiuitatis, uel euphoniæ gratia. In ſequunda nunquàm, niſi quum genus ſignificamus, nõ perſonam. Quale eſt illud Naſonis: Quæ ueſtra libido eſt. Taxat enim uirorum genus, ueluti ſi quis uni meretrici dicat, uos eſtis pernicies adoleſcentum, non unam notans, ſed totum ordinem. Huic ſimilimum eſt illud in tertia perſona: Quum ad uxores uentum eſt, tum fiunt ſenes. Vnde quod olim modeſtiæ erat, aut inuidioſum, nũc repẽte honorificum eſſe cœpit? O imitatores ſeruum pecus, ut mihi ſæpe Riſum, ſæpe iocum ueſtri mouere tumultus. Iſtos fefellit, opinor, quod ueterum quiſpiam magiſtratu fungens, hunc in modum ſcripſerit: Conſiderauimus, retulimus, ſtatuimus, ni-

mirum munus publicũ cum ſuis collegis cõmunicans, & poteſtatis inuidiam declinare uolens. Hoc, ni fallor, exemplo reges & epiſcopi cœperunt & ipſi ſcribere: Nos Ioannes epiſcopus Cameracenſis: Nos Carolus rex Gallorum. Nec dubium quin & hoc qui primi cœperunt, modeſtiæ cauſa fecerint, uidelicet quò tyrannidis ſpeciem fugerent. Tyrannicum enim uidebatur, poteſtatem cum nullo prorſus habere communem. Verum is ſcribẽdi mos ſimul atq; regius haberi cœpit, à noſtris honorificentiæ cauſa certatim uſurpatus eſt. Ridicule ſanè. nam ſi modeſtiæ laus eſt, ubi quis pro, ego Ioannes epiſcopus, ſcribit, nos Ioannes, qui uos Ioannes dicit, pro, tu Ioannes, contumelioſus ſit oportet. Nam ſe deijcere, uirtutis eſt: alterum contemnere atq; extenuare, maligni eſt atq; inuidi, ſi id fiat in abſentem: ſi in præſentem, procacis & cõtumelioſi. Romanus pontifex in ſuis diplomatis, admiſcet nonnunquam, hanc Petri ſedem, quam indigni tenemus. Quis ferat, ſi quis idem dicat illi: Cõfugimus ad iſtam Petri ſedem, quam indignus tenes? Quòd ſi hãc ſermonis ineptiam, idiotarum ſtulta ambitio cõmenta eſt, qui dedignentur orationem habere cum alijs cõmunem, cur eruditi hanc ineptam ac muliebrem inanitatem aſſentando alunt? Scio deberi honorem magiſtratibus, parentibus, præceptoribus. Sed hic ridiculus eſt honos, quem præſtat ſolœciſmus. Verum largiamur interim, ut tantũ ualuerit conſuetudo. Neq; enim me fallit in epiſtolis decimu libri, qui Plinianis per Aldum adiectus eſt, legi ſemel atq; iterum ſermonem huiuſmodi: Vt primum me domine, ueſtra indulgentia promouit. Quanquàm & hic tergiuerſari

licuit,

licuit, eas epiſtolas non eſſe Plinij: deinde hoc ipſum tam raro fieri illic, ut mendum uideri poßit. Poſtremo cum ueſtra dicit, uoluit ſenatus autoritatem cum Cæſaris uo= luntate coniungere, quòd ſciret hoc eſſe gratum impera tori modeſtißimo. Sed ut omiſſa tergiuerſatione, largia= mur quod iſti uolunt: ſit ſane ciuilitatis hoc honore blan diri maioribus: ſit ruſtici & inurbani, hoc honoris non reddere: certe nouum inſolentiæ genus eſt, non eſſe cõten tum, ſi quis cui decedat de uia: ſi caput aperiat: ſi genu flectat, niſi ridicule etiam loquatur honoris gratia. Scri= pſerit aliquis Traiano, ueſtra indulgentia: at idem non offẽditur, cum toties repetitur, tua pietas, pro ueſtra pie= tas. Deniq; non ſic illi loquitur Plinius, quum cõſul illius laudes prædicat, quam orationem oportuit quàm maxi= me honorificam eſſe. Iſti tam inſolitum honorẽ etiã con= uicijs, atq; adeò flagris exigunt à nobis. Domitianus im= perator, uir prodigioſæ arrogantiæ, ſe deum ac dominũ ſcribere ſolitus eſt in ſuis diplomatis, atq; ita ſe compella ri in aliorũ inſtrumẽtis edixit. At is nemini unquam ſuc= cenſuit, quòd ſingulari numero compellaretur. Ferri po= terat res, ſi modo ſint unico ſolœciſmo cõtenti: uix dupli catus iſtorum ambitioni ſatis facit. Nam oro uos, ſimplex erat ſolœciſmus, quem iſtorum inſolentia iandudũ ut ple beium, nimiſq; popularẽ faſtidit, ac renuit. Oro ueſtrã hu manitatẽ, ſeſquimendũ erit: nihil adhuc niſi uulgaris ho= nor. Oro reuerendißimas humanitates ueſtras, bene cõge minatum uitiũ, mediocris honor eſt, & ſtrẽdus. Adde ter= tium ſolœciſmũ, & plenã inieris gratiã: Oro reuerẽdiſ= ſimas paternitates ueſtras, domine præſtantißime. Cumu=

latißi

latiſsimam uis inire gratiam, quadrigam ſolœciſmorum facito hunc in modum: Oro reuerendiſsimas paternitates *ueſtras, domine præſtātiſsime, domine præſul.* Euge euge. *Iſte demum honorificentiſsimus eſt ſermo, dignusq́; quo ſolenniter adeantur reuerendiſsimi præſules, ac potentiſſimi monarchæ.* Magis *enim ridiculum, quòd quidam honoris gratia perſonam quoq; uertunt dicentes :* Mandauerat *mihi reuerentia ſua, pro, ueſtra, ſiue tua.* Huius *ſermonis ineptiam ſi quis nõ uidet, illiteratiſsimus ſit oportet: ſi quum ſentiat, nõ expuit, patientiſsimus: ſi tam abſurdam aſſentationem libentibus etiã auribus haurit, glorioſiſsimus ſit oportet.* Et *hæc ſermonis portenta cuiuſquam principis aures ferunt?* Et *huiuſmodi nõ ſolùm ferunt quidam, uerum etiã efflagitant Chriſtianæ modeſtiæ columina: ac non parẽtibus homines ſeueriſsimi grauiter ſuccenſent: adeò ut quibuſdam hac de cauſa dicam fuiſſe ſcriptam ſciam, nõ de aſini umbra, quod dici ſolet, ſed de iniuria non adhibiti ſolœciſmi.* Nuper *etiam quidã, graui nimirum exemplo, ultus eſt huiuſmodi contumeliã, ad hunc quidem modum.* Ab *amicis magnis ſtudijs agebatur apud epiſcopum quendam, ut quidam ſpectatis moribus, egregia doctrina uir, ſacerdotio, quod tum forte demortuus uacuum fecerat, inautoraretur.* Negabat *uigilãtiſsimus paſtor, temere ſacerdotia cõmitti oportere inexploratis.* Ipſum *qui commendabatur, acceſſi iubet, uidelicet de doctrina, prudẽtiaq́; uiri periculum facturus.* Adeſt *ille uir ſane antiqua literatura probe præditus, ſed ſyncerus ac ſimplex, qui nondum nouum hunc eloquentiæ florem attigerat: poſtremò qui præſules omnes putaret didiciſſe lite*

ſe literas. Salutat numero ſingulari: Salue reuerēde præ=ſul. Vix totam ſalutationē dixerat, auertit ſe præſul atq; abit, indignabundus non aliter, quàm ſi quis in faciem il=lius cōſpuiſſet. Admirantibus, & cauſam rogantibus qui ſalutatorem commendarant, negat ſe illos conſpectu col=loquioq; dignari ſuo, à quibus ſic in os contemneretur. Fruſtra quidam rē purgare nituntur: planeq; ſurdo ca=nitur fabula. Iratus ille, ſacerdotium in alium quendā di=ſertiorem tranſtulit, qui quadruplicato ſolœciſmo huma niſſimas reuerentias domini domini ſalutaret, & qui unū hominē in multis, rurſus in uno multos uideret. At quā=to ſalſius iſti nobis talionē reponerent, ſi ipſi ſinguli ſin=gulariter appellati, nos uiciſſim binos aut ternos ſingu=lari uoce conuenirēt? Etenim ſi honorificū eſt, uni mul=titudinis appellationem tribuere, ueluti πολλῶν ἀντάξιος ἄλλων, quàm erit inſignis contumelia, plures ſingulari=bus uerbis alloqui: Tibi Paule, nos abbas dicimus: tan=quam plures in unum conflati, uix efficiant hominē ali=cuius precij. ſic erat par pari referendum. Dices optime lector: Rides tu quidē iandudum, & nimis uncis naribus indulges. Quid aliud faciā in re tam ridicula? Nā ſi pla=nè contendunt, honoris ſignificationē eſſe in catachreſi numeri, cur frequēter unicam rē, eamq; friuolā, nihiliq;, tricas, apinas, quiſquiliasq; uocamus, multitudinis nu=mero? Qur unicū inſtrumentū quo uerrimus pauimen=tum, multitudinis numero ſcopas uocamus? Non inuiden dus honos iſtorum, quē cum quiſquilijs & ſcopis habent cōmunem. Hoc etiā intereſt, quòd niſi multitudinis uo=cabulo, nemo ſcopas rectè ſalutauerit, niſi dixerit, ſaluete

ſcopæ:

ſcopæ: quũ iſtis interim ſtudioſa barbarie gratificemur, omnibus quidem grãmaticis, ac grãmaticorũ filijs iratis. Quid quòd interdum non ſine periculo pluratiue cõuiciamur etiam, nimirũ aſſueti? Quid enim ſi ſtrabus quiſpiam, dubijq́; contuitus, uni è multis conuiciũ dicat, multitudinis numero: nonńe quum oculis quem petit, non diſtinguat, periculũ erit, ne tanquam cõmune maledictum in ſe quiſq; rapiat, & pro uno omnes in miſerũ ſtrabum conuicia regerant? Id uerò periculoſius etiam fuerit cæco. Proinde genus hoc ſermonis, quibus eſt hoc uitij, magnopere fugiendum cenſeo, ne forte oculorũ morbo, plures pro ſingulis cernere putẽtur. Sic enim nuper quiſpiã iſtiuſmodi ſalutatorem apertè deriſit, & aſperè potius, q̃ urbanè: niſi forte uidebitur recte, malo nodo malus quæſitus cuneus. Is enim ſolus cùm eſſet in cõclaui, & à ſtrabo quodam multa cum pluralitate adiretur, iterũ atq; iterũ circunſpectans, reſpondit, cæteros abijſſe, ſe ſolum eſſe: ſi quid uellet, opportuniore tempore rediret, dum illi adeſſent. Ille uerò negat ſe quenquã præter ipſum unũ quærere. Tum alter hominem percõtatur, quot illic lectos uideret. Quum unum duntaxat reſpondiſſet, Et quæ tandẽ, inquit, intẽperiæ te agitant, aut è qua popina nobis probe potus ades, ut ego tibi non unus uidear, ſed multi? Et ſunt etiam qui rem tam abſurdam tueri conẽtur rationibus philoſophicis, ut aiunt. Siquidem Ariſtoteles ſcripſit, regẽ ut cæteris rebus præcellit populũ, ita ſermone quoq; differre debere. Itidẽ par eſſe ut quos conditio, dignitas, opes, cultus, & inſignia diſcernant, diſcernat & ſermo. Nec prorſus alia nota rectius dignoſci à priuato magi-

ſtratum

ſtratũ, quàm abuſu numeri, propterea quòd ille unus ſit è multis, hic nõ ſimplicẽ ſuſtineat pſonã. Papæ, accipio cõmentũ: quanquàm apud Græcos iſtud fiet commodius, quibus tres ſunt numerorũ differẽtiæ. Ergo cui geminus ſit epiſcopatus, aut cuius epiſcopatum abbatia quæpiam opima conduplicarit, huic dicemus, χαίρετον. Quòd ſi tres ſint epiſcopatus, aut duobus addita abbatia, ternarium illum ſacrum ac myſticum expleat, huic dicemus, χαίρετε. Hac quidẽ lege, ſi τετράδα aut ἑβδομάδα numero ſacerdotiorum ſint prætergreßi, æqui dent ueniam, ſi noſtram diſtinctionem ſua ambitione cõfuderunt. Nec uideo quî minus liceat ad hunc loqui modum. Nos epiſcopi, nos abbates, cui uni plures ſint epiſcopæ, aut abbatiæ. Sed dubitari iandudum poteſt, iſti'ne ſtultiores, qui à re tam abſurda, tamen abduci non queant: an ego qui in nugacißimis nugis tantum operæ ſumpſerim, niſi quòd ut hoc facerẽ, plurimæ res me cohortabantur, ſed duæ potißimum: tum ut iſtos apertius irriſos, aliquando ſuæ ſtultitiæ pudeſceret: tum uti eos qui plane depuduiſſent, iuuenes partim ueterum exemplis animati, partim noſtris uerbis moniti, non dubitarent cum ſua ambitione contemnere. Deſinet offendere, poſtea quàm deſierit eſſe inſolens, & aliquãdo placebit omnibus, quod nunc placet eruditis.

De ſalutatione.

NVnc ad præceptiones huic argumento peculiares reuertemur: ſed ſi paucis admonuerimus, quæ ſint in ſalutatione fugiẽda, unde ſolemus epiſtolam auſpicari, ne peßimi gubernatores uideamur, ſi ſtatim in portu, qđ aiũt, impegerimus. Eſt enim hæc ceu prima frõs epiſtolæ, in qua

in qua delinquentẽ nõ ſolùm imperitiæ dedecus, uerum= etiam religionis neglectæ piaculum maneat. Nam à ue= teribus ſuperſtitioſe obſeruatum uidemus, ut è primis illis forte congredientium uerbis, futuri ſermonis uelut omen quoddam arriperent. Eoq́; qui ſibi forte fortuna uenirẽt obuiã, qui'ue quapiam de re inter ſeſe tractaturi congre= derentur, quò fauſtus eſſet occurſus, ac bene ominatus ſer mo feliciter utriq; uerteret, mutuã ſalutẽ dicebãt. Et ſa= cerdos quoties prodibat ad populum, ſalutabat, ac reſalu tabatur. Ea conſuetudo è medijs hominũ moribus, in epi= ſtolam, quæ, ut dixi, colloquiũ eſt inter abſentes, translata eſt. Eamq́; ſemper ueteres à dicẽda ſalute ſunt auſpicati. Idq́; tam à Græcis, quàm à Latinis, tertia perſona facli= tatũ uidemus: ſiue quòd uſus ſermonis rex, perſonã mu= tauit: ſiue quòd ſtudio feſtiuitas quædã, quam adfert per= ſonæ hypallage, uidetur affectata: ſiue quòd olim ſaluta= tio non adderetur epiſtolæ, ſed in tergo tituli uice adde= retur, uelut ab eo recitanda, qui literas perferret. M. T. Cicero Trebatio imperatori S. D. Græci ferme ad hunc modum, πλάτων τῷ δίωνι εὖ πράττειν. Quæ uerba non hoc ſonant Græcis, quod quidam exiſtimãt, quaſi iubea= mus illos, quos ita ſalutamus, bene uiuere, ſed quòd felici= tatem precemur. Nam quibus res ſunt ſequundæ, ij Græ= cis εὖ πράττειν dicuntur. Quidam pro εὖ πράττειν dicunt χαίρειν, quod apud nos ſonat gaudere. Vtrũq; uno uerſu expreßit Flaccus: Celſo gaudere, & bene rem gerere Al= binouano. Latini in hunc ferme modum ſalutant: M. Tul lius Cicero M. Varroni S. D. Plinius ſuo more addit, ſuo, opinor quòd non ſcribat niſi amicis: C. Plinius Sabi= no ſuo

no ſuo S.D.Hebræi uulgato gentis ſuæ more,pacē optāt ſalutantes, ſiue quòd ſentiant bellum ac diſcordiam eſſe malorum omnium compendium:ſiue quòd pacem appellant ſummam rerum proſperitatem,ubi nihil eſt quod offendit animū. Autor *eſt* Plinius *Auunculus religioſum antiquitus fuiſſe,nominibus ſalutare,ne preces,opinor, ambiguæ ad alienum auertantur:quemadmodum in deuotionibus nomen addebatur,uelut irrita futura execratione, niſi urbis aut gentis uerum nomē apponeretur.* Ergo *ne dirum omen habeat epiſtola,utriuſq; nomē in ipſo ſtatim ingreſſu præfandum eſt, priore quidem loco illius, unde uenit epiſtola,poſteriore eius,ad quem mittitur: etiam ſi longe ſit honoratior cui ſcribitur,quàm qui ſcribit.*Puerilis *mihi uidetur illa nominum honoris gratia tranſpoſitio, niſi nobis placebit illa* Gnathonis *ſalutatio :* Parmenonē *ſuum ſummū,plurima ſalute impartit* Gnatho. Aut *niſi ſi quis ad hunc modum loquatur:* Idem *equus portabat* Cæſarem *&* Auguſtam. *exiſtimemus hominē læſæ maieſtatis reum peragendum,quòd plus honoris habitum ſit equo,quàm* Cæſari,*& eius uxori.*Sed *extra iocum, mihi probatur ueterum ſimplicitas, quam utinam per noſtræ tempeſtatis corruptiſsimos mores ubiq; liceret æmulari, ut nos inuicem nudis nominum titulis ſalutaremus:*C. Plinius *Caluo ſuo* S.D . Quid *enim erat uerius aut purius? ſiquidē ubi quis nomē audit ,omnes pariter uirtutes ſuas audit compēdio.*Habet *præterea neſcio quid peculiariter blandū proprij nominis appellatio , quo audito delectari uidentur & animātia bruta .* Quo *magis iſtos admiror. qui uocabulum ſuum quod inditum eſt in baptiſmo , non*

alijs auribus accipiunt, quàm ſi atrox ingereretur conuitium. Stultius, quod aulici quidam non ferunt, ut liberi patrem patris, aut matrem matris appellent uocabulo: dominus ac domina malunt audire, quum illis uocabulis neque ſit quicquam honorificentius, neque charius affectibus: adeò nihil illis placet cum plebe commune. Porrò nominum uocabulo, prænomina, agnomina, cognominaq; complectimur. Prænomina ferè à maioribus mutuamur, Marcus Tullius. Cognomina pleraq; gentilia ſunt, Bruno Amorbachius. Agnomina ſolent ex euentu quopiam accreſcere. Scipio Aphricanus, Cato Vticenſis. Hodie cognomina aut gentilitia ſunt, quemadmodum apud Italos, Medicum, Baptiſtarum, Balborum. Aut à loco ducuntur, Angelus Politianus. Nam præter ueterum conſuetudinem faciunt, qui paternum nomen cognominis uice ſubijciunt: ut ſi quis Antonium Dionyſij filium, Antonium Dionyſium appellet. Cæterum qui parentis uocabulum, gignendi caſu ſubnectunt, magis referunt Hebræorum cōſuetudinē, quàm Romanorum: Iacobus Alphæi, Ioannes Zebedæi, Petrus Simonis. Iam barbara, nonnunquam & ſono abſurda uocabula uel hominum, uel locorum, uel familiarium, aut Latinis Græcis'ue uocibus reddenda ſunt, aut in Latinam faciem commode deflectenda, ut ab idiotis etiam uulgatum nomen agnoſcatur: ut quum pro Barbir, quòd uulgo tonſorem ſonat, Barbiriū dicimus, pro Busleid, Buslidium, aut pro Lang, Langium: Quod idem in Græcis & Hebræis ſibi permittunt eruditi: ueluti cum pro elephas, dicunt elephantus, pro Adam Adamus, pro Abraham Abrahamus. Quibuſdam

religio eſt,cognomen gentis immutare.Sed ſunt quædam adeò barbara,ut ſtridores ſint uerius,quàm uoces: præſertim nonnunquã apud Germanos monoſyllaba quinq; conferta conſonantibus, quæ ne ſonari quidem poßint ab eius linguæ rudibus:quæ ſi molliri nõ poterũt,in Græcas aut Latinas uoces uertentur. Cognomẽtis quæ ducuntur à loco uel originis, uel dominij,quidam dure addũt præpoſitionem,Picus de Mirandula:Latinius eſt, Picus Mirandulanus:tolerabilius putant, Picus à Mirandula. Ac fortaſſe licebit unum aut alterum exemplum apud autores inuenire,ubi addatur,de:ſed pueri quod optimum eſt primum aſſueſcant imitari. Non abhorret à ueterum cõſuetudine, nonnunquam ijs quæ diximus, magiſtratus, profeßionis,cognationis,aut etiam affinitatis cognomen annectere: idq; contra recentium morem, qui honoris gratia præponunt dignitatũ uocabula: Beatißimo papæ Alexandro ſexto.Veteres contrà: Trebatius M. Tullio Cic. imperatori. Hieronymus Damaſo papæ. Budæus Copo medico regio. Eraſmus Ioanni Coleto theologo. M.Cato Bruto conſuli. M. Tullius Quinto fratri. M. Brutus Portiæ uxori.Optarim,ſi fieri poßit,nihil adulationis admiſceri titulis. Erras autem, ſi te laudari putas, quum epiſcopus ſcriberis, aut theologus. profeßionis iſta ſunt nomina,non gloriæ. Is demum te laudaret,qui bonũ epiſcopum,aut eruditũ theologum ſcriberet. Tolerabile fuerit ſi uxorem charißimam,aut liberos dulcißimos appellemus,aut patrem optimum. Porrò quoties docti pluſculum admiſcent honorificentiæ titulis, non ſuo ſeruiũt ingenio,ſed alienis obſequundant. Iſtos nemo modeſtus

ferret, opinor, qui prodigioſis aſſentationibus ſalutationē inſarciunt: ac tum exiſtimant ſalutationem eſſe mire rhetoricā, ubi nōnunquam ipſo etiam hominis nomine prætermiſſo, hunc ſolem dixerint, alium lunam: hunc luciferum, alium cynoſuram, aut lucernā ardentē, ſpeculū ſine macula, turibulum odoriferum, pyxidem unguentariam, candelabrum aureum, uirtutum ſacrarium, diſciplinarum theſaurum, omnis ſcibilis gazophylacium, phœnicem, aquilam, uitem, hortum, flumen, fontem, pelagus, apicem, culmen, florem, gemmam, iubar, fulmē, paradiſum: deniq; rerum omnium laudabilium copiæ cornu. & quid non? Ita nouus hic ſalutator iuxta Comicū, uenuſtum dat adueniēs principium. Atque etiam ne parum ſint Gnathones, quemadmodum alios immodice efferunt, ita ſeſe pari uenuſtate deijciunt, atq; extenuāt, ſeruulos à pedibus, uiliſſima mancipia eius cui ſcribunt appellātes. Huius ſalutationis exemplum hoc erit, ſi quis fortè requiret animi cauſa: Perſpicaciſſimo domino, ſeptem artium liberalium candelabro aureo. Radianti Theologorū apici. Religionis lucernæ ſemper fulgēti. Dominicalis ordinis lucifero. Vtriuſq; teſtamēti gazophylacio. Hæreſiarcharum malleo. Omnium uirtutum heroicarum & non heroicarum, ſpeculo limpidiſſimo. Digniſſimo domino meo domino præceptori, humilimus dominationis ſuæ diſcipulus, & uiliſſimus ſeruitor, oſcula pedum pro ſalute. Rides exemplum? Sanè meritò rides, ſed huiuſmodi non ſolum utuntur iſti, uerum etiam libris editis præcipiunt adoleſcētulis. Hæc noua ſalutandi uenus priſcis incognita, tum demum nata eſt, ubi profligatis linguis, exactis bonis autoribus,

ribus, quos illi poëticos uocant, in ludis literarijs pro grammatica tradebatur Michaël Modiſta, *pro rhetorica ſimiles nugæ. Quis unquam Gnatho, aut Colax, aut Gelaſinus, uſqueadeò fuit impudens, aut in tantum eſurijt, ut iſtiuſmodi uerba regi ſuo auſus ſit in os dicere? Qui plagas pati poſſũt, qui iure perfundi, qui oſſe peti, qui commingi ſuſtinent: tamen non ſuſtinent ſic ſalutare, quẽadmodum nos Chriſtiani grauibus etiam uiris adulamur. Quãdo* Plautus *ille paraſitorũ licẽtioſus & immodicus effictor, auſus eſt talem inducere in fabula? Si Chriſtianam ſimplicitatẽ tueri non libet, ſimus uel ethnicorũ exẽplo paulò minus impudẽtes.* Paulus *ſcripſit, inquiũt, Honore inuicem præuenientes. At apoſtolus illic non de ſalutatiõe, ſed de ſubſidio loquitur: ſic enim ille ſolet honorem appellare. Quòd ſi uitari non poteſt, quin blandius agatur cum eo, cui ſcribitur, eſt uerecundius quoddam aſſentandi genus. Sunt figuratæ laudes: his epiſtolam, quanta erit, expleas licebit. Verum in ipſa ſtatim ſalutatione, tam impudentem Gnathoniſmum, obſecro, quis ferat, niſi aut* Mida *ſtolidior, aut* Thraſone *glorioſior? Aequè uitio dãdum eſt, quod quidã in principum literis factitant, eius cui ſcribitur, aut qui ſcribit titulum, trecentorum cognominũ longa ſerie in decimum uſq; uerſum producere:* Iuſtinianus Imperator *Cæſar,* Flauius, *Alemanicus, Gothicus,* Frãcicus, *Germanicus, Anticus, Slauicus,* Vuãdalicus, *Africanus, pius, felix, inclytus, uictor, ac triumphator, ſemper Auguſtus. An non feſſus lector, epiſtolam parabit abijcere prius, quàm ad epiſtolam peruenerit, niſi coronidem quam recenſendis titulis finire*

non poterant,per & cætera præcidiſſent? Ridẽdum & illud ſalutãdi genus,inepte fucatum,quod Carolo Louanienſi quoq; cum primis arriſiſſe uidetur: quo ſalutis loco nunc hoc,nunc illud apprecamur:ueluti, Midæ diuitias,loco ſalutis. Aut, humilimam recommendationem, uice ſalutis.Promptam cum debita ueneratione ſeruitutẽ, loco ſalutis.Hæc equidem deliramenta inuitus refero,ſed aliter dedoceri non poterãt. Et in primis hæc ſunt dediſcenda:tum quòd ſalutationẽ uerbis ſuperuacaneis onerant,puritatemq; ac ſimplicitatẽ corrumpunt: tum quòd ſtultiſſimum uidetur,aliquid ſalutis uice ſubijcere, quum ipſa ſalute nihil ſit melius.Eiuſdẽ ineptiæ ſunt illa:Quot habet cœlum ſtellas,quot habet mare guttas,tot tibi mitto ſalutes. Quòd ſi quando pietate cõmendati uiri ſecus atq; nos docemus, ſalutarunt: præpoſtere fecerimus, ſi à quibus uiuendi petenda fuerant exempla,non loquẽdi,in his quod optimum habuerunt,negligemus: quæ peſſima, ea ſola nobis proponemus. Neq; ſi quando D.Hieronymus, D. Auguſtinus, D. Gregorius ſuorum temporum cõſuetudini conceſſerunt,id nunc oportebit in ludum literarium uocare,præſertim hac tempeſtate, qua nihil eſt omnino literis cum uulgo cõmune.Poſtremò quid abſurdius,quàm ex magni nominis autoribus nihil imitari,niſi quod erat contemplatione cæterarum uirtutũ ferendum? Poſt expreſſas reliquas Hieronymi uirtutes ſalutationis nouitatem condonabimus. Quod ſi non potes,noli huius prætextu tueri,quod tempori ſuo dedit ille, non iudicio. Sed offendemus, inquient, ſi tuis præceptis parebimus. Quis enim non hanc ſalutem, Petrus Tartaretus Henrico

rico

rico Bedæ theologo S.D.cõtumeliam interpretur potius, quàm ſalutem? Verum ego non in hoc hanc operam ſuſcepi, quò docerem ſermonem ſtultorum auribus atq; animis accommodare, ſed ut recte ſcribendi rationem traderem. Neque tamen uſqueadeo deſperandum exiſtimo noſtrum hoc ſeculum, ut errorem quem corrupti mores hominum, & inſcitia potuit inuehere, eum bonorũ, & eruditorum uirorum autoritas & uſus non poßit reuellere. Videmus quantum profectum ſit paucis annis. Vbi nunc in ſcholis auditur Michaël Modiſta, ubi gloſſema Iacobi, ubi citatur Catholicon, Brachylogus, aut Mãmætrectus, quos olim ceu rarũ theſaurũ, aureis literis deſcriptos habebant monachorũ bibliothecæ? Certe ſemper erit ad optimã conandũ. Si ſtatim ſanctum erit, & ἀκίνητον, quicquid hic aut ille deprauarit in ſtũdijs, neq; quod deprauatum fuerit, reſtituere licebit, quò tandem recident literæ? Deniq; ſi iſtis craßis licet ueterum eruditorum exemplum contemnere, nobis uicißm non licebit iſtorum indocilẽ inſcitiam pro nihilo ducere? Quòd ſi quid à ueterum conſuetudine licebit innouare, ſi uidebitur aliquid dandũ eius animo cui ſcribitur, aut publicæ cõſuetudini, tolerabitur quidem: modo abſit enorme uitium, hoc eſt, ne ſalutatio ſit uel loquacitate moleſta, uel aſſẽtatione parasitica, uel affectatione moroſa, ne quod diximus, peßimũ ſit omẽ toti epiſtolæ, ſi ſtatim à uitio fecerit auſpiciũ.

Simplicis ſalutationis aliquot formulæ.

SAlutationum quæ præter indicium nihil habent, formulæ ſunt huiuſmodi: Pius pontifex Romanus eius nominis primus, Lodouico Gallorum regi, eius nominis

undecimo,S. D. Tiberius Cæſar ſenatui Romano S. D. Senatus P. Q. R. Machabæo duci,& ſocijs Iudæis S.D. Horatius Trib. milit. Bruto Imperatori S. D. Henricus Angliæ rex Maximiliano Cæſari S.D. Demetrius eques Romanus Tito Lucio iudici ſelecto S. D. In huiuſmodi nominibus officiorum plerunq; hæretur à doctis, partim quòd incertum quæ ueterum nomina,quibus nunc reſpō-deant:partim quòd pleraq; iam recepta ſunt, peregrinis ac barbaris uocabulis. Siquidem quem olim urbis præfe-ctum uocabant,nunc alicubi uocāt Marchionem,alicubi locum tenentem:quem tribunum plebis, nunc ciuium ma giſtrum uocari credunt. Quem olim quæſtorē ærarium, nunc redituarium uocant,ſiue receptorē. Quos olim ra-tionales,nūc,opinor,phinantiarios dici.Quos olim quæ ſtores parricidij, nunc ſcultetos. Quos olim caduceato-res,nunc hiraldos.Quos olim ſenatores, ſeu ſelectos iudi ces,hodie uocant dominos parlamētares. Nam Ammiral-dus pro littorum curatore,ſiue maris præfecto,neſcio cu-ius linguæ uerbum eſt. Quod genus ſunt & illa, Mari-ſchalcus,Seneſchalcus,Baro,quæ uidentur unà cum bar-barico imperio inuaſiſſe.Aut igitur his utendum,aut ue-tus aliquod uocabulum ſubijciendum, quod nouo reſpon deat.Id commodius faciet,qui primum ex antiquis hiſto-riographis, è Varrone,è Cicerone de legibus, è iurecon ſultorum libris, ex libello Feneſtellæ, quem ex profeſſo ſcripſit, & inſcripſit De magiſtratibus, animaduerterit ſingulorum & uocabula,& functiones. Item huius tem-poris officia,quibus uerbis dicantur, & quibus in rebus uerſentur.Eandem curam oportebit adhibere in confe-

rendis

rendis Græcis ac Latinis officiorum uocabulis. Nam illi ὕπατον, hoc eſt, ſummum, uocant conſulem, ἀνθύπατον pro=conſulem, αὐτοκράτορα dictatorem, ſeu imperatorem, quem eundem interim & βασιλέα uocant: ſed hæc res plus ha=bet negotij, quàm ut hîc ſit obiter tradenda. Argumen=tum hoc proprium uolumen poſtulat, tantum indicabo, quibus rationibus cognitum magiſtratum poßis circui=tione notare. Qui præeſt deſcribendis epiſtolis, & uulgò ſecretarius dicitur, uocabitur ab epiſtolis: qui ſchedas cita torias ſcribunt & notarij uocantur, dicẽtur à libellis: qui theſauro præfectus eſt, à theſauris: qui cubiculis, à cubicu=lis, quem cubicularium, ſiue camerarium uocant: pocilla=tor, à poculis: ſcriniorum præfectus, à ſcrinijs. Qui notant ac recitant acta in iudicijs, ab actis dicuntur, ſiue actua=rij. Atque item de cæteris.

Nouæ ſalutandi formulæ.

PLiniano demum ſeculo natum uidetur, ut quos fami liarius amarent, eos in ſalute ſuos dicerent, blandio=re ſcilicet pronomine, coniunctißimam neceßitudinem ſi-gnificantes. Plinius Calphurniæ ſuæ S.D. Ebutius Hiſpa læ ſuæ S.D. Quòd ſi nobis permittimus à cõſuetudine ue terum recedere, tot poterũt eſſe in epiſtolis ſalutandi for=mulæ, quot in congreſſu. Salue pater optime. Salue mater optima. Saluete liberi dulcißimi. Salue mea Terentia cha rißima. Salue multum. Salue plurimum. Salue etiam atq; etiam. Salue quantum mereris. Salue pro tuis meritis. An tonius Licentio ſuo multam optat ſalutem: plurimã ſalu=tem: perennem ſalutem. Nam plurimas ſalutes, aut innu=meras ſalutes, non auſim dicere, niſi ſentiam à diuerſis al

latas. Politianus Marcilio ſuo multam ex animo precatur ſalutem. Eraſmus Fauſto ſuo multam optat fauſtitatem. Andreas Aegidio ſodali iucundiſsimo multam optat felicitatem. Antonius Laurentius Marco fratri chariſsimo perpetuam optat incolumitatem. Terq; quaterq; ſalue meũ præſidium. Saluere te iubet tuus Ludouicus. Saluere te iubet, qui ipſe non ſaluet. Salutem tibi dico, quam ipſe deſidero. Salutem tibi mittit, qui ipſe perijt. Salutem tibi mittit, quam ipſa, niſi tu dederis, non eſt habitura. Saluus ſis optime ſocer. Aue præceptor optime. Has itaq; atque huiuſmodi formas, quanquam nonnihil diuerſas à ueterum conſuetudine, tamen non uideo quur oporteat in totũ damnare, modò in loco adhibeantur. Illud genus non perinde probo, Salua ſit tua præſtantia, tua reuerentia, tua nobilitas, tua dominatio.

Quomodo per alium ſalutandum, aut reſalutandum.

CRebrum & hoc in epiſtolis, ut per alios ſalutemus alios. Id apud eruditos ferè fit his modis: Attico noſtro multam ex me ſalutem dicito. Vxorem tuam ac liberos mellitiſsimos omnes meis uerbis ſaluere iubebis. Generum mea cauſa ſalutabis officioſe. Amicis omnibus communem ex me ſalutem dicito. Parentem optimum meo nomine ſalutabis diligenter. Fac ut amicis communibus mei uice ſalutem annunties. Totam familiam tuam per te meis uerbis ſalutatam uolo. Non erat otium omnibus ſcribendi, ſed omnibus pro me multam dices ſalutem. Tu mihi apud amicos omnes uicarius eſto ſalutator. Omnibus ex me annuntiabis, me illis omnia læta

preca

precari. Gener tuus iuſsit, uti ſuis uerbis tibi multam ſalutem aſcriberem. Socrui tuæ optabis proſperam ualetudinem meo nomine. In ſalutandis amicis, quoniam in præſentia mihi nō uacauit ſcribere, fac Eraſmi tui uices gnauiter obeas. Quàm blandiſsime ſalutabis Antonium, ſed meo titulo. Salutaſſem abbatem meis literis, ſed tu mihi apud illum epiſtolæ uice fueris. Grauabo te non magna ſarcina, ut meo nomine ſalutem perferas ad ſocrū meam. Quæſo ut ſodalitatem totam mihi ſalutes accurate.

Reddita ſalutatio per alios.

ATtica, quam illi tuis uerbis dixi ſalutem, libenter accepit, teq́; uiciſsim per meas literas ſaluere iuſsit. Tuam ſalutem Attica libens accepit, ac ſuam remittit. Ambroſius ſalutem quam illi tuis uerbis renunciaui, totidem uerbis renumerat. Amici per me tuo nomine diligēter ſalutati, dederunt hoc negotij, ut te uiciſsim ſuo nomine iuberem ſaluere. Genero tuis uerbis ſalutem ſcripſi, nam aberat: is ſuo nomine tibi multam ſalutem iuſsit reſcribi. Socer tuis uerbis per me ſalutatus, te uiciſsim meis reſalutat. Qui me per te ſalutant, hos omnes mutua ſalute meis uerbis imparties.

De epithetis & nominibus adoptiuis.

NOnnunquam urbanitatis & comitatis eſt, addere honoris, aut adoptiua cognomina: quorum poſterius exemplum eſt, ut ſi ſenem bene de nobis merentem, appellemus patrem: iuuenē nobis charum, filium: nouercam, matrem: ſororis maritum, fratrem: quibus adijcientur & epitheta, quæ Fabius uertit, appoſita. Hæc ueteres parcius admiſcebant titulis, etiam ſi recentium conſuetu

ſuetudo diuerſum obtinuit: ſed horum maior erit uſus in media epiſtola. In his illud in primis erit obſeruandũ, ut ſi tribuenda ſunt, tribuantur appoſita perſonis, & rei de qua agitur. Eccleſiaſticis dignitatibus hæc ferè cõgruũt, Beatiſſime Papa. Pontifex maxime. Summe pontifex. Ampliſſime pater. Sanctiſſime præſul. Vigilantiſſime paſtor. Sacratiſſime pater, uenerande, ſuſpiciende, obſeruande, integerrime, religioſiſſime pater.

Principum epitheta fere ſunt huiuſmodi.

CAeſar Auguſte. Rex inuictiſſime. Fortiſſime imperator. Dux illuſtriſſime. Clementiſſime princeps. Vir generoſiſſime, præpotens, ornatiſſime, clariſſime, ſplendidiſſime, Opt. Maxime, quod à Ioue ſumptum, quidam in Chriſtum transferunt, in quem uerius competit, quàm in Iouem. Nonnulli etiam ad ſummos monarchas traducunt. Diuos, ac deos appellare reges, ethnici cuiuſdam Gnathoniſmi eſt. Dominos appellare, barbaricum, etiam ſi cœpit hoc nomen ferre Romana lingua, poſtquam ingenia iugum tyrannicum ferre poterant: mox eccleſiæ proceres quò differrẽt à prophanis, pro dominis, domni uoluerunt appellari.

Magiſtratuũ ciuiliũ epitheta fuerint hæc.

COnſul uigilantiſſime. Senator ſplendidiſſime. Cẽſor grauiſſime. Aedilis magnificẽtiſſime. Iudex incorruptiſſime. Prætor integerrime. Ex his uero q literas profitentur: Theologos graues, ſynceros, abſolutos, ſacros, ac diuinos appellabimus: Rhetores diſertiſſimos, ſuauiloquẽtes, facundiſſimos: Poëtas ſacros, diuinos, claros, nobiles, inclytos.: Iuriſperitos, iuris utriuſq; conſultiſſimos, pruden

prudentiſsimos legum,iuris utriuſq; iuxtà doctos: Dialecticos,acutos,argutos,inuictos: Medicos peritiſsimos, fidos,eximios: Mixte doctos, undecunq; doctiſsimos.

Cognatorum & affinium hæc fere ſunt epitheta.

Pater optime. Mater indulgētiſsma. Frater chariſſime. Patrue obſeruāde. Soror chariſsima. Vxor ſuauiſsima. Nepos mellitiſsime. Iucūdiſsime gener,affinis,ſodalis,cōmilito. Ex reliquorū genere, qui nulla certa nota ſunt inſignes, diuites & autoritate præſtantes uiros appellabimus: Optimates uiros, ſummates,primarios,nobiles,graues,grauiſſimos: Ornatos uirtute aut eruditione præcellentes: Obſeruandos,honorādos,colendos,abſolutos,eximios,egregios,prudētes, ſuſpiciendos, ſpectatos, perſpicaces,circunſpectos. Matronas nobiles,primarias, optimas, integerrimas,probas,pudicas: Puellas, lepidas, bellas,amabiles,optime moratas,pudicas,iucundas,mellitas: Adoleſcentes ingenioſos,probos,modeſtos, optimæ ſpei,eximiæ ïdolis,generoſæ indolis: Milites,fortiſsimos, exercitatiſsimos: Opifices, induſtrios, ſolertes, peritos, exquiſitos,accuratos. Reliqua ſibi quiſq; ex his quæ recenſuimus inueniet. Atq; hic quidē cautio ſit oportet,nō ſolū ne quæ alijs congruunt,in alios transferamus: ueluti ſi quis puellā uenerandā,ſenem iucundiſsimū,regem pudiciſsimū,matronam inuictiſsimā nominet: Verumetiam ne quando manifeſto falſa tribuamus,ut theologum male doctum grauiſsimum potius appelles,quàm eruditiſsimū: Præſulē ſtupidum ac ſupinū,quiduis potius,quàm uigilantem: Regem inſigniter auarum,clementē magis dicas,

quàm munificũ. Etenim ſibi quiſq; cõſcius, hæc in contu meliam rapit, non aliter, quàm ſi deformem ſenem, formo= ſum puellum appelles, aut pumilionem egregium heroa.

Vbi, & quomodo potiſsimum uten= dum epithetis.

HAec, ut dixi, in ſalutationibus optarim parcius ad= hiberi. Cæterum in media epiſtola quum res agi= tur, erit his aliquando locus. Quanquam nec hic paſſim quæuis, & ſine delectu erunt adhibenda. Nam ut boni ducis eſt unumquenq; militem, ita boni oratoris eſt, unã= quanq; uocem eo ſtatuere loco, ubi quàm maxime poßit uſui eſſe. Veluti principem cui gratias ages pro accepto munere, aut à quo uelis aliquid impetrare largitatis, tẽ= peſtiuius munificentißimum, aut benignißimum nomi= naris, quàm fortißimum, aut inuictißimum. Adhibebimus autem in loco, ſi dicemus: Ignoſces primo errori, dux mi= tißime. Patere te exorari clemẽtißime Cæſar. Turcarum uim à Chriſtianorum humeris depelle rex inuicte. Suc= curre periclitanti eccleſiæ, religioſißime princeps. Re= ſtitue per calumniam oppreſſos, æquißime prætor. Non eſt meum tibi conſilium impartiri, uir oculatißime. Tuo conſilio nobis ſubueni, uir prudentißime. Siquidem in his orationibus non ſunt otioſa epitheta, ſed argumenti uim obtinent. Vt enim probes non eſſe tuum illi dare conſi= lium, aſſumis argumentum, quòd ipſe quum ſit oculatiſ= ſimus, domi conſilium habeat, nec egeat mutuo.

De transfigurandis epithetis.

TRansfigurantur hæc appoſita nomina nonnun= quam haud inelcganter in ſubſtantiua, itáq; pro=

nomi

nominum uicem gerunt: Obſecro te pater pijßime. Obſecro tuam pietatem pater. Gratulor tibi uir fortißime. Gratulor tuæ uirtuti. Condona mihi hunc errorem uir manſuetißime: Condonet mihi hunc errorem tua manſuetudo. Noſtræ ſtultitiæ præſidio ſis, quæſo, uir ſapientißime: Noſtræ ſtultitiæ tua ſapientia ſit præſidio. Compeſce improborum audaciam uir integerrime: Improborum audaciam tua compeſcat integritas. Publica calamitas implorat te princeps clemētißime: Publica calamitas implorat tuam clemētiam optime princeps. Succurre religioni Chriſtianæ pijßime Cæſar: Tua pietas Opt. Max. Cæſar, ſuccurrat religioni Chriſtianæ labanti. Non eſt hominis imperiti, uiro prudentißimo conſiliũ dare: Non eſt meæ imperitiæ, tuæ prudentiæ conſilium dare. Te, inquam, appello uir impudentißime: Tuā, inquam, appello impudentiam. Nonnunquam uehementiæ cauſa rem duplicamus, ſed immutata uoce. Succurrat mihi tua benignitas liberalißime Mecœnas. Te omnes execrantur homo ignauißime: Tuam ignauiam execrātur omnes homo formidoloſißime. Demiror te homo uecordißime: Vecordiam tuam admiror, ô demens. His igitur, ſi modice & in loco utemur, & grauiorem amplificando reddemus orationem, & argumento iuuabimus ſententiam, & ſermonem grata uarietate nouabimus. Nam uulgò ſcriptorum in huiuſmodi neque modus eſt ullus, neque tempeſtiuitatis ratio. Sic enim paßim: Dominationis tuæ literas accepimus. &, Reuerendißima tua præſtantia mihi literis ſignificauit. &, Nobilitas tua meo nomine ſalutabit uxorē ſuam. Et, Charitati tuæ breuiter

reſpon

reſpondeo. Et noſtra paruitas, digniſſimæ paternitati tuæ gratias agit. Stultum eſt ita uitare perſonam, quaſi fas nō ſit ea uti. Et tamen fateor alicubi gratiam habere uocabulū qualitatis perſonæ loco ſubmiſſum. Stultitiæ meæ prudentia tua ſit præſidio. Noſtram tenuitatem tua foueat liberalitas. Noſtram inopiam tua copia ſuſtineat.

De adoptiuis nominibus.

VT autem redeamus ad id, quod ſuperius attigimus, iiſdem locis gratiam habent adoptionis uocabula: quoties potentes, quorum autoritate ſubleuamur, quorum beneficentia adiuuamur, patronos, parētes, ac præceptores nominamus: Fœminas, patronas, ac matres: Aequales amicitia iunctos, fratres, ac ſorores: Eiuſdem ſtudij ſodales, aut eiuſdem inſtituti profeſſores, commilitones, adoleſcentes, filios, diſcipulos, alumnos.

De ſuperſtitione epithetorum.

FVgienda eſt infelicitas eorū, qui ſe certis uocibus alligāt, quas magica penè dixerim ſuperſtitione uel mutari, uel inuerſo proferri ordine, piaculū exiſtimāt, perinde quaſi Iouē cōceptis uerbis euocent, aut noxios dæmones aſciſcāt. Quos niſi rite, certiſq; uerbis compelles, capitis tui periculo feceris. Batiſſime pater, audit Romanus pontifex. Si ſcripſeris, pater beatiſſime, reſcinditur diploma. Audit ſanctiſſimus pater: Si quis ſcribat, pater ſanctiſſime, mutatur ſcriptū. Audit ſanctiſſimus dominus noſter: niſi addas noſter, aut ſi præpoſtere dixeris, noſter ſanctiſſimus dominus, ingēs flagitiū commiſſū putabitur. Simili ſuperſtitione receptū eſt, ut cardinalibus tantū, reuerēiſſimas dominationes tribuamus. Archiepiſcopos re-

reren

uerendiſſimos appellemus. Epiſcopos & Abbates reuerendos. Priores uenerabiles. Decanos ſpectabiles. Vnum Gallorum regem Chriſtianiſſimum. Solum Hiſpaniarum regem catholicum. Angliæ regem ſereniſſimum. Solum Cæſarem ſemper Auguſtum. Duces illuſtriſſimos. Alios inferioris nobilitatis tantum illuſtres: alios clariſſimos. Quis hanc titulorum ſuperſtitionē inuexit in mundum? Nimirum phariſaicum illud hominum genus, quod alijs quoque ceremonijs, & falſæ doctrinæ, falſæq; religionis præſtigijs, diu mortalium generi nimium credulo impoſuit. Huiuſmodi reuerendiſſimis dominationibus, & catholicis maieſtatibus, ampliſſimis paternitatibus ſubinde repetitis, bonam epiſtolæ partem occupamus, & Latini ſermonis gratiam perdimus. Ignoſco ijs, qui utuntur inuiti: non ignoſco, qui hæc cōminiſcuntur, aut qui exigunt ceu rem ſeriam. Quid enim ſi regem pro patriæ ſalute ſeſe periculis obijcientem, pro catholico, aut Chriſtianiſſimo dixero, patrem patriæ: ridebit, opinor, me craſſo Calphurnius ore? Quid ſi Romanum pontificem, non ambitioni, non quæſtui, non uoluptatibus, non tyrannidi inhiantē, ſed CHRISTI *gloriæ, Chriſtianiq; gregis ſaluti ſeruientē dixero paſtorem euangelicū: an non appoſitius loquar, quàm ſi dicam, beatiſſime pater, cum beati cognomen quadret etiā in diuitem? Si uere talis eſt pontifex, tribui dignum titulum: ſi non eſt, ſubmonui qualis eſſe deberet. At iſti putant aliud eſſe, dominus Petrus, & Petrus dominus. Et prophanos honoris gratia ſemel dominos appellādos, eccleſiaſticos, dominos dominos. Cæterum abbates, aut epiſcopos, dominos. Quòd ſi domi-*

nici uocabuli congeminatio facit ad ſignificationem dignitatum, quoties eos uocabimus dominos, qui plus quàm uiginti ſacerdotijs onuſti ſunt? Et de his tricis, doctiſſimi ſcilicet homines ſudantes diſputant, cum utrunq; æquè ſit barbarum. Conditionis nomen dominus eſt, non honoris: tyrannicum, non magnificum: barbaricum, non Romanum. Nam & lenonem cui mancipia ſint, dominum rectè dixeris. Itidem magiſtrum noſtrum ſi dicas, theologum intelligunt, præſertim Lutetiæ, & Louanij, quum calceariorum famuli, ſuum patronum, inter ſe confabulantes, noſtri magiſtri uerbis ſignificent. Veluti quum aiunt, ubi ceſſat noſter magiſter? Temulentus eſt alicubi noſter magiſter. Vtinam nunquàm domum redeat noſter magiſter. Quod ſi capræ loqui poſſent, paſtori ſuo dicerent, noſter magiſter. Tantulum intereſt inter caprarium abiectiſſimum, & idiotam, & inter ſacroſanctum diuinæ mentis interpretem. Dicent: Quid faciam, ſi quis honoris gratia me uocat magiſtrum noſtrum? Ride, moue caput, & deſinent te ſic honorare, ſi ſenſerint aures tuas non delectari titulis ineptis.

Quomodo dicendum, Vale.

QVemadmodum à ſalutatione auſpicamur epiſtolã, ita dicto uale, claudimus. Niſi quòd apud Græcos χαίρειν utroque loco ponitur, ſed in calce rarius. Item apud Latinos ſalue. Vale non dicitur, niſi in digreſſu, quẽadmodũ nec apud Græcos ἔῤῥωσο. Hoc intereſt, quòd ſalutatio nõnunquam ſic effertur, quaſi recitetur à tabellario. Cicero Trebatio ſalutẽ dicit. Vale ſemper ad ſcribentis perſonam accõmodatur. Vale mea Terẽtia. Nemo

ſic

ſic ſcribit : Cicero Terentiam ſuam bene ualere iubet, quemadmodum:Cicero Terentiam ſaluere iubet.

Vale dicendi formulæ aliquot.

VAle.Vale recte. Bene uale. Cura ut quàm rectiſsimè ualeas. Etiam atque etiam cura ut ualeas. Da operam ut belle ualeas. Communem ualetudinem fac cures diligenter. Si tu recte uales, nos iandudum ualemus. Valetudini tuæ, ſi quidem nos ualere uis, omni ſolicitudine fac ſeruias. Adnitere ut quàm optime ualeas. Sit tibi curæ tua ualetudo mi Tyro. Si quidem nos amas, ualebis mi Cicero, meq́; mutuò diliges. Fac ualetudinem tuam ſummo tueare ſtudio. Valeto. Scribã aliàs copioſius, interim mihi ualebis. Adero ad calẽdas Maias, interea curabis ut ualeas. Da operã ut ſis proſpera ualetudine. Age curã ualetudinis tuæ. Si quid erit, quod uelimus eius cui ſcribimus animo inhærere, ſolet poſt uale ſubiici: Vale, nosq́; quod ſoles, ama. Vale mi Petre, & hoc unum fac memineris, te inter uenena uiuere. Iam uale. Valebis autem, ſi philoſophiam amplecteris. Vale, & quicquid acciderit, cogita te mortalem eſſe. Vale noſtri memor. Valeto, & nominis immortalitati totis neruis incumbito. Vale meum decus, & caue ne tibi excidat, quod admonuimus de fratris negocio. Nonnunquam & poſt dictum uale ſubiicimus, quod nos fugerit, aut quod ideo fingimus nos fugiſſe, quò tenacius inſideat animo. Vale mi More. Sed heus tu, propemodum præterieram, quod in primis dictum oportuit. Vale. Iam parabam obſignare literas, ſed quia præter ſpem ocij nonnihil obtigit, libet etiã diutius tecũ garrire. Vale. Sed iam obſignaturo epiſtolam, illud per-

commode uenit in mentem. Valebis. Sed mane pauliſper: nunc demum occurrit animo, quod primo loco dictum oportuit. Vale. Sed ô me obliuioſum, penè ſero ſoceri tui negotium mihi uenit in mentem. Vale. Iam ceræ admoueram anulum. Papæ, quàm penè me fugerat, quod omniū maxime ſcire te uolebam. Valebis. Sed ſi illud prius admonuero, ut à fucatis amicis te ſubducas. Vale. Eia, de libro nunc demum ſeſe offert memoriæ: ne cui credas, niſi uideris meum chirographum. Vale iterum atq; iterum. Equidē non poſſum deſinere, adeò mihi dulce eſt cū amico iucundiſſimo confabulari. Vale iam tertio. Sed prius quàm obſignem epiſtolam, unum illud addam. Vale. Iam epiſtolam complicaueram, cum adiret me gener tuus, qui te iuſſit ſaluere plurimū ſuis uerbis. Iam obſignaram epiſtolam, quum alteras tuas ad me literas reddidit ueredarius. Itaque reſignaui, & eadem opera binis tuis reſpondeo. Huiuſmodi figuræ nō hoc tantùm in loco, uerū aliâs etiam habent gratiam, ſi quid Fabio credimus. Nam & amouent ſuſpitionem fuci, & artificij, & lectorem dormitabundum, uelut ad rem nouam expergefaciunt. Reperiuntur apud Chriſtianos dicendi uale formulæ diuerſæ ab his, non tamen in totum damnandæ, mea quidem ſententia. Incolumem te nobis diu ſeruet Opt. Max. Ieſus. Faxit Chriſtus autor omnis ſalutis, ut nobis & quàm diutiſſime, & quàm rectiſſime ualeas. Diu te nobis ac Reip. ſoſpitē uelit eſſe dominus Ieſus. Huius generis formas ſi quis effingat accōmodas, nō arbitror reprehendēdum. Cæterū alienas illas coronides, dureq; affectatas, non ferā. Vale in eo qui uaſtum cingit fluctibus orbem. Vali-

dum

dum te ſeruet, qui mare & terras, uarijsq; mundum tem perat horis. Quid enim terra mari cincta facit ad ualetudinem tuam? Aut quid annus in quatuor partes digeſtus? Mollius erat: Ille qui ſolus ſanat omnem ægritudinem, donet tibi ut quàm optime ualeas.

Quid poſt uale.

Poſt uale continenter locum ac diem aſcribũt ueteres. Locum uarie, his quidem modis. Datum Romæ, datum è Roma. Scriptũ Mantuæ, ſiue è Mantua. Aut omiſſo participio, Carthagine, Lutetiæ, Athenis. Ex arce noſtra. È uilla paterna. Ex noſtro Formiano. È caſtris Cæſarianis. Ex regia Britanniæ. Ex noſtro muſæo. È naui. Ex pandocheo. Nam hoc quoque nonnunquam iuuat diſcere, ubi fuerit amicus qui ſcribit. Et locus ac tẽpus nonnunquam excuſat epiſtolam neglectius ſcriptam. Tempus priuatum his fermè modis aſcribitur. Ruri ad multam noctẽ. Puteolis prima luce. Ex hortis ſuburbanis. Inter cœnandum, aut mox à cœna. È paternis ædibus crepuſculo. Ex littore marino ad lunam. Ex aula Cæſaris, nocte concubia. Noctu, multa nocte, profunda nocte, alta nocte, plurima nocte, nocte intempeſta. Sub gallicinium. Ex balneis pomeridianis. Tempus publicum his rationibus additur: Anno à Chriſto nato, milleſimo quingenteſimo. Anno à natali Ieſu Chriſti, quingenteſimo ſupra milleſimum. Anno à uirginis partu, milleſimo trecenteſimo nono. Anno ab orbe redempto, poſt milleſimum quingenteſimo. Anno à Chriſto paſſo, ſexageſimo ſexto. Anno ab hominum genere reſtituto. Anno ſalutis humanæ. Quidam auſpicantur annum à natali Chriſti, quidam à calendis Ianuarijs,

quidam à die paſchæ, quidã à feſto annunciationis. Atq; ex hac re ſæpenumero captio naſcitur parũ attentis: quã uarietatem expediret tolli è rebus mortalium. Veteres ab orbe condito ſupputabant. Græci numerabant Olympiades, quemadmodum alij indictiones. Romani primum ab urbe condita numerabant: mox per conſules deſignabant annum, quòd is magiſtratus eſſet annuus. Aſcribitur & menſis, & dies menſis. Romæ calendis Ianuarijs, ſiue Ianuarij. Ad calendas Ianuarij, uel Ianuarias. Nonis Martijs, uel Martij. Idibus Iunijs, uel Iunij. Ad Idus Iunias. Pridie calendarũ Ianuarij, uel pridie calendas Ianuarij. quod poſterius apud autores probos eſt uſitatius. Poſtridie calendas Octobres, uel calendarum Octobrium. Tertio calendas Auguſtas, uel Auguſti: uel, ad tertium calendas Auguſtas. Recentius eſt autem, quòd quidã à principe menſis die ſupputant: Die menſis Iulij uigeſimooctauo. Errant autem, qui præpoſitionem ad, additam, exiſtimant ſemper tempus reddere incertum. Etenim quum M. Tullius frequenter ſic aſcribit diem: Ad x v. Cal. Febr. num ita potus erat, ut quo die ſcriberet, ipſe neſciret? Imò hic ſermo ſumptus eſt à Græcis, qui τῶν ἐς τέτταρα dicunt, pro τεττάρων. Cæterum ſiquando de tempore ambigit qui ſcribit, hoc pacto ſcribere licebit: Anno circiter nonageſimo ſupra milleſimũ. Anno plus minus quingenteſimo. Ad annos circiter nonaginta. Annos ferme nonaginta. Dies qui calendarum diem, aut nonarum, aut iduũ proxime antecedit, non eſt aliter deſignandus, quàm per aduerbiũ pridie. Pridie calendas Ianuarias. Is enim eſt ultimus dies menſis Decembris. Qui proxime conſequitur,

duplici modo notari poteſt: Poſtridie Nonas Iunias: ſiue, Octauo Idus Iunias. Nec abſurdum eſt, quòd nõnulli noſtris feſtis indicãt dies. Natali Chriſti. Natalicio uirginis matris. Pridie natalis Ambroſiani. Ferijs paſchalibus. Die à natali Ioannis Baptiſtæ tertio. In ſcriptis, ubi cum periculo poßit errari in tempore, profuerit eundem diem, aut annum uarijs notis indicare: ut, Anno à Chriſto nato M. D. Alexandri pontificis decimo. Nonis Aprilis, poſtridie paſchæ. Etenim ſi ſcriptoris uitio contigerit deprauari numerum, unum ex alio poterit reſtitui.

De ordine epiſtolari.

ORdinem in epiſtolis uel à natura, uel ab arte licebit petere, ſed ab arte infrequentius. Nã ſi in actionibus forẽſibus, omnis ferè diſpoſitio à cõſilio ſumitur, nõ præceptis: quanto magis id faciũdũ in literis quæ legũtur, nõ audiũtur: & legũtur à docto, non à uulgo? Poſtremò quæ nullũ omnino nõnunquã habent ordinẽ: & ſi habent maxime, melius dißimulãt, quàm oſtendunt. Quare ſuperſtitioſe faciũt, qui libertatẽ illã epiſtolarẽ, certis partibus alligãt, atq; eiuſmodi ſeruituti includũt, cuiuſmodi ne orationes quidẽ tenere Fabio placet. In ſimplicibus argumẽtis, eũ ſequamur ordinẽ, quẽ cõſiliũ nobis dictauerit, non præceptiunculæ. In confuſaneis epiſtolis, in quibus innumerabiliũ propè rerũ aceruus cõgeritur: aut ut quicquid in buccã uenerit, ita effundemus: aut ordinẽ aliquẽ à tempore, loco, perſonis, aut rebus imaginabimur, eum crebris tranſitiunculis breuiter ſignificamus. Quas quidem uel à ſimilibus, uel à dißimilibus, paribus, imparibus, contrarijs, diſparatis, relatis fingemus ad hunc modum. Habes

animum monſtroſum, nunc corpus accipe monſtroſo animo dignũ. Mea in illum officia tenes, iam quam ille gratiam retulerit, cognoſce. Sed hæc adhuc puer, iam quæ adoleſcens deſignarit, referã. Verum hæc tibi cum multis cõmunia, illud tuæ propriæ laudis. Sed hoc leue, illud non tolerandũ. Sed hæc in ſuis ſordibus eſſe fatetur, ueniamus ad ſplẽdida. Sic epiſcopatũ eſt aſſequutus, nũc audi quomodo geſſerit. Sic emit magiſtratum, nunc dicam ut epiſcopatũ adminiſtrauerit. Adhuc uetera diximus, illud nouum & inauditum. Sed hactenus iocati ſumus, ueniamus ad ſeria. Sed triſtia mittamus, reuertamur ad lætiora. Habes Britannici itineris tragœdiam, nunc Gallicas accipe comœdias. Vulnus aperui, nunc remedium oſtendam. Sed hoc nihil ad nos, illud uehementer mea refert. Ad primas tuas habes, nunc reliquis reſpondebo. Minuſculæ tuæ epiſtolæ reſpondi, uenio ad maiorem. Priori tuæ epiſtolæ ſatisfactum, ad alteram accingimur. Quæ hic gerantur audiſti, nunc ad literas tuas ordine. Sed hæc me magnopere delectant, illud male habet. Quid doleam, habes: nunc quid metuam, accipe. Sed hæc ſpes tantum erat, illud iam tenebamus. Quantam rem ſuſceperis, oſtendi: nunc qua ratione perficias, diſce. Tuis de negocijs habes, noſtræ uero res ſic habent. Prioribus tuis, opinor, reſpondimus, nunc ad poſteriores accingar. Habes forenſia, nunc domeſticas res accipe. Ruſticanas res habes, nunc urbanas accipe. De tuis habes ad omnia, de meis nunc uiciſſim accipe. Sed iam ſatis diu de Rep. ad domeſtica ueniam. Sed hæc rumore tãtũ cognouimus, illa uidimus ipſi. Dixi ducem, nũc tibi pacis moderatorẽ deſcribã. Sed hæc corrigi

poſſunt

poſſunt, illud ne leniri quidē ulla arte poteſt. Turpißima audiſti, audi turpiora. Quid ingratius? ſed audi etiā ingratiora. Omnibus ferè de rebus habes, illud unum addā. Conſilij mei rationem habes, nunc quid te facere uelim, aperiā. Sed iam nimis multa de externis, de noſtris pauca cōmemorabo. De partu, recte: de diuortio, diſcrucior. De affinitate noua uoluptatē nuncias maximam, ſed de Caſſiano uita defuncto, acerbum profectò nuncium. Huiuſmodi tranſitiunculis commode excogitatis, tanquam anſulis quibuſdam inter ſe connecti poterunt, quæ natura non cohærebunt: pariterq́; fiet, ne tanquam ſcopæ diſſolutæ, turpiter diffluat epiſtola, & legetur libentius, & intelligetur facilius, & hærebit diutius. Quare cōnexionibus breuibus, & aptis, crebrius uti conuenit: non in hoc ſolum genere, uerum etiam in ſimplicioribus argumentis, quibus ea quoq;, quæ natura ſunt perpetua, interſecemus, quò legentis animus ſubinde renouetur.

Mixtæ epiſtolæ exemplum.

MIxtæ epiſtolæ exēpla, quanquàm apud Ciceronem plurima ſuppetunt, maximeq́; ex ijs, quas ad Atticū, & Qu. fratrem ſcripſit, tamen necubi noſtram operam ſtudioſi adoleſcentes deſiderent, unum ſubijciemus.*

Domitius Lucio ſuo S. D.

SEculum exiſſe ſcribis, quòd ne litera quidem à nobis adfertur. quanquàm impudens ὑπερβολή: nam ſeculum iſtud uixdum etiam trimeſtre: tamen ut me ſine culpa incuſari doleo, ita tuo noſtri deſiderio maiorem in modum delector. Nos uix demum poſt Vlyſſeos errores ad muſas rediuimus, nondum ſatis etiam placatas.

Expoſtulāt adhuc, & querūtur ſibi parū obtemperatū à nobis fuiſſe, qui quidē fœliciſsimo literarū ocio relicto, tātis fluctibus memet iniecerim. Lucubrationes tuæ nitidiſsimis formulis excuſæ, nuper in uulgus exierunt bonis, ni fallor, auibus: nā paßim & à diſtractoribus, & à ſtudioſa iuuentute rapiūtur. Neq; deſunt tamen Momi quidā, qui Veneris ſandaliū calūnientur, ne nihil in abſolutiſsimo opere reprehendāt. Styli nouitatē ſubaccuſant, id eſt, antiquitatem: quod ego tamen ſummam laudem interpretor. Quare tu hæc æquo animo feres, ne tibi Vergilius inuideat, cuius cœleſtis eruditio huiuſmodi Momos non potuit effugere. Nos quoq; dialogū noſtrum incudi redditum perpoliuimus, is iandudū in bibliopolarū eſt officinis, editionis aleā ſubiturus. Cæterum modo ab Ariſtotele, cuius ſigna à pueris ſequuti ſumus, deſciuimus, eq; Lycæo, & ambulacris illis, in Platonicam familiam transmigrauimus. Et adeò defectionis non pœnitet, mi Luci, ut te quoque ad meam Academiam ſolicitare non prius ſim deſiturus, quàm perſuaſero. Verum de ſcholis aliâs: nunc ad politica. Hic omnia plauſu, læticiaq; perſtrepunt. Mediolanū receptū, dux à uictore in Galliā deportatus. Galli ſucceſſu uictoriæ ſublati, maiora moliūtur, & iam Italiæ minantur. Nunc ad domeſtica ueniā. Cætera ut uolumus: nepotulus tuus iam menſem febricula affli ctatur, ſed medicus bene ſperare iubet. À nobis neque pecuniæ parcitur neq; ulli rei, quæ ad illius ualetudinē curandā pertineat. Ambroſium, qui tibi debet, iam tuis uerbis ſæpius appellaui, ſed homo planè faciē perfricuit: quare aut nomen condones cenſeo, aut obtorto collo hominem in ius

trahas

trahas. Etiamſi uereor, ne oleum & operam omnẽ luſeris. Elabetur aliquà Proteus: ſed de hoc tute ſtatues. Domeſticæ res ſic habent. Nunc ad tuam epiſtolam. De Britannia adeunda, quid ita mihi in mentem inciderit, demirari te ſcribis, ita credo, quia parũ feliciter euenit. Quid facerem? Orabat is, cui negare fas non erat, & per æſtiuos menſes in Gallia deſidendum erat. Putabam eſſe aliquid, eadem opera, & amiciſsimo homini gratificari, & inſulam multorũ literis nobilem uiſere. Poſtremo, fatebor enim, nonnihil etiam nominis atq; emolumenti ſpes ſolicitabat. Conſilium habes noſtrum, nunc euentum accipe. Ad reditum uſq; ſequunda omnia. Nunciatoris.

–Facilis deſcenſus Auerni.
Sed reuocare gradum, ſuperaſq; euadere ad auras,
Hoc opus, hic labor eſt.–

Prius quàm nauim conſcenderemus, in littore omnis mea pecuniola naufragium fecit. Cæterũ placidiſsima nauigatione Geſſoriacum appulimus. Hîc denuo portitor omnes crumenæ angulos rimatur, ac Douarienſem portitorẽ deuouet, qui ſibi prædam præripuerit. O ſceleſtum inquies littus. Imò amicum & ſalutare. nam niſi me nudũ Britannia remiſiſſet, actum de nobis fuerat. Siquidem in Gallia in latronũ ſicas incidi, à quibus ſola me nuditas ſeruauit. Nam aduerſus hoc hoſtium genus, nullis armis melius defendimur, quàm inopia. Lutetiam deniq; reuerſum febris æſtuãtiſsima excepit, quæ loculos pariter & corpus exhauſit. Habes non mali conſilij peſsimum exitum. Quòd mihi de noui honoris acceſsione tam ex animo gratularis, morem tu quidem antiquum tuum obtines, ut ami-

culi

culi commodis propè uehementius, quàm tuis ipſius gau-
Lamentatio. *deas. de Caßij morte næ tu mihi luctum acerbum annun-*
cias. Q*uòd* V*ari nebulonis improbißimi impudentiã fre*
giſti,ô quàm factũ bene.Sed quid ais? P*etronium'ne gla-*
diatorio animo ad te uiam affectare, & tibi tam odioſe
Gratiæ. *negocium faceſſere?An hoc quoq; portentum tuæ uirtuti*
fata deſtinarunt? Q*uòd* A*ntonius de nobis amantißime,*
& loquitur & ſentit, noui nihil nuncias. Q*uòd librum*
tam impendiò carpit Z*oilus, incredibile quàm mihi pla-*
ceam,ut illi me intelligo magnopere diſplicere. F*ratres è*
turpi ſimultate, te autore in gratiã rediſſe ſerio gaudeo.
Monitoria. D*abis operam ne quando quod ſartum eſt, reſcindatur.*
N*epotem tuum tam ſolicite mihi toties abs te commen-*
Officioſa. *dari, ſubiracunde fero.*I*gnoſces, non tibi concedo, ut ille*
tibi magis curæ ſit, quàm mihi, etiam ſi eum amas pluri-
Gratulatio. *mum.* Q*uòd hæreditaria pecunia es auctus, neque me uis*
tibi gratulari, neque gratulandum puto. Q*uis enim non*
uel C*rœſi diuitijs illiuſmodi hominis conſuetudinem an-*
tepoſuerit?Sororẽ tuam filiolo auctam, te nepotulo, uo-
lupe eſt. E*am rem ſpero ſuperi bene fortunabunt.* G*ene-*
rum tibi uoluptati eſſe gaudeo. A*h in filium nimium ſæ-*
Deprecatoria. *uis.*M*emineris facito, illum & hominẽ eſſe, & puerum,*
teq; idem quod ille eſt, fuiſſe. A*n illum uis repente naſci*
*ſenem?*A*ge mitte hãc noxam, me precatore, meoq; peri-*
culo. A*d me recipio illum poſthac emendatiorẽ fore.* S*ed*
Iocoſa. *ô* D*eum immortalẽ,quantos riſus tu mihi nuncias?* I*ta'ne*
S*abellius bibit, & fugit?*M*ultũ æris reliquit, ſed alieni.*
T*andem fatearis oportet, me uatem eſſe optimũ.* Q*uan-*
Monitoria. *to antè fugam iſtam proſpexi, & præcinui?* C*onſilium*
tuum

tuũ de nauigando neutiquàm probo. Terrent me hyber=ni menſes: ſinus naufragijs infamis: tua ualetudo nondum etiam cõfirmata. Sed de hoc ipſe uideris, me certe autore nõ facies. De *puero amandando, ſanus'ne es? Certe differ in reditum meum.* Quod *de filiæ nuptijs cogitas, ego tuæ ſententiæ uehementer ſubſcribo.* Habes *ad omnem epiſto=lam tuam. Sed heus tu, illud unum me fugerat: fundus tuus ſi eſt uti deſcribis, ſuprà modum me delectat: tum ædifi=cium, euge quàm ſcitè abs te cogitatum.* Iam *iſthuc geſtio reuolare, ut in Academiola noſtra, ab omni urbano ſtre=pitu ſemoti pariter philoſophemur, certemuſq; utrũ ego te ad Academicorum partes abducam, an tu me perfugam in Peripateticorum familiam reuoces.* Hæc *meditare, dum accurro.* De *ædificio te, quamquàm architectum tantum, tamen hoc unum admonebo, ut cœnaculum ſpecioſis fre=quentibuſq; luminibus illuſtre fiat.* In *hortis platanus ſit patulis diffuſa ramis, & propè fonticulus aqua frigida ſubſcatens, ut muſas quoque, ſi quando uidebitur, poßi=mus arceſſere.* Reſ*pondimus tuis, nunc quid hic agatur ac=cipe.* Nos *certe hic in grauißimo æſtu, tamen frigemus.* Pontifex *meus montes ille quidem aureos promittit, ſed promittit tantùm, mittit nihil. Cæterũ ſpe Craßi diuitias uincimus.* Vt *ut res cadent, nos certe utemur foro.* Tu *mi* N. *toto pectore, id quod per te facis, in nominis immor=talitatem incumbe.* Iam *orbis propè uniuerſus ingenij tui expectatione ſuſpenſus, neſcio quid cœleſte ſibi de tua uirtute promittit.* Et *eum in locũ res adducta eſt, ut deſi=ſtere turpißimum fuerit.* Nos *hic gloriæ tuæ propagãdæ magno ardemus ſtudio.* Nepotulos *meos ideo tibi non commen*

Diſſuaſoria. Domeſtica. Iocoſa. Tranſitio. Exhortatio. Cõmendatitia.

cõmendo, quoniam cõmendatiſſimos eſſe ſcio. Scripſeram
Tranſitio. hæc multa quidem nocte, poſtridie daturus, & ecce tibi ante lucem, de repente Lucilius adeſt: uixq; reſalutatũ ecquid abs te literarum apportet, rogo. Negabat quicquã eſſe ſcriptorum, ſed multum omnino rerum nouarum tuis
Gratulatio. uerbis nũciauit. Primum nauigandi te mutaſſe conſilium, id quod ego utriuſq; nomine uehemẽter gaudeo. Caminij fucatam beneuolentiam in apertam ſimultatẽ tandem erupiſſe, adeò moleſte non fero, ut etiam gratuler tibi. Nam perſonatus amicus damnum dare poterat: apertus hoſtis,
Gratiarũ actio. quid tandẽ eſt quod poſſit nocere? Quòd pro noſtra exiſtimatione tantã cũ inuidẽtiſſimis hominibus dimicationẽ ſuſcepiſti, non ego tibi tanquam pro nouo officio gratias
Monitoria. agam, quum id facere nunquàm deſinas. Quòd de adiungẽda Demetrij affinitate nos cõſulis, quanquàm ipſe conſilio abundas, tamen in reditum noſtrũ rem proferas cenſeo. Coràm agere præſtabit. Plura tecum garrire libebat, quid enim faciã libentius? Sed iandudum accinctus tabellio literas efflagitat. Quare ualebis ipſe, noſtroſq; omnes ualere meis uerbis iubebis. Datum Aureliæ Nonis Decemb.

Epiſtolarum genera.

HViuſmodi literarũ genere ex uarijs rebus conſarcinato familiares inuicẽ perſæpe utuntur. Nunc ſimpliciũ genera proponemus. In præſentia ne cõſilij quidẽ eſt omnes epiſtolarum formas recenſere, id quod non minus infiniti negocij puto, quàm Libycas arenas pernumerare. Nam quòd M. Tul. ad Curionem tria epiſtolarum genera facit, non id agebat, ut ſingulas literarũ ſpecies diſtingueret, ſed ut propoſitæ complexioni ſeruiret.

Ea

Ea uerò diuiſio quæ non ex argumenti uarietate, ſed ex characteris conditione ducitur, parũ mihi uidetur ad docendum appoſita. Quòd ſi quis ex argumentorum differentia formas cõmetiatur, quum illorum infinita ſit uarietas, quis erit formarum modus? Quid enim eſt in rerũ genere, quod literis nõ committatur? In his gaudemus, dolemus, ſperamus, metuimus. In his ſtomachamur, expoſtulamus, blandimur, querimur, iurgamur, bellum denunciamus, in gratiam redimus, conſolamur, cõſulimus, deterremus, minamur, excitamus, compeſcimus, narramus, deſcribimus, laudamus, uituperamus. In his odimus, amamus, miramur, deliberamus, paciſcimur, conuiuamur, nugamur, ſomniamus deniq;, ecquid tandem non? His tanquam certiſsimis miniſtris, omnes animi affectus, his publica, his priuata, his domeſtica credimus. Quare in re per ſe infinita eam moderationẽ adhibebimus, ut neq; ſumma tantum genera ponamus, neq; minutiſsimas quaſq; partes fruſtulatim conciſas perſequamur: ne aut nimia paucitas ſtudioſis non multum adferat adiumenti, aut immodica diligentia id demum, quod ait Fabius, aſſequamur, ut quum nimis multa, necdũ tamen omnia uideamur dixiſſe.

Tres omnium generum fontes.

RHetorum pleriſq; tria cauſarum genera placuerunt, ſuaſorium, encomiaſticon, & iudiciale. Ad hæc tanquam ad fontes pleræq; literarum formæ referuntur, ut ſuaſorio has ferè partes ſubijcias: Conciliationem, reconciliationem: exhortationem, dehortationem: ſuaſionem, diſſuaſionem: conſolationem, petitionem, commendationem, monitionem, amatoriam. In demonſtratiuo genere Suaſorij partes. Demonſtratiui.

uerſan

uerſantur deſcriptiones, perſonarum, regionum, prædiorum, arcium, fontium, hortorum, montium, monſtrorum, tempeſtatum, itinerũ, conuiuiorũ, ædificiorum, pomparũ.

Iudicialis. *Ad iudiciale genus, hæc fere referuntur: Accuſatio, querela, defenſio, expoſtulatio, expurgatio, exprobratio, comminatio, inuectiua, deprecatio. His tribus quartum genus*

Familiaris. *accerſere licebit, quod, ſi placet, familiare nominemus. Eius eiuſmodi ferme ſpecies eſſe poßunt: Narratoria, qua rem apud nos geſtam, longe poſitis exponimus. Nunciatoria, qua nouarũ rerum quippiam annunciamus, ſiue de publicis, ſiue priuatis, ſiue etiã domeſticis. Gratulatoria, qua amicorum felicitatẽ nobis iucundã eſſe teſtamur. Lamentatoria, qua uel noſtra, uel neceſſariorũ incõmoda deploramus. Mandatoria, qua negocij quippiam alij noſtro nomine gerendũ cõmittimus. Eſt quæ gratiarum habet actionem, qua nobis gratum fuiſſe benemerentis officiũ declaramus. Collaudatoria, qua puerũ, aut qui in noſtro ſit imperio, officio functum laudamus. Officioſa, ſic enim uiſum eſt appellare, qua operã ac ſtudiũ ultro pollicemur amico. Iocoſa, qua cuiuſpiam animũ feſtiua urbanitate delectamus. Verum de his prudens ſuperſedebo, propterea quòd ut incantatores certas quaſdã preculas, ita iſti formulas quaſdam præſcriptas habẽt, ut ne apicem quidem ſine ſummo rerum humanarum diuinarumq; diſcrimine putent demutari poſſe. Nos eorum conatus, noſtris præceptionibus adiutamus, qui ad optimũ ſcribendi genus adnituntur: non qui uel arrogãtißima ſuperſtitione, quod ſemel arripuerunt, id pro optimo defendunt: uel ad ſordidißimum lucellum toto pectore inhiantes, pro*

optimis peſſima ſequi malunt. Quid enim ijs præcipias, quibus ea demum epiſtola optima eſt, quæ quæſtuoſiſſima? His diſputatoriam, ſciſcitatoriã, doctrinalemq; adijcias licebit. In quibus & theologicæ, & ethicæ contineri poſſunt. Neq; uerò me præterit, apud Græcos eſſe qui epiſtolarum genera diuidat hunc in modum, ut φιλικὴ *dicatur, quam amicus ſcribat amico.* συστατικὴ, *qua quempiam alteri commendamus.* μεμπτικὴ, *qua deſideramus in aliquo officium.* ὀνειδιστικὴ, *qua cuipiam exprobramus ingratitudinem.* παραμυθητικὴ, *qua conſolamur afflictos in rebus aduerſis.* ἐπιτιμητικὴ, *qua increpamus aliquem lapſum.* νουθετικὴ, *qua libere admonemus, quid ſit agendum, quid non.* ἀπειλητικὴ, *qua comminamur alicui, ac metum inijcimus.* ψεκτικὴ, *qua morum improbitatem alicui exprobramus.* ἐπαινετικὴ, *qua collaudamus aliquem officio functum.* συμβουλευτικὴ, *qua conſulimus, quid nobis uideatur optimum factu.* ἀξιωματικὴ, *qua deprecatores intercedimus pro aliquo, qui deliquit.* ἐρωτηματικὴ, *qua ſciſcitamur, aut percontamur ab alio quod ſcire cupimus.* ἀποφαντικὴ, *qua percontanti reſpondemus.* ἀλληγορικὴ, *qua tectis uerbis ſignificamus cuipiam, quod ab eo ſolo, cui ſcribimus, uolumus intelligi.* αἰτιολογικὴ, *qua reddimus cauſas, cur aliquid aut factum non eſt, aut non eſt futurum.* κατηγορικὴ, *qua quempiam incuſamus.* ἀπολογητικὴ, *qua nos purgamus.* συγχαρητικὴ, *qua gratulamur amico ſuam felicitatem.* εἰρωνικὴ, *quum diuerſa ſcribimus, ac ſentimus.* ἀπευχαριστικὴ, *qua gratias agimus pro officio in nos collato. Has epiſtolarum formas tantum recenſent, & exemplum qualecunque ſubijciunt, nec indicant, qua ratione genus*

Epiſtolarum diuiſio ſecundum Græcos.

nus unumquodq; tractandum ſit. Quod ſi maximè facerent, tamen ipſa generum diſtributio, nõ uidetur ab ulla ratione profecta. Nam quod appellant φιλικὸν, *non ab argumento ſumptum eſt, ſed à perſona. Alioqui quos ſimiliariter amamus, hos admonemus, obiurgamus, exhortamur: cum his iocamur, aut expoſtulamus.* Extat *&* Philoſtrati *præfatio, de charactere epiſtolæ, admonens nos, quòd epiſtolam nõ oporteat nec* Atticam *eſſe plus ſatis, nec omnino carere* Atticiſmo: *quòd hoc ipſo figurata ſit, quòd figurata non eſt: quòd tametſi ciuilis ſit, tamen non abhorreat à mollitudine: quòd in breuioribus epiſtolis liceat circulum abſoluere, in prolixioribus non item, niſi uel in calce, uel in epilogo, uel epiphonemate: quòd perſpicuitas præcipue congruat epiſtolæ. Hæc ut ſunt ab illo feſtiuiter* Græcè *ſcripta, ita non uideo, quid adiuuẽt adoleſcentes ad recte ſcribendum.* Nos *igitur iuuentutis induſtriæ conſulere pro uirili cupiẽtes, diuerſam generum diſtributionem ſequi maluimus.* Sed *ecce properantem aliò, me uelut è curſu reuocat, auremq; uellicat ſecretariorum chorus, qui* principibus *ſunt ab epiſtolis.* Ita'ne *noſtri, inquiunt,* ὥσπερ τῶν μεγαρέων οὐδεὶς λόγος; *Verum his difficilè ſit aliquid præſcribere, quorũ calamus liber non eſt.* Sed *quemadmodũ præcipit* Martialis, *ut coquus habeat gulam domini, itidem iſti coguntur affectui principũ ſeruire: quos illud tantũ obiter admonebo, ut ubique doctam ſermonis facilitatem, ac perſpicuitatem ſectentur, ac decori cum primis meminerint.* Id *metiendum erit, nõ ab ipſorũ animo, ſed ab eorum fortuna, moribuſq;, quorum nomine ſcribũt.* Hactenus *igitur epiſtolarum genera*

ra quatuor propoſuimus, & ſuas cuique generi formas ſubiecimus:nūc ordine de unaquaq; ſpecie præcipiemus.

Quid inter exhortationem & ſuaſionem.

AC primum finitimæ admodum inter ſe ſunt, exhortatio, & ſuaſio, quas nos tamen dicendi gratia ſeparauimus: idq́; fecimus neq; ſine exemplo, neq; citra iudicium, propterea quòd & ueterū nonnulli in arte dicendi, exhortatorium genus à deliberatiuo diſiunxiſſent, & ipſi nōnihil diſcriminis perſpiceremus. Siquidem nec eodem tendit utrunq;, neq; uia ſimili. Nam ſuadēdo id agitur, ut uelis: exhortando, ut audeas. Suaſio probationibus docet: exhortatio ſtimulis excitat. Suaſor ſententiā mutat: exhortator animum addit. Suademus aut errantibus, aut certe hæſitantibus: exhortamur ceſſantes, aut etiam iam currētes. Quare ſi rem ad uiuum excutiamus, exhortatio ſuaſoriæ epiſtolæ pars erit, nempe epilogus, qui affectibus conſtat, non argumentis. Neq; enim ſuadenti ſat erit, quid ſit optimū factu docuiſſe, niſi & ſtimulos ſubijciat, ne uel difficultate, uel periculo deterriti, uel ignauia retardati, quod optimum eſſe uiderimus, non ſequamur. Sed ut in ſuaſionem ferè ſemper incidit exhortatio, ita in hac non raro continget uti ſuaſione. Eſt autem utrunq; officioſum literarum genus, cuiusq́; uſus maximis, minimisq́; in rebus quàm latiſſime pateat. Atq; hoc maiore cura, diligentiaq́; nobis erit pertractandum.

De exordio epiſtolarum.

SEd illud unum prius in genere ſtudioſis adoleſcentibus præcipiemus, ut epiſtolam ſcripturi, non ſtatim

præcepta reſpiciant: aut ad libros, unde uoculas, ſententiolas'ue aliquot mutuentur, confugiant, ſed prius res, de quibus ſcribere conſtituerint, ſolertiſsima cogitatione diſpiciant: tum eius, ad quem ſcribitur, naturam, mores, affectusq; omnes perſpectos habeant: quantum etiam ipſi apud eum uel gratia, uel autoritate, uel meritis denique ualeant. Eq; his omnibus diligenter penſiculatis, epiſtolæ tanquam uiuum exemplar ducant. Quo conſtituto, tum demum nihil equidem morabor, quò minus locos aliquos ex autoribus petant, unde tum uerborũ optimorum, tum ſententiarum copioſam ſupellectilem poſſint mutuari. Eaq; omnia oportebit, commode demutata, ad rem præſentem accommodare, ne ueluti male aſſuta, maleq; conferruminata, hoc ipſo furtiua deprehẽdantur, quòd peſsimè cohærent. Quin Maronis ingenium potius imitemur in alienis aſciſcendis, ut nõ aliunde corrogata, ſed domi noſtræ nata uideãtur. De exordiẽda epiſtola, illud etiã in uniuerſum tSademus, hoc in genere principij rationem eſſe minus difficilem, quàm in orationibus. Propterea quòd illic ſæpe fit, ut orator iudicis animum, & mores penitus pernoſſe nõ potuerit: & quoties apud cõplures cognitores agitur, hoc etiã accedit difficultatis, ut quo alius conciliatur, eo propter diuerſum ingeniũ alienetur alius. At qui uni cuipiam epiſtolam mittit, nõ difficulter poteſt exploratum habere, quibus ille rebus ſoleat commoueri: quod etiam ſi nulla interceſsit familiaritas, id quod ferè fit, tamen diligenti percõtatione licebit peruestigare. Quare præter ea quæ de colligenda beneuolẽtia, attẽtione, docilitate: quæq; de animorũ motibus, rhetorũ

literis

literis præcipiuntur, & proprij cuiuſq; mores, uel con=uictu familiari, uel curioſa diligentia percepti, peculiarē quandā exordiendi materiā miniſtrabunt. Porrò ſi ad parum notum ſcribetur, hòc commodior erit oratoris, quàm ſcriptoris conditio: quòd illi obſeruatis iudicū uultibus, mutare quædam ex tempore: & ſi quid aliorſum quàm expectarat, rapi uiderit, corrigere dicendo: aut ſi præſenſerit, declinare liceat: quum epiſtola ſemel reddita, neque fronti legētis poßit obſequundare: & is qui læditur ſcriptura, ſoleat relegēdo dolorē ſuum exaſperare, cui periculo cōueniet exactißima cura occurrere. At quum inter ſe norunt, non eſt difficilis principij conſtituendi uia, maximeq; præterea uaria. Nam in actionibus multis modis delinquitur, in exordiēdo: ſi nimium longo, ſi uulgato, ſi cōmuni, ſi trāslato, ſi altius petito prooemio quis utatur. At ea literarū eſt libertas, ut undelibet initium ſumere liceat: modo id ſit eiuſmodi, quod illum ad id quod pares præparet. Veluti ſi quis pecuniā mutuam rogaturus, ſtatim in epiſtolæ initio de quopiam nunciet, quod ille ob amorē nominis eius, ſingularē ſimultatē, aut odium amarum cupidißime ſit accepturus: uel ſi quis amico, quem non ignoret accurate ſcriptis literis impēſe delectari, fabellam aliquam quàm lepidißimis uerbis fucatā recēſeat: deinde inter alia quædam ita de mutuādo ſermonē interijciat, ut quouis potius, quàm huc ſuperiora illa ſpectaſſe uideantur: non'ne alienißimū initium fecerit, in oratione non ferēdum, in epiſtola ſcitißimum? Vbi illa etiā ſimulatio plurimum obtinet gratiæ, quādo nos aliò, quàm deſtinauerimus, delabi: aut longius amore rapi fingimus,

quàm initio conſtituiſſemus. Erit aliquoties à re media, aut omnino præpoſtere ingrediendum, modo ita ſimulemus, non etiam obliti noſtri fluctuemus, eamq́; ipſam erroris adumbrationem ſcito colore, ad rei commoditatem torquebimus. Idq́; incredibili quadã amoris magnitudine dicemus accidere, qui neq; modum nouerit, neque ordinem. Calamum ab affectu duci: nos ibi denuo incipere, ubi deſinendum erat: propterea quòd dum ſcribimus, coràm cum chariſsimis hominibus ſermonem ſerere nobis uideamur. Quare obliquo illo procemij genere, quod Græci ἔφοδον, *Latini inſinuationem dixere, in actionibus non niſi tribus demum temporibus utendum putant, quum aut negotij turpitudo iudicem à nobis uehementer abalienauit: aut qui antè dixit, admodum perſuaſit: aut oratione nimis longa auditoris animum defatigauit. At in epiſtola, quoties uidebitur, oblique ingredi licebit, & quamlibet longe repetere, & quamlibet alienum aſſumere principium, dum quacunq; uia tamen ad rem conferat. Neq; hoc, ut in dictionibus, ita & in literis uitioſe uidebitur fieri, eò quòd illic auditor unũ quiddam expectat, ad quod dum feſtinat, faſtidiat neceſſe eſt, quicquid aliò ducere uideatur. At in epiſtola, quia cõtrà fit, id quod per diſsimulationem aſſumitur, non ingreſsus uitioſus, ſed ſeparata quædam epiſtolæ pars uidebitur. Rectum uerò exordium, his omnino rationibus conſtituitur, quas in iudiciali genere tradiderunt ij, qui de arte conſcripſerunt. Sed oportebat eadem præcepta quæ illi recte ad forenſes cauſas accommodarunt, ad proprietatem epiſtolarum deflectere. Alioqui quid tandem erat*

uel fructus,uel negotij,quæ fuiſſent à ueterum permultis accuratiſsime, optimeq; perſcripta,denuo uel eadem, uel deterius ſcribere:id quod ab omnibus, qui de hoc genere tractauerunt, factum uideo. Repetunt è Cicerone, *quomodo exordiendum: quot narrationum genera: quomodo partitione conſtituenda cõtrouerſia: quemadmodum narratione aperienda cauſa:quibus argumentis uel communienda noſtra,uel aduerſariorũ coarguẽda:quot epilogorum ſpecies:deinde quid in compoſitione fugiẽdum,aut ſequendum:de ſermonis elegãtia, de luminibus. Sed deum immortalem, quid hæc proprie ad epiſtolam? Aut ſi maxime iſta diſcenda ſunt,ita uti ſunt, quantò rectius à* Cicerone *petentur, aut* Fabio, *eloquentiæ fontibus,quàm è corruptis iſtorum lacunulis?* Vt *omittam interim quædam etiam illic præcipi,quæ ad epiſtolam pertinere ne poßint quidem:puta de perſona litigatoris, & oratoris: de circunſtantium perſona: de ſubijcienda re pro homine:de homine pro re ſubmittendo:de conſtituenda quæſtione.* Niſi *forte quædam ex his in criminatoriam epiſtolam incidere uidebuntur: ſed etiam ſi incidũt eadem,tamen incidunt aliter.* Ergo *ſi quando res hortabitur,ut eius ad quem ſcribimus beneuolentiam,aut conciliemus,ſi dubius ſit animus:aut redimamus, ſi læſus:aut augeamus,ſi res erit durior:aut excitemus, propter diutius intermiſſam neceßitudinis cõſuetudinem:à perſonis his ferè modis fauorem captabimus, ſi noſtris parentibus cum illius maioribus,arctiſſimam charitatem,copulatiſſimam cõſuetudinem interceßiſſe dicemus, plurima utrinque extitiſſe officia:& ſi eam beneuolentiam nobis tanquam* Quãdo captãda beneuolẽtia à perſonis.

quam per manus,& hæreditaria ſucceßione traditã nũquàm neglectui fuiſſe dicemus. Verum amorem,quem ueluti cum nutricis lacte imbibiſſemus,unà cum ipſis annis accreuiſſe, & primum quidẽ fatalem potius fuiſſe, quàm iudicio conſtitutum:nunc conſuetudine, officijs plurimis ſic eſſe confirmatum,ut nullo prorſus caſu cõuelli poßit. Prætereà quanta ſemper patris illius,aut patrui,aut matris fuerit in nos charitas,aut noſtrorũ in illum,& quàm nos illos inuicem ſtudioſe,quàm obſeruanter coluerimus, aut ille noſtros. Quòd ſi auitam, paternamq; amicitiam, quia nulla fuerit,commemorare non licebit, dicemus eos ſolere maiorum ſuorum neceßitudines repetere, qui ipſi nullis amicitiæ uinculis eſſent coniuncti:quemadmodum auita facinora narrant,qui nihil ipſi memorabile geſſerint. Hanc neceßitudinem non tanquam hæreditaria ſorte temere obueniſſe,ſed à nobis ipſis & natam, & educatã: initio quidem,ingeniorum,ſtudiorumq; ſimulitudine pueriles animos mira charitate conciliante:deinde conuictu coniunctißimo, mutuis officijs:poſtremò mutua uirtutũ utriuſq; admiratione ſic coaluiſſe,adoleuiſſe, maturuiſſe, ut iam nihil accedere poſſe uideatur, uel ad beneficiorũ cumulum,uel ad amorum magnitudinem. Tum nominatim,quò in loco,& quemadmodum,quibus communibus ſtudijs pueritiam,aut etiam ephebiã tranſegerimus,quas uoluptates,quæ incommoda,quæ pericula cõmuniter tulerimus. Hæc omnia iucunda cõmemoratione refricabimus. Solemus enim grandes huiuſmodi rerum mutua recordatione mire delectari : & conſueuit plerunq; ex his inter pueros inita beneuolentia, in ſeram uſq; ſenectam,

A' ſimilitudine ſtudiorum.

multa

multa cum uoluptate perſeuerare. Porrò ſi qua propinquitas, ſi qua affinitas intercedet, ſic natura coniunctiſsimos fuiſſe dicemus, ut longe tamen mutua charitate coniunctiores. Sin nulla erit, affirmabimus nulla eſſe cognationis uincula, quæ noſtros amicos arctius aut iucundius, aut etiam tenacius alligent, quàm neceſsitudinis: ſine his cognationem aut affinitatem moleſtam quoq; haberi: ubi hæc adſunt, illa non magnopere requiri. Nullũ eſſe præſtantius, firmiusq; neceſsitudinis genus, quàm quod à uirtute, pulcherrimisq; ſtudijs ceperit initium. Ab amore ex admiratiõe uirtutis nato. *Affinitatis copulam diuortio dirimi, cognatorum charitatem ſimultate reſcindi: beneficijs conflatam beneuolentiam, alterutrius ingratitudinę in odium uerti ſolere: tum contractum amorem temere euaneſcere: eam demum copulam, quam uirtutis admiratio coniunxit, quemadmodum uirtutem ipſam, immortalem eſſe. Proderit & illius in nos merita, cum gratitudinis ſignificatione uehementer exaggerare: noſtra uiciſsim in illum, multa cum uerecundia ac figurate ſignificare. Qui noſtri de illo ſermones, quàm penitus infixa memoria: quãtopere illius literis delectemur: ut illius commodis, gloriaq; magis etiam ex animo gaudeamus, quàm noſtrapte: quodq; incommoda illius non paulò acerbius, quàm propria feramus: quantam pro illius dignitate, fortunaq; curam, ſtudiumq; præſtiterimus: quàm acrem contra maleuolentium improbitatem, dimicationem ſuſtineamus. Poſtremò uel eruditionem, uel uirtutem quampiam in eo laudemus: noſtra ſi qua erunt laude digna, uerecunde commemoremus.* A miſeratione. *À miſeratione beneuolentiam captabimus, ſi noſtram fortunam aut eo-*

Ab aduerſario. *rum quos commendamus flebiliter exponemus. Ab aduerſariorum perſona, fauorem aucupabimur: ſi quas minas, ſi qua conuitia, ſi quam contumeliã illius cauſa nos pertuliſſe narrabimus, ab ijs q & ipſum & eius nomine nos quoq; habent inuiſos. Contrà quid nos in illos aut fortiter contumelioſe'ue dixerimus, aut inimice fecerimus. Sed hæc ſuis in locis. A re præparatiores reddemus, ſi negabimus ulla ex parte ad nos pertinere, quo de ſcripturi ſimus, ad illum magnopere: nobis illic neq; ſeri, neq; meti, niſi quòd amici chariſsimi commodis haud ſecus atq; noſtris commouemur: ſi prætereà negocij magnitudine, periculo, nouitate, antiquitate, utilitate, iucunditate, neceſsitate, aut huiuſmodi quapiam cõmendatione excitabimus. Si iubebimus animo minime oſcitanti legere, propterea quòd longe plus momenti ſit in re, quàm præ ſe ferat. Si quantopere cùm nobis, tum ijs quos illum plurimi facere cognouimus curæ ſit, quantiq; referat, aperiemus. Quòd ſi res ipſa durior eſſe uidebitur, blãdimẽtis præleniemus: prudentiam illius obteſtabimur: ut quæ nos optimo amãtiſsimoq; ſtudio dicturi ſumus, ea pro ſua uetere manſuetudine, in optimam partem accipiat. Rem eiuſmodi nega bimus eſſe, cuiuſmodi primo ſtatim occurſu uideatur: tum ſi maxime dura ſit, tamen admonebimus quantulum amaritudinis, ſumma utilitate cõpenſet. Sed hæc quoniã neq; proprie exordij ſunt, neque in genere commode præcipi poſſunt, in ſuum quæq; locum transferemus. Neq; omnino eam exordiendi formam improbauerim, quam uideo neotericis ſcriptoribus nimio plus placuiſſe, ut à peruetuſta quapiam ſententia facto'ue memorabili in epiſtolam ingre*

ingrediamur. Quod genus ſit: Scio non temere ſcriptum eſſe Flacco: Quem cui commẽdes, etiam, atq; etiam aſpice: ne mox Incutiant aliena tibi peccata pudorem. Nec ignoro iudicium tuũ exactum, cui nõ temere quiuis probatur. Sed tamen tot modis exploratum habeo huius iuuenis ingenium, ut illum non dubitem tibi uel meo periculo commendare. Item: Hercules olim aduerſus hydram Lernæam & cancrum congreſſurus, coactus eſt alienam opem implorare, qui ſolet opitulari cæteris. Ego unus cum tot monſtris dimicans, ijsq; ſubinde nouis exorientibus, quid faciam?

Abruptum epiſtolæ initium.

SAtyrica illa, & ueluti ex abrupto principij ſpecies, in iocoſis & familiaribus mire decet, qualis eſt illa Ciceronis: Ita'ne præter litigatores iſtos nemo ad te uenit? &, Deum immortalẽ, quid ego audio? Sic eſt inquã, uti ſcribis. Siccine igitur ueterẽ amiculũ negligis? Ergo mutabimus ſententiã, quando tu quidẽ hoc tantopere cẽſes. Quin ego igitur tibi gratulor? Quin tu igitur huc reuolas? ſic iſthæc ut ſcribis res habet? Hui quis te tã eſſe uirũ credidiſſet? Eho, quid ais obſecro? Ringitur Zoilus? Næ tu mihi album apportas nuntium. Huiuſmodi figuris id aſſequimur, ut nõ mutam epiſtolam epiſtolæ, ſed uiuo ſermoni uiuum item ſermonẽ referre uideamur. Et quoniam utrinq; miſſæ acceptæq; literæ, mutuum alloquium imaginãtur, pulcherrimũ fuerit, quam rem repræſentant, eam quàm appoſitiſſime adumbrare. Porrò ſolennes illas cõmendationes, quas iam ex more præſumunt, aut prorſus omittendas, aut in epiſtolæ calcem cẽſeo traducẽdas.

Quanquàm ubiuis etiam imperite uidetur fieri, ut nos ipſos cuiquam cõmendemus, ſed offerimus magis, ac dedicamus operam noſtram. Alios commendamus, id eſt, laudamus, ut beneficio digni uideantur.

De exhortatoria epiſtola.

QVoniam exhortatoriũ genus, quod Græci παραινετικὸν uocant, affectibus ferè cõſtat, quos iuxta ſapientum multorum ſentẽtiam, natura nobis, tanquam ſtimulos quoſdam ad uirtutẽ perfectam ac pædagogos addidit, animaduerſum nobis, penituſq́; perſpectum eſſe debet, quæ ſit humani animi natura: quæ uarietas ingeniorum: quem quæq; res affectum pariat: quibus quiſque rebus maxime ducatur, à quibus abhorreat. Qua quidẽ in parte proprie facultas oratoria dominatur. Sed hæc è rhetorum præceptionibus haurienda. Nos tantum breuiter attingemus, quantum ad huius generis epiſtolam conficiendam ſatis eſſe putabimus. Ergo ex his potiſſimũ locis extimulandi animi rationes petemus. À laude, ſpe, metu, odio, amore, miſeratione, æmulatione, expectatione, exemplis, obſecratione.

À laude.

A Laude bifariam exhortabimur, ut tum rem ipſam laudemus, tum hominem. Re laudanda excitabimus, ſi piam, ſi magnificam, ſi glorioſam, ſi raram, ſi nouã, ſi arduã, ſi hactenus intentatam dicemus. Quanquàm hanc partem in ſuadendo diligẽtius tractamus. Perſonæ collaudatio in exhortando plurimũ habet uſus. Nam & honos unice uirtutem excitat, alitq́;. Et ita mortalium animos natura finxit, ut uix quiſquã adeò demiſſo ſit pectore, quin laudi

laudibus erigatur. Quare ſtudioſè cohortationis monita multa cum laude miſcebimus. id quod Cicero & factitat, & factum à ſe refert, ut exhortandi artificium quoddam indicare uoluiſſe uideatur. Ergo ab hac parte cõmouebimus, ſi antè ab eo bene geſta artificioſa laude dilatabimus, idq; tum à modo, tum à loco, à tempore: tum à perſona, à difficultate rei: per collationẽ, per fictionẽ, alijsq; amplificandi modis, de quibus ſuo loco nõnihil attingemus: propterea quòd quũ pleriſq; in generibus plurimũ ualent, tum ad hoc propriè præcipueq; pertinẽt. Si quæ pulcherrime adhuc perfecit, ab omnibus in cœlum tolli dicemus, ut quæ feliciter & ſtrenue cœpta, pari aut maiori etiam animi magnitudine pergat, hortabimur: nihil illius immortalitati, præter extremam manum deeſſe: eam imponere non tam eſſe arduum, & negotioſum, quàm ad tuendam, quæ iam uirtute parta ſit, gloriam neceſſarium, ut qui eatenus omnes reliquerit, in hoc tanquã extremo actu bonus artifex ſeipſum ſuperet. Si generis claritatẽ, ſi fortunæ ſplendorem, ſi nobilitatem, ſi dignitatem, ſi imperij præſtantiam, ſi ingenium, ſi uires, ſi ſapiẽtiam, ſi uirtutem, ſi ætatem, ſi rerum uſum extollemus, ac ne quid his indignum admittat admonebimus. Itaq; rei dilatatæ præſtantiam cum eius uirtutis amplitudine cõmetiemur: dicemusq; illius diuinam uirtutem, huic tam præclaro muneri unam parẽ inueniri. Ac rei quidẽ ſecurior eſt amplificatio: perſonã uerò quemadmodum laudes, nõnihil refert. Sunt enim alij paulò inaniores, qui laudẽ etiã apertiorẽ facilè agnoſcũt. Et alius moroſiore natura, Cui male ſi palpere, recalcitrat undiq; tutus. Quare illi plenius,

hic

hic laudandus figuratius. Tantũ ad mores attinet. Neq; nihil in ætate diſcriminis. Siquidem iuuentus quoniã & ætatis uitio, & rerum imperitia tumet, apertiore laude, tanquã applauſu clariore, criſtas attollit: & ſenectus decrepita ob deficientis ætatis infirmitatẽ, laudationẽ libenter accipit. At matura illa, & uirilis ætas, quò magis ſuis confidit uiribus, quoq; longius, uel à puerorum ineptia, uel à ſenum deliramentis abeſt, eò tectius minuſq; ſcenicè laudari debebit. Ergo apud uiros natura ſeueriores, laudandi inanitatẽ figuris obtexere cõueniet: ut aut occupatione laudem diſsimulemus, aut cõtrario ductu orationis tanquã obiurgantes, maiore fide laudemus: aut in alterã quãpiam perſonam laudationẽ eam trãsferamus. Quouis demum artificio apertum Gnathoniſmum effugiamus.

A' ſpe, & metu.

PEracre res utraque calcar habet, tum ad excitandos animos mortalium, tum ad ſuſtinendos, ne rerũ magnitudine defatigẽtur, ſpes præmiorum, & incommodorum metus: quorum alterius quidẽ in adhortãdo propriæ ſunt partes, alterius in deterrẽdo. Vtrunq; in genere deliberatiuo latè tractatur: hoc in genere eatenus adhibetur, ut tanquam ſuaſorio epilogo, cõmodorum incommodorumq; ſummã, breuiter & nõ ſine amplificationibus, tanquàm in conſpectu ponamus, immortalitatẽ, beatitudinem, decus, gloriam, honores, opes, uoluptates, tranquillitatem, aut aliud emolumentum: diuerſa ex parte, inferos, æternos cruciatus, turpitudinẽ, ignominiam, egeſtatem, dolores, tumultus. Quòd ſi utriſq; partibus uno in genere, id quod plerunq; fit, utemur, per Antitheſim commoda dila

da dilatata cum incommodis item exaggeratis conferre oportebit. Et quibus quenq; rebus maximè duci ſenſerimus, eas res ſtudioſius ampliatas, frequentius ingeremus, puta ambitioſo honores, auaro emolumentum, ſeni uitæ tranquillitatẽ: itemq́; de reliquis contrà, ut quicque maxime inuiſum eſſe cognouerimus, ita quàm atrociſſime, ac creberrimè proponendum. Deinde laborem, quo uel tanta commoda petuntur, uel incommoda uitantur, per depreſſionem oportebit extenuare, ac poſtea per contentionem componere.

Ab amore, odio, miſeratione.

VEhementer commouerimus, ſi eorum quorũ nomine pericula ſubeuntur, charitatem, commemoratione renouabimus, & artificio alleuabimus: ut in patriam, parentes: in liberos à natura inſitam pietatẽ: in benemeritos amorem: in amicos neceſſitudinẽ: in præſtantes uirtute uiros obſeruantiam. Rurſus ſi odium & atrocitatem in eos, cõtra quos dimicatio ſuſcipitur, quàm grauiſſime exaggerabimus. Neq; enim amanti ſolum, quod antiquitus dictũ eſt, nihil eſt difficile, uerum idẽ & odium præſtat. Quare utrunque calcar admouebimus, & hinc amicorum gratiam, hinc inimicorum atrocitatem cornibus aduerſis conferemus: ut pro ſanctiſſima Chriſti religione, contra teterrimam Turcarum ſuperſtitionem: pro coniugibus, pro liberis, contra nepharios parricidas: pro fideliſſimis ſocijs, cõtra crudeliſſimos hoſtes, pro chariſſimo, honeſtiſſimoq́; amico, contra maledicẽtiſſimum ſycophantam. Idem & ijſdem rationibus efficiet cõmiſeratio. Si amicorum ſolitudinẽ, inopiam, luctum, ſqualorem: è regione

è regione inimicorum potentiam, ferociam, audaciam, inſolentiam proferemus. Sed hos affectus quemadmodum oporteat ſuſcitare, & augere ſuſcitatos, à Fabio pleniſſimè traditum eſt, in exordij, & concluſionis præceptis. Hoc tantùm à nobis admonebitur, grauiſſimos animi motus excitaturum, qui conſequentis temporis imaginē graphice repræſentabit: quantum commodorum ſequatur, ſi res bene geratur: ſin contrà, quantum malorum. Et qui per proſopopœiam, rebus ipſis uocem dabit, uti patriæ, religioni, templis, mœnibus, ſepulchris, manibus è monumento excitis: hiſq; affectus, & ſermonem conuenientem, ac decorum accommodauerit.

Ab æmulatione.

HIc locus ab inuidia ſumitur, non illa ignaua & execrata, quæ quum ipſa nihil præclari machinetur, alienis tamen uirtutibus uritur: ſed illa generoſa, quā animis noſtris inſeuit natura prudens, ut æmulatione cōtrà certantium, tanquam acerrimis quibuſdā ſtimulis, incitaremur ad fortiter agendum: quæ nobis perſuaſit glorioſum eſſe, & quantiſuis periculis redimendum, quàm plurimos præcedere: contrà turpiſſimū, & quauis mercede fugiēdum, in ſimili certamine poſteriores tuliſſe. Verum non ſimplex eſt ab æmulatione exhortādi ratio. Vtrinq; enim accreſcent animi, ſi æmulorum uirtutem, gloriam, ſtudium, conatum, opes, improbitatē, cum amplificatione ante oculos ponemus. Sed cauēdū obiter, ne cōtra certantiū laudē uſq; adeò exaggeremus, ut eius animū, quem erigere conamur, in deſperationē abijciamus. Vnde comminiſci quippiā oportebit, ut æmulos uel fortunæ ui, uel

huius

huius lentitudine nonnihil præteriſſe dicamus, haud uirtute: eoq; acrius annitendum, ut id diſpendij, quod fortunæ culpa ſit acceptum, ſtudio noſtro ſarciamus: & pudorem, quem negligentia contraximus, uincamus induſtria, ſiue eorūdem ignauiam, inſcitiam, infirmitatem, inopiam per eleuationem proferemus. Hac quidē moderatione, ne quē hortamur, ad ſecuritatem, & oſcitationem trahamus. In ſuperiori modo erectior reddetur, ubi intelliget, tantò glorioſiorem futuram uictoriam, quantò uirtute gloriaq; præcelluerint ij, quibus cum certatum eſt, quū ab egregijs uiris uel ſuperari non indecorum haberi ſoleat. In altero ſic facilē eſſe uictoriam oſtendemus, ut tamen haud negligendam arbitremur, incertos eſſe rerū humanarū exitus. Et multo magis pudendum eſſe, ab ignauis æmulis ſuperari. Hortabimurq; ut iam non cū illis, quos longo interuallo poſt ſe reliquerit, ſed ipſi ſecum certamen eſſe putet.

Ab expectatione duplici.

EXpectatio quidem geminum habet calcar: nam haud mediocrem iniecerimus ſolicitudinem, ſi quanta ſit omnium amicorū, & beneuolentium publica priuataq; de illius uirtute expectatio: nominatim quantū ſibi promiſerint ij, quorū ille iudiciū, & autoritatē plurimi facere uidebitur, quorum cauſa facturus omnia putabitur, oſtendemus: non illius unius intereſſe, ſed omniū neceſſariorū: ſed poſterorū, in quos ea ſit gloria transfundenda. Expectationem quàm maxime probabilē efficiemus, à generis nobilitate, ab indole palàm ſpectata, ab educatione, à loci celebritate, ab antè actis, & antè dictis, ab omnibus ſomnijs, & uaticinijs, atq; alijs item id genus circūſtantijs.

Ab inimicorum expectatione.

E Diuerſo maleuolentium & inuidorum expectationem, & ſtudia peruerſa atrociter exaggerabimus, è quibus nominatim referre quoſdam fuerit efficaciſsimum, quos illi præter cæteros inuiſos atq; infeſtos nouimus: & quid quiſq; aut inuide dixerit, aut inimice fecerit, referre. Horum omnium qui nunc præſenti gloria eius uruntur, ſi quod ipſi uix auſint ſibi promittere, res parũ feliciter euenerit, quàm inſolens ſit futurum gaudium, quanta in bene cupientes inſultatio, quæ ſcommata, qui riſus, quanta ferocitas, deſcriptione ante oculos ponemus. Ita eius unius uirtutem, in editiſsimo frequentiſsimoq; theatro omnium oculis expoſitam: unde neceſſe ſit, aut cum ſumma beneuolentium gratulatione, & plauſu recedere, aut inuidẽtiſsimorum hominum ſibilis cum ſummo noſtro noſtrorũq; pudore exigi atq; explodi.

Ab exemplis.

IAm nulla perinde re ad uirtutem inflãmeſcimus, ut eorum quos admiramur exemplis, maximeq; illuſtribus, peruetuſtis, ac domeſticis. Illa enim autoritate, hæc affectu commendantur, propterea quòd priſcorum uirtutes, quoniam ab inuidia longe abſunt, & audit quiſque libenter, & miratur impenſius: & natura fit ut quiſque finitimis exemplis acrius tangatur, ueluti maiorum noſtrorum, affinium, præceptorum, & eorum quibuscum nobis uel patria, uel ordo, uel profeſsio communis ſit.

Exempla quomodo tractanda.

IN his ergo tractandis, ut ſumma eſt utilitas, ita ſtudij curæq; plurimum erit adhibendum. Primo quos

propo

proponemus imitandos, eorum uocabula cum laude ſtatim aliqua, & honorifica præfatione proferemus, hunc ad modum: Socrates uir bonus diuino teſtimonio ſapiens iudicatus. Perſpexit *hoc* Plato *philoſophiæ parens.* Egregie Phocyon *Græcorum longe incorruptiſſimus.* Vidit *hoc* Alexander *ille* Macedo, *uir gloriæ natus.* Dauid *de quo dubites, utrum rex glorioſior, an propheta ſanctior. Præſtanti uir animo* Camullus. Imperio *& triumphis genitus* Scipio. *Nunquam ſatis laudatus* Aemilius. Oportebit *autem huiuſmodi præfatiunculas ad rem eſſe accommodas: etiam ſi quæcunq; laus exempli autoritatem adiuuat, tamen alieniorem adhibere infantis eſt hominis: ut ſi quis eum unde fortiter dicendi duxerit exemplum, diuitem appellaret aut ſtudioſum.*

De contrarijs exemplis.

D*Iuerſum in contrarijs exemplis fieri conuenit: ut, Quæ poſteritas* Dionyſij *ſacrilegi tyranni nomen non execrabitur?* Nobilitatus *crudelitate* Nero. Sardanapalus *uir muliere corruptior.* Cleopatra *regina meretrix.* Catilina *impiiſſimus patriæ proditor.* Sibi *fœlix, patriæ funeſtus* L. Sylla. Nam *huiuſmodi exemplorum non in dehortando modo, uerum & in exhortando frequens eſt uſus, propterea quòd quemadmodum uirtutis imagine allicimur, ita uitiorum ſimulachris ad honeſti amorem accendimur.* Neq; *raro uſu uenit, ut eadem opera pariter & adhortemur, & deterreamus: ueluti qui ad capeſſendam* Rempub. *exhortetur, idem utiq; à priuato otio deterreat.*

De inæqualitate exemplorum.

ET quoniam exemplorum multa uarietas eſt: nam alia ex parte, alia in totũ ſimilia, aut diſſimilia, alia contraria, alia minora, maiora, paria: oſtendit in Topicis Cicero, ad exhortandum efficaciora eſſe inæqualia. Quod ego quidem in hunc accipio ſenſum, ut ſemper à maiore ad minus deſcendat exhortatio. Nam etiã ſi aut perſona, aut res minor eſſe uideatur, tamen complexus rerum & uerborum facit, ut maius ſit, quod aſſumitur. Exempli cauſa, Si propter matrimonia uiolata urbes euerſæ ſunt, quid fieri adultero par eſt? Hoc Fabius recte putat à maiore ad minus. Illud huic aduerſum exiſtimat, Tibicines quum ab urbe diſceſſiſſent, publice reuocati ſunt, quantò magis principes ciuitatis uiri, & de Repub. bene meriti, cum inuidiæ ceſſerint, ab exilio reducendi? At hic tametſi tibicinum perſona ſit principum conditione inferior, tamen hoc ipſum tibicines fuiſſe publice reuocatos maius eſt, ob complexum, quàm ſi principes ab exilio reducantur. Quòd ſi hic intellectus non placet, qui mea quidem ſententia uerißimus eſt, negationem obſeruemus neceſſe eſt: id quod à neotericis dialecticis utcunque præcipitur. Sed hæc inæqualitas erit per collationem aperienda, quæ ferè exemplis ſubijci conſueuit. Infinitum uerò traditu, unde ea ducatur. Nam non modo ab una qualibet circũſtantiarum, ſed etiam ab alijs quibuslibet differentijs ſumitur. Omnia tamen ad perſonam, & rem referuntur. À perſona ad hunc quidem modum; Formica brutum, & minutum inſectum, & uix animal, hyberno uictui æſtate conſulit, & homo ſenectæ non proſpiciet in adoleſcẽtia? Hoc auſa eſt mulier, quid te uirum oportet? hoc uirgun-

cula

cula intellexit, te animi quid par eſt ſapere? Ille ethnicus, tu Chriſtianus. Ille barbarus, tu Romanus. Ille prophanus, tu ſacris initiatus. Ille priuatus, tu magiſtratus. Ille tribunus militum tantum, tu conſul. Ille tyrannus, tu philoſophus. Ille obſcurus, tu patritius. Alienus ille, tu patruus. Ille omnis expers doctrinæ, tu à puero philoſophiæ rationibus optimis inſtitutus. Rudis ille, tu multo rerum uſu exercitatus. A' re autem hoc pacto: Vitam ille contẽpſit, tu uoluptatem non contemnes? Vt corpus ualeat ferrum patieris & ignes, & ut animo ualeas, ſalutarem obiurgationem non feres? Opes caducæ & ſordidæ, per tanta pericula petuntur, & à ſapientia quiduis incommodi deterret? Vnus ille, nos multi non idem faciemus? Ille inermis, imparatus, uos inſtructi. Regnum ille ſperabat, tibi immortalitas certa propoſita. Toties ille, tu ſemel. Ille in tanta rerum difficultate, tibi omnia expedita. A' perſona & à re pariter: Puella uitam pro nihilo habuit, tu uir & uir eruditus, uoluptatulas neſcio quas non quibis cõtemnere? Erit hoc artis, quæ natura paria ſunt, ea dicendo imparia facere, & artificioſa collatione, altera exaggerare, deprimere altera.

De uarietate & ordine exemplorum.

Q*Vanquam autem appellatione propria id demum exemplum dicimus, quum res geſta aut perinde ut geſta exhortandi cauſa proponitur, tamen illuſtrium uirorum grauiter dicta, philoſophorum paradoxa, poëtarum figmenta, autorum nobilium ſententiæ, parœmiæ uulgò receptæ, allegoriæ, parabolæ: breuiter quicquid ſimilitudinibus eſt affine, id exempli uim habet, &*

à Fabio huic generi ſubijcitur. Neq; primum illud genus quod retulimus, ſimplex eſt. Nam quædam ab inanimis ducuntur, uti: Sol Chriſto moriente luxit, quid hominem oportet facere? Saxa mors illius ſcindere potuit, humanam mentem non permolliet? Orbes cœleſtes perpetua uertigine parent imperatori deo: nec ullum ſydus è tot ſtellarum milibus ordinem deſerit, aut in officio ceſſat, & mortales quid facere par eſt? À mutis rebus. Tigris pro catulis præceps ſæuit in prædonem, & pro liberis coniugeq; chariſſima, uirum fortem quid facere oportet? Leo in uictos, & abiectos non ſæuit, & non idem faciet imperator? Apis non ſolum mutum, uerum etiam exiguum animal in commune laborat, & homines rempublicam negligunt? Elephantus numen agnoſcit, & negligunt mortales? Quæcunq; autem ab inanimis ducuntur & mutis, imparia ferè ſunt. Siquidem ut ſimilia, non ut paria proponuntur: ſicut & illa, quæ à ſpiritualibus trahuntur, quod genus eſt: Cacodæmones credunt, & cõtremiſcunt, quò magis oportet hominem immortale numen uereri? Cæleſtes illæ mentes, & immortales, nocturni diurniq; uitæ noſtræ cuſtodes, perpetuo nobiſcum obambulant: quanto ſtudio par eſt, nos ipſos pro noſtra ſalute uigilare? Deus ipſe, cui liberum eſt diffingere pro arbitratu, quod arbitrio ſuo finxit ad ulciſcendos ſontes lentiſſimus, ad ignoſcendum promptiſſimus eſt, & regem mortalem cuiuſmodi eſſe conuenit? Iam quæ ab hominibus ad homines transferuntur, ea tribus modis imparia fieri oſtendimus, à perſona, à negotio, ab utroq;. Ergo ut primi generis exempla copioſe ſuppetant, omnium

rerum

rerum, maximeq; inſigniũ naturæ, uires, miracula, & ex autorum monumentis, & noſtrapte obſeruatione, comparata eſſe debent: fontium, fluminum, marium, montium, gemmarum, arborum, herbarum, florum, atq; ex his quàm plurimæ ſimilitudines iam præparatæ atq; repoſitæ: ut ſi quando uſus fuerit, uelut è proximo depromantur. Secũdi uerò generis, diuitem ſupellectilem accumulauerimus: ſi quæ ueterum erudita curioſitas, de uolatilium, de quadrupedum, de ferarum, de ſerpẽtium, inſectorum, piſcium ingenijs memoriæ prodidit: quæq; quotidie mortaliũ experiẽtia deprehendit, eorum omnium, quàm denſiſſimam multitudinem in memoria, tãquam in procinctu paratam habeamus: maxime ſi qua ſunt, quæ à certis autoribus prodigioſe facta referũtur. Quod genus eſt illud, de Delphino amatore, & puero adamato apud Aul. Gelliũ: & de dracone, qui nutritiũ ſuũ, iam à latronibus in ſylua iugulãdum ſeruauit: deq; leone, qui hoſpiti ob os exẽptum gratiã uenatum aggerẽdo retulit. Et de Arione ac Delphino, cuiuſmodi permulta à Plinio referuntur: quorum & in inanimis nonnullus eſt uſus. Verum hæc quoniã ad fabularum ſpeciem proximè accedũt, autoritas erit grauitate, & multitudine, tum etiam ſermonis commoditate fulcienda, deniq; præfatiũculis etiam muniẽda. Porrò eorum quæ ab humana perſona ducuntur, minime frugalẽ, maximeq; uariam copiam cõflare oportebit: tum ex priſcis hiſtorijs, atque annalibus: tum ex his, quæ noſtra ferè memoria geſta memorantur: eaq; cum ſit expeditior, magisq; ad manũ copia, de quaq; uirtute, de quoq; uitio, de quaq; re illuſtri aliquot exempla ſunt ediſcẽda, aut præ-

meditanda: neq; id ab unico hiſtorico, aut unica gēte, ſed à Græcis, Latinis, Hebræisq; *ſcriptoribus omnibus: ex his quæ apud* Aegyptios *memorabiliter ſunt acta, quæ apud* Lacedæmonios, *quæ apud* Thebanos, *quæ aqud* Atticos, *quæ apud* Syros, *quæ apud* Perſas, *apud* Romanos, *apud* Gallos, *apud* Britannos, *apud* Iudæos, *apud* Scythas. Nam *habet ſua quæq; gens miracula, ſuos ritus, ſua quædam inſtituta.* Narrant *hodieq; nautæ, & negotiatores, qui per omnes terras, ac maria quærendæ ſtudio rei circumuolitant quædam non minus prodigioſa, quàm priſca uetuſtas finxiſſe creditur.* Horum omnium duplex eſſe ordo poterit, ut ad efficaciora ſenſim increſcat ſeries: qui *quidem non tam eſt uulgatus, quàm utilis, aut ut ab antiquiſſimis, maximeq; externis, per gradus ad noſtratia, & proxima demum ueniamus, ut ab* Aegyptijs, Phrygijsq; *ad Perſica, à Perſicis ac Syriacis ad* Græca, *à* Græcis *ad* Hebræa *: ab his ad* Romana, *à* Romanis *ad barbara, ab ethnicis ad* Chriſtiana, *à peregrinis ad noſtratia: tum à ueteribus ad recẽtiora, ab ijs, ad ea quæ noſtra ſunt geſta memoria deſcendamus, à quibus ad gentilitia, poſtremo ad domeſtica perueniamus.*

De fabuloſis exemplis.

PRoximè *ſunt huic generi ueterum poëtarum fabulæ, & prophetarum allegoriæ. Sed fabularum hic erit uſus, ut aut fabulas eſſe negemus: fuiſſe antiqtus permulta, & his incredibiliora, quæ tamẽ à certiſſimis autoribus ſint literis prodita: aut poëtæ laudem præfati, quid ſibi eruditiſſimi, prudentiſſimiq; homines eiuſmodi figmentis uoluerint, probabiliter aperiemus, hoc pacto :* Nimirum

hoc ſentiebat diuina mens Homeri, *non poëſeos modo, ſed omnis etiam philoſophiæ parentis, quum & in* Iliade Vlyſſem, *pleriſq; belli negotijs admiſceret, & in* Odyſſea *tot caſibus alterum decennium fecerit iactari, arduum, perq; duriſſimos labores eſſe uirtutis iter.* Neque temere *profectò, neque aniliter erudita finxit antiquitas* Herculem, *tam multis exantlatis laboribus conſumpto igni corpore, in deorum contubernium fuiſſe relatum.* Id enim *erat priſcis illis ſapientibus inſtitutum, ſanctiſſima philoſophiæ myſteria, ne paſſim euulgarentur, huiuſmodi doctis fabellis obtexere. Significauit autem immortalitatem non contingere niſi his, qui perpetuam ætatem honeſtis laboribus exegiſſent, & inexhauſto uirtutis ardore, cum omnium uitiorum monſtris indefatigati bellum geſſiſſent. Sub hoc genere, & myſticos ueterum ſacrorum ritus, ſuperſtitioſasq; nationum priſcarum ceremonias complectimur, in primiſq;* Hebraicarum *literum myſteria: in quibus quidem interpretandis, utinam tam eſſemus circunſpecti, quàm ſumus frequentes, & audaculi.* Mirabor *enim, ſi quiſquã illa ſcitè interpretabitur, omnis antiquitatis ignarus: ita ut ferè ſunt iſti, qui tantum uerſantur in pluſquam mutis literis, ac ſpinoſis quæſtiunculis.* Eòdem *referenda ſunt, nam eundem habent uſum, quæ à tragicis comiciſq; perſonis mutuamur, & eorum qui in dialogis, & item hiſtorijs, non ad fidem rei geſtæ, ſed ad imitationem cõpoſitis inducũtur.* Huc quoq; pertinere Fabius *autumat apologos* Aeſopicos, & Aniani, *quos ille* λόγους μυθικοὺς, *id eſt, ſermones fabuloſos appellat.* His enim *uehementer duci animos, præcipue ſimplices, & imperitos,*

toſ,cum tantum ualuerit ille Menenij Agrippæ, de membris humanis aduerſus uentrem coniuratis,ſermo,ut grauiter iritatam plebem, patribus recõciliarit. Quòd ſi quẽ deterreas,ne cum potẽtiore contendat, miros habebit ſtimulos apologus Horatianus, de rana ſeſe inflante. Neq; leuiter interdum mouent excellentium uirorum dicta,itidem ut facta: qualia nõnulla Plutarchus collegit: & ueterum ſapientum paradoxa:ut,Rex eſt qui metuit nihil.Et poëtarum & illuſtrium ſcriptorum inſignes ſententiæ, ut Enniana illa:Fortes fortuna adiuuat.Et Vergiliana:

Nate dea,quò fata trahunt,retrahuntq;,ſequamur.

Quicquid erit,ſuperanda omnis fortuna ferendo eſt.

Aut uulgò receptæ, quas adagia nominant. Sunt & à nobis animoſæ quædam, & plenæ ſpiritus fingendæ: ut, Viri eſt,aut fortiter interire, aut uincere. Non moritur, quiſquis pro patria mortem oppetit. Vt palma contra impoſitum onus,ita maſculus animus,contra fortunæ difficultatem debet erigi, ultroq; inſurgere.Virtus duris laboribus paſcitur,non frangitur.Viri nihil habet,qui glorioſo labori ullam uoluptatem anteponit. Inductiones autem Socraticæ, quas ἐπαγωγὰς uocant, non tam ad excitandum ualent, quàm ad perſuadendum, etiamſi ad utrunq; ſunt non inefficaces.Horum omnium miſcellaneã quandam agemus,quo uaria magis ſit oratio.

De obteſtatione.

EXhortandi locos ceu fontes ferè omnes aperuimus: quòd ſi quis epilogũ, etiam paræneticum quendam requiret: is non incommode per obteſtationem ſumitur, ut eum per inclytas maiorum imagines, quibus plus lucis

cis attulerit, quàm acceperit: per egregia gentis decora, quæ ſua uirtute nõ mediocriter illuſtrauerit: per gloriam bene geſtis partam: per egregia facinora, quibus quotidie ſeipſum uincat: per immortale nomen, cuius iam æterna iacta ſunt fundamẽta: per feliciſſimã indolem: per ingeniũ immortalitati, & pulcherrimis rebus natũ: per incredibilẽ ſapientiã, prudẽtiam ſingularem, doctrinam raram, animi magnitudinẽ propè diuinã, uirtutẽ abſolutam, à qua nihil ſit tam arduum, quod aut præſtari non queat, aut non ab omnibus expectetur: per maiorũ manes, qui ſe à ſua poſteritate benefactorũ gloria ſuperari gaudeãt: per liberorum, & nepotum pietatẽ, ad quos decus hoc unà cum patrimonio ſit hæreditaria traditione tranſiturum: per amicorũ & beneuolentiũ uota: per inuidorũ ſtudia: per odia execrata maleuolẽtiũ, quos optime ſic demũ ulturus ſit, ſi inuidentiſſimas aures illorũ, & oculos, uirtutũ ſplẽdore, et pulcherrimis rumoribus perſtringat, atq; obruat, obteſtabimur, atq; obſecrabimus, ut ſe digna uelit & audeat.

De lenienda exhortatione.

VErum *ſi quando periculum eſſe iudicabimus, ne quid offendat uehemens, & importunior exhortatio: nam habet hæc neſcio quid monentis, præcipientisq;, aut etiam diffidentis: & quorundam ingeniorum ea eſt inſolentia, & ſecuritas ſui, ut ne moneri quidem patiantur.* I*d igitur ubi metuemus, multis rationibus exhortationis moleſtiam leniemus: ut aut negemus nos oratione noſtra languentem uelle accendere, ſed currentem incitare: ac ne incitare quidem, ut ea gerat, quæ iandudum ſua ſponte facit, ſed nos pro noſtro ſingulari*

in

in illum ſtudio ita gerēti gratulari: orabimuſq; ut importunitati noſtræ det ueniā, quæ non aliunde proficiſcatur, quàm ab immodico quodā gloriæ illius ſtudio. Nihil eſſe tam magnificū, quod illius uirtus non ſit abunde præſtatura: ſed tamen qui in certaminibus ſpectant, tametſi nihil opus eſſe ſciunt, tamen non poſſunt non applaudere, cui ualde fauent: quumq; is qui certat, ſuæ uirtutis probe cōſcius, ſecurus ſit ab animo: tamen fautor ille ſecurus eſſe non poteſt, donec certam uictoriam uiderit. Aut longe *aliud à nobis inſtitutum fuiſſe ſimulabimus, ſed præter conſilium huc calamum eſſe delapſum, tranſuerſum ſcilicet agente nos incredibili quodam amore, ut eum exhortaremur, qui non tam calcaribus egeat, quàm fræno.* De*niq; uirtuti eius omnia ſecunda precabimur.*

Quis huic generi character proprie conueniat.

EX *multis ſtyli generibus, graue illud, & acre atque ardens, & incitatum exhortationi præcipue conuenit.* Nam *florida, concinna, ac feſtiua, alibi gratiam habent, hic maſculus, &, ut ita dicam, robuſtus debet eſſe character, amplus, & neruoſus.* Grauitas *autem eſt, quam* δείνωσιν Fabius *nominat, eamq; inter præcipuas orationis uirtutes ponit. Sed in his quæ ad concitandos affectus potiſſimum ualent, his fere rationibus conſtare uidentur, rebus, uerbis, amplificatione, figuris, & compoſitione.*

Grauitas quibus rebus conſtat.

R*ebus grauitatem conſequemur, ſi quàm optimis ſententijs, è ſublimibus, grauibus, ac magni nominis, et peruetuſtis autoribus petitis: ſi exemplis exquiſitiſſimis, ſi priſcis, ſi illuſtribus, ſi neutiquam uulgaribus utemur.* Ver*bis*

bis rerum grauitatem augebimus, ſi uoces ſonantiſſimas, ſi amplas, ſi quàm maxime grauiter translatas, ſi ſignificātes deligemus. Sonantes, ut: *Bellicos tumulus diuina propè uirtute profligaſti.* Ampl*a*: *Immortalia uirtutum tuarum monimenta, nulla unquam ſeculorum ſeries obliterabit.* Significantia, ut: *Fatrem ne deſere frater. Egregiam uerò laudem, & ſpolia ampla refertis, Vna dolo diuûm ſi fœmina uicta duorū eſt.* Hanc *uirtutem ſermonis* Fabius *energiam appellat, quod nos actionē, aut efficaciam uertere poſſumus.* Ea *præſtat, ne quod uerbum tota oratione ſit ocioſum, quemadmodum in hoc carmine* Vergiliano:

—Tu'ne in triuijs indocte ſolebas
Stridenti miſerum ſtipula diſperdere carmen?

Nam in poſteriore uerſiculo, ſingulæ quæq; uoces nouū pondus addunt. Hoc *modo grauitatis laudē aſſequemur, ſi ſermonem perpetuum, argumentis, amplificationibusq; infarciemus, eaq; ſingulis uocibus includemus.* Augent *orationem & epitheta, id eſt, appoſita, maximeq; translata: ut, Cruentis manibus ſacratiſſimum deorum, &c.* Huius *tamen modum requirit* Fabius, *& otioſa ſunt uitanda, quibus ad uoluptatem, non ad uſum utuntur poëtæ.*

De amplificatione.

IN *affectibus autem promouendis præcipue, atq; adeò propè ſola dominatur amplificatio, cuius quidem uis omnis, in alleuando, deprimendoq; conſiſtit.* Ea *ſumitur à circunſtantijs omnibus, à quibus & probationes ducuntur.* His *autē rationibus licebit amplificare.* Primum *quidem commutato rei nomine, ut ſi, qui cæſus ſit, eum dicamus occiſum: & qui ſit improbus, cum latronem nominemus* **Amplificatio unde ſumitur & quāta eius uis.**

nemus

nemus. Si quod nobis moleſtum eſt, id enecare, aut ad reſtim adigere dicimus. Contraq; ſi, qui pulſarit hominem, attigiſſe: qui uulnerarit læſiſſe dicetur. Si impudica quæ ſit, meretrix: ſi audaculus, gladiator nominabitur. Alter eſt modus nihil à ſuperiore diuerſus: niſi quòd illic ſola ponuntur, quæ amplificant, hic per collationem efferũtur etiã illa, quæ recta erant, ut magis emineat atq; increſcat amplificatio. Quod genus eſt Ciceronis in Verrem: Non enim furem, ſed raptorẽ: non adulterũ, ſed expugnatorẽ pudicitiæ: non ſacrilegũ, ſed hoſtẽ ſacrorũ, religionumq́;: non ſicarium, ſed crudeliſsimũ carnificem ciuiũ, ſociorũ, in ueſtrum iudicium adduximus. Tertius amplificãdi modus, incrementũ uocatur: quum non ſtatim quod eſt atrociſsimum ponimus, ſed per gradus plures, aut etiã unum peruenitur interdũ ad ſummum, interdum ad id quod ſupra ſummum eſt quodãmodo. Sic oratio increuit Ciceroni: Facinus eſt uincire ciuẽ Romanum *: ſcelus, uerberare: parricidium, necare: quid dicã, in crucẽ tollere?* Hic *ultra ſummum peruentum eſt.* Ad *ſummum ſic:* Matrem *tuam cecidiſti, quid dicam amplius? occidiſti.* Increſcit *& citra diſtinctionem oratio, dum curſu quodam grauius, grauiusq́;, ſemper aliquid inſequitur: ut, Pecuniam, honores, regnum, uitam deniq; patriæ charitate contempſit. & de uomitu* Antonij: *In cœtu uerò populi* Romani, *negotium publicũ gerens, magiſter equitum. Eſt & hoc incrementi genus, quum tanquam per fictionem, inferiora quæ ſunt augemus, ut illa maiora uideãtur: ut, Hanc rem tam æquã, ſi quilibet ignotus abs te peteret, tamen ignoto recuſare nõ debebas: nunc orat pater, & pater ſic meritus. Si tantis*

tis officijs nullam gratiam repoſuiſſes, ingratiſſimus eras: nunc pro ſummo beneficio, maleficium ſummum retuliſti. Si *liberorum & cõiugum ſalus defendenda tantum eſſet, tamen nullum erat periculum non ſubeundum: nunc pro totius* Chriſtiani *orbis incolumitate, dignitate, capiuntur arma.* Confine *eſt huic, quum id quod tanquam exempli cauſa propoſitũ eſt, augemus, eoq́; aliud maius etiam eſſe oſtẽdimus: uti* Cicero *mulieris facinus, quòd medicamentis partũ abegiſſet exaggerat: ac meritò rei capitalis dãnatam dicit, quæ quidem ſpem parentis, memoriam nominis, ſubſidium generis, hæredem familiæ deſignatum,* Reip. *ciuem ſuſtuliſſet.* Deinde Oppianici *culpã, cuius par noxa uidebatur, hunc ad modum exaggerat per collationem:* Quãto *eſt* Oppianicus *in eadẽ iniuria maiore ſupplicio dignus?* Siquidem *illa quum ſuo corpori uim attuliſſet, ſe ipſam cruciauit.* Hic *autẽ idem efficit per alieni corporis uim, atq; cruciatũ. Grauius auget illud cõparationis genus, quum utrinq; plura pluribus reddũtur.* Quod *genus eſt illud* M. Tul. *in* Catil. *An uerò uir ampliſſimus* P. Scipio *pontifex maximus,* T. *Gracchum mediocriter labefactantem ſtatum* Reip. *priuatus interfecit,* Catilinam *orbẽ terræ, cæde atq; incendio uaſtare cupientem, nos cõſules perferremus?* Hic & Catilina *Graccho, adoleſcẽs perditus uiro ornatiſſimo, & ſtatus* Reip. *orbi terrarũ, & mediocris labefactatio cædi, atq; ĩcẽdijs, uaſtationi, & priuatus cõſulibus cõparatur.* Per *ratiocinationem ampliamus, quũ alibi fit, alibi ualet amplificatio: id quod non ſimpliciter accidit.* Amplificãtur *enim & ex antecedẽtibus cõſequẽtia, & ex cõſequentibus antecedentia.* Prioris *exemplum hoc*

hoc erit: Ille *cauum conuerſa cuſpide montem* Impulit *in latus,ac uenti uelut agmine facto,* Q*uà data porta ruunt.* Ex *his ſic amplificatis apparet quanta ſit tempeſtas conſequutura.*Et Chriſtiani *iudicij ſupremi horrorem exaggeramus,amplificatis his monſtris, quæ ferũtur anteceſſura.*P*oſterioris erit illud* Cic.in Antonij *uomitum, quem tantum ait uini in* Hippiæ *nuptijs hauſiſſe, ut poſtridie cogeretur in conſpectu populi* Romani *uomere, & fruſtis eſculentis ſubſellia complere.* Mire *ſignificauit,quãta præceſſerit ingurgitatio, quum eo in loco uomeret, neq; caſu,neq; uolens,ſed neceßitate:neq; recens, ut ferè ſolet, cibus refunderetur, ſed qui in poſterum uſq; diem redundaſſet.* Et *alia huius generis ſpecies, quum aut ea quæ per ſe grauißima ſunt, conſultò deprimimus, quò magis, magiſq́; attollantur,quæ ſequutura ſunt : aut diuerſa attollimus,ut augeamus ea quæ præferuntur.*Prioris *exemplum erit illud in* V*errẽ:*Leuia *ſunt hæc in hoc reo.* M*etum uirgarũ* N*auarchus nobilißimæ ciuitatis, precio redemit : humanum eſt.* Alius *ne ſecuri feriretur, pecuniam dedit:uſitatum eſt.*Ex *his quæ grauißima non uideri non poſſunt, ſic eleuatis, neceſſe eſt atrocißimum quiddã colligi,atq; expectari.* Sic *amplificauit* Terentianus Hegio, *ubi* Demeæ *de uirgine uitiata queſtus, facinus hoc ueluti uulgatum iam, & humanum contemnit, iubetq́; grauius adhuc accipere,quum pater nihil hoc grauius,neq; fieri, neq; dici poſſe crederet.* P*oſterioris generis illud eſt, quũ* Vergilius Aeneæ *laudes ex amplificata* Turni *uirtute adauget : aut quũ* Annibalis *bellicis laudibus creſcit uirtus* Scipionis*:aut quum* G*ermanorũ, aut* G*allorum fortitudo*

*tudo,Cimbrorum immanitas augetur,ut maior ſit uicto=
ris gloria. Sed infinitæ propè ſunt ex relatione ad aliq̃d
amplificãdi formæ, ueluti ſi clades à Troianis,Græciſq;
acceptas amplifices, quò uideatur Helenæ ſpecies admi=
rabilior,ob quam non piguerit ſapientiſſimos uiros, tot
mala perpeti : utq; in Platonis Sympoſio, & Alcibiadis
forma,& toties oblata copia, Socratis continẽtia ſingu=
laris colligitur. Reliquũ eſt ultimum augẽdi genus,quod
συναθροισμὸν,id eſt, congeriem appellant, qua rem eandẽ
alijs atq; alijs modis efferimus. Nam niſi ſumma fiat ua=
rietate,uitioſa erit iteratio:ueluti Cic.pro Ligario:Quid
enim tuus ille Tubero diſtrictus in acie Pharſalica gla=
dius agebat? cuius latus ille mucro petebat? qui ſenſus
erat armorũ tuorum? quæ tua mens, oculi, manus, ardor
animi? quid cupiebas? quid optabas? Sed plus habet gra=
uitatis,quum paulatim ſeries increſcit,ut:Aderat ianitor
carceris,carnifex prætoris,mors,terrorq; ſociorũ, & ci=
uiũ Romanorũ lictor Sextius.Iam uerò extenuandi eædẽ
ſunt rationes,quæ amplificãdi,neq; diuerſus uſus. Opti=
mæ extenuationis exẽplum erit illud comicũ: Hæc uerba
una, mehercle, falſa lacrymula, quã oculos terẽdo miſe=
rè uix ui expreſſerit,reſtinguet. Hic uitioſiſſimum fuerit
ad leuiora à grauioribus orationem proficiſci,ut Vitam,
ſanguinem, pecuniam pro te effundere non dubitẽ. Plu=
rimum uero ponderis orationi accedat neceſſe eſt, quo=
ties hinc amplificata,hinc eleuata inter ſe componuntur.*

De figuris ad grauitatem facientibus.

IN *hoc genere potiſſimum conſectabimur ea ſermonis
ſchemata, ſiue tropos, quæ reddunt acrem & arden=*

tem orationem. Huiuſmodi ſunt ex his quæ in uerbis ſita ſunt membra, articuli, comparia, repetitiones, contentiones, interrogationes, dubitationes, metaphoræ, proſopopœiæ, apoſtrophæ, demonſtrationes, quæ rem oculis ſubijciunt cum exaggeratione. Eandem uim habent aſſeuerationes, ſi quis tamē has inter ſchemata numerat: epiphonemata, quas acclamationes recte uerteris. De quorum ſingulis nō eſt huius inſtituti prolixius diſſerere: qui rhetoricen hic non docemus, ſed indicamus duntaxat, quod ad ſcribēdas epiſtolas attinet. Cæterum totius huius generis ſupellectilem, ac uim copioſam colligere licebit, quum ex alijs ſcriptoribus, tum præcipue ex hiſtoriographis: apud quos repire licebit crebras orationes, quibus dux exercitum, aut miles militē, aut magiſtratus populum ad fortiter agendum cohortatur. Profuerit & ea meminiſſe, quæ philoſophi & facundi ſcriptores, de fortitudinis natura memoriæ prodiderunt. Nos tamen interim, quò quæ præcipimus iuuentuti ceu digito commonſtremus, unicum ſubijciemus exemplum.

Exemplum epiſt. cohortatoriæ.

Principium à laude.

Dici non poteſt, iucundiſsime nepos, quanta tum me, tum tuos omnes uoluptate affecerit pulcherrimus rumor, nuper hic de rebus fortiter abs te geſtis, exortus. Iacta ſunt perpulchra immortalitatis tuæ fundamenta. Quid autem hortari incipiam, ut rem diuinitus cœptam perficias: qui eo animo ſis natus, ut nihil unquam humile, aut ſordidum cogitaris: utq; non tam calcaribus, quàm frænis egere te putem? Sed tamen incredibili quodam erga te ſtudio, compellor currentem (quod aiunt)

Exhortatio cū laude mixta.

incitare

incitare. I bone, quò uirtus tua te uocat: i pede fauſto: pge abſoluere, quod ſumma cum laude cœpiſti: te natalibus tuis, quibus hæc urbs nihil unquam uidit illuſtrius, patre tuo clariſſimo, iſta tua indole, iſta eruditione, iſto animo dignum præſtare. Impone ſummam manũ immortalibus monimentis, à quorũ abſolutione nõ multum abes: quod maximum ac difficilimũ eſt, præſtitiſti: quod deſideratur, plus habet decoris, quàm difficultatis. Certaſti cũ maiorum tuorum imaginibus, quibus tuapte uirtute plus lucis attuliſti, quàm acceperis. Viciſti ætatẽ, qua cũ propè adhuc impubes habearis, nihil tamen non forti uiro dignum uel geſſiſti, uel cogitas. Anteuertiſti maioribus tuis uirtutum magnitudine: uiciſti hactenus, & tui ſtudioſorum expectationem, & æmulorum inuidẽtiam. Sed poſtquàm omnia ſuperaſti, unum etiam certamen reliquum eſſe puta: nẽpe ut te ipſum imiteris, tui ſimilis eſſe ſtudeas: tu te ipſum præire cõtendas. Nam uinci à teipſo tam fœdum fuerit, quàm pulchrũ fuerit reliquos ſuperaſſe. Ita ſi ſemper tibi inſtes, nõ deerit, qui cũ laudibus certare poſſis. Cogita te eum in locum, ipſius fortunæ manibus eſſe deductum, ut neceſſe ſit, aut ſumma cum laude peragere fabulam, aut ſummo cum probro defatigari. Ardua quidem & difficilis eſt uirtutis uia, ſed ampliſſima tibi præmia propone. Decus, immortalitas, imperiũ, opes, dignitas, felicitas, in manu ſunt, ſi pertẽderis. At ſi (quod omen dij auertant) defatigeris, nõ ſolùm priſtinæ gloriæ tenebras offuderis, uerum etiam in poſterum omnẽ dignitatis ſpem tibi recideris. Labores neq; diuturni ſunt, neque ita magni: præmia tum æterna, tum ampliſſima proponuntur.

Laus à bene cœptis.
A genere.
A patre.
Ab indole.
Ab eruditione.
A ſpe metuq́.
A metu.

nuntur. Multa *iam pars exhauſta,annus duntaxat eſt tibi perdurandus:in quo facito,ut tanquam in cõcluſione, & extrema muneris tui parte, perfectiſſimus atq; ornatiſſimus fuiſſe uidearis.* Fac *ut ueterum heroum pulcherrima facta tibi ob oculos aſsidue uerſentur.* Hercules ille,*totius Graeciæ facilè princeps,quot laboribus ſibi iter in cœlum aperuit,quot monſtra ſuperauit,qui ad inferos etiã ipſos legitur penetraſſe? Quæ tibi ſi ficta de illo uidebuntur, non pugno quidẽ, ſed tamẽ diuinitus à ſapiẽtiſſimis, doctiſſimisq; uiris excogitata ſunt, quò nobis heroicæ uirtutis exemplum abſolutum proponerent,& ad immortalitatem nominis uiam oſtenderent.* Nam *quonam alio conſilio* Homerus,*cui magno doctiſſimorum hominum conſenſu,diuinitas quædam tribuitur,* Vlyſſem, *quem nobis ut ſapiẽtis uiri ſimulachrum propoſuit, tam diuturnis laboribus iactatum ſcripſit,niſi ut ſignificaret hanc unam eſſe uiam,ad æternum nominis decus parandum apud poſteros? Hac* Epaminundas,*hac* Alcibiades *clariſſimi Græciæ imperatores, ſibi immortalem apud poſteros laudem pepererunt. Quid aliud* Alexandrum *magnum cogitaſſe credis,cum ſe tantis periculis obijceret? Quem tu laborẽ* Decios *illos recuſaturos fuiſſe unquam credis:quorum alter,ut æternam ſibi laudem compararet, dijs manibus ſe deuouit,alter in medios hoſtes ſe præcipitẽ dedit? Quæ non ætas* Machabæorum *nomẽ celebrauit? quorum unus elephanti uentre perfoſſo pulcherrimam oppetens mortem clariſſimo facinore immortalem gloriam eſt conſequutus. Quid hodie uel celebrius,uel plauſibilius* Iudith, *Debboræ, &* Rachab *memoria? quæ quoniam ſexu ſuo maiores*

Ab exemplo.

Exemplũ poëticum.

Tractatio fabulæ.

Laus autoris.

Exemplũ Græcũ ex hiſtoria.

Exemplũ Macedonicum.

Exemplum Romanum.

Exemplum Hebræum.

Exemplum fœmineum.

maiores maſculum animi robur præſtiterunt, non inter fœminas, ſed inter heroas commemorantur. Sed quid nos externa atque antiqua repetimus? domi habes, qui te ad Tranſitus. *huiuſmodi uirtutẽ debeant incitare, & quidem eò uehe=* Exemplum domeſticum. *mentius, quò genere cõiunctiores. Nam cætero, quidem egregios uiros imitari, laudi ducitur, at tuorũ ſine ſum= mo dedecore diſsimilis eſſe non potes. Viuit adhuc recẽs,* Exemplũ aui. *& poſteritate ipſa creſcit, proaui tui uiri fortiſsimi me= moria. Quanto ille animo iam inde à teneris annis ad no minis immortalitatem contendit? Honeſtos ille labores, pro ludo habuit: uoluptatem & ocium non ſecus, ac pe= ſtem teterrimam fugiebat. Sæpe ipſe adoleſcẽs ex eo iam natu admodum grandi audiuiſſe memini, ſe haud lon= giorem uitam à ſuperis optare, quàm ut patriæ ſuæ indu ſtria poſſet uſui eſſe, cui ſe potius, quàm ſibi ipſi natum dicebat. Ad propiora ueniam, tibi magis, quàm mihi ipſi nota. Pater tuus uir fortiſsimus, atque optimus, quid un=* Exemplum patris. *quam durũ, aut difficile iudicauit, quod uel ad gloriæ in= crementum, uel Reipu. cõmodũ pertinere putaſſet? Quot ille, quamq; difficiles legationes adoleſcẽs, nõ ſine ſum= ma laude obijt? Quot hyemes ſub pellibus egit? E' quã=* Repetitiones. *tis anguſtijs ſua ſe uigilantia expediuit? Quẽ ille magi= ſtratum non petijt? Quid autem petiuit, quod non obti= nuit? Quid obtinuit, quo non ſumma cũ laude ſit perfun* Dicta familiaria patris. *ctus? Debẽt pectori tuo paterna illa monita infixa ſede= re. Sæpe enim te adoleſcẽtulũ, ut memini, Vergiliano illo carmine conſueuit exoſculans hortari: Diſce puer uirtu= tem ex me, uerumq; laborẽ, Fortunam ex alijs. Nec raro me audiente, hunc uſurpare ſermonẽ ſolebat, ſibi pror=*

ſus uideri nihil intereſſe inter eos, qui nunquàm nati eſſent, & eos qui nulla re memorabili geſta, obſcuri ex hac uita migraſſent. Quare quum ab his ſis maioribus ortus, huiuſmodi præceptis foris, domiq; inſtitutus, obſcurũ tibi eſſe non debet, q̃d tui, uel patria potius ipſa abs te expectet: præſertim cum iſti generi, iſti indoli, egregiam quoq; doctrinam adiunxeris: quum iam iſtiuſmodi rudimenta edideris. Cogita tuorum omnium, nõ amicorũ modo, ſed ciuium etiã quotquot ſunt oculos in te unum cõiectos, omnium in te ſuſpenſos animos: quorũ iam expectationi uix ſatisfacturus uideris, ſi tantum à nataliũ tuorum uirtute nihil degeneraueris. Neſcio, quid maius ſibi de te pollicentur: quorum ſi uotis tua uirtus reſponderit, quid ſi etiam uicerit, quãtus erit tuorum omnium triumphus, quãta patriæ gratulatio? Quantum autem Trebonij uiri, ut ſcis, tui amantiſsimi, & iudicio de te, & amori in te acceſſerit? Sin rem indiligenter geſseris (quod omen deus auertat) maleuolentiſsimi homines, qui tuæ hactenus inuiderunt uirtuti, quosq́; rerum tuarum ſplendor excruciat, cõtinuò uerticẽ tollent, erimusq́; & tu, & tui omnes ludibrio, & riſui nebulonibus inuidentiſsimis. Amici obmuteſcent, inimici inſultabunt, beneuoli frigidi, maleuoli feroces. An hæc feret iſta tui pectoris celſitudo? Zoili in te odiũ noſti. Nullo cõmodiore modo peſtem illam ulciſci potes, quàm ut gloriæ tuæ inuidia contabeſcat. Varũ autem uirulentiſsimum hominem plane ad ſuſpẽdium adegeris, ſi nobis uictor redieris. Codrus iam nunc ſuſpendio trabem delegit. Si nihil te neque tua gloria, neque noſtra expectatio mouerit, hoc certe tanti fuerit, ut hæc monſtra conficias

Ab expectatione.

Ab expectatione maleuolorũ.

Contentiones.

A certa perſona.

conficias. Quare te chariſsime nepos, unica ſpes, & idē decus tuæ gentis, per luculentiſsimas maiorum tuorum imagines, per egregiam indolem, per ſapientiæ laudem, cui ſemper ſtuduiſti: per noſtram, patriæq; expectationē, per bene auſpicata laudum tuarum initia, obſecro, atque obteſtor, ne committas, ut quum hactenus cæteros uiceris, à te ipſo ſuperatus uidearis. Dij tua cœpta ſecundent, & felicibus utere fatis. Vale decus noſtrū. Eſt & inter Hieronymianas epiſtolas, exhortatoria ad Heliodorum, quæ uniuerſum eius generis artificiū una complectitur. Epilogus per obſecrationē.

De genere dehortatorio.

OPeræpretium non putaui, dehortationis exemplum ſubijcere, quòd eadē ſit utriuſq; generis ratio, quum uix unquam exhortemur, quin eadē opera dehortemur. Exempla eorum quibus ea res infeliciter ceſſerit, accumulabimus. Deinde rei turpitudinem, probrum, conuitia, damnū, incommoda diligenter colligemus, quæ per exornationem, quam rhetores deſcriptionem appellant, ante oculos ponemus. Sed hæc aliáq; ſtudioſorum induſtriæ relinquenda putauimus. Nunc ad ſingulas cuiuſq; generis partes, non quidem ex omnibus, ſed optimis autoribus ſyluam quandam uerborum, ac ſententiarum ſubminiſtrabimus: quibus ex noſtris nōnihil adijciemus, quò ſcripturi, hæc ſemper tanquam penum ad manum habeant, & imitandi ſtudio, ſimilia diſcant effingere.

Exemplum depromptum ex prima Ciceronis ad Q. fratrem epiſtola.

QVare, quoniā in iſtis urbibus cū ſummo impio & poteſtate uerſaris, quibus uirtutes tuas cōſecratas, Ab expectatione bonorum.

i 4 & in

& in deorũ numero collocatas uides, in omnibus rebus, quas ſtatues, quas decernes, quas ages: quid tantis hominum opinionibus, tantis de tę iudicijs, tantis honoribus
A metu. *debeas, cogitabis. Quòd ſi in mediocri laude ſermonis, ac prædicationis, res noſtræ eſſent, nihil à te eximium, nihil præter aliorum conſuetudinem poſtularē. Nunc uero propter earum rerum, in quibus uerſati ſumus, ſplendorem, & magnitudinem, niſi ſummam laudem ex iſta prouincia aſſequimur, uix uidemur ſummã uituperationem poſſe uitare. Ea noſtra ratio eſt, ut omnes boni tum*
Ab expectatione malorum. *faueant, tum etiam à nobis omnem diligentiã, uirtutemq; poſtulent & expectēt: omnes autem improbi, quòd cum his bellum ſuſcipimus ſempiternum, uel minima re ad reprehendendum cõtenti eſſe uideantur. Quare cum eiuſmodi theatrum eſt totius Aſiæ celebritate refertiſſimum, magnitudine ampliſſimum, iudicio eruditiſſimum, natura autem ita reſonans, ut Romam uſque ſignificationes uoceſq; referãtur, contende quæſo, atq; elabora, non modo ut his rebus dignus fuiſſe, ſed etiam, ut omnia illa tuis artibus ſuperaſſe uidearis. Simul & illud cogita, nos non de reliqua & ſperata gloria iam laborare, ſed de parta dimicare, quæ quidē non tam expetenda fuit, quàm tuenda nobis eſt: quod reliquum eſt, id nõ tam difficile, quàm*
Mitigatio exhortationis. *præclarum. Exhortationem mitigat hoc modo: Atq; hæc non eò dicuntur, ut te dormientem oratio mea excitaſſe, ſed potius ut currētē incitaſſe uideatur: Facies enim perpetuo, quæ feciſti, &c. Tu quanquàm conſilio non eges, uel abundas potius, tamen hoc animo eſſe debes, ut nihil cures, quàm ut antea, factum aliquod egregiũ audiamus,*

quàm

quàm futurum putaremus. Te uerò admoneo tum bene= ficijs tuis, tum amore incitatus meo, ut omnem gloriam ad quam à puero inflammatus fuiſti, omni cura atque in= duſtria cõſequare, magnitudinemq́; animi, quã ego ſem= per admiratus ſum, ſemperq́; amaui, conſtanter obtineas, nec unquam inflectas cuiuſquam iniuria. Illud te ad ex= tremum & oro & hortor, ut tanquam poëtæ boni, & actores induſtrij ſolent, ſic tu in extrema parte, & con= cluſione muneris, ac negotij tui diligẽtiſsimus ſis. Quã= obrem ſi me amas, quantum profectò amas: ſi dormis, ex= pergiſcere: ſi ſtas, ingredere: ſi ingrederis, curre: ſi curris, aduola. Hoc ſit negotium tuũ, hoc otium, hic labor, hæc quies: in his uigilia, in his etiam ſomnus reponatur. Effinge aliquid, & excude quod ſit perpetuo tuum. Nam reliqua rerum tuarum poſt te, alium atque alium dominum ſortientur, hoc nunquàm tuum deſinet eſſe, ſi ſemel cœperit. Scio quem animum, quod horter inge= nium. Tu modo enitere, tibi ipſe ſis tanti, quanti uidebe= ris alijs, ſi tibi fueris. Quod te quoque ut facias, & hor= tor, & moneo: memẽto quibus imaginibus onereris, quæ nomina, & quanta ſuſtineas. Proinde dum ſuppetit uita, enitamur, ut mors quàm pauciſsima quæ abolere poſsit, inueniat. Luſus uocantur, ſed hi luſus non minorẽ inter= dum gloriã quàm ſeria conſequuntur. Confugit in ſinum tuum reſpublica. Ac mihi intuenti ſapientiã tuam, minus mirũ uidetur, quòd mortales iſtos caducosq́; titulos, aut depreceris aut tẽperes. Scis enim ubi uera principis, ubi ſempiterna ſit gloria: ubi ſint honores, in quos nihil flã= mis, nihil ſenectuti, nihil ſucceſſoribus liceat. Arces enim

A laude.

Obſecratio.

Plinius.

& ſtatuas templaq́; demolitur, & obſcurat obliuio, negligit carpitq́; poſteritas. Contrà contemptor ambitionis, & poteſtatis domitor, ac frænator animus, ipſa uetuſtate floreſcit, nec ab ullis magis laudatur, quàm quibus minime neceſſe eſt. Quod ego titulis omnibus ſpecioſius reor, quando non trabibus aut ſaxis nomē tuum, ſed monumentis æternæ laudis inciditur. Ibit in ſecula fuiſſe principem, cui florenti & incolumi nunquàm niſi modici honores, ſæpius nulli decernerentur.

Exhortatio.

Cicero. *SEd præſta te eum, qui mihi à teneris (ut Græci dicunt) unguiculis es cognitus. Magna eſt hominum opinio de te, magna commendatio liberalitatis, magna memoria conſulatus tui. Hæc profectò uides quanto expreßiora, quātoq́; illuſtriora futura ſint, cum aliquātum ex prouincia, atque ex imperio laudis acceſſerit. Quanquàm te ita gerere uolo, quæ per exercitum atque imperium gerenda ſunt, ut hæc multo antè meditere, huc te pares, hæc cogites, ad hæc te exerceas, ſentiasq́; id, quod quia ſemper ſperaſti, non dubito, quin adeptus, intelligas te facilime poſſe obtinere ſummum atque altißimum gradum ciuitatis: quæ quidem mea cohortatio ne tibi inanis aut ſine cauſa ſuſcepta uideatur, &c. Teq́; ad ſtudium ſummæ laudis cohortabor. Eſt enim tibi grauis aduerſaria conſtituta, & parata incredibilis quædam expectatio, quam tu una re facilime uinces, ſi hoc ſtatueris, quarum laudum gloriam adamaris, quibus artibus eæ laudes comparantur, in ijs eſſe laborandum. Lib.9. epiſtola, Duabus tuis, locos habet hortatorios, & item gratula*

gratulatorios, circa medium & finem. Quam indicare malui, partim ne uolumen oneretur, partim quòd gratiora ſunt quæ nobis ipſi decerpimus. Epiſtola libro 10. *Quum ipſum* Furnium, *aliquot habet locos exhortatorios. Item* παντόιης ἀρετῆς μιμνήσκεο, *curáq; & effice, ut ab* Cicero ad Atti. *omnibus & laudemur, & amemur.* Per *fortunas tuas* Ci*cero, per liberos te oro & obſecro, ne quid grauius de ſa* Dehortatio. *lute, & incolumitate tua conſulas.* Nam *deos hominesq;, amicitiamq; noſtram teſtificor, me tibi prædixiſſe, neque temere monuiſſe. Quare ſi tibi tu, ſi filius unicus, ſi domus, ſi ſpes tuæ reliquæ tibi charæ ſunt, ſi aliqd apud te nos, ſi uir optimus gener tuus, ualemus, corũ fortunã non debes uelle conturbare, ut eã cauſam, in cuius uictoria ſalus noſtra eſt, odiſſe, aut relinquere cogamur, aut impiã cupiditatem contra ſalutem tuam habeamus.* Etiam *atque etiã* Cicero *cogita, ne te, tuosq; omnes funditus euertas: nec te ſciens, prudensq; eò demittas, unde exitum nullum* Adhortatio. *uides eſſe. Quare quid eſt quòd ego te horter, ut dignitati & gloriæ ſeruias? Proponam tibi claros uiros, quod facere ſolent qui hortantur? neminem habeo clariorem, quàm te ipſum.* Te *imitere oportet: tecum ipſe certes: ne licet quidem tibi iam tantis rebus geſtis, non tui ſimilem eſſe. Quod cum ita ſit, hortatio non eſt neceſſaria, gratulatione magis utẽdum eſt.* Contigit *enim tibi, quod haud ſcio, an nemini, ut ſumma ſeueritas animaduerſionis, non modo non inuidioſa, ſed etiam popularis eſſet: & cùm bonis omnibus, tum infimo cuique gratiſſima.* Hoc *ſi tibi fortuna quadam contigiſſet, gratularer filicitati tuæ: ſed contigit magnitudine tum animi, tum etiam ingenij,*

nij,atq; cõſilij. Quo facto,intelligere debes,in te poſitã eſſe Remp.*tibiq; non modo tuendos,ſed etiam ornandos illos uiros,à qbus initiũ libertatis profectũ eſt.* Tu *quoniã* Remp.*nosq; conſeruas,fac ut diligentiſsime teipſum, mi* Dolabella,*cuſtodias.* Nũc *mi* Attice,*tota mẽte incumbe in hanc curã:magna enim res eſt. Quamobrem aduo la obſecro,atq; eam* Remp.*quam uirtute,atq; animi magnitudine magis,quàm cuẽtis rerũ liberaſti, exitu libera: omnium cõcurſus ad te futurus eſt.*Fortem *& liberũ animum,quo & conſul,& nunc cõſularis* Remp. *uẽdicaſti, ſine cõſtantia,& æquabilitate nullum eſſe putaris.* Nihil *enim per ſe amplũ eſt,niſi in quo iudicij ratio extat:quia neminem magis decet,quàm te* Remp.*amare, libertatisq; defenſorẽ eſſe,uel ingenio,uel rebus geſtis,uel ſtudio,atq; efflagitatione omnium.*Tu *te exuſcita,ut eam ciuitatẽ, in qua maxima geſsiſti,liberam atq; honeſtam fore putes,ſi modo ſint populo duces,ad reſiſtendũ improborum conſilijs. Quare magnum fac animũ habeas, & ſpem bonã.* Ceſſator *eſſe noli,& illud* γνῶθι σεαυτὸν,*noli putare ad arrogantiam minuendam ſolum eſſe dictum,uerũ etiam ut*

Plinius. *bona noſtra norimus.*Præterea *meminerimus,quanto maiori animo honeſtatis fructus in cõſcientia,quàm in fama reponatur.*Sequi *enim gloria,nõ appeti debet:nec ſi caſu aliquo non ſequatur,idcirco quod gloriã promeruit, minus pulchrum eſt.* Ii *uerò qui benefacta ſua uerbis adornant,nõ ideo prædicare,quia fecerint:ſed ut prædicarent,feciſſe creduntur.*Sic *quod magnificum referẽte alio fuiſſet, ipſo qui geſſerat recenſente, uaneſcit.* Homines *enim quum rem deſtruere non poſſunt, iactationem eius inceſſunt.*

inceſſunt. ita ſi ſilenda feceris, factum ipſum: ſi laudanda, quòd non ſileas ipſe culparis. Multo deformius, amittere, quàm non aſſequi laudem. Item lib. ij. tota epiſtola, cuius initium: Hominem te patientem. Huiuſmodi *ſententijs extimulamus animum laudis cupidum,*

Εἷς οἰωνὸς ἄριστος ἀμύνεσθαι περὶ πάτρης. *Rurſum,*

Ἄλκιμος ἔσσ᾽ ἵνα τίς σε καὶ ὀψιγόνων εὖ εἴπῃ, *Item,*

Ἀνέρες ἐστὲ φίλοι, μνήσασθε δὲ θούριδος ἀλκῆς.

I bone quò uirtus tua te uocat, i pede fauſto.

Nate dea, quò fata trahunt, retrahuntq; ſequamur.

Tu ne cede malis, ſed contrà audentior ito,

Quàm tua te fortuna ſinat. Fac aliquid dignum *promißis.* Difficilia quæ pulchra. *In magnis & uoluiſſe ſat eſt. Macte hac grauitatis gloria Cæſar.* Plinius.

Dehortatio.

SEd ego te ut ad certam laudem adhortor, ſic à dimicatione deterreo: redeoq; ad illud, quod initio ſcripſi, totius facti tui iudiciũ, non tam ex conſilio tuo, quàm ex euentu homines eſſe facturos. Cic. epiſt. fami.

Commentitia mea.

NOn eſt affectanda gloria forti uiro, ſuapte uirtute contento: ſed hæc benefacta non aliter quàm umbra corpus conſequitur. Non appetit laudẽ, ſibi bene conſcia uirtus eximia, ſed hoc cõtingit illuſtrior ac uerior. Splendidus titulus, pater patriæ: ſed hũc promeruiſſe pulchrius eſt, quàm poſſediſſe. Inter omnia tua, gẽtisq; tuæ decora, ſi mihi credis, erit hoc præcipuè glorioſum. Tot egregijs facinoribus ſumma cum laude geſtis, fac iſtum ceu colophonẽ addas. Arduum facinus ad quod te hortor, ſed tuo

genere,tuoq; animo dignum. Ab iſta familia,ab iſta indo le,ab iſtis factis, nihil expectatur plebeiũ, aut mediocre. Omnia ſumma præſtes oportet,ſi uelis maiorum tuorum ornamẽtis,ſi tuæ priſtinæ gloriæ,ſi omniũ de te expecta tioni reſpondere. Cogita te uerſari in theatro longe fre= quẽtiſsimo,omniũ oculos in te cõiectos:quibus nunquàm ſatis facies,niſi ſumma cũ laude peregeris cœptam iſtius pulcherrimi facinoris fabulam. Ipſa uirtus abunde magnũ ſui præmiũ eſt. Non uiuit,qui uiuit inglorius. Nõ perit, qui moriẽs,honeſtam ſui memoriã relinquit poſteris. Vt omnia mors tollat, certe nominis honeſti decus à rogo redditur illuſtrius. Erexeris, mihi crede, tibi monumentũ ære perennius,quod nõ liuor edax,non Aquilo impotẽs, poßit diruere,aut innumerabilis annorũ ſeries, aut fuga tẽporũ. Onerant te tuorũ imagines,nõ illuſtrãt,niſi qui= bus factis illi ſibi nobilitatẽ pepererunt, ijs tu tuearis & alas. Huc te uocat generis tui claritas, huc patriæ pietas, huc ciuium tuorũ nũc in tua uirtute ſita ſalus:tantũ exe= ras iſtum uere magnũ animum tuum, aderunt fortibus au ſis ſuperi fauẽtes. Audaces adiuuat ipſe deus. In re hone= ſta,ſuus cuiq; animus deus eſt. Nunc delibera, utrũ malis maiorum tuorũ ornamẽtis,tuisq; laudatiſsimis factis hoc decus ac ueluti ſummam manũ addere,an generi tuo te= nebras offundere:& qcquid hactenus tot egregijs labo= ribus partũ eſt gloriæ,ſemel amittere. Nulla poſſeßio dif ficilius aut tardius paratur,quàm honeſtæ famæ,nulla ci= tius amittitur. Si te nulla mouet tantarum gloria rerum, certe liberis tuis nullam poſſeßionẽ relinquere potes uel ſpecioſiorẽ,uel precioſiorem,quàm huius facti nunquam

intermo

intermorituram gloriam. Vt leones & aquilæ, non cum quibuslibet feris belligerãtur, ſed quaſdam prædas, ut ſuis unguibus indignas cõtemnunt: ita tuum eſt, hoc facinus, quò maius eſt, ac difficilius, hòc maiore cum animo ſuſcipere, uelut eximiam gloriæ materiam, eximiæ uirtuti ſeruatam. Scio difficilimum eſſe ad quod hortor; nec ignoro uerum eſſe quod dici ſolet, οὐ παντὸς ἀνδρὸς: aliquando grauiora præſtitiſti, nec alius animus par tanto negotio. Si palma dedignatur cedere ponderi impoſito, ſed magis aduerſus impoſitum nititur, ſurſum erigens ſeſe: quãtò magis oportet fortiſſimi uiri animum, ex ipſa negotij difficultate creſcere? Non hæc ſcribo, quò te ceſſantem extimulem, ſed quò ſponte currenti calcar (quod aiunt) addã. Non tam hortor, ut iſta facias, quàm gratulor ultro properanti, quò noſtra uota tuam uirtutem uolebant inuitare. Primùm cogita, quid deceat Germanum, deinde quid Saxonem, deinde quid Alberti nepotem, poſtremò quid Philippum. Duplicem ſuſtines expectationem, nimirum ut laudatiſſimo patri Philippo Philippus, & eximio fratri, cui ſuccedis, reſpondeas. Nobilitas uera, non aliunde quàm ex egregijs factis naſcitur. Hanc ipſe tibi præſtare potes. Quid ſuſpicis uetuſta ſtemmata? Quin ipſe tibi paras imagines? pulchrius erit decus cuius autor fueris, quàm cuius hæres. Quantò pulchrius eſt, te tuis maioribus tua uirtute prælucere, quàm in alienæ laudis hæreditatẽ ueniſſe? Probrum ignauia quorundam nuper acceptum, tua uirtus, tuaq; uigilantia ſarciat oportet. Proxime acceptam cladem omnes fortunæ imputabunt, ſi nunc declararis, quantum in bello

ualeat

ualeat fortis & infractus ducis animus cum eximia prudentia coniunctus. Nihil magis noſtrum eſt, quàm quod nobis noſtra paratur induſtria. Hoc tibi præſtat iſta pectoris uirtus, ut audeas: hoc patriæ pietas, ut uelis: quod reliquum eſt, dabunt ſuperi, & pietatis fautores, & honeſtæ uirtutis prouectores. Macte iſtius animi eſto. Iſtiuſmodi ſtudijs ad nominis æternitatem graſſare. Eia, macte uirtute. Sic ſic itur in cœlũ. Age fortiſsime iuuenis, ne defatigare, ne conquieſce, donec pulcherrimis geſtis honeſtiſsimum finem impoſueris. Maxima ſtudij pars tibi iam decurſa eſt: hòc alacrius ad metam propera, quò propior es. Nihil eſt tam arduũ in rebus humanis, quod non efficiat, ſi ſibi imperarit animus, ut magnopere uelit. Quæ res primũ deos ac diuos fecit? non'ne præclara in Remp. merita? Quid enim deo ſimilius, quàm excelſus animus, uel gratis de uniuerſo mortaliũ genere bene mereri ſtudens? Magnificentius eſt, ampliſsimos honores promeruiſſe, quàm obtinuiſſe. In magnis & uoluiſſe magnũ eſt. In rebus præclaris etiã conatus in magna laude ponitur. Quũ hactenus in campo gloriæ præcucurreris omnes, hîc tui ſimilis ſis oportet. Si quid in te generoſæ mentis, ſi quid paternæ indolis, ſi qua ſcintilla pietatis in patriã, ſi quid conſilij, ſi quid conſtantis animi, ſi quid maſculi roboris, ſi quid heroicæ uirtutis, id totum nunc expromas oportet. Non poteris in hoc laudis curſu defatigari, ſi ſpectes, quæ præmia tibi ſint propoſita. Perge infracto animo, quà cœpiſti, nomenq; tuum immortalitati commenda. Verum decus non in opibus, ſed in uirtute poſitum eſt. Bene collocauit, qui patriæ uitam impendit.

Te unum ſpectant oculi ciuium tuorũ. Tuis humeris innixa eſt patria. Illi deſpondebunt animũ, niſi eum præſtiteris, quem ſemper eſſe iudicarunt. Hæc ruitura eſt, ſi te ſubduxeris. Cogita laborẽ eſſe breuẽ, fœlicitatem ad quam properas, eſſe perennẽ. Ardua eſt, iuxta Heſiodum, uirtutis uia, ſed in uertice manet inæſtimabile præmiũ. An aliquid durum uideri debet, quo paratur æterna fœlicitas? Ne ſpecta, quid hic aut ille interim de te loquatur, ſed quid tota poſteritas ſemper ſit loquutura. Vere regium, magniq́; animi eſt, male audire, quũ bene feceris. Inuidiã maleuolorum, gloria benefactorum obrue. Pulcherrimum uindictæ genus eſt, inimicum benefactis ad ſuſpendiũ adigere. Inuidorũ latratus, uelut ignauorũ canum neglige. Illud uide quò te bonorũ conſenſus prouocat. Malis placuiſſe tam turpe eſt, quàm ob turpia. Enitere ut his placeas, qui bonis placent omnibus. Aſina per medios ignes ſuccurrit ſuo fœtui, & uir fortis deſtituet patriã periclitãtem, cuius pars ſunt & liberi? Parua & exilia ſydera, ualidorũ exortu obſcurantur, ſed tu nõ potes magis illuſtrare progenitorũ tuorum gloriã, quàm ſi ad iſtum modum famam illorum obſcures. Eò perge, nõ quò te reuocat mundus, ſed quò te uocat CHRISTVS. *An te remoratur difficultas, ubi cœlum promittitur? An diffidis, ubi fautor & adiutor eſt* CHRISTVS? *An dubitas de præmio, ubi promiſſor eſt deus? Non agnoſcet beneficiũ tuum ætas tua. Atqui iſtud demum eſt animo excelſo dignum. Nullum beneficij genus heroicis animis dignius, quàm quod erogatur in poſteros. Sudoribus emuntur literæ, ſed pariunt immortalitatem. Vigilijs parantur, ſed*

ſemel partæ nunquàm amittuntur. Serius contingunt,ſed ubi contigerint,tutiſſima ſimul & perennis eſt poſſeſsio. In alijs egregie geſtis, magna laudis portio fortunæ deci ditur,nõnullam & hi ſibi uendicãt,quorũ opera res per= acta eſt,huius facti gloria in ſolidum tua erit. Summã de te ſpem concitaſti,non eſt tibi committendum,ut hanc fe= felliſſe uidearis.Genus,indoles, prudẽtia, animi ſublimi= tas,priſtina decora, mirã quandam de te cõcitarunt apud omnes expectationẽ,hãc fallere turpiſſimũ fuerit, æqua= re neceſſarium,uincere pulcherrimum. Si uoles cogitare, quid te dignum ſit,ſic te geras in iſta prouincia,ut qui in eadem ante te,non mediocri cum laude uerſati ſunt, tui cõparatione magnam laudis partem amittant: neq; quiſ= quam exoriatur,qui tibi auſit ſuccedere. Fac ita te geras in iſto magiſtratu, ut & autoritate tua ſucceſſori tradas auguſtiorem,& integritate uigilantiaq; difficiliorẽ. Co- gitato tecum,quicquid eſt iſtud laboris, quod percipien= dæ iuriſprudentiæ datur,tribus,aut ad ſummum quatuor annis abſolui: cæterùm honorem in omnem uſq; uitam te comitaturum.Labor abit, honeſtas manet: labor breuis, gloria immortalis.Alij tot annos deſudant, per terras ma riáq; uolitant,ut rem familiarem augeant, te pigebit ad paucos annos honeſtiſſimis ſtudijs incumbere, quò tibi ſimul & rem, & dignitatem pares? Honos alit artes,ut ſcripſit Cicero: & hoc tibi calcar non mediocre debet addere, quòd is princeps nobis contigit, ſub quo nemo gratis uirtutem colit. Quidã ita propagant nominis tui memoriam,at nullum monumentum fidelius cuſtodit ho= minis famam, quàm ſi benefactis nomen tuum inſculpas

animis hominum, hoc eſt, ſi ingenij monumentis, non ſolum de tua patria, uerum etiã de cunctis nationibus: non ſolum de tuæ ætatis hominibus, uerum etiam de poſteris bene merearis. Vide *etiam atq; etiam necubi dormites in hoc opere. magni refert, unde famam auſpiceris.* Expedit *omni cura perpolitum eſſe, per quod primum innoteſcere uis populo.* Poſtea *quàm ſemel bonarum literarum patrocinium ſuſcepiſti, non oportet de gradu cadere.* Vides *cum cuiuſmodi monſtris res eſt: prorſus* Hercule *quopiã eſt opus.* Eum *nemo melius præſtabit uno te.* Obteſtor *te per noſtram amicitiam, per utriuſque ſalutem: nam mea, niſi te incolumi non conſtiterit: ne te periculoſo negotio admiſceas.* Vel *hircus* Aeſopicus *te doceat, ne te conijcias temere in negotium, unde quum uoles, non poſſis temetipſum extricare.* Facilis *deſcenſus* Auerni, *ſed reuocare gradum, perdifficile eſt:* Si *tibi uilis eſt tua uita, uxoris ac liberorum te moueat calamitas.* Sine *his tu perire non potes, quum ex te uno pendeant omnes.* In *te omnis domus inclinata recumbit.* Hanc *tua prudentia, tua uigilantia, tua fortitudine fulcias oportet, alioqui collapſuram.* Tu *inuicto animo, quod honeſtiſsimũ iudicabis ſequere:* Optimæ *cauſæ fauebunt & numina.* Dehortatio.

Exhortatio mea.

COgita *quanta factũ iſtud laus & gratulatio ſit conſequutura.* Quid *multis? ſic te numeris omnibus uirtutum abſolutũ præſta, ut inimici uituperare te non poſſint, niſi ſimul laudent.* Illud *noctes, dieſq; tecum cogita, quò te quoq; poßis tollere humo, uictorq; uirũm uolitare per ora.* Quis *non exoſculetur iſtam eximiã indolem?*

Quare te etiam atque etiam hortor, ut quod tibi maiores prætulerunt tu poſteris præferas. Tu uel unus efficere potes, ne prorſus uerum ſit quod uulgò iactatur, nobiles noſtros nihil habere in domibus ſuis pulchrum, niſi imagines. Hortantur te uno ore amici omnes, ut magno ſis animo, utq; omnia ſumma ſperes. Hoc utiliſſimum iudicato, quod eſt cum honeſtate coniunctum.

Dehortatio mea.

SIc habeto rationem dignitatis, ut memineris ſalutis. Fama ægrè quidem reſtituitur, ſed reſtituitur tamen. Vita ſemel amiſſa nũquam recuperatur. Stultum eſt cum eo cõtendere, cui par eſſe non poſſis. Qui certat cum eo, quem non poteſt uincere, quæſo quid aliud quàm irritat crabrones? Fruſtra nitẽdo, nihil aliud quàm odium quærere, an non extremæ dementiæ eſt? Si aduerſus naturam tuam niteris, nihil aliud quàm cum dijs pugnaueris: & ſcis quomodo res ea ſucceſſerit gigantibus. Quanto cum periculo tentantur ea, quæ uires noſtras ſuperant, Phaëtontis, Icari, & gigantũ fabula te docere poterit. Quàm non tutum ſit audacem eſſe erga potentes & armatos, Adonidis interitus docere nos debet.

Quibus reſpondendum exhortatori.

CVm ergo idipſum deſtinaſſem, addidiſti calcar ſpõte currẽti. Video quàm faueas gloriæ meæ. Itaq; dabo operam, ut non ſolum iudicio de me tuo, uerumetiam ſtudio ſatisfaciam. Quanquam ipſa res iandudum inflammarat animũ meum, tamen non mediocre calcar addidit tua tam amica exhortatio. Vtinam fortuna & meo animo, & tuo ſtudio reſpondeat. Non alia ratione pòteras me

me magis deterrere, quàm qua me conatus es incitare. Ais quicquid præſcripſero, omnes habituros oraculi uice. Abſit ut in negotio tam periculoſo, meam autoritatem quiſquam ſequatur. Strenuè tu quidem ſuffundis aquam, quod aiunt, ſed mihi magis opitulatore opus eſt, quàm hortatore. Quin ipſe capeßis ad quod me inſtigas? Si uideres uires meas eſſe pares negotio, nihil eſſet opus, qui adderet animum. Animi ſatis eſt, ſi tantundē eſſet uirium. Næ tu equum, quod aiunt, in campū prouocas. Te quidē autore nihil non audebo. Iſte tuus animus tam feliciter ominans, mihi fuerit auſpicij uice. Nutantē animum, tua exhortatio totum impulit in curam huius negocij. Omnis iacta ſit alea. Nos tuis auſpicijs, rem fortiter aggrediemur. De exitu uiderint ſuperi. Nos quod in nobis eſt, fortem & erectum animum præſtabimus. Age, nos uela uentis pandemus. Tantum ut fortibus auſis aſpirent ſuperi. Vtinam, quēadmodū addis animū, ita poßis & ſucceſſum rei dare. Tanti eſt apud me tua autoritas, ut te autore nō dubitem uel in medio ſaltare foro. Quis tam eſt Therſites, quem iſta tua tam ardens oratio non faciat uirum? Acres ſtimulos addidit tua exhortatio, ſed iam currēti, ut aiunt. Quod mea ſponte faciebā, id tuo hortatu multò faciam alacrius. Vt forti militi tubæ ſonitus ad præliū addit animos, ita tua exhortatio me ſatis iam animatū, reddidit alacriorem. Vt qui monet quaſi adiuuat, quemadmodum ait Plautus, ita qui hortatur, qui acclamat, qui applaudit.

De epiſtola ſuaſoria.

IAm ad ſuaſorium genus ueniamus, quod quidē ab illo ſuperiori non admodum abhorret. Nam ut illic, ita hic

quoq; laudem, ſpem, expectationem, cohortationi nõnunquam admiſcemus. Complectitur autem hoc genus uarias epiſtolarũ ſpecies, quas ſeparatim tractabimus. Nã & qui petit ſuadet, & qui commẽdat, & qui cõſulit, & qui monet, & qui cõſolatur. Suaſoriam igitur epiſtolam hoc pacto licebit inſtituere. Si res poſtulabit, captanda paucis eſt beneuolentia. Id quemadmodum fieri conueniat, à rhetoribus diligẽter monſtratum eſt. Deinde narrationẽ ſubijciemus, in qua omnia ad ſuadẽdum accõmodabimus, & tanquã argumentorũ ſemina iaciemus. Deinde ſi res ipſa in ſe partes cõtinebit, eas cũ diuiſione proponemus. Quod ſi ſimplex erit, ipſi noſtro ĩgenio diuiſionẽ faciemus, & rationũ capita, à quibus potiſſimũ ſumus ſuaſuri, ſub diſtributione, ut diximus, enumerabimus. Deinde ſingulas rationes uarie, copioſeq; tractabimus. Si quid uehementer noſtræ rationi uidebitur officere, id ſtatim in principio deſtruemus, aut ut quicque inciderit, ita cõfutandum erit. Sed de rationum inuentione prius, poſtea de earum tractatione præcipiemus. Sumuntur autẽ rationes ab his potiſſimum partibus, honeſto, utili, tuto, iucundo, facili, neceſſario. Honeſtum autem diuiditur in rectum & laudabile. Rectum in uirtutẽ & officium. Virtus in prudentiam, iuſtitiam, fortitudinem, temperantiam. Prudẽtia in intelligentiã, memoriã, prouidentiã. Iuſtitia in naturã, conſuetudinẽ, & legẽ. Natura in religionẽ, pietatem, gratiam, uindicationẽ, obſeruãtiã, ueritatem, pactũ, par, iudicatum. Fortitudo in patientiã, magnificentiã, fidentiam, perſeuerantiam. Temperantia in continentiã, clementiã, modeſtiam. Honeſtũ, eſt quod propter ſe eſt expetendum.

Quibus partibus conſtet ſuaſoria epiſtola.

Narratio.

Diuiſio.

Confutatio.

Enumeratio partium à quibus conſtet.

Partes à quibus ſuadetur.

Definitiones ſingulorum.

Rectum

Rectum quod cum uirtute fit & officio. Virtus eſt animi
habitus rationi cōſētaneus. Officium, eſt uirtutis ad unā=
quanq; perſonam accōmodatio. Id ſumitur ab ætate, ſcien
tia, dignitate, profeßione, alijsq; circūſtantijs: ut aliud eſt
officium militis, præceptoris, diſcipuli, conſulis, prætoris,
nobilis, plebeij, obſcuri, ſenis, iuuenis, docti, indocti, uiri,
fœminæ, cōiugati, cœlibis. Quæ quidem officia pro loco,
tempore, & rerū conditione uariantur. Prudentia eſt re= Prudentia.
rū multarum memoria, & uſus complurium negotiorū. Memoria.
Memoria eſt, per quam animus præterita repetit. Intelli= Intelligentia.
gentia eſt, per quam ea quæ ſunt, perſpicimus. Prouiden= Prouidentia.
tia eſt, per quam futurū aliquid uidetur antè, quàm fiat. Iuſtitia.
Iuſtitia eſt æquitas, ius unicuique tribuens pro dignitate
cuiuſq;. Natura ius eſt, quod nobis non opinio, ſed quæ= Natura.
dam uis innata inſeuit. Religio eſt uis inſita, quæ deorum Religio. Pietas.
metu & ceremonijs hominē ducit. Pietas eſt in parentes,
aut patriam, aut alios ſanguine iunctos officium. Gratia Gratia.
eſt officiorum, honorum, & amicitiarū memoria, & re=
muneratio. Vindicatio eſt, quæ uim, & cōtumeliam defen Vindicatio.
dendo aut ulciſcendo propulſat, per quam peccata puni=
mus. Obſeruantia eſt, per quam ætate, aut ſapiētia, aut di= Obſeruantia.
gnitate aliqua antecedentes ueneramur. Veritas eſt, quæ Veritas.
nos mouet ut rem ſicuti eſt & ſicuti ſcimus dicamus. Cō= Conſuetudo.
ſuetudo ius eſt, quod ſine lege propter uetuſtatē, æquè ac
ſi legitimum ſit, uſitatū eſt. Pactum eſt, quod inter aliquos Pactum.
conuenit. Par eſt, quod inter aliquos cōmune & æquale Par.
eſt. Iudicatū eſt, de quo alicuius, uel aliquorū ſentētia iam Iudicatum.
conſtitutū eſt. Lex ius eſt quod aut populi, aut imperato= Lex.
rum iuſſu conſtitutum eſt. Fortitudo eſt rerū magnarum Fortitudo.

appetitio, & rerum humilium cõtemptio, & laborũ cũ
Magnificẽtia. utilitatis ratione perpeſsio. Magnificentia eſt rerum ma
Fidentia. gnarũ, cũ ampla animi cogitatione adminiſtratio. Fiden-
tia eſt, per quã animus in magnis & honeſtis rebus mul-
Patientia. tum in ſe fiduciæ certa cum ſpe collocauit. Patiẽtia eſt re-
rum arduarũ, ac difficilium honeſtatis ac utilitatis cauſa,
Perſeuerantia. uolũtaria, & diuturna perpeſsio. Perſeuerantia eſt in ra-
Temperantia. tione bene conſiderata, ſtabilis & perpetua permanſio.
Temperantia eſt rationis in libidinem, atq; alios non re-
Continentia. ctos impetus, animi firma, ac moderata dominatio. Conti-
nentia eſt, per quam cupiditas, cõſilij gubernatione regi-
Clementia. tur. Clementia eſt, qua animi temere in odiũ concitati, co
Modeſtia. mitate retinẽtur. Modeſtia eſt, per quam pudor honeſtus,
claram & ſtabilem cõparat autoritatẽ. Hæc ſunt quæ ho
neſta appellantur, propter ſe expetenda. Quæ his autem
contraria ſunt, turpia nominantur, & propter ſe ſunt fu
gienda. Et quoniã uirtutibus uitia ſunt finitima, nõ diffi-
cile erit, quãuis rem uel ad laudẽ uel ad reprehenſiònem
retrahere: idq́; uel à nominis deprauatione, uel ab aliqua
circunſtantiarũ. Sed hæc rhetorũ ſunt, & ex eorum præ-
Laudabile. ceptis mutuãda. Laudabile eſt, quod cõficit honeſtam, &
præſentem, & ſequentem cõmemorationem: id ex officio
& uirtute naſcitur, neq; unquam ab honeſto ſeparatur.
Vtile. Vtilitas in conſeruatione præſentiũ & cõparatione ſe-
quentiũ commodorum, & in eorũ quæ his ſunt cõtraria,
euitatione conſiſtit. Commodorum uerò, quæ & bona ap
pellantur, quædam ſunt corporis, ut forma, uires, facultas,
& eiuſmodi: quædã animi, ut docilitas, celeritas ingenij,
memoria felix, bonitas naturæ & indolis. Ad hæc quæ
noſtra

noſtra paramus induſtria, eruditio, magnanimitas, temperantia, ac cæteræ uirtutes: quædam fortunæ, ut honores, magiſtratus, opes, amici, & eiuſmodi. Horum ut quicque tractandũ ſit, ne ſim prolixior, à rhetoribus peti iubebo. Tantum argumẽtandi formas annotabo, quæ rhetori conueniant: nam eæ quas in tres figuras digeſſit Ariſtoteles, magna ex parte frigent, etiã in philoſophorum ſcholis. Quanquàm hanc partem non reperi in exemplari, quod apud me fuit manu deſcriptum. Atq; inter recognoſcendum planè comperi, hoc ab alio quopiam aſſutum fuiſſe, qui nactus ſit hæc in ſchedis meis, ex rhetorũ præceptionibus, in alium quempiam uſũ decerpta. Nõ reſecuimus tamen, quòd in his magis deſideraremus aptam tractationem, quàm utilitatem.

De complexione, & cæteris argumentationum oratoriarum generibus.

Complexio eſt, in qua utrumuis conceſſeris, reprehẽditur. Vare, ſi tibi bonus præceptor fui, quid inſectaris bene meritũ? ſin malus, cur reuocas? Poëtas deſine calumniari: quos ſi ipſe didiciſti, cur in alijs reprehendis, quod ipſe feceris? ſin, quod magis credo, non didiciſti, cur quod ignoras calumniaris? Pater ſi maritũ improbum noueras, cur me illi collocaſti? ſi probum, cur diſtrahis? Gabiniũ admonendum non cenſeo: nam ſi probus eſt, non eſt reprehendendus: ſin improbus, admonitionem tuam contemnet. Miſerum eſt habere uxorem: nam ſi formoſa ſit, metu angeris: ſin deformis, hoc ipſo miſer eris, quod deformem habes. Si meminiſtis, obtundam: ſin obliti eſtis, Exempla.

 quũ

quum re nihil egerim, quid uerbis efficere poſſim? Stultum eſt, cuiquam abſēti obtrectare: nam ſi amicus eſt, cur præſentem potius non admones? ſin inimicus, cur odium eius iritas, & illi nihil noces? De futuris euentis angi metu non debemus: etenim ſi bona ſint, fruſtra metuimus: ſin aduerſa, infelicitatem duplicamus. Deprauata autem *complexio dicitur, quū aut utraq; pars, aut altera cōuerti poteſt, & in aduerſariū retorqueri: ut illud apud* Aul. *Gelliū:* I*ntendo tibi litē: ſi perſuaſero me nihil debere, nō reddo mercedē, quia perſuaſi: ſin minus perſuaſero, nihil debeo: neq; enim didici artem.* Sic *utraq; pars cōuertitur:* Si *perſuaſeris te nihil debere, dabis, quia didiciſti artem: ſin minus perſuaſeris, rurſus accipiā, quia nō perſuaſiſti.* Accu*ſandus omnino nō eſt: nam ſi ueretur, quid eum accuſas, qui probus eſt? ſi non ueretur, quid eum accuſas, qui id parui æſtimet?* I*nuerte partem priorē:* I*mò ſi ueretur, maxime eſt accuſandus, ut corrigatur.* I*nuerte poſteriorem ſic:* I*mò ſi non ueretur, hoc ipſo eſt accuſandus, quia improbus.* Complexio, *quæ ex oppoſitis partibus cōſtabit, refelli non poterit, ut hæc:* N*on ſum accuſandus, ſi aliter euenit, quàm putaui.* N*am ſi ſciebas id nō profuturum, tu potius es accuſandus, qui quod* Reip. *utile uidebas, præſens conticuiſti: ſin neſciebas, nec hic ſum accuſandus, cum & tu eiuſdem futurorū inſcitiæ reus ſis.* Enu*meratio eſt in qua pluribus rebus expoſitis, ac cæteris infirmatis, una reliqua neceſſariò cōfirmatur, hoc modo:* Si *illum ab hoc dicis occiſum, quū ſine cauſa nunquàm ſuſcipiatur maleficium, neceſſe eſt, aut metu, aut odio, aut ſpe alicuius commodi, aut amici alicuius gratia ab hoc eſſe occiſum*

De falſa complexione.

De enumeratione.

occiſum:ſed neq; odium,neq; metum,neq; ſpem interceſ=ſiſſe,neq; ad amicum aliquem mortẽ eius pertinere, pro=bare poteris. Relinquitur ergo ab hoc non eſſe occiſum.

ALTERVM EXEMPLVM.

Quoniã hunc fundum cõſtat meum fuiße,quẽ tu nũc poßides, neceße eſt aut hæreditate tibi obueniße, aut te uacuum occupaſſe, aut hunc emiße, aut uſu tuum feciße, aut certe me inde ui deieciße. Me uiuo,mea res hæredita te tibi obuenire non potuit.Emptio nulla profertur.Va=cuũ,quod meũ fuiße cõſtat,poßidere non potes. Vſu tuũ non feciſti.Relinquitur igitur,ut ui me à mea poſſeßione deieceris. Hæc argumẽtatio cõfutatur,ſi aut unũ aliquod mẽbrũ,quod ab aduerſario præteritũ erat,profertur: aut ſi unũ quippiã ex his quæ prolata ſunt falſum oſtẽditur. Vt ſi dicat eum agrũ ſibi datũ eſſe, quod ille in enumera tione prætererat:aut ſi emptionem proferat, quod alter in enumeratione negarat. Simplex concluſio,eſt argumẽ tatio,in qua ex eo quod antecedit,aliquid cõſequi neceſ=ſe eſt,hoc modo:Si hunc hominẽ in prouincia cõſtat fuiſſe occiſum,ab hoc qui tũ Romæ fuit,occidi non potuit.Itẽ: Spirat,igitur nõ eſt mortuus.Peperit,igitur cũ uiro cõcu buit.Cũ uiro cõcubuit,igitur uirgo nõ eſt. Homo eſt,igi=tur animal eſt.Poëtas nouit,igitur didicit.Hæc argumẽta tio cõfutatur,ſi nõ cohærere cõſequẽs oſtẽditur: ut,Si ma ter eſt diligit filiũ.At Medea(dicet aduerſarius) filiũ in=terfecit,Poëta eſt igitur laſciuus.At Prudentius continen tißimæ uitæ fuit.Sunt enim quædã,quæ probabiliter qui=dem, ac iuxta ſenſum communẽ,ſed neq; neceſſario,neq; perpetuò conſequuntur.Ferè fit,ut iuuenes illaqueentur

De ſimplici con cluſione.

amoribus,ſed reperias caſtiſſimis moribus præditos. Aut ſi quod antecedit negabitur: ut ſi in primo exemplo dicat aduerſarius,eum non Romæ,ſed in prouincia fuiſſe.

De ſubiectione. Subiectio eſt argumentatio, in qua quærimus, quid pro aduerſario,aut contra nos dici poſſit.Deinde per ſingulas interrogationes,propere ſubijcimus rationes, quibus id quod dictum eſt, non ita eſſe oſtendimus, hoc modo: Quæro igitur,unde iſte ex tenui, tam pecunioſus ſit factus? patrimonium amplum relictum eſt? At patris bona uenierunt. Hæreditas aliqua obuenit? At à ſuis exhæredatus eſt. Ex mercatura quam agere conſtituit, quæſtum maximum cõſequutus eſt? At ex ea re,quæ habere uidebatur,omnino amiſit. Quare ſi his rationibus locupletatus non eſt,aut illi aurum domi naſcitur,aut unde non oportuit,ſurripuit. Numeratur hæc argumentatio & inter exornationes. Nam quatenus aliquid colligimus,argumentatio eſt:quatenus ornatam conficit oratiõe, exornatio putatur. Neq; tantum ad concludendum adhibetur,quum non minus habeat dignitatis,hoc modo: Quid faciam miſer? taceam? inſtigem? purgem me? laterem lauem. Reprehenditur hæc argumentatio,ut enumeratio: à qua non multum differt, ſi aut aliquid prætermiſſum oſtenditur,aut infirmatur aliquid ex enumeratis.

De oppoſitione. Oppoſitio eſt argumentatio,in qua ex oppoſito propoſitionis,ad ipſam propoſitionem reuertimur, hoc modo: Si eo tempore,quo hunc hominem in prouincia occiſum dicitis,Romæ fui,relinquitur à me occiſum nõ fuiſſe. Hæc propoſitio eſt,cuius oppoſitum ſequitur. Nam ſi eo tempore, quo hunc hominẽ in prouincia occiſum dicitis,

in prouincia fuiſſem, à me occiſum ſuſpicari poteratis: nunc autem, quum eo tempore in prouincia non fuerim, nihil eſt quod hominem à me occiſum ſuſpicemini.

ALIVD EXEMPLVM.

Oportet nouo exemplo contra Cimbros Caium Marium imperium continuare. Nam ſi pax eſſet, & nullus nos ad nouas cogitationes cogeret, liceret autem facere, quæ uolumus, nunquam nobis Quirites nouandū aliquid dicerem contra exempla atq; inſtituta maiorum. Contentus enim eſſem moribus his, legibus, eaq́; cōſuetudine, quæ nobis à patribus tradita eſt. Nunc autem cū bellum acerrimum ſit, & hoſtes Italiam deuaſtēt, quotidieq́; propius ueniant, ac iam urbi imminere uideantur, is qui omnibus imperatoribus antecellit Caius Marius, uel contra inſtituta ciuitatis (ſilent enim leges inter arma) ut nos liberet, nouo quodam exemplo, hoc etiam anno conſulatū ac imperium contra Cimbros accipiet. Etenim quæ non faceremus, ſi pax eſſet, hæc nobis cum bellum ſit, neceſſariò ſuſcipiēda uidentur. Redit ad primā propoſitionē.

ALIVD EXEMPLVM.

Non ab inſignibus modò, uerum etiam à leuiſsimis uitijs nobis temperandum eſt. Nam ſi nulli nobis eſſent inimici, facilè iſtis uitijs ignoſcerem, quæ & humana ſunt, & ipſa ætate penè excuſantur. Nunc autem quum in dignitate uitæ conſtitutus, à pluribus inuidis & maleuolis obſerueris, dandam tibi operam cenſeo, ne uel in minima culpa deprehendi queas. Hæc propoſitio eſt oppoſitum.

ALIVD EXEMPLVM.

Grauiſsime omnino iſtam iniuriam feram neceſſe eſt, quæ ſi mihi ab alieno quopiam, de quo nihil eſſem bene-

meritus

meritus, obiecta eſſet, æquiore animo ferrem: liceret enim inimicum ulciſci, & ſimplex uulnus eſſet. Nunc autem quum ab eo hanc contumeliam acceperim, qui cum ſumma mihi familiaritas fuit, & in quem tantum officiorum contuli quantum in alium neminẽ, non moleſtiſſime ferre non poſſum. Duplicatur enim uulnus, quum iniuriæ ingratitudo ſumma additur, & eum quo amico ſum uſus, ſine ſumma turpitudine non licet ulciſci.

ALIVD EXEMPLVM.

Haud æquum eſt, ut tibi meam operã ſine fructu commodem. Nam ſi referendi facultas tibi deeſſet, uoluntas prompta adeſſet, uoluntate contentus eſſem. Nunc autem quum ſis opulentiſſimus, & id tibi ſuperſit, quod mihi deeſt, haud par eſt, te gratis meum officium poſtulare.

Violatio. *Violatio, quam Græci βίαιον appellant, eſt argumentatio, in qua ex aduerſariorum ratione, non id quod ipſi uolunt, ſed quod nobis utile eſt, ſequi demonſtramus. Hæc in confutatione ſolum adhibetur.* EXEMPLVM.

Non eſt ducenda uxor. ratio, eò quòd ex connubio, in orbitatem & luctum incidamus. Imò eò maxime eſt uxor ducenda, quæ filijs alijs procreatis, luctum orbitatis à nobis expellit. ALIVD EXEMPLVM.

Non ſunt legendi poëtæ, demulcent enim legentis animum, & alliciunt. Imò ob id ipſum ſunt legendi, quia demulcent animum. ALIVD EXEMPLVM.

Nihil eſt magni tentandum cuiquam, eò quòd breuis ſit hominis uita. Imò tanto magis aliquid egregij tentandum erit, ut quum diu uiuere non poſſimus, aliquid relinquamus, quo nos uixiſſe teſtemur. Et iterum: Damnandus

dus eſt,occìdit hominem:imò præmio donandus,quia tyrannum hominem occìdit.

Inductio *eſt argumentatio,quæ rebus non dubijs conceſsis, propter ſimulitudinem, rem quæ dubia erat, comprobat.* Dic *mihi prætor, uarijs ſententijs pugnandum, necńe:ſi illo die inter nos diſſenſiſſemus,utrius ſententiæ ſtaretur?* Non *eſt dubium,inquis,quin* Conſulis. Quòd *ſi diuerſa fuiſſent auſpicia,& mea quidem pugnandum eo die ſignificaſſent:tua,quieſcendum:meiśne auſpicijs pugnandum fuiſſet,an tuis quieſcendum?* Meis *ſcilicet,quia conſul fui,parendum dices.* Age *uerò, ſi meis auſpicijs, mea ſententia,pugnatum proſpere eſt,æquuḿne tibi uidetur eum honorem ex ea re aſſequi, cuius nec ſententia, nec auſpicijs quicquam actum eſt?* De inductione.

ALTERVM EXEMPLVM.

Dic *mihi ſenex ingratiſsime, ſi nihil in te beneficij collocaſſem,num tu me iniurium uocaſſes?* Non,*inquies.* Neque *enim iniuria uideri poteſt,ſi nihil de eo bene merearis, cui nihil debes.* Nunc *igitur quum ultro plurimum in te officij contulerim,non æquum eſt te mihi ſuccẽſere,quòd bene facere deſierim, qui ſuccenſere non poteras,etiam ſi nunquam bene facere cœpiſſem.*

Collectio *eſt argumentatio, quæ rationibus & expolitione abſoluitur.* Hæc *in quinque partes diſtributa eſt: propoſitionẽ,rationem,rationis confirmationem, expolitionẽ,& concluſionem.* Propoſitio *eſt,per quam ſummatim oſtẽdimus,quid ſit quod probare uolumus.* Ratio *eſt, quæ demonſtrat uerũ id eſſe, quod propoſuimus uno aut pluribus argumentis.* Rationis *cõfirmatio,quæ rationem* De collectione.

expo

expoſitam corroborat. Expolitio *eſt,quæ rei locupletandæ & honeſtandæ cauſa ſumitur.* Concluſio *eſt,quæ poſtremo diffuſius dictas breuiter colligit partes argumentationis.*

EXEMPLVM.

Propoſitio. *Quoniã breuiter docui Iudices, qua de cauſa ſemper Vlyſſes Aiacem extinctum uoluerit,nunc quid uobis impedimento ſit, quin eum ab hoc interfectum uel hac luce clarius uideatis: potuiſſe quoq; quod uoluerit facilè perficere,*

Ratio. *quàm breuiſſime oſtendam. Nam is quum ſine ſocijs acerrimum uirũ uideret, tum demum cogitauit poſſe*

Confirmatio. *eum incautum opprimi. Etenim quum arborum frequentiam proſpectũ omnem eripere uideret, tum eum ſecurũ, alijs cogitationibus occupatum, non antè quicquam ad-*

Expoſitio. *uerſi ſuſpicaturum arbitrabatur,quàm ei gladiũ occultus infigeret. Itaq; ſolitudo loci,obſcuritas,inſidiæ præparatæ ac dolus, acerrimi,& capitalis inimici nihil metuẽtis, ſolitudo & ſecuritas,poteſtatem interimendi fortiſſimum uirum, deterrimo omnium atq; perfidiſſimo præbuerunt. Non credat hoc quiſquam, niſi conſtet nihil eſſe Vlyſsis animo ſceleratius,atq; improbius. Cuius rei ĩdigna mors Palamedis præclarũ teſtimoniũ eſt,quum ſingularis prudentiæ uirum dolo atq; inſidijs confiſus,uel publico iudicio ſuperare poſſe ſperauerit. Quòd ſi non in ſyluis,neq; in ſolitudine,ſed celeberrimo loco, cunctis ſpectantibus, publico iudicio,ſapientiſsimum hominem ſuperare poſſe credidit,quãtò magis ſolum, atq; incautum,idq; in latebris interimere poſſe ſperauit? præſertim quũ Palamedis iniuſta nex animum ad maius facinus audendum accenderit.*

Concluſio. *Quare ſi ſyluam,ſi ſolitudinem, ſi illum inermem,*

incau

incautum; hunc præmeditatum hæc omnia, paratumq́; fuiſſe intellexiſtis, nolite amplius dubitare, Iudices, Aiacem ab Vlyſſe occidi potuiſſe.

Aliud exemplum.

Nihil dementius eſt, quàm de improbo homine bene mereri: Quiſquis enim id facit, ſuo officio, ſuoq́; ſumptu hoſtem ſibi facit eum, quem neq; amicum, neq; inimicum habere licuit. Nam ſi eum ſuis officijs nullis deuinxiſſet, nihil cum improbo commercij fuiſſet. Nunc quum is ei ſe deuinctum ſentiat, cui gratias referre nolit, cui debitorē uideri pudeat, neceſſe eſt, ut eiuſmodi hominē extinctum uelit, ne ſit, cui debere ſuperbiſsimus ſimul, & ingratiſsimus homo uideatur. Id ſi cui obſcurum uidetur: Trebonij hominis innocentiſsimi caſu, liquidò poterit intelligere, qui quum Varum ſenem, omnium quos terra ſuſtinet, ingratiſsimum, amicū etiam habere potuiſſet, ſi nihil de eo meritus eſſet, eum ſuis ſummis beneficijs, acerrimum efficit inimicum. Itaq; quantò ſe deuinctiorem illi intelligit, cui homo ſuperbiſsimus minime uelit, tantò diligentius in eius perniciem incumbit. Quis eum hominē ſanæ mentis iudicaret, qui latroni gladiū, quo ipſum iugularet, ultro miniſtraret? Nihilo plus ſapit is, qui improbū & ingratum demerens, cauſam illi præbet, cur ſe perditum uelit. Quare cùm noſtro beneficio ſummū malum nobis parari intelligamus: & quemadmodū amico noſtro ceſſerit, uideamus, ipſo Oreſte uidebimur inſaniores, ſi poſthac improbum hominem noſtris beneficijs demereri uelimus.

Propoſitio. Ratio. Confirmatio. Expoſitio. Concluſio.

Aliud exemplum.

Sapientis eſt, famæ ſuæ longe diligentius, quàm opibus Propoſitio.

Ratio. *ſuis,non minus uerò diligenter quàm uitæ conſulere. Minus ſiquidem damni,& incommodi accipit, qui pecuniā,*

Confirmatio. *aut etiā uitam amittit,quàm qui famā. Pecunia enim amiſſa ſarciri poteſt, fama ſemel amiſſa in integrū reſtituitur nunquàm. Et uita quidem corporis, quum certos à natura terminos acceperit, in longum tempus extendi nequit. Fama uerò hominis, quæ eſt altera, & potior uita noſtra, etiam poſt cineres,& rogum ſupereſt. Vitam igitur quiſquis eripit, rem adimit, qua nullo etiam auferēte, diu frui non poteramus. At famā qui eripit, re immortali, & pulcherrima nos ſpoliat.*

Expolitio. *Quod ueteres rectè ītellexiſſe mihi uidentur, qui non pecuniam modo, uerum etiam uitam ipſam effundere non dubitabant, quò nomen ſuum quàm maxime prorogarent. Multos fuiſſe eo animo legimus, ut poſtquàm ſe fama ſpoliatos uiderent, ne cauſam quidem eſſe putarent, cur diutius in uita manerent. Adeò grauius*

Concluſio. *famæ, quàm uitæ diſpendium iudicabant. Quòd ſi homines ijs rebus maxime timere uidemus, quæ cum ſint præcioſiſſimæ, facilime tamen perduntur, ac difficilime reſtituuntur: ſapiens exiſtimādus non eſt, qui famæ, quæ neq; reſtitui poteſt ſemel amiſſa, & qua nihil habet homo præcioſius, non multò diligentius conſulendum putat, quàm pecuniæ, aut etiam uitæ. Poteſt etiam tribus duntaxat, aut quatuor partibus confici collectio: ſi uel confirmatio, uel*

De ratiocinatione. *expolitio, uel utraq; omittitur. Ratiocinatio eſt argumētatio perfectiſſima, quæ accōmodatione aſſumptionis, ad id quod propoſitum eſt elicit concluſionem. Hæc quoq; ſicut collectio paucioribus partibus cōſtare poteſt, tamen ea, quæ perfectiſſima putatur, quinque partibus conſumitur.*

mitur: Propoſitione, ratione, propoſitionis aſſumptione, aſſumptionis ratione, & complexione. Propoſitio eſt, Propoſitio. *per quam breuiter is locus proponitur, ex quo omnis* Ratio. *emanat uis argumẽtationis. Ratio eſt, quæ demõſtrat, uerum eſſe quod propoſuimus uno, pluribus'ue argumẽtis.* Aſſumptio. *Aſſumptio eſt oratio, per quam id, quod ex propoſitione ad oſtendendum pertinet, aßumitur. Aſſumptionis ratio eſt, per quam id quod aßumptũ eſt cõfirmatur. Complexio eſt, per quam id quod ex tota argumẽtatione con-* Complexio. *ficitur, exponimus, hoc modo: Omnes qui cauſam habent ad ſuſcipiendum facinus, ſi uita eorum à maleficio non abhorret, libẽter maleficium ſuſcipere ſolent. At Vlyſſes interficiendi Aiacis ſummam cauſam habuit: nec eſt homicidium ab eius uita alienum. Vlyſſes igitur interficiendi Aiacis maleficium ſuſcepit. Hæc eſt ratiocinatio tripartita, omißis rationibus. Hanc quinq; partibus hoc pacto tractabimus: Omnes homines, iudices, quorum uita per* Propoſitio. *conſuetudinem à ſcelere non abhorret, odio ſic mouentur, ut uehementer exoptent ſuas inimicitias quouis explere facinore. Nam eiuſmodi homines, qui manus ſemper iniuſto ſanguine cruẽtas habere conſueti ſunt, quum* Ratio. *non poßint à uitio animi recedere: non ſolum, quum aut ita accidit, ut commodum conſequantur, aut incommodum maleficio uitent, mouentur ad facinus: uerumetiam ipſi cauſas quærunt, quibus ſocio iniurias manus adferant. Etenim ſi boni uiri cauendum putant, ut ne cauſam quidem habeant, qua prætermittere officium compellantur, hos crudeles uiros, hos iniquos, qui ſemper ſanguine gaudent, non mirum eſt interficiendi hominis*

cauſam quærere. Præterea, ſi boni nonnunquam metu, aut inimicitijs à recta uia qua ſemper uixerunt, depulſi ſunt, quis non credat homines prauos commodo ſuo moueri, ut conſeruare cõſuetudinem ſuam uelint? Illi uirtutem ſibi ſolitã utilitate decepti omittũt: hi officium quod nunquàm obſeruauerunt, quum utilitatem ſcelere adipiſci ſe poſſe intelligunt, obſeruabunt? Videlicet ignoratis, iudices, quanta uis ſit iræ? quid inimicitiæ poßint, quid odium pariat? Non dico hic belluas ira & odio moueri, ut alteri noceant. Non dico multos ſapientißimos uiros, odio atq; ira permotos, temperare ſibi non potuiße. Præterire melius eſt, quot urbes, quot regna, quot gentes infectæ odio iacent. Quare Iudices, ſi etiam bonos inimicitijs corrumpi uidetis, huiuſmodi homines qui per cõſuetudinem à maleficio abeſſe non poſſunt, odio motos, obtruncare inimicum uoluiße dubitatis? At Vlyſſes acerrimus inimicus, capitaliq; odio ab Aiace dißidebat. Scitis enim omnes, ſcitis: nec opus eſt, ut altius rem uobis aperiam, quẽ in illum animum geßit, poſt iniquißimam illam contentionem armorum. Scitis timidum hunc hominem, qui nihil unquã uirtute animi, omnia fraude egerat, fortißimum hominem, acerrimum hoſtem, inimicorũ perſecutorem, iniuria laceßitum uehemẽter extimuiße. Intelligebat enim, niſi uitam illi eriperet, ſe incolumẽ eſſe non poſſe. Conſueuerat, ſi manifeſte non poterat, quouis modo aduerſarios aggredi: cui rei Palamedis indigna mors teſtimonio eſt, quem quum prudẽtia omnes ſuperare uidebat, non ignoratis qua proditione, quibus inſidijs, qua inuidia motus, occiderit. Atque ex illo nullum periculum

Aſſumptio.

metuebat

metuebat. Aiacis metu conficiebatur. Hac in re inuidia, odium, ira, & metus ſimul concurrunt. In Palamedem inuidia ſolum mouebatur. Quare Iudices, huiuſmodi homines, uel parua de cauſa maleficia ſuſcipere ſolent. Hic autem odio acerbo Aiacis, ac metu perculſus erat. Non eſt audiēdus, ſi neget ſe Aiacem interficere uoluiſſe. Propoſitiones autē, à principalibus cauſarū locis inueniuntur, ut in coniecturali ſtatu, à petitione teſtium, hoc modo: Sine teſtibus non eſt audiendus aduerſarius. In negotiali cōſtitutione, à lege, hoc pacto: Non oportet aliquid innouari contra leges. His contraria: ut, Non ſunt omnis rei petendi teſtes, plurima enim flagitia occulte committuntur. Et hoc tempore contra leges aliquid innouare oportet. Si uerò id quod ab aduerſarijs propoſitum eſt, aut proponi poterat, refellere uoluerimus, tum utendum erit propoſitione, ſublatione, appoſita propoſitione, ſolutione. Propoſitio eſt, ſublationis pollicitatio. Exemplū, Nec me clā eſt, quid callidiſsimus ſenex calūnietur. Sublatio eſt aduerſarij. Exemplum, Non debuiße me contra pactionem diſcedere. Oppoſita propoſitio, eſt ſolutionis pollicitatio: ut, Verum id quàm friuolum ſit, non eſt difficile oſtendere. Solutionem ſecundarijs locis confirmabimus hoc modò: Ridiculè enim mihi pactionem allegat; quam ipſe prior ſoluit. Conuenerat, ut biennium à me doceretur, fateor: uerum eā lege, ut ille mores in melius mutaret. Nunc quum ex malo factus ſit peßimus, ab utro noſtrum eſt pactio uiolata? nempe ab iſto.

Complexio.

De propoſitionis inuentione.

De exornanda propoſitione.

Aliud exemplum.

Nec audiendos theologos puto, qui poëtas legendos

negent, quòd uerborũ nitore legentis animum uehementer alliciant. Quid enim magis pro poëtis dici poteſt? Nam ſi, ut fatentur, poëtæ mira quadam dicendi politie, uenuſtateq́; delectant: quum ea uoluptas nõ modo à turpitudine abſit, uerum etiam ſummam adferat utilitatem, cauſa eſt oſtenſa cur maxime poëtas legere debeamus.

De rationũ inuentione.

Rationes porrò quibus propoſitiones confirmantur, inueniuntur à circunſtantijs, quæ ſex numerari ſolẽt, Perſona, res, cauſa, locus, tempus, modus, quibus additur à nonnullis ſeptima materia.

Perſona.

Perſona eſt, quæ ad aliquam rem confirmandam, uel infirmãdam capitur, hominis conditio.

Quæ conſideranda in unaquaq; perſona.

Perſona eſt duplex. Vna extra cauſam, ut maiorum aliorum iudicum, auditorum. Alia in cauſa, ut accuſatoris, rei, iudicis, teſtium. Perſona in decẽ partes diſtribuitur, Nomen, naturam, uictum, fortunam, habitum, adfectionem, ſtudia, facta, caſus, orationes. Additur & conſilium.

Nomen.

Nomen proprium, ut Cato ſapiens, Ariſtides iuſtus, Metellus Numidicus pius, Pomponius Atticus, Melauius Polynices, Petrus Candidus. Nomen commune ciuitatis, aut gẽtis, aut prouinciæ, ut Pœnus perfidus, Græcus leuis, Athenienſes ſtudioſi, Romani bellaces. Ab his ſæpe rationem ducimus, maxime in genere demonſtratiuo, nomen fortuitò impoſitum in calumniam trahentes: ut, Hic uero nomine Niger, nomen ex re habet. Credo hoc nomen non fortuitò, ſed præſagio quodam & omine contigiſſe. Aut inuertimus nomẽ: ut, Falſo nomine Innocentius. quũ nihil ſit eo nocentius. Cãdidus, quum præter nomen nihil habeat cãdidi. Aut per Antiphraſim: ut, Vigilantius dictus, quũ Dormitantius meritò debeat appel-

lari. Fingimus & ipſi nomina, de quo ſuo loco dicemus: Nihil enim ad rationum inuentiones ea res attinet. Na- Natura. *tura aut diuina, aut humana, & mortalis eſt. Diuina ſumitur ex augurijs, extis, ominibus, prodigijs, oraculis diuinitus dictis. Mortalis natura diuiditur in ſexum, ut uir, mulier. Natione, ut Græcus, Barbarus. Patriã, ut Romanus, Athenienſis. Cognatione, ut nobilis, ignobilis. Aetatem, ut puer, iuuenis, ſenex. Dignitatem, quæ in commoda animi & corporis diſtribuitur, ſiue etiã incommoda. Animi autem commoda, & incõmoda ſunt, ut acutus, hebes, memor, obliuioſus, prudens, ſtultus, timidus, audax: dum hæc inſunt à natura, non induſtria comparata. Corporis autem ſunt, ualetudo, imbecillitas, longitudo, breuitas, formoſitas, uelocitas, tarditas, candor, fuſcedo: item & naſutus, hirſutus, glaucus, & huiuſmodi.* Victus. *Victus diſtribuitur in educationem, apud quos, quo modo, & cætera: In uſum, ut quo in negotio, quo quæſtu ſit occupatus, & cætera: In mores, ut libidinoſus, an frugi, auarus, an liberalis, &* Fortuna. *eiuſmodi. In fortuna conſiderandum eſt ſeruus ne ſit, an liber: pecunioſus, an tenuis: exul, abdicatus, an ſecus: priuatus, an cum poteſtate: fortunatus, an infortunatus.* Adfectio. *Adfectio eſt animi, & corporis ex tempore aliqua mutatio, ut uultus lætus, triſtis, cupiditas, metus, titubatio, pallor, rubor, tremor, oculorum ſuffuſio, geſtus inſolitus, inceſſus modo citus, modo tardus, quæ inter ſigna coniecturalia* Habitus. *numerãtur. Habitus uirtutes, & uitia corporis, & animi complectitur, quæ non inſunt à natura, ſed induſtria ſunt comparata, ut uelocitas, robur, ingenium, memoria, pro-* Studium. *bitas, eruditio, facundia, & huiuſmodi. Studium eſt ue-*

hemens animi ad rem quampiam applicatio, ut medicus,
orator, poëta, theologus, miles, uel equorum ſtudioſus, &
Facta, caſus, & rationes. *eiuſmodi. Facta, caſus, & rationes, ex tribus temporibus*
conſiderantur. Ex præterito, quid fecerit, quid illi acci=
derit, quid dixerit. Ex præſenti, quid faciat, eueniat, quid
dicat. Ex futuro, quid facturus ſit, quid illi euenturum ſit,
quæ dicturus ſit, aut ipſe, aut eius ſocij, ciues, maiores,
Conſilium. *amici, inimici. Conſilium eſt faciendi excogitata ratio.*
Res. *Res eſt totius negocij certis ſignis conflata complexio,*
Cauſa. *quæ potiſſimum in epilogis adhiberi ſolet. Cauſa diuidi=*
tur in impulſionem, ratiocinationem. Impulſio eſt teme=
rarius impetus animi ad aliquid faciendũ, aut non facien
dum, ut ira, cupiditas, uiolentia, timor, furor, & omnis
animi perturbatio. Ratiocinatio eſt, quæ commodorum
comparatione, aut incommodorum uitatione, ad rem hor
tatur. Ea conſiſtit in commodorum adeptione, retentio=
ne, augmento, aut incommodorum euitatione, reiectione,
diminutione. Eſt autem duplex cauſa, principalis, & ac=
ceſſoria. Principalis, ut occidit hominem ex quo pecuniæ
maximam ſummam ſperabat. Acceſſoria, præterea non
ignorans ſe Clodio, huius inimico acerrimo rem gratam
Locus. *facturum. Locus opportunus an importunus, anguſtus,*
amplus, nemoroſus, montuoſus, longinquus an propin=
quus, celebris an deſertus, ſacer an prophanus, publicus
Modus. *an priuatus. Modus, clàm an ui: palàm an occulte: per=*
Materia. *ſuaſione an ſponte: audacter an captioſe: inſciens an pru*
dens: amore an odio. Materia, fuſte an gladio, arcu, uene
no, incantationibus. Nunc quomodo rationes à circun=
Propoſitio. *ſtantijs inueniãtur, exempla ſubijciamus. Proditor es pa*
triæ

triæ Catilina:niſi huius rei teſtes Cicero produxerit,non eſt audiēdus. Ea *enim nobilitate,his maioribus natus ſum, ut ſine teſtibus,id de me ſuſpicari non debeatis.Atq; ideo magis expellendus eſt Cicero, quum hæc ſine teſtibus dicat,quòd mihi ſemper inimicus fuerit,& nobilitati(utpote nouus homo)infeſtus.* Nam *ueſtræ prudentiæ,iudices, eſt, eam poteſtatem, talibus uiris non concedere, ne fictis argumentis nobiles homines circumueniant.* Non *enim tanti ſceleris ſuſpitionem ſine teſtibus approbare debetis.* *Præſertim in hac* Repub. *in qua leges ſanctiſſime ſemper ſunt conſeruatæ.* Atque *ideo magis expellendus,ne ſi fictis argumentis locus dabitur, multos noſtrûm hi noui homines inuadere conentur.* His *præſertim temporibus, quibus ignobilium animi, in nobilitatem ſunt accenſi:& ea licentia uiuitur, ut nemo falſa crimina non excogitet.* De *circunſtantijs hactenus, unde rationes propoſitionū inueniuntur.* Nunc *de confirmationum inuentione.Profluit autem omnis confirmatio ab ijs locis.* Ab *exemplo, minori, maiori,æquali,& contrario.*

Ratio à perſona rei.
A perſona aduerſarij.
A perſona iudicum.
A re.
A loco.
A cauſa.
A tempore.
De inuentione confirmationū.

Exemplum.

Oportet tempore belli ob ciuitatis emolumentum aliquid innouare. Et *maxime nobis* Romanis *id licet,qui ſemper ad utilitatē reip.aliquid noui ſolemus excogitare.* Maiores *enim noſtri ex commodo* Reip. *reges expulerunt,& decemuiros continuare imperium paſſi ſunt: & tribunos plebis ſacroſanctos conſtituerūt.* Scipionē *ante tempus conſulem creauerunt.* Si *paterfamiliâs multæ è re ſua innouare non ueretur, ſenatus ob* Reip. *commodum quippiam innouare non audebit? Si tempore pacis innouare*

Propoſitio.
Ratio à perſona.
Ab exemplo.
A minori.

Confirmatio à contrario. uare quicquam ſolemus, tempore belli, quum res poſtulat, De inuentione expolitionis. eſt innouandum. Profluit expolitio à circunſtantijs, unde Confirmatio. & rationes. Eſt autē expolitio, quiddam ex ratione, con- Expolitio ex tempore. firmationeq; conflatum, hoc modo: Continuare Scipioni A cauſa. imperium, uel contra leges oportet. Nam & maiores no A re. ſtri ex utilitate Reip. decemuiros facile continuare impe A perſona. rium paſsi ſunt. Atq; illi tūc in pace, nos coacti bello quid faciemus? Et illi ad ornādam Remp. nos ad defendendam libertatem faciemus. Et illi decemuiros continuare impe- rium ſimul paſsi ſunt, nos unum ſolummodo non patie- mur? Et illi Appium Claudium hominem, ut res docuit, li bidine perditum, atq; tyrannicum, nos Scipionem, qui cū continētiæ exempla dedit Numantiæ, ut omnium proba- tiſsimus uideretur. In exortationibus uerò longe aliter de expolitione præcipitur. Hoc monēdus eſt ſtudioſus, ſi- cut ad unam propoſitionē confirmandā, plures rationes adferri poſſe, ita unamquanq; rationē pluribus cōfirma- tionibus poſſe muniri: & item ad confirmandas ſingulas, plures expolitiones poſſe adhiberi. Verùm quēadmodū rationes propoſitionibus breuitatis cauſa nonnunquam De Enthymemate, & Epenthymemate. admiſcentur, ita confirmatio rationi, cōfirmationi expo litio intexitur. Eſt igitur hoc loco expolitio, ſiue Enthy- Propoſitio. mema, oratio quæ à circūſtantijs ad confirmationem non Ratio à re. ſine collatione fertur. Epenthymema, eſt quædam addita Confirmatio à contrario. Enthymemati acuta excogitatio. Exēpli cauſa, Coriola- ni factū pluſquàm hoſtile nobis uideri debet: tyrannicum enim eſt patriam expugnare. Hoſtes enim oppugnādi nō ſunt: quibus hic maiori odio eſt proſequendus, q. illi alie- nam, hic ſuam patriā oppugnat. Et cui plurimum debet,

hanc

De comprehenſione.

hanc euertere conatur. Fluit quidem comprehenſio à circunſtantijs, ſed approbatur à quadam, aut totius in minora, uel pauciora, inciſione, aut ſimilium enumeratione, aut fictoria ratione, quæ oppoſitum rei confingat.

Exemplum.

A fictoria ratione.

A ſimiliũ enumeratione.

Ab inciſione in minora.

A ſimilium enumeratione.

Simulat; nõ amat puella: quæ ſi uirũ quempiã amaret, nõ ego te ueneficij accuſarẽ. Si teipsũ arderet, artes tuæ mihi ſuſpectæ non eßent. Si aliũ quẽdam furorẽ fureret: ſi alia ægritudine laboraret, non te accuſarẽ. Pater tres ſemel interfecit filios: ſi duos interfeciſſet, ſi unum ſolum, ſi nõ filium, tamẽ moleſte ferretis. Miſit cẽtũ talenta Philippus Athenienſibus, quibus Demoſthenes ſibi traderetur. Non ſi mille daret, nõ ſi decẽ milia, nõ ſi ciuitates, gẽtes, prouincias, regna, ſimul omnia cõferret, Demoſthenẽ, qui Græciæ libertatem, tum prudentia ſua, tum eloquẽtia tutatus eſt, tradituros putarem. His ego talentis, non dico Hyperidem, aut Aeſchinem, ſed ne plebeium quidẽ quẽpiam, aut opificem, aut omnino ciuem infimum traderem.

Alterum exemplum.

Ego, ſi tuos filios (ſi modo tui dicendi ſunt, quos crudeliſſime trucidaſti) aut uerberibus affeciſſes, aut exilio, & abdicatione notaſſes, moleſte tamẽ etiã ferrẽ, tot pulcherrimos iuuenes uel clariſſimo patris ſolo priuari, uel indigne uerberibus cædi. Nunc uerò quum non abdicatione, nõ exilio, non uerberibus, ſed morte tres ſimul abſtuleris, non expoſtulem? nõ accuſem? nõ grauiter feram? Et qui ſi unum interfeciſſes, exclamarem, nunc tribus necatis, ſilebo? Inueniũtur item argumẽta, & rationes à locis topicis, nempe à genere, ſpecie, differentia, proprio,

Ab inciſione totius i pauciora.

defini

definitione,toto,partibus, cauſis,effectis, uſibus, iunctis, iudicato,ſimuli,maiori, minore,pari proportione, oppoſitis, trāſſumptione,caſu,cōiugatis,diuiſione. Genus eſt, quod continet ſpeciem. Ad generis negationē,cōſequitur & ſpeciei remotio,non contra:ut, Virtus non eſt, igitur nec iuſtitia. Animal nō eſt,igitur nec homo. Remota ſpecie,non cōſequitur remotio generis : ſed affirmata ſpecie, ſequitur affirmatio generis. Iuſtitia non eſt,igitur uirtus non eſt,non conſequitur: iuſtitia eſt,igitur uirtus eſt, cōſequitur. Ad remotionem tamen totius generis,conſequitur remotio cuiuslibet ſpeciei. Rurſus ad affirmationem totius generis, conſequitur affirmatio uniuſcuiuſq; ſpeciei:ut,Omne argētum legauit,igitur & cælatū legauit. Omnibus ſcientijs operam dare iubemur, igitur & poëticæ. Nulla uirtus eſt principi negligēda,igitur nec clemētia. Remouetur tamen neceſſario genus, ſi quis formas eius omnes per enumerationē negauerit,hoc modo: Nam quod nec ratione utitur,nec brutū eſt,id ne animal quidē eſt. Differētia eſt,qua genus diducitur in ſpeciē. A differētia æqualiter infertur,& remouetur ſpecies, quā cōſtituit. Genus autem comprobatur,nō improbatur,ut ſuprà dictum eſt de ſpecie:ut, Si ſentit,eſt animal:ſi ratione caret,homo nō eſt. Ratione nō caret, igitur & animal eſt. Nam ſi ratione caret, non ſtatim animal non erit. Proprium eſt, quod ſoli ſpeciei accidit, ut homini riſus. Id, quemadmodum differentia, id cuius eſt proprium poſitum,infert, remotum aufert:ut, Quod riſibile eſt,id hominem eſſe neceſſe eſt. Quod riſibile non eſt, id ne homo quidē dici poteſt. Si tyrannicidæ proprium eſt tyrannū occide

Margin notes: A genere. A ſpecie. A differentia. A proprio.

occidere, hic tyrannum occidit, igitur præmio donandus. Hoc *quoniam proprium non eſt, ſic confutabimus:* Si *tyrannum occidere, tyrannicidæ proprium eſt, carnifices, quibus tyrannos occidēdos tradimus, tyrannum occidunt: carnifices igitur præmium accipiāt.* Definitio *eſt cuiuſq; rei breuiter, & abſolutè poteſtatem complectens oratio.* Hæc *cum re definita conuertatur neceſſe eſt: ut,* Si *animal rationale eſt, igitur & homo:* Quod *nec animal eſt, nec rationale, id homo non erit.* Si *homo eſt, ergo & animal rationale.* Si *homo non eſt, igitur ne animal quidē rationale.* Definitio *confutatur, ſi aut uerum proprium, aut differētia uera, aut genus uerum poſitum non eſt: ſi quid in altero continetur, aut excluditur, quod non idem in altero contineatur, aut excludatur, hoc modo:* Monetā *omnē uxori legauit, cælatum autē argētum moneta eſt: argentum igitur cælatum omne legauit.* Neque *enim omne cælatum argentum moneta dicitur.* Nam *patera, & huiuſmodi cælatum argentum eſt, nec tamen iſta monetam uocant.* Conſtituuntur *& definitiones ex accidentibus: quæ ſi huiuſmodi ſint, ut cum re definita cōuertantur, ualet conſequutio: ut,* Homo *eſt animal bipes, erectum, ſine pennis. pſitacus auis eſt uiridis, roſtro adunco, collo rubro, torque inſigni in ſenecta, quæ altero pede cibum tenēs ueſcitur.* Cōſtituūtur *& definitiones ex enumeratis abſolute partibus, ſpeciebus, ſiue formis: ut,* Reſpublica *eſt, quæ unius, aut paucorum, aut populi poteſtate regitur.* Hoc *genus facile cōfutatur, ſi qua ſpecies in enumeratione præterita additur.* Exemplū: Iniuriæ *ſunt, quæ aut pulſatione corpus, aut cōuitio aures afficiūt.* Cōfuta-

tur

A definitione.

A deſcriptiōe.

Alterum genus deſcriptionis.

tur. Quid ſi quis filiã tuam rapiat, iniuria non erit? E*ty*- *mologia eſt nominis interpretatio: ſiue notatio: ut*, Hic *Chryſogonus eſt appellatus, quòd aurum undecunq; pariat*. Nam χρυσὸς Græcè *aurum*, γόνος *fœtum ſignificat*. Fingit, *igitur poëta*. De *deo diſputat, igitur theologus*.

Ab etymologia.

A toto. Medetur, *ergo medicus*. A` *toto inferuntur partes, non remouentur, hoc modo*: Si *tota* R*eſpub. conſilio gubernãda eſt, ergo & domus, & unuſquiſq; ciuium*. Non *tamen quoniam tota* R*eſpu. fortunæ cõmittenda non eſt, idcirco nec tu te caſui committes*. Neque *enim quia tota domus redintegranda non eſt, igitur nec paries unus*. V*erũ partes ſi uniuerſæ colligantur, totum inferunt: ſi uniuerſæ remoueantur, totum auferunt*. Conſiderantur *autẽ partes, à tempore, à quantitate, à loco: ut*, Si *neq; in cœlo, neque in terra inuenitur, nuſquam igitur inueniri poterit*.

A cauſa. C*auſa & effectus conuertuntur, ſi modo eiuſmodi ſit cauſa, ut ab ea una fluat effectus, & ea ſola ſit idonea ad producendũ effectum*. E*a quadrifariam diuiditur, in efficientem, materialem, formalem, & finalem*.

Ab efficiente. Ab *efficiente cauſa: ut*, Non *poteſt non eſſe dies, exorto ſole*. Nec *uirgo eſt, ſi cum uiro concubuit*. Si *ſapientia uirum bonum facit, & ipſa bona eſt*. Corpus *in lumine eſt, ergo facit umbrã*. V*oluptas infamiam gignit, igitur fugienda*. Vir*tus honorem adfert, igitur appetenda*. Coloratus *eſt, igitur fuit in ſole*. Pulueru*lẽtus eſt, igitur in itinere fuit: nõ eſt conſequens: harum enim rerũ plures poſſunt eſſe cauſæ*.

A materia. Sublata *materia, & effectus neceſſario aufertur: ut*, Lignum *nullum habuit, nec naues igitur potuit fabricare*.

A forma. Ferrum *cum deſit, quî poſſunt gladios cudere?* A` *forma: ut*,

ut, Aperte mentiũtur poëtæ uolaſſe Dædalum: nam quod natura negat, nemo poteſt facere. A fine ducuntur argu= A fine.
menta: ut, Felicitas eſt expetenda, igitur & uirtus. Non malum eſt uiuere, igitur nec comedere. Bona eſt medici= na, nam & ſalus bona eſt. Bona eſt pax, igitur & bellum utile. Hæc argumentatio in coniecturali ſtatu potiſsimum adhibetur. Ab uſibus: ut, Equitare oportet, igitur & equi Ab uſibus.
habendi. Nauigare conuenit, igitur & naues parare cõ= uenit. Tueri uitam licet, igitur & gladium ferre licet. Ve terem theologiam ſcire pulchrum, ergo & poëtas didi= ciße pulchrum erit. A generatione ad corruptionem: ut, A generatione.
Malum eſt extinguere Remp. igitur bona eſt Reſp. Cõ= cordia ciuium optima, cur non igitur & ciuitas? Ab ad= Ab adiunctis.
iunctis: ut, Cæſarem ſapientiſsimum fuiſſe conſtat, quem nullius unquã rei pœnituerit. Stultus Antonius, qui nihil unquã geßit, cuius non poſtea pœnituerit. Pallet, cogita= bũdus ſedet, ſubinde animum mutat, igitur amat. Expal= luit, titubauit, trepidauit, igitur cõſcius ſibi fuit. Si tibi fa mam meam cõtaminare licuit, mihi expurgare non lice= bit? Quem quis amat, non lædit: quem hæredẽ facit, cha= rum habuit. Orbæ inſeruit, igitur hæreditatem captat. Si poëta eſt, igitur laſciuus. Si dialecticus, igitur cõtẽtioſus. Si theologus, moroſus. Si medicus, auarus. Quæ tamen fa= cilè confutari poſſunt, præſertim ſi eiuſmodi ſint, ut ſæpe A iudicatis.
numero non conſequantur. Ab iudicio, uel autoritate: ut, Optima ſtatim diſcẽda ſunt. Sic enim Quintilianus inſti= tutor optimus faciendũ exiſtimauit. A ſimili ſic: Vt in tẽ= A ſimili.
peſtate, quum maximum periculum, mare, uentiq; minan tur, tũ peritus nauclerus minime à clauo decedit, oculos

& man

& manus ad omnia intentas habet. Ita uir ſapiens, quum maxime ſæuit fortuna, & quum res ſint maxime dubiæ, túm maxime conſilio uti, & uigilare ad omnia debet. Locus autem à ſimili confutatur, ſi aut diſsimile eſſe docebimus, quod alter ſimile dixit, aut aliã commodiorem ſimilitudinem adducemus, hoc modo: Vt picem nemo tractat, niſi contaminetur, ita poëtas nemo poteſt legere, quin ad libidinem incitetur. Negabimus ſimile quidpiam poëſim diuinam ſcientiam cum pice habere, aut commodiorẽ ſimilitudinẽ dabimus, hoc modo: Imò quod apes facere uidemus, ut ex unoquoq; floſculo, quicquid eſt optimum, id excerpant, ſi quid ueneni, id araneæ exugẽdũ relinquãt: ita nos in poëtis, quod eſt eruditionis, & bonæ doctrinæ, id nobis rapiemus, ſi quid obſcœnitatis occurrerit, id relinquemus. Simile per negationem. *Vt neq; equus indomitus, quamuis natura bonus, ad eas utilitates, quæ ab eo deſiderantur, idoneus eſt: ita nec homo indoctus, quamuis ingenioſus, is eſt à quo uirtutis fructum poſsis elicere. Non enim ut qui currenti ad curſum ſuccedit, uelocior eſt: ſic qui imperatori, ad regendum exercitum melior. Nec ut nauis, ita amicitia noua fidelior. À maiori hoc modo: Parẽti non obtemperat,* A maiori. *& audiet alienũ? Huius mortẽ tam fert familiariter, quid mihi hic faciet patri? Si adulterum occidere licet, ergo* A minori. *& loris cædere. À minori uerò ſic: Si furẽ cædere licet, & latronem.* A pari. *Si puer iſta potuiſti, uir non poteris? À pari: Si lex parricidam damnat, & matricidam. Si patri in filium ius eſt, igitur & in filiam. Si fratrem domi alis, cur me eijcias? Porrò exemplum, aut ſimile eſt, aut contrarium, aut maius, aut minus.* Ab exemplo. *Simile exemplum: ut, Iure occiſus*

ciſus Saturninus,quoniã & Gracchus. Cõtrariũ:ut,Brutus filios proditionẽ molientes, occidit. Manlius uirtutẽ filij morte multauit. Marcellus ornamẽta Syracuſanis hoſtibus reſtituit. Verres eadẽ ſocijs abſtulit. Maius: ut, Si propter matrimoniũ uiolatum Troia funditus exciſa eſt, quid fieri adultero par eſt? Minus:ut, Tibicines,quum ex urbe receßiſſent, publice ſunt reuocati, ciuitatis principes,qui bene de Rep. meriti ſunt, quũ inuidiæ ceßiſſent, ab exilio nõ ſunt reuocandi? Simule oſtenditur, à genere, natura,ui,magnitudine,multitudine,tẽpore,loco, cauſa, perſona,opinione,modo. À genere ſic: Extinguitur intellectus,quoniã & uiſus. Cõfutatur, ſed uiſus materialis, non item intellectus. À ui: Inſit iuuentuti ſeueritas quædam,quoniam & ſenibus. Confutatur, ſed iucunditas iuuentutis propria. À magnitudine: Si ſorte, non electione ſit gubernator nauis,nec imperator claßis. Cõfutatur, at maiori maius ratione gerendum eſt. À multitudine: Noſtræ'ne an hoſtium hæ ciuitates ſint,dijudicemus: ſic enim & maiores de duabus fecerũt. Cõfutatur, ſed in pluribus maius periculum. À tempore: Continuet Pompeius imperium,quoniã & Marius. Confutatur, ſed ille atrociſsima Reip. tempeſtate, quum nunc urgeat nemo. À loco & cauſa: Quum in Italia bellum ſit,non traijciãtur in Africam copiæ, ne ſimile quid cum Athenienſibus patiantur. Confutatur, ſed longius illi, & ignota in loca, propius nos, & cognita, & ea ex re alios quoq; hoſtes illi attraxerunt, nos hoſtem Annibalem ab Italia expellemus. À perſona: Cõtinuet Marius imperiũ, quoniam & Scipio. Confutatur, at ſanctus ille uir, hic non æque. Ab opinione:

De cõfutatione argumentorum ab exemplo.

A genere.

A ui.

A magnitudine.

A multitudine.

A tempore.

A loco & cauſa.

A perſona.

Ab opinione.

tione: Qui Cereris ſacra ſtuprauit obeuntem, ea pœna plectatur, qua qui Veſtæ obeuntem corrupit. Confutatur: ſed quæ maiori conatu ſuſcipiuntur peccata, atrocius puniendа ſunt. Poſſunt autẽ multa horũ ad eiuſdem euerſionem concurrere. Locus à proportione.

Locus à proportione, hoc differt à ſimili, quòd ibi à ſimili ſimile ducitur, hic ſimilitudinis, ac proportionis fit collatio. Per ſimile ſic effertur argumentum: Nã ut nauis gubernator nõ ſorte, ſed iudicio eligitur, ita in Rep. magiſtratus ſunt eligendi. Per proportionem ſic: Ita ſe habet ad nauim gubernator, ut ad Rẽp. magiſtratus. At iudicio, non ſorte gubernator eligitur. Oportet ergo & magiſtratus, iudicio, non ſorte eligere. Locus à proportione eodem modo reprehenditur, quo locus à ſimili.

Ab oppoſitis. A priuatiue oppoſitis.

Locus ab oppoſitis quinque partibus diuiditur. A' priuatiue oppoſitis ſic: Cæcus eſt, igitur nunquàm uidebit. Item: Non eſt ſolus cæcus, qui caret oculis: nã multos tametſi oculos habent, tamen cæcos appellare non dubitamus.

A negatione. A relatiue oppoſitis.

A' negatione: Pacẽ contempſere Carthaginienſes, in Hiſpania enim noſtros ſocios ſolicitãt. A' relatiue oppoſitis: Carthaginienſes Romanis ſubiectos eſſe conceditis? conſtat igitur Romanos Carthagini imperaſſe. Si tu me præceptorẽ appellas, cur ego te non appellem diſcipulũ? Si fateris à me tibi creditam pecuniã, tu mihi debes. Si me pro filio non habes, nec tu mihi pro patre haberis. Si nos pro tuo exercitu non habes, nec te pro imperatore ducemus.

A contrarijs.

A' contrarie oppoſitis: Si ſanus non es, ægrotare conſtat. Si amãdus, qui bene meretur: odio proſequendus, qui male. Si præmio dignus, qui tyrãnum occidit: ſupplicio afficiendus, qui tyrãnum iuuat. In cõtrarijs, quæ media

diata

diata uocantur,non conſequitur neceſſariò : ut, Si niger non eſt,igitur albus eſt,nam uiridis, aut ruber eſſe poteſt. A' diſparatis: Diſparata genere ſunt, quæ ſub eodem genere poſita,diuerſis differentijs, uel proprijs ſeparantur. Quanquàm etiam quæ genere diſtant, diſparata poßint uocari:ut, Si homo eſt,igitur nec aſinus,nec deus,&c. Tu qũũ decẽ pondo argẽti depoſueris, qua fronte auri tantundẽ repetis? Marmoreã domũ diruiſti,& reponis lateritiam? A' trãſumptione : Philoſophus nõ inuidet, quoniã nec ſapiẽs. Diſtinguitur hic locus ab interpretatiõe,quoniã hic nihil exponitur,ſed à uerbo notiori,minus notum infertur,illic nominis ratio affertur,hoc modo:Sapiẽs nõ inuidet,philoſophus amator eſt ſapientiæ, igitur non inuidet. A coniugatis:Si rhetorice uirtus eſt, rhetorem ſtudioſum eſſe neceſſe eſt. A caſibus: Si ingratitudo turpis eſt, turpiter igitur facis,qui bene merito gratiã non referas. A' diuiſione:Diuiſio fit,aut per negationẽ,aut partitionẽ. Per negationẽ hoc modo:Aut utile eſt bellum indicere,aut nõ:ſed nõ eſt utile bellũ inferre, igitur quieſcere utile eſt. Partitio autem aut eſt generis in ſpecies:ut, Animaliũ q̃dã ratione participãt,q̃dam ſunt rationis experstia:aut totius in partes,aut uocis in ſignificata,aut ſubiecti in accidẽtia, aut accidẽtis in ſubiecta, aut accidẽtis in accidentia. Sed de his hactenus ſatis, iam ad partes ſuaſorio generi proprias redeamus. Tutũ,quod ad incolumitatẽ pertinet. Iucundũ,quod uoluptatẽ aut animi, aut corporis, aut utriuſq; adfert. Facile, quod ſine periculo, aut negocio fieri poßit. Neceſſariũ, quod aliter fieri nequit. Cætera à rhetorũ præceptis petãtur. Nemo putet omni=

A diſparatis.

A trãſumptione.

A coniugatis.

A caſibus.

A diuiſione.

Tutum.

Iucundum.

Facile.

Neceſſarium.

BIBLIOTECA NAZ. VITTORIO EMANUELE ROMA

bus his partibus ſemper in ſuadendo utendum eſſe, quod perlongũ foret, præſertim in epiſtola. Sed quot incident, & quãta ex parte, eatenus attingere ſat fuerit. Cõciliato igitur eius animo, cui ſcribimus: deinde ſi inciderit, ſubiecta narratione: tertio loco id quod ſuadere, aut diſſuadere uolumus, cum amplificatione quadã eſt proponendũ. Deinde poſt diuiſionẽ, aut etiam omiſſa diuiſione: ratio, aut multæ rationes ſunt ſubdendæ: rationibus confirmationes ſubiungendo. Confirmationi ipſi nonnunquam altera confirmatio firmamenti cauſa apponitur. Deinde rẽ locupletabimus exemplo, autoritate, prouerbio, ſententia, ſimuli, diſsimili, contrario. Quæ ita inter ſe miſcebimus, ut nunc à ratione ad ſimile, à ſimili ad exemplũ, ab exemplo rurſus ad rationẽ, uel eandẽ alijs uerbis ueſtitam, uel aliã ueniamus. Nam ab exemplis rationes nõnunquam naſcũtur. Item autoritati, ſententiæq; rationem cõuenit ſubijcere. De exemplorũ uarietate iam diximus. Similia ex omni rerũ genere petuntur, quare plurimorũ animantiũ, herbarũ, aliarũq; rerũ ſpecies & naturas cognitas, & perſpectas habere cõducet: autoritates quoq; alias philoſophorũ, alias oratorum, theologorũ, hiſtoricorũ. Quæ ſi ſcite intermiſcebimus, nunquàm deerit quod dicamus, & ſatietatem uarietate facilè uitabimus. In hac uarietate, expolitione, & collectione rhetorica diligenter utemur. Huius præceptiunculæ hoc erit exemplum.

Exemplum epiſtolæ ſuaſoriæ.

Beneuolentiam captat.

QVanquam pro tua ſingulari ſapientia, ipſe abunde per te ſapis affinis iucundiſsime, nec alienis eges cõſilijs, tamẽ hoc uel ueteri noſtræ amicitiæ, quæ ab ipſis

propè

propè cunabulis unà cum ætate nobis accreuit, uel tuis ſummis in me officijs, uel arctiſsimæ deniq; affinitati debere me putaui, ſi is eſſe uellẽ, quẽ tu me ſemper exiſtimaſti uirũ & amicũ, & gratum, ut id quod ad tuam, tuorumq; ſalutẽ ac dignitatẽ plurimũ intereſſe iudicaſſem, te libenter ac libere admonerẽ. Aliena nõnunquàm rectius quàm noſtra perſpicimus. Tuum conſiliũ meis in rebus perſæpe ſum ſecutus, neq; minus fœlix mihi comperi, quàm erat amicũ. Nunc ſi uiciſsim in tuis meũ ſequi uoles, futurũ arbitror, ut neq; me ſuaſiſſe, neque te pœniteat paruiſſe. Cœnauit apud me ſexto Idus Apriles, cum in uilla Montana eſſem, Antonius Baldus, homo, ut ſcis, tuarũ rerum ſtudioſiſsimus, generiq; tuo iam inde ab initio coniunctiſsimus. Triſte plenumq; lacrymarũ conuiuium. Nuntiabat mihi magno utriuſq; dolore, matrẽ tuam, fœminam integerrimam, è uiuis conceſsiſſe: ſororẽ tuã luctu ac deſiderio uictam, ſterili dicatarũ uirginum choro aſcriptam eſſe: ad te unũ ſpem ſtirpis tuæ rediſſe: amicos ſummo conſenſu tibi puellã ſummo genere natam, forma præſtanti, optime moratam, poſtremò tui amantiſsimã, ſumma cum dote obtuliſſe. Te uerò neſcio qua ſeu doloris impotentia, ſeu religione, ita cœlibatum decreuiſſe, ut nec generis ſtudio, nec ſobolis amore, nec amicorum ullis aut monitis, aut precibus, aut lacrymis abduci poſsis à ſententia. Tu tamen uel me autore, mentẽ iſtam mutabis, & cœlibatu relicto, ſterili ac parũ humano uitæ inſtituto, ſanctiſsimo cõiugio indulgebis. Qua in re neq; tuorũ charitatem, quæ tamen alioqui animum tuum uincere debebat: neq; meam autoritatẽ quicquam mihi prodeſſe cupio, niſi clariſsimis rationibus

Narratio.

Semina argumentorum.

Propoſitio.

Diuiſio, hoc eſt, limen argumentationis.

oſtendero: id fore tibi longe tuum honeſtius, tum utilius, tum iucundius. Quid quod etiã hoc tempore neceſſariũ?

Ab honeſto primũ ratiocinat.

Nam primum hac in re, ſi te honeſti ratio mouet, quæ apud probos uiros plurimũ ualere debet, quid matrimonio honeſtius, quod ipſe Chriſtus honeſtauit, qui nuptijs unà cũ matre, nõ ſolum intereſſe dignatus eſt, uerumetiã nuptiale conuiuium miraculorum ſuorum primitijs cõſecrauit? Quid ſanctius, quod ipſe rerum parens inſtituit, adiũxit, ſanctificauit: quod ipſa ſanxit natura? Quid eo laudabilius, quod qui reprehendit, hæreſeos damnetur? Tam eſt honorificum matrimoniũ, quàm eſt infame uocabulum hæretici. Quid æquius, quàm id reddere poſteris, quod ipſi à maioribus accepimus? Quid inconſideratius, quàm id ſanctimoniæ ſtudio, perinde ut prophanũ fugere, quod deus ipſe totius ſanctimoniæ fons ac parens ſanctiſſimum haberi uoluit? Quid inhumanius, quàm hominem ab humanæ cõditionis legibus abhorrere? Quid ingratius, quàm id negare minoribus, qđ ipſe niſi à maioribus accepiſſes, ne eſſes quidẽ qui negare poſſes? Quod ſi matrimonij quærimus autorem, non à Lycurgo, non à Moſe, non à Solone, ſed ab ipſo ſummo rerũ omniũ opifice conditum & inſtitutũ eſt: ab eodẽ & laudatũ, ab eodem honeſtatum conſecratumq́;. Siquidem initio cum hominem è limo finxiſſet, miſeram prorſus & inamœnã eius uitam fore intellexit, niſi ſociam Euam adiungeret. Quare uxorẽ non è luto illo quo uirũ, ſed ex Adæ cratibus eduxit, quò prorſus intelligeremus nihil nobis uxore charius eſſe debere, nihil coniunctius, nihil tenacius adglutinatum. Idem ille poſt diluuium mortalium generi reconciliatus

A laudabili.

Ab æquo.

Rationes per contrarium.

Cõfirmationes cum laude matrimonij.

Homo primum conditus, mox uxori iunctus.

Poſt diluuium renouata matrimonij lex.

ciliatus hanc primam legem prouulgaſſe legitur, non uti cœlibatum amplecterentur,ſed ut creſcerent,ut multiplicarentur,ut terram implerent. At quo pacto, niſi coniugio darēt operā? Et ne hic uel Moſaicæ legis libertatem. uel tempeſtatis illius neceſſitatē cauſemur, quid aliud ſibi uult illud in Euāgelicis quoq; literis repetitum cōprobatumq; Chriſti ſuffragium? Propter hoc,inquit,relinquet homo patrē & matrē,& adhærebit uxori ſuæ. Quid parentum pietate ſanctius? At huic tamen coniugalis præfertur fides. Quo autore? nempe deo. Quo tempore? non Iudaiſmi tantum, ſed Chriſtianiſmi quoq;. Deſeritur pater,deſeritur mater, & adhæretur uxori. Filius emācipatus incipit ſui iuris eſſe. Filius abdicatus deſinit eſſe filius. At ſola mors dirimit coniugiū, ſi tamen illa dirimit. Iam ſi cætera ſacramenta, quibus eccleſia Chriſti potiſſimū nititur,religioſa quadam ueneratione coluntur, quis non uidet huic plurimum religionis deberi,quod et à deo & primum omnium eſt inſtitutum? Et cætera quidem in terris,hoc in paradiſo:cætera ad remedium,hoc ad conſortium felicitatis:cætera naturæ collapſæ ſunt adhibita, unū illud cōditæ datū eſt. Si leges à mortalibus inſtitutas ſanctas habemus, non erit coniugij lex ſanctiſſima, quam ab eodē accepimus, à quo & uitā, quæ una propè cum ipſo hominum genere nata eſt? Denique ut legem exemplo confirmaret,adoleſcens,ut dictum eſt,ad nuptiale conuiuium uocatus,unà cū matre libens adfuit: nec adfuit modo, uerumetiā prodigioſo munere honeſtauit, haud alibi miraculorum ſuorum initium auſpicatus. Cur igitur, inquies, Chriſtus ipſe à coniugio abſtinuit? Quaſi uerò

Quod naturæ lege fuerit proditum, euangelica comproba uit autoritas.

Confutatio.

m 4 non

nō plurima ſint in Chriſto, quæ mirari potius quàm imitari debeamus. ſine patre natus, ſine parentis dolore proceſſit, clauſo monumento prodijt. Quid in eo non ſupra naturā? Sint hæc illi propria. Nos intra naturæ legē uiuētes, ſuſpiciamus illa, quæ ſupra naturam ſunt: quæ pro modulo noſtro ſunt, æmulemur. Sed è uirgine naſci uoluit. E uirgine quidem, ſed cōiugata. Virgo mater deam decebat: coniugata, nobis quid eſſet agendū ſignificauit. Virginitas eam decebat, quæ cœleſtis afflatu numinis illibata parĕret illibatū. Sed Ioſeph ſponſus, nobis caſti cōiugij leges commendat. Quî magis coniugalē ſocietatem potuit cōmendare, quàm quòd arcanam illam, & angelicis quoq; mētibus ſtupendam, diuinæ naturæ cum humano corpore animáq; coniūctionē: quòd ineffabilem illum & æternum in eccleſiam ſuā amorem declarare uolens, ſe ſponſum illius, illam ſponſam ſuam appellat? Magnum, inquit Paulus, matrimonij ſacramentū eſt, in Chriſto, & in eccleſia. Si qua fuiſſet in rerū natura ſanctior copula: ſi quod fœdus religioſius, quàm coniugiū, profectò ab eo ſumpta fuiſſet imago. Quid ſimile uſquam de cœlibatu legis in arcanis literis? Honorandū connubium, & thorus immaculatus prædicatur apud apoſtolum Paulum, cœlibatus hic ne nominatur quidem. Nec excuſatur quidem, niſi compenſatione maioris boni. Alioqui ſi quis naturæ legem ſecutus, det operam liberis, præferendus eſt illi, qui perſeuerat in cœlibatu, non ob aliud, niſi ut ſibi liberius uiuat. Verè cōtinentes, ac uirgines laudatas legimus, cœlibatus ex ſe nullam habet laudē. Iam uerò Moſaica lex ſterile coniugium execratur. atq; ob id à cōmunibus aris

Ratiocinationes.

quoſdam ſubmotos legimus. Quamobrē tandem? nempe ideo, quòd tanquam inutiles, & ſibi duntaxat uiuentes, populum nulla ſobole augerent. In Deuteronomio *præcipuum benedictionis argumentū proponitur Iſraëlitis, quòd nullus eſſet inter illos futurus ſterilis, nec mas, nec fœmina.* Et Lya *dicitur deſpecta à domino, quòd non pareret. Quin & in* Pſalmis *inter præcipuas beatitudinis partes refertur uxoris fœcūditas.* Vxor, *inquit, tua ſicut uitis abundans, filij tui ſicut nouellæ oliuarum in circuitu menſæ tuæ. Quòd ſi lex dānat, ac notat ſterile matrimoniū, cœlibes multo amplius dānauit. Si natura pœnā non effugit, ne uoluntas quidē effugiet. Si damnantur quorum uoluntati natura defuit, quid cōmerentur ij, qui ne operā quidem dederunt, ne ſteriles eſſent?* Hebræorum *leges hoc honoris habebant matrimonio, ut qui ſponſam duxiſſet, eodē anno nō cogeretur in bellū exire. Periclitatur ciuitas niſi ſint qui eam armis tueantur. At certū exitium eſt, niſi ſint qui cōiugij beneficio iuuentutē, ſemper mortalitate deficientē ſufficiant. Quin &* Romanæ *leges eos qui cœlibes eſſent, dāno etiā multabant, à reipub. muneribus ſecludebant. At qui liberis rempublicā auxiſſent, eis tanquam bene meritis præmium è publico ſtatuebant.* Priſcæ *leges pœnas conſtituerant aduerſus cœlibes, quæ tametſi per* Conſtantinum Cæſarem *temperatæ ſunt in fauorem* Chriſtianæ *religionis, tamen arguunt quàm non ſit è* Repub. *uel minui ciuitatem amore cœlibatus, uel ſpurijs impleri. Quin* Cæſ. Auguſtus *Cenſor, inquiſiuit in militem, quòd in ducenda uxore non paruiſſet legibus, & periclitabatur ni docuiſſet ſe trium liberorum pa-*

Laus coniugij, à præmijs.

m 5 rentem

*rentem.*Declarant *& in hoc Cæſarum leges fauorem er
ga coniugium, quòd indictas uiduitates à Micella indu=
ctas ſuſtulerunt, ac ſublatis pœnis huiuſmodi pacta, tan=
quam præter æquum & bonum inita pro irritis haberi
uoluerunt.* Adde *quòd* Vlpianus *declarat dotis cauſam
ſemper & ubiq; præcipuam, quod haud quaquã fuiſſet,
niſi præcipua quædam utilitas ex matrimonio profici=
ſceretur.*Habitus *eſt honos coniugio, ſed maior fœcundi=
tati. Simul atq; contigiſſet nomen patris, hæreditatis &
omnis legati atq; etiam caduci capax reddebatur. id li=
quet etiam ex poëta* Satyrico:Per *me ſcriberis hæres,*Le=
*gatum omne capis,nec non & dulce caducum.*Plus *etiam
cõmodorum adferebat ius trium liberorum, in his eſt im=
munitas à publicis legationibus.* Quinque *porrò liberi
uacationem impetrant à perſonalibus quoque muneri=
bus,quod genus eſt tutela.* Ei *cui tredecim liberi conti=
giſſent* Iulianus *imperator non modo uacationem in=
dulſit à decurionatu, ſed ſimpliciter ab omnibus mune=
ribus.* Nec *ſilent huius tanti fauoris cauſam ſapientiſſi=
mi legum conditores.* Quid *immortalitate felicius?* Hanc
*natura negatam matrimonium arte quatenus licet largi=
tur* Reipub. *Cui non optabilis eſt apud poſteros memo=
ria?* Hæc *nullis fornicibus, nullis pyramidibus, titulis'ue
certius propagatur, quàm liberorum procuratione.*
Apud *Adrianum imperatorem cauſam uicit* Albinus,*non
alia commendatione, quàm quòd* Reipub. *dediſſet nu=
meroſam ſobolẽ.* Proinde *diſpendio fiſci, paſſus eſt libe=
ros in paterna bona in ſolidum ſuccedere, quòd intelli=
geret imperium magis fulciri propagatione iuuentutis,*

quàm

quàm pecuniarum acceſſione. Poſtremo cæteræ leges nec omnibus regionibus, nec quibuslibet temporibus congruunt, ſola coniugij lex ad omnes orbis nationes, ad omne tempus pertinet. Lycurgus leges tulit, ut qui uxores non ducerent, hi & æſtate arcerentur a ludis ac ſpectaculis, hyeme uerò nudi forum circuirent, ac ſemetipſos execrati iuſta pati dicerent, quòd legibus non paruiſſent. In ſumma, uis ſcire quantum matrimonio tribuerit antiquitas? uiolati matrimonij pœnã perpende. Græci quondam uiolatum matrimonij ius decenni bello uindicandum cenſuerunt. Ad hæc non Romanis modo, uerumetiam & Hebræis, & Barbaricis legibus, adulteris pœna capitalis ſtatuebatur. Furem quadrupli pœna abſoluebat, adulterij ſcelus ſecuris expiabat. Apud Hebræos autem populi manibus lapidabatur, qui id uiolaſſet, ſine quo populus non eſſet. Nec hoc contenta legum ſeueritas, illud etiam permiſit, deprehenſum adulterum ſine iudicio, ſine legibus confodere: nimirum id donans dolori maritali, quod grauatè concedit uim à capite propellenti: quaſi lædat atrocius, qui coniugem adimat, quàm qui uitam. Profectò ſanctiſſimam quandam rem coniugium uideri neceſſe eſt, quod uiolatum humano ſanguine ſit expiandum: cuius ultio, nec leges, nec iudicẽ expectare cogitur: quod ius nec in parricidio eſt. Sed quid de ſcriptis legibus agimus? Naturæ hæc lex eſt, non in tabulis æreis exarata, ſed animis noſtris penitus inſita: cui qui nõ paret, ne homo quidẽ ſit exiſtimandus, nedum bonus ciuis. Nam ſi, ut Stoici homines acutiſſimi diſputant, rectè uiuere, eſt naturæ ductum ſequi, quid tam naturæ conſentaneum, quàm

A pœnis.

A definitione.

matrimo

A natura. *matrimonium? Nibil enim tam à natura, non hominibus modò, uerumetiã reliquo animantiũ generi inſitum eſt, quàm ut ſuã quodq; ſpeciẽ ab interitu uindicet, & propagatione poſteritatis tanquã immortalem efficiat. Quod*

A minore. *ſine coniugali coniunctione fieri non poſſe quis ignoret? Turpiſſimum autem uidetur, muta pecora naturæ parêre legibus, homines gigantum more naturæ bellum indicere. Cuius opus, ſi oculis haud cæcutiẽtibus inſpiciamus, intelligemus in omni rerum genere coniugij ſpeciẽ quan-*

In arbore coniugium. *dam ineſſe uoluiſſe. Omitto enim iam de arboribus, in quibus Plinio autore certiſſimo, adeò manifeſto ſexus diſcrimine coniugium inuenitur, ut niſi marita arbor in fœminas circunſtantes ramis incumbat, tanquam cõcubitum appetens, hæ planè ſteriles manſuræ ſint. Taceo de gemmis, in quibus ſexum inueniri ſcripſit idem autor, at non*

Coitus Cœli & Terræ. *ſolus. Non'ne deus ita res cunctas uinculis quibuſdã connexuit, ut aliæ alijs egere uideantur? Quid cœlum perpetuo motu uerſatile, non'ne dum tellurem omnium parentem ſubiectam, uario rerum genere fœcundat, uelut infuſo ſemine, mariti fungitur officio? Sed ſingula percurrere nimis longũ arbitror. Quorſum autẽ hæc ſpectant? eò uidelicet, ut intelligamus coniugali ſocietate & conſtare, & contineri omnia: ſine ea diſſolui, interire, collabi cun-*

Fabula, & eius expoſitio. *cta. Fingunt ueteres illi ac ſapiẽtiſſimi poëtæ, quibus ſtudium fuit philoſophiæ præcepta fabularum inuolucris tegere, gigantes anguipedes terræ filios, extructis in cœlum montibus bellum ſuperis intuliſſe. Quid hæc ſibi uult fabula? Nimirum immanes quoſdam ac feros homines & obſcuros, à coniugali concordia uehementer abhorruiſſe,*

eoq;

eoq́; fulmine præcipitatos, hoc eſt, funditus interiſſe, cum id uitarent, quo ſolo cōſtat humani generis incolumitas.

At ijdem Orpheum poëtam ac citharœdum ſaxa duriſsima cantu mouiſſe commemorant. Quid ſignificantes? Nempe uirum & ſapientem, & facundum, homines ſaxeos & ferarum ritu uiuentes, à uago concubitu prohibuiſſe, atq; ad matrimonij ſanctiſsimas leges adduxiſſe. Apparet igitur qui connubij amore non tangitur, eum non hominem, ſed ſaxum uideri, hoſtem naturæ, numini huius rebellem, ſuapte ſtultitia ſibi perniciem accerſere.

Age uerò, quandoquidem in fabulas minime fabuloſas incidimus, idē Orpheus, cū apud inferos Plutonem ipſum, maneśq; permouit, ut Eurydicen ſuam liceret abducere: quid aliud poëtas cogitaſſe putamus, quàm ut nobis cōiugalem amorem cōmendarent, qui apud inferos quoq; ſanctus, ac religioſus haberetur? Eòdē pertinet, quòd antiquitas coniugio Iouē Gameliū præfecerit, Iunonē pronubā, Lucinā, quæ parturientibus adeſſet: ſuperſtitioſe quidem errans in deorum nominibus, at non errans in hoc, quòd matrimonium rem ſacram ac dignā, quæ dijs curæ ſit, iudicarit. Diuerſi quidē apud diuerſos populos ac nationes, ritus legeśq; fuere. Nulla unquā gens tam fuit barbara, tam ab humanitate omni aliena, apud quam coniugij nomen non ſanctum, nō uenerandū ſit habitum. Hoc Thrax, hoc Sarmata, hoc Indus, hoc Græcus, hoc Latinus, hoc uel extremus orbis Britannus, aut ſi qui ſint his quoq; ſemotiores, religioſum habuit. Quid ita? quia neceſſe eſt omnibus eſſe cōmune, quod cōmunis hominū parēs inſeuit: & adeò penitus inſeuit, ut huius rei ſenſus nō ſolùm

Ab autoritate & exemplis.

lum ad turtures & columbos, uerũ etiam ad immaniſsi-mas feras pertingat. Siquidẽ leones in uxorẽ mites ſunt. Pro catulis dimicant tigrides. Aſinos per obſtantes ignes agit prolis tuendæ pietas. Atq; hoc ſanè ius naturæ uocant, ut efficaciſsimum, ita latiſsime patens. Vt igitur diligens cultor non eſt, qui præſentibus rebus contentus, arbores adultas ſatis quidem accurate tractat: cæterum neq; propagãdi, neq; inſerendi curã agit, propterea quòd neceſſe eſt paucis annis eos hortos quantũuis diligenter excultos interire. Ita parũ diligens in Rep. ciuis cenſendus, qui præſenti turba cõtentus, de propagãdi ciuium multitudine nõ cogitat. Nemo igitur unquã egregius ciuis habitus eſt, qui non liberis gignẽdis rectéq; inſtituẽdis operam dederit. Apud Hebræos & Perſas laudi in primis erat, quàm plurimas habere uxores, tanquã ei patria plurimũ deberet, qui eã numeroſiſsima ſobole locupletaſſet. Num tu Abraham ipſo ſanctior uideri ſtudes? Is pater multarũ gentium non eſſet appellatus, idq; deo auſpice, ſi uxoris contubernium refugiſſet. Num tu Iacob religioſior haberi quæris? Is Rachelis amplexus tam diuturna ſeruitute, redimere nõ dubitauit. Num Solomone ſapientior? At quantũ ille uxorũ gregem domi aluit? Num Socrate caſtior, qui Xanthippen fœminam etiam moroſam domi pertuliſſe legitur: non tam, ut ille ſuo more iocabatur, quò domi diſceret tolerantiam, ſed ne in naturæ officio claudicaſſe uideretur? Intellexit enim uir, unus Apollinis oraculo ſapiens iudicatus, hac lege ſe genitũ, ad hãc natũ, hoc ſe debere naturæ. Nam ſi rectè à ueteribus philoſophis dictũ eſt: ſi non temere à noſtris theologis comprobatum

Simile. Hebræi. Perſæ.

probatum

probatum: ſi merito uelut adagionis uice ubiq; decantatum, neq; deum, neq; naturam quicquã fruſtra facere: cur hæc membra tribuit, cur hos ſtimulos, hanc gignendi uim addidit, ſi cœlibatus per ſe laudi ducitur? Si quis te magnifico munere donaret, arcu, ueſte, aut gladio, indignus accepto uideberis, ſi uti eo aut noles, aut neſcies. Cum cætera omnia tanta ratione ſint conſtituta, haud ueriſimile uideri debet, hac una in re naturã dormitaſſe. Nec audio qui mihi dicat fœdam illam & obſcœnã pruriginem & Veneris ſtimulos non à natura, ſed a peccato profectam. Confutatio.
Quid non diſsimile ueri? Quaſi uerò matrimonium, cuius munus ſine his ſtimulis peragi nequit, nõ culpã præceſſerit. Iam in cæteris animantibus unde illi ſtimuli? à natura, an à peccato? Mirum ni à natura. Poſtremò nos imaginatione fœdum reddimus, quod ſuapte natura pulchrum ac ſanctum eſt. Alioqui ſi res non opinione uulgi, ſed ipſa natura uelimus expendere, quî minus fœdum brutorum animantium more edere, mandere, concoquere, excernere, dormire, quàm licita permiſſáq; Venere uti?

At uirtuti potius quàm naturæ parẽdũ. Perinde quaſi Confutatio.
uirtus ſit ulla dicenda, quæ cum natura pugnet: unde niſi proficiſcatur, ne eſſe quidem poterit, quæ cultu & diſciplina perficiatur. Sed apoſtolorum te inſtitutum delectat; Confutatio.
qui & ipſi cœlibatum ſunt ſecuti, & alios ad id uitæ genus ſunt cohortati. Imitentur ſanè apoſtolos uiri apoſtolici, quorũ cum ſit muneris & docere, & inſtituere plebem, non queunt ſimul & gregi, & uxori ſatisfacere. Quanquàm & apoſtolis aliquot uxores fuiſſe conſtat. Epiſcopis cœlibatum concedamus. Quid tu apoſtolicam

inſtitutum

*inſtitutum ſequeris, ab apoſtolico munere lõge alieniſſi=
mus, homo nimirũ & prophanus, & priuatus. Illis hoc
ueniæ datum eſt, ut uacent à coniugij munere, quò magis
uaceret copioſiorem prolem Chriſto gignere. Sit iſtud ſa
cerdotum ac monachorum priuilegium, quos apparet in
Eſſenorum inſtitutum ſucceſſiſſe. Tui ſtatus alia ratio eſt.
At ipſe Chriſtus, inquies, beatos pronuntiauit, qui ſeſe ca
ſtrarunt ob regnũ dei. Non reijcio autoritatẽ, ſed ſenten=
tiam interpretor. Primum arbitror hoc Chriſti dogma, ad
ea tempora potiſſimum pertinere, quibus oportebat ab
omnibus mundi negotijs quàm maxime expeditum eſſe.
Curſitandũ erat per omnes terras, imminebat undiq; per=
ſequutor. Nunc is eſt rerũ ac tẽporum ſtatus, ut nuſquam
reperias minus inquinatam morum integritatem, quàm
apud coniugatos. Exaggerent quantumlibet ſuum inſti=
tutum monachorum ac uirginũ examina: iactent quan=
tum uolent ceremonias, cultusq; ſuos, quibus potiſſimum
inter cæteros eminent: ſanctiſſimum uitæ genus eſt pure,
caſteq; ſeruatũ coniugium. Præterea non is modò ſeſe ca=
ſtrat, qui uiuit cœlebs, ſed qui caſte, ſancteq; colit coniu=
gij munus. Atq; utinã uere caſtrati ſint, quicunq; ſuis ui=
tijs magnificum caſtrationis prætexũt titulũ, ſub umbra
caſtitatis turpius libidinãtes. Neq; enim mei pudoris eſſe
puto commemorare, in quæ dedecora ſæpe prolabantur,
qui naturæ repugnãt. Poſtremò nec præcipit quidẽ Chri=
ſtus ulli cœlibatũ, at idẽ diuortiũ palàm interdicit. Mihi
ſanè uidetur, nõ peſſime cõſulturus rebus ac moribus ho=
minũ, qui ſacerdotibus quoq; ac monachis, ſi res ita ferat,
ius indulgeat cõiugij: præſertim quũ ubiq; tam ingẽs ſit
ſacerdotum*

ſacerdotum turba, quorũ quotuſquiſq; caſtam agit uitã? Quantò ſatius cõcubinas in uxores uertere, ut quas nunc habent cum infamia, cum irrequieta conſcientia, habeant palàm cum honeſta fama: ac liberos gignãt, quos ut uere legitimos amẽt, ſancteq; inſtituãt, quibus & ipſi pudẽdi nõ ſint, & uiciſſim ab illis cohoneſtẽtur. Atq; id, opinor, *iam pridem procuraſſent epiſcoporũ officiales, niſi prouẽtus amplior eſſet ex cõcubinis, quàm ex uxoribus.* Sed *diuina quædã res eſt, angelica res eſt uirginitas: at humana quædã res eſt coniugiũ.* Ego *nunc homo loquor homini.* Laudãda *quidẽ res eſt uirginitas, at ita, ſi non hæc laus ad quàm plurimos trãsferatur.* Quam *ſi uulgò uſurpare homines incipiant, quid uirginitate dici, cogitari'ue poſſit exitialius?* Tum *ſi in cæteris maximè laudẽ mereatur uirginitas, in te certe reprehẽſione carere nõ poteſt, per quem ſtabit, quò minus optimum illud genus & immortalitate cum primis dignũ obliteretur.* Poſtremò *minimum abeſt à uirginitatis laude, qui ius illibatũ coniugij ſeruat, qui uxorem gignendæ proli, nõ libidini habet.* Si *frater fratris ſine liberis defuncti ſemen excitare iubetur, tu uniuerſi tui generis ſpem interire ſines, præſertim cum ad te unũ reciderit?* Neq; *uerò me clam eſt, magnis uoluminibus priſcorũ patrum decantatas uirginitatis laudes: quorũ* Hieronymus *adeò miratur eam, ut non multũ abſit à cõtumelia matrimonij, & ab epiſcopis orthodoxis ad palinodiã ſit inuitatus.* Verũ *donetur hic ardor illis tẽporibus: nũc optarim, ut iſti qui paſſim ſine delectu, ad cœlibatum ac uirginitatem adhortantur ætatem, quæ ſibi nondum eſt nota, hoc operæ collocarent in deſcribẽ-*

Confutatio.

Ex lege Moſaica.

Hieronymus.

n da imagine

da imagine caſti puriq; matrimonij. Atqui hi ipſi quibus tantopere placet uirginitas, nõ diſplicet belli aduerſus Turcarum gentẽ, qui numero tot partibus nos ſuperant: quorum ſi rectum eſt iudiciũ, cõſequetur, ut in primis rectũ & honeſtũ habeatur, pro uirili liberis gignẽdis operã dare, & iuuentutẽ in belli uſum ſufficere. Niſi fortè bombardas, tela, naues, ad hoc bellum apparandas putant, uiris opus eſſe non putãt. Iidem probãt ut ethnicorum parentes ferro trucidemus, quò liceat filios etiam inſciẽtes baptizare. Id ſi uerum eſt, quantò mitius eſt idẽ efficere cõiugiorum officio? Nulla natio tam immanis eſt, quin execretur infanticidiũ. Principũ leges pari propemodũ ſeueritate puniũt prouocatũ abortũ, & accerſitam pharmacis ſterilitatẽ. Quur ita? Quia minimum intereſt inter eũ, qui quod naſci cœperit, intercipit: & eum, qui procurat, ne quid naſci poßit. Hoc quod in tuo corpore uel areſcit, uel magno etiam ſalutis periculo corrũpitur: quod in ſomnis elabitur, homo erat, ſi modo tu eſſes homo. Execrantur Hebræorũ literæ, uirũ qui iuſſus cõgredi cũ uxore fratris defuncti, ne quid naſceretur, proiecit ſemen in terrã: & uita iudicatus eſt indignus, qui uitã inui dit naſcituro fœtui. At quantulũ ab hoc differũt, qui ſibi perpetuam ſterilitatem indicunt? An nõ uidentur tot homines occidere, quot erant naſcituri, ſi liberis gignendis dediſſent operã? Quæſo, ſi cui ſit fundus ſoli natura feracis, quẽ incultũ ſinat perpetuo ſterilẽ eſſe, non'ne legibus pœnas daret, quòd Reip. interſit, ut ſuam quiſq; rẽ bene tractet? Si punitur is, qui negligit agrum, qui ut maxime colatur, nihil aliud fert, quàm triticũ, aut fabas, aut piſa

qua pœna dignus eſt,qui recuſat eum fundum colere,qui cultus fert homines? Atque illic diutino moleſtoq; labore eſt opus,hic breuē culturam etiā uoluptas ueluti paratū præmiū inuitat. Quare ſi quid naturæ ſenſus, ſi honeſtū, ſi pietas,ſi religio,ſi officiū,ſi uirtus te mouet, cur ab eo abhorres,quod deus inſtituit,natura ſanxit,ratio ſuadet, diuinæ pariter & humanæ literæ laudant,leges iubent, omniū gentiū cōſenſus approbat,ad quod optimi cuiuſq; exemplū adhortatur? Quòd ſi pleræq; res etiam acerbæ, uiro bono ſunt expetendæ,non alio nomine, quàm quòd honeſtæ ſunt,matrimoniū profectò multo maxime expetēdū,de quo quis dubitare poßit,plus'ne habeat honeſtatis,an uoluptatis? Quid enim dulcius,quàm cū ea uiuere, cum qua ſis non beneuolentiæ modo,uerū etiam corporū mutua quadā cōmunione arctißime copulatus? Si magnā quandā animi delectationē ex reliquorum neceßariorū beneuolētia capimus, quàm dulce in primis ſit habere, q cū animi tui ſecretos affectus cōmunices:qui cū perinde ut tecum loquaris:cuius fidei te tutò committas: qui tuas fortunas ſuas eſſe ducat? Quid tu credis habere felicitatis mariti uxoriſq; cōiunctionē,qua nulla poßit in rerū natura inueniri,neq; maior,neq; firmior? Cū cæteris enim amicis animorū dūtaxat beneuolētia cōiungimur,cū uxore & ſumma charitate,& corporū pmixtione,& ſacramēti fœdere,& fortunarū omnium ſocietate copulamur. Præterea in cæteris amicitijs quāta ſimulatio? quāta perfidia? Sed ij quos noſtri amantißimos exiſtimamus, ſicut hirūdines,exacta æſtate deuolāt,ita fortuna reflante deficiunt. Nonnunquā recentior amicus ueterē eijcit. Paucos

Epilogus ſuperiorū argumentationum.

A iucundo.

Rationes.

Confirmationes.

audiuimus,quorũ fides uſq; ad uitæ finẽ cõſtiterit. Vxo-*ria uerò charitas nõ perfidia corrũpitur: nulla ſimulatio-ne obſcuratur, nulla rerum mutatione conuellitur: deniq; ſola morte, imò ne morte quidẽ diſtrahitur. Illa parẽtum, illa ſororum, illa fratrum pietatẽ, tui amore contemnit: te unum reſpicit: ex te pendet: tecum emori cupiat.* Res eſt? *habes quæ tueatur, habes quæ augeat.* Nõ eſt? *habes quæ quærat.* Si res *ſecũdæ ſint, duplicatur felicitas: ſin aduer-ſæ, erit quæ te cõſoletur, quæ aßideat, quæ inſeruiat, quæ tuum malũ ſuum eſſe cupiat.* An tu *uoluptatẽ ullam cum hac tanta cõiũctione cõferendã cenſes?* Si *domi agis, adeſt quæ ſolitudinis tædiũ depellat: ſi foris, eſt quæ diſcedentẽ oſculo proſequatur, abſentẽ deſideret, redeuntẽ læta ex-cipiat.* Dulcis *iuuẽtæ tuæ ſodalis, gratum ſenectutis ſola-tium.* Natura *quidẽ homini dulcis eſt uel quæuis ſocietas, quippe quẽ ad beneuolentiã atq; amicitiam genuit.* Hæc *igitur quomodo non erit dulcißima, in qua nihil nõ cõ-mune eſt?* Contrà *autẽ, ſi feras quoq; ſolitudinẽ horrere, ſocietate delectari uidemus, mea ſententia, ne homo quidẽ ſit exiſtimãdus, qui ab hac ſocietate omniũ & honeſtiſ-ſima & iucundißima abhorreat.* Quid *enim eo homine odioſius, qui tãquã ſibi uni natus, ſibi uiuat, ſibi quærat, ſibi parcat, ſibi ſumptum faciat, neminem amet, ametur à nemine?* An *non iſtiuſmodi portentum dignũ cenſebitur, quod cum* Timone *illo ex uniuerſo hominum cõtubernio in mediũ mare proijciatur?* Neq; *hic auſim illas tibi uo-luptates proponere, qbus cùm natura nihil uoluerit eſſe homini dulcius, neſcio tamen quo pacto à magnis inge-nijs dißimulãtur potius, quàm contẽnuntur.* Quanquàm

quis

quis adeò ſeuero, ne dicam ſtupido, ſit natus ingenio, qui eiuſmodi uoluptatum genere non capiatur : præſertim ſi citra numinis, aut hominis offenſam, citra famæ detrimẽtum poſſit contingere? Equidem eum non hominem, ſed planè ſaxum dixerim. Etiam ſi minima bonorum, quæ habet coniugium, pars eſt, ea corporum uoluptas. Sed fac te iſtam ut uiro indignam contemnere: quanquàm ne uiri quidem uocabulum ſine his meremur: ponatur, ſi uis, inter extrema coniugij commoda : iam quid caſto amore eſſe poteſt amabilius, imò quid ſanctius atq; honeſtius? Accreſcit interim dulcis affinium turba. Duplicatur parentum, fratrum, ſororum, nepotum numerus. Natura enim unam duntaxat matrem, unum patrem tribuere poteſt. Coniugio pater alter, altera mater accedit, qui te, ut cui ſua uiſcera commiſerint, ſingulari pietate non proſequi nõ poſſunt. Iam uerò quanti illud æſtimabis, ubi pulcherrima coniux pulchra faciet te prole parentem? Vbi quis tibi paruulus aula luſerit Aeneas, q tuos, tuæq; cõiugis uultus referat, qui te blanda balbutie patrem appellitet? Iam acceſſerit coniugali charitati uinculũ adamãtinum, quod ne mors quidem ipſa queat abrumpere.

Felices, inquit Flaccus, ter & amplius, Quos irrupta tenet copula, nec malis Diuulſos querimonijs, Suprema citius ſoluet amor die. Habes qui ſenectutem tuam oblectent, qui oculos claudant, qui iuſta perſoluant, in quibus renatus uidearis, quibus ſuperſtitibus tu ne occidiſſe quidem puteris. Nõ abeunt ad alienos hæredes, quæ tibi paraſti. Ita tanquã omnibus perfuncto uitæ munijs, ne mors quidem ipſa acerba uideri poterit. Omnibus, ue-

limus nolimus, ſenectus imminet. Hac ratione natura proſpexit, ut in liberis ac nepotibus repubeſcamus. Quis enĩ grauiter ferat ſenectutem, ubi ſuos uultus, quos adoleſcẽs geſſit, in filio conſpexerit? Mors omnibus parata eſt. At hac una uia, uelut immortalitatẽ quandam meditatur naturæ prouidentia, dũ ſic aliud ex alio propagat, ut ueluti cùm plãta arbore exciſa repullulat, nec interiſſe uideatur, qui prole relicta moritur. At minime me fugit, q̃d inter hæc obmurmures. Beata res eſt cõiugiũ, ſi omnia ſecũda eueniãt: ſed quid ſi moroſa cõtingat uxor? q̃d ſi impudica? q̃d ſi liberi impij proueniãt? Occurrẽt animo tuo exempla eorũ, quibus cõiugium exitiũ attulerit. Exaggera quantũ potes, ſed tamẽ hominũ iſta uitia fuerint, nõ cõiugij. Crede mihi, nõ ſolet niſi malis maritis mala uxor cõtingere. Adde quòd tibi in manu eſt, ut bonam eligas. Quid ſi corrũpatur? A` malo q̃dẽ marito, uxor bona corrũpi poteſt: à bona mala corrigi conſueuit. Falſo uxores accuſamus. Nemo, ſi q̃d mihi credis, unquã niſi ſuo uitio improbã uxorẽ habuit. Iam ex bonis parẽtibus, ferme ſimiles naſcũtur liberi. Quanquàm & hi utcũq; nati, ferè tales euadunt, quales illos finxeris inſtitutione. Iam uerò non eſt quòd zelotypiam metuas. Iſte ſtultè amantũ morbus eſt, caſtus ac legitimus amor zelotypiam neſcit. Quid tibi tragœdiæ in mentem ueniũt? Hæc maritum adultera ſecuri percuſſit, hæc ueneno ſuſtulit: illa morum odio ad mortem adegit. Cur nõ potius Tiberij Gracchi Cornelia ſuccurrit? Cur nõ Alceſtis nõ optimi mariti cõiux optima? Cur nõ occurrit uel Iulia Pompeij, uel Bruti Portia? Cur nõ æterno nomine digna Artemiſia? Cur nõ Hypſicratea

cratea Mithridatis Pontici regis uxor? Cur non Tertiæ Aemuliæ comitas in mentem uenit? Cur nō Turiæ fides? Cur non Lucretia, Lētulaq; ſuccurrit? Cur nō Arria illa à Plinio celebrata? Cur non innumeræ aliæ, quarū & pudicitia, & fides in maritos, ne morte quidem potuit immutari? Rara, inquis, auis in terris, mulier proba. Et tu rara uxore dignū te finge. Mulier, inqt ſapiēs ille, bona, pars bona. Aude tuis moribus dignā ſperare. Plurimū in hoc ſitū eſt, quam deligas, quomodo fingas, qualē ipſe te illi præbeas. Sed dulcior eſt, inquies, libertas. Quiſquis uxorē accipit, cōpedes accipit, quas ſola mors poßit excutere. Quid autē dulce eſſe homini ſoli poßit? Si dulcis eſt libertas, ſociam aſciſcēdā cēſeo, qua cū bonū iſtud tibi cōmune eſſe uelis. Quāquàm quid iſta ſeruitute liberius, ubi ita uterq; alteri obnoxius eſt, ut neuter manumitti uelit? Aſtrictus es ei quem in amicitiā recipis. At hic nemo libertatē adēptā clamitat. At uereris, ne liberis morte abſumptis, orbus in luctum incidas. Si orbitatē times, ob idipſum ducenda uxor eſt, quæ ſola hoc præſtare poteſt, ne ſimus orbi. Sed quid tu tā diligēter, imò anxie, omnia matrimonij incōmoda diſquiris, quaſi cœlibatus nihil habeat incōmodi? Quaſi uerò ulla ſit uita mortaliū, quæ nō ſit omnibus fortunæ ſubiecta caſibus. E uitā migret oportet, qui nihil incōmodi ferre uelit. Quòd ſi ad cœleſtem illam uitam reſpicias, mors hæc hominum uita eſt, haud uita dicenda. Sin intra humanā conditionē animum contineas, nihil eſt cōiugali uita, neq; tutius, neq; tranquillius, neq; iucundius, neq; amabilius, neq; fœlicius. Ab exitu rē ſpecta: quotumquenq; uides, qui ſemel expertus coniugium,

A ſimil. Orbitas. Violatio.

nõ auide repetat? Mauricius meus, cuius eximia prudẽtia tibi nõ eſt incognita, non'ne ab obitu cõiugis, quam unice deamabat, altero menſe duxit in thalamũ nouam ſponſam? Non adeo libidinis impatiẽtia, ſed negabat ſibi uitã uideri uitam abſq; coniuge rerum omnium conſorte. Iouius noſter, non'ne iam quartam ambit uxorẽ? Sic adamabat uiuas, ut nullam conſolationem admiſſurus uideretur. Sic una defuncta, ad ſarciendã thalami ſolitudinẽ properabat, quaſi leuiter illas amaſſet. Sed quid nos de honeſto ac iucũdo diſputamus, cũ non utilitas modo ſuadeat, uerũ etiam neceſſitas ad cõiugiũ impellat? Tolle matrimoniũ, perpaucis annis uniuerſum hominũ genus funditus intereat neceſſe eſt. Xerxen illũ Perſarũ regẽ, cum ex edito loco ingentem illam hominum multitudinem intueretur, lacrymas nõ tenuiſſe dicũt, quòd ex tantis hominũ milibus poſt annos ſexaginta, nullus omnino ſuperfuturus eſſet. Cur quod ille de ſuis copijs intellexit, non etiã de uniuerſo hominũ genere perſpicimus? Sublato coniugio, quotus quiſq; ex tot regionibus, prouincijs, regnis, urbibus, cœtibus poſt cẽtũ annos ſupererit? Eamus nũc: & cœlibatũ miremur, qui æternã ſit generi noſtro cladem allaturus. Quæ peſtis, aut lues à ſupis, aut inferis immitti poßit nocentior? Quid ab ullo diluuio timeri poßit acerbius? Quid triſtius expectetur, etiamſi Phaëtonteũ redeat incendiũ? At ex huiuſmodi quidẽ tempeſtatibus multa relinqui ſolent incolumia, ex cœlibatu nihil reliqui fieri poteſt. Videmus quantũ morborũ agmen, quot caſuum diſcrimina, noctes, dieſq; hominũ paucitati inſidientur. Quot peſtis abſumit, quot abſorbet mare, quot Mauors abripit? Taceo enim

Ab utili, ac neceſſario.

ceo enim de quotidianis mortibus. Circumuolat undique mors, ruit, rapit, properat quãtũ poteſt genus noſtrũ extinguere, & nos cœlibatũ miramur, cõiugium fugimus? Niſi fortè placet Eſſenorũ inſtitutũ, aut Dulopolitarũ, quorũ gentẽ facinoroſorũ nunquã deficiens numeroſitas propagat. Num expectamus, ut Iupiter aliquis nos eodem muñere donet, quod apibus tribuiſſe dicitur, ut ſine concubitu fœtificemus, & poſteritatis ſemina è floſculis ore legamus? An uerò poſtulamus, ut ſicut è Iouis cerebro Mineruã prognatã poëtæ fabulantur, ita nobis è capite liberi exiliant? An deniq; ut iuxta ueterũ fabulas, è terra, è ſaxis proiectis, è duris arborũ trũcis homines producãtur? E terræ gremio permulta ſine noſtro cultu enaſcũtur. Plãtulæ ſub umbra matris ſæpe pullulaſcũt: at homini hãc unã propagãdi uiã natura eſſe uoluit, ut mutua mariti, uxoriſq; opera mortaliũ genus ab interitu uindicaretur. Quod ſi fugiãt tuo exẽplo mortales, ne iſta quidẽ, quæ tu miraris, eſſe potuerunt. Cœlibatũ miraris, ſuſpicis uirginitatẽ? At nec cœlibes erunt, nec uirgines, ſi cõiugij uſum ſuſtuleris. Cur igitur prælata eſt uirginitas? cur honorata, ſi exitiũ adfert mortalibus? Laudata eſt, ſed pro tẽpore, ſed in paucis. Voluit enim deus hominibus cœleſtis illius uitæ tanquã imaginẽ quãdã & ſimulachrũ oſtẽdi, ubi neq; nubẽt ullæ, neq; nuptũ dabũt ulli. Sed ad exẽplũ paucitas idonea eſt, multitudo inutilis. Quẽadmodũ non omnes agri, quãquàm feraces, ad uſum uitæ ſeruntur: ſed pars negligitur, pars oculis paſcẽdis colitur. At patitur hoc ipſa rerũ copia, in tanta aruorũ amplitudine, exiguã partẽ ſterilem relinqui. Verum ſi nulli ſerantur, quis non

uideat nobis ad glādes fore redeundum? Ita cœlibatus in tanta hominū multitudine, in paucis quidē laudem habet, in omnibus ſummā reprehenſionē habiturus. Iam ſi maxime in alijs ſit uirtutis nomē habitura uirginitas, in te certe uitioſa fuerit. Cæteri enim pietati ſtuduiſſe uidebūtur: tu generis parricida iudicaberis, quod cum honeſto cōiugio ꝓpagare potueris, turpi cœlibatu paſſus ſis interire. Liceat è numeroſa ſobole uirginē deo cōſecrare. Ruſtici frugū primitias ſuperis immolant, nō uniuerſum prouētū: at te unū ſtirpis tuæ reliquias eſſe memineris oportet. Nihil autē refert, utrū occidas, an ſeruare recuſes, q̄ à te uno ſeruari & poterat, & facile poterat. At ſororis exē

Violatio. *plum te ad cœlibatū adhortatur. At iſta uel una re potiſſimū debebas à cœlibatu deterreri. Generis enim ſpem, quæ prius utriſq; erat cōmunis, nūc totā ad te unum reuolutam intelligis. Detur hæc uenia ſexui, detur ætati: puella dolore uicta peccauit, ſtultarū mulierculaꝝrum, aut ſtultorum monachorū impulſu ſeſe præcipitē dedit. Tu maior natu, uirū te eſſe memineris neceſſe eſt. Illa maioribus ſuis*

Exemplum eſt collatione. *commori uoluit, tu ne moriantur, operā dabis. Soror ſubduxit ſeſe officio, tu duorū tibi partes obeūdas eſſe cogita. Nōn dubitarunt filiæ Loth cum patre temulento rem habere, ſatius eſſe iudicātes nefario etiam inceſtu generi conſulere, quàm pati interire. Tu matrimonio honeſto,*

Epilogus. *ſancto, pudico, ſine offenſa, ſumma cum uoluptate, non cōſules tuo generi alioq̄ intermorituro? Quare ſinamus eos Hippolyti inſtitutū imitari, ſectentur cœlibatum, uel qui mariti fieri poſſunt, patres non poſſunt: uel quorum tenuitas liberis educandis nō ſuppeditat, uel quorum genus*

nus aliorum opera poßit propagari: aut certe eiuſmodi eſt, ut magis Reip. cōducat intermori, quàm propagari: uel quos peculiaris quidam æterni numinis fauor, cōmuni hominum ſorte ſelectos cœleſti cupiā functioni deſtināuit, quorū mira eſt raritas. Tu uerò cum teſte medico uiro neq; imperito, & minime mendaci, magnam poſteritatem promittere uidearis: patrimoniū habeas ampliſſimum, genus autem tum optimum, tum clarißimum, ita ut obliterari ſine nephario ſcelere, magnoq; Reip. detrimēto non poßit: tum adſit ætas integra, nec deſit forma: offeratur uerò cōiux puella, qua neq; integriorē, neq; illuſtriorē ullam uiderūt ciues tui, pudica, modeſta, pia, facie diuina, cum dote ampliſsima: cum rogēt amici, lacrymētur propinqui, inſtent affines, patria flagitet: ipſi maiorum tuorū cineres à tumulis idipſum te obteſtentur: tu tamen adhuc cōtaris, adhuc cœlibatum cogitas? Si qua res parū honeſta abs te peteretur, ſi qua difficilis, tamen uel tuorum uota, uel generis charitas animū tuum expugnare debuerat. Quanto æquius eſt id amicorum lacrymas, patriæ pietatē, maiorū charitatē abs te obtinere, ad quod te diuinæ pariter & humanæ leges hortātur, natura inſtigat, ratio ducit, honeſtas allicit, tot cōmoda inuitāt, neceßitas etiam ipſa cogit? Sed iam argumētorū plus ſatis. Confido te iandudū me monitore ſentētiam mutaſſe, animumq; ad ſalubriora conſilia appuliſſe. Plurimum cōducet in hoc ſuaſorio genere lōge omniū utilißimo, diligēter exerceri. Dominatur enim ferè omnibus generibus. Primum igitur cuiuſmodi ſit, quod perſuadere cupis, attente eſt conſiderandum. Deinde quæ ſunt in eo cōmoda

De exercitatione huius generis præceptio.

omnia

omnia diligenter colligemus, & amplificabimus: contrà uerò ſi qua inſunt incommoda, quæq; illius animum poſſe deterrere uidentur, ea aut extenuabimus, aut remouebimus, excogitatis quàm plurimis rationibus, & rationũ confirmationibus, ac locupletationibus. Qui loci incidẽt communes, ad rem accommodandi ſunt: uelut hic incidebat, omnibus rebus inſitam eſſe uim propagandi ſui. Item mille morbis, mille caſibus atteri genus humanum. Item quàm nihil in hac uita iucundum ſine conſorte. Item ſenectutem ac mortem tolerabiliorem fieri, paratis liberis. Poſtremo uerò uidendum quibus argumentationum formis, aut quibus exornationibus ea quæ excogitata ſunt, quàm commodiſſime poſſint explicari.

De genere diſſuaſorio.

IN *diſſuaſione omnia incommoda colligemus. Hæc quẽadmodum inueniri poſſint, mox paucis demonſtrabimus, quæ quidem meditata, & tanquã ad manũ habere oportebit. Proponat autẽ didaſcalus aliquod argumentũ ſcite excogitatum, capita rationũ, exẽpla, ſimilitudines: & ſi uolet, diſpoſitionẽ paucis oſtendat, reliqua puerorum ingenijs relinquat. Deinde illorum inuẽta caſtiget, mox palinodiã ſcribere iubeat. Nonnunquã etiã acuendi ingenij gratia, infimes materias proponat. Veluti ſi quis ſuadeat paupertatem, exilium, ingratitudinẽ, ægrotationem, contemptum ſtudiorum, neglectum linguarum, tyrannidem, ut uetulus uetulam ducat, ut domũ ducat uxorem improbam. Nihil enim eſt ita natura bonum, quin ab ingenioſo oratore deprauari poſſit. Hac exercitatione cùm copia, tum promptitudo quædam quauis de re dicẽdi para*

di parabitur. A' me modo ſuaſum eſt matrimonium, ubi pleraq; eius uitæ cõmoda collegi, contrà autem cœlibatus incommoda exaggeraui. Incommoda uero matrimonij, quæ illic partim extenuaui, partim refelli, ea in palinodia erunt exaggeranda: contrà, cõmoda aut uehemẽter deprimenda, aut commoda eſſe neganda.

Quonam igitur modo erit hæc palinodia inſtituẽda? Aut hoc ipſum argumentum iiſdẽ poſitis circunſtantijs, in diuerſam partẽ tractabimus: aut fingemus amicum ſecum hæſitantẽ, utrã uitam uelit amplecti, aut iam nuptias animo deſtinaſſe. Et ut à circũſtantijs diſcamus inuenire argumẽta, thema certis perſonis confictum proponemus, hoc pacto. Petrus adoleſcẽs, minimus fratrũ ſuorum, ſummo ingenio, & iam literis initiatus, matris opera à ſchola reuocatus, ab eadem ad ducendam uxorem ſolicitatur, puellam, & diuitem, & egregia forma. Pater neq; uxori, neq; filio refragatur, ſed liberum illi permittit, ut eligat. Scribit nunc illi ſodalis, æqualis, & ſocius ſtudiorũ, conaturq; illũ à matrimonio deterrere. Hic, ut cõiugium quàm miſerrimum oſtẽdat, omnes eius uitæ ærumnas cõtrahet: primum ab ipſius coniugij natura: Adducet enim ſeruitutẽ, & eam quidem, quam ſemel admiſſam effugere nullo modo poſsis. Nulla enim ſeruitus, non miſera eſſe poteſt, quum hominem natura libertatis auidum finxerit. Atq; hic incidit locus communis, late tractabilis. Ad hæc, quum omnis ſeruitus miſera eſt, tum illa minime uiro conuenit, qua cogimur mulierculis inſeruire. Prætereà quòd mutua eſt ſeruitus. Accedit etiam alterum incõmodũ, quòd eam ipſam ſuſtinere cogeris & alere, cui in-

ſeruis.

ſeruis. Nā reliquis in ſeruitutibus, ſerui ex dominis pendent, at illa ex te. Prius ibas, quò uolebas: cœnabas, ubi uolebas: uiuebas qui cum uolebas, uagabaris, nugabaris, cōuiuabaris, luſitabas, cōfabulabaris. Nūc domi deſidēdū, cœnandum domi, cubandum domi, uiuendum more illius. Quæ ſi facis, ubi dulcis illa libertas? Sin minus, lites domi paratæ, audienda iurgioſæ uxoris cōuicia. Res augeri poterit per contentionē. Seruus uernaculus, ſiue emptitius uel pretio dato, uel ex heri benignitate, ſperat libertatem: hic ſola mors habet ius manumittendi. At formoſa eſt, non poteſt non eſſe uoluptati. Imò ſi formoſa eſt, certam miſeriam effugere non potes. Nam ſi deformis eſſet, minus quidem animum uoluptate oblectaret: at rurſum metu minus angeret, minus procax eſſet.

Nunc quum formam ſuam nō ignoret, multo erit inſolentior. Tum ſi parum pudica ſit, quî tibi iucunda poterit eſſe uita? Sin pudica, quod haud ſcio an fieri poßit, perpetuo metu cruciaberis, ne te nō ſatis amet, ne corrūpatur, ne mutet animum. Nam ſi non ames, miſerum eſt uiuere cum ea, quā non ames. Sin ames, hæc omnia ſecū incōmoda adfert amor, ſuſpitiones, iniurias, iurgia, rixas, & cætera. Præterea ſtulti eſt compedes ſuas quamuis aureas amare. Quid refert, lineo, an ſerico fune ſtrāguleris? Deinde extenuabis eam corporis uoluptatē, qua negabis tantos dolores eſſe emendos. Eſt enim pecuina prorſus, plena faſtidij, plus aloēs quàm mellis habēs, indigna magnis ingenijs. An hæc una tanti eſt, ut multo dulciores uoluptates relinquas, & tot miſerias adeas? Atq; hic rurſus incidit locus cōmunis, aduerſus eā uoluptatē, quæ ex co-

itu

itu percipitur, quam quidã non inſcite morbi comitialis ſpeciẽ dixere, Plato eſcã malorũ. Nulla res magis hebetat animi uigorẽ, nulla magis eneruat uires corporis, nulla magis accelerat ſenium. Poſt hæc oſtẽdat rem eſſe plenam periculoſæ aleæ. Hic locus incidet odioſus, de uitijs fœminei ſexus, q̃ paucæ bonæ aut pudicæ reperiantur, quàm paucos non pœnituerit initi coniugij. Hæc omnia quæ nimium frequẽter accidunt, ponet ob oculos. Vxorẽ rixoſam, procacẽ, impudicã: breuiter his moribus, ut, qđ frequenter accidit, maritum ad mortem adigat: perennes querelas, dotis exprobrationẽ, affiniũ graue ſupercilium, garrulam ſocrus linguam, ſuffoſſorem alieni matrimonij, liberos impios ac ꝑditos, aliaq; quæ plurima collegere, Iuuenalis, Tertullianus, Hieronymus, & alij qui in uituperando matrimonio uires eloquentiæ deprompſerunt. Atq; hinc ueluti gradu facto, deſcẽdet ad ea incommoda, quæ fœlix etiam matrimonium ferè conſequuntur: maiorẽ rei domeſticæ curam, ſtudium augendarum facultatum, adipiſcendorum honorum: huc enim extimulat uxoris fœcunditas, morbum filiorum aut uxoris, mortem, luctum, orbitatem. Contrà quæ uoluptas ſit in literis. Non poſſe quenquã ſimul & uxori & muſis uacare. Quæ dignitas, quæq; felicitas uirginitatis. Hic per cõtentiones enumerabit, quæ relinquat, quæ ſubeat. Sed ſine matrimonio genus humanum ſuſtineri non poteſt: quaſi uerò deſint, qui iſto munere fungantur. Iſthuc alijs relinque, qui humanis rebus ſunt nati, tu ad diuina, ad cœleſtia factus es. Sunt tibi fratres, quorum opera genus tuum poßit propagari, tuum eſt illud nõ liberis, ſed literis illuſtrare. Plures

res

res filios tibi parabis beneficijs tuis, quàm uxor poßit gignere. Et *ſæpenumero fidelius amant, quos pararis, q̃ quos genueris.* Puta *te tot habere filios, quot pueros, quot adoleſcẽtes ad honeſtas literas, ac piam uitã inſtitueris.* Hi *parentẽ non grauant ſumptu, non diſcruciant alendi ſolicitudine, imò potius alunt parentem.* Et *hic eſt locus communis, longe uerius eſſe patrem, qui fingit, ac format animum, quàm qui generat corpus.* Ad *horum omnium ſingula poterunt accommodari exempla, cæteráq; quibus oſtendimus orationem locupletari.* Hæc *indicaſſe ſuffecerit, ne plus ſatis oneremus lectorem.*

De conſolatoria epiſtola.

Qvum *uita mortalium undiq; plena ſit calamitatũ, neq; multos reperire liceat, quos ſuæ fortunæ non pœniteat, nullũ officiũ incidit frequentius, quàm ut amicorũ animos cõſolando ſubleuemus.* Neq; *uerò mediocre beneficiũ eſt, tẽpeſtiua & amica conſolatio, qua quoties in rebus afflictis eorũ, q̃bus bene uolumus, ægritudini re mederi non licet, uerbis ſaltem lenimus dolorem.* Verum *ſcite idipſum faciamus oportet, ne uelut imperiti medici uulnus crudũ adhuc & recens exulceremus potius, quàm mitigemus.* Proinde *triplex erit ratio tractãdæ cõſolationis: una ſimplex & aperta, per quam argumẽtis declaramus non eſſe cauſam dolendi: quũ uiro ſapienti nihil accidere poßit triſte præter turpitudinẽ, neq; à quoquam lædi poßit, niſi à ſeipſo.* Huiuſmodi *ualidis pharmacis utemur, quoties nobis cũ philoſopho, aut alioqui uiro cordato res eſt.* Altera *per inſinuationem ſumenda, quoties aut animus eſt infirmior, aut dolor recẽtior, acerbiór'ue,* [Triplex ratio tractandæ conſolationis.]

quàm

quàm ut apertè patiatur ſibi admoueri manus. Siue quũ erectior eſt animus eius, quem coſolamur, quàm ut uideri uelit opus habere conſolatore. Nam quemadmodũ ſunt quidã animo tam excelſo præditi, ut quum ægrotent grauiter, tamen pudeat medicũ accerſere, quòd ignauum, ac forti uiro pudẽdum exiſtimẽt ægrotare: ita ſunt qui pudore quodam generoſæ mentis, quamlibet magnum dolorẽ animi premunt, ac diſsimulant. His hac arte erit obrependum, ut negemus nos cõſolandi gratia ſcribere, quũ multis modis perſpectam habeamus illius eximiam ſapientiam, tum infractam animi magnitudinẽ omnibus fortunæ procellis maiorẽ: tametſi fatebimur caſum eſſe eiuſmodi, ut alium quẽlibet facilè poſsit deijcere, tamẽ non dubitare nos, quid homo à puero ueræ philoſophiæ præceptis inſtitutus, longo rerũ uſu doctus, ad hæc inuicto quodã animi robore præditus, fortiter ferat, quod ex cõmuni mortalium lege, uitari nõ poteſt: nos illius fortitudini gratulari uelle potius, quàm dolori mederi. Priori incommodo ſic medebimur, ut eius, quẽ conſolari uolumus, affectũ in nos transferamus, ſic attẽperantes orationẽ, ut noſtro dolori magis obſequi, quàm illius ægritudinẽ mitigare uelle uideamur. Hac arte M. Tullius Milonis cauſam agẽs, ficte metum in ſe transfert, quò iudicum animis metũ eximat. Siquidẽ quos dolor adhuc totos poſsidet, non aliter tractandi ſunt, quàm iſti, qui ob morbo uitiatum animi iudicium, ſibi uidentur eſſe cornuti, aut naſo in longũ prominenti, aut mortui, aut teſtacei. Oderunt diſsentiẽtes, amãt eos, qui per diſsimulationẽ, ipſorũ imaginationi aſſentantur. Proinde qui his mederi ſtudent, nonnunquã ſimulant

ſeſe eodē teneri malo. Porrò contracta beneuolētia, facilè perſuadent remedium, ac paulatim obrepentes, tandē eximunt falſam imaginationē. Itidem agendū erit cum his, quorum animus nondum admittit manum medicantis. Dicemus nos ipſos ad conſolandū parum eſſe idoneos, qui non minus angamur animo, quàm is ipſe, quem cōfirmare deberemus. Deinde doloris cauſas etiā exaggerabimus, eamq; exaggerationem non ſolum à re ipſa, ſed ab eius etiam qui patitur indignitate ſumemus, non ſine laude quadam eius iniuriam quàm plurimis bonis uiris dolere dicemus. Quod ubi erit factum, tum medicamentum adhibebimus: hic omnia quæ dolorem lenire poßint, diligēter colligemus. Id fiet, ſi ipſum malum in quod incidit, uerisimiliter extenuabimus: & bonū unde excidit, quantum licet eleuemus. Malum extenuabimus, ſi minime diuturnum fore oſtendemus. Solent enim patientius ferri incommoda, quæ breui finem habitura putentur, præſertim ſi eam incommoditatem magna aliqua ſpes ſequutura monſtretur. Hic omnes rerū coniecturas diligentißime diſpiciemus, quibus eam ſpem quàm maxime probabilem efficiamus. Vnde autem coniecturæ ſumantur, rhetorum de ſtatu cōiecturali præceptiones haud obſcurè demonſtrāt: & Ciceronis cum multæ, tum illa in primis ad Cæcinnā epiſtola, exemplo eſſe poteſt, ubi idē facete ſuo more, tanquam augurandi diſciplinam quandam tradere uidetur.

Alter modus extenuandi malum.

His omnibus aſſentationem quandā admiſcebimus. Quod ſi eiuſmodi ſit incommodum, ut diuturnū uideri neceſſe ſit, alijs extenuādi rationibus utemur. Aut enim non eſſe incommodum, aut non eſſe tam graue, quàm apparet, nitemur

temur oſtendere. Id *faciemus,ſi quicquid erit in eo commodi,id accurate cum amplificatione quadã indicemus.* Nullum *enim tam graue malum homini poteſt accidere, ex quo nõ aliquid commodi decerpi queat.*Si *negabimus ullum eſſe malũ exiſtimandum, quod citra culpã homini obtigerit,quemadmodũ docet* Ariſtoteles, *iucundam eſſe malorum recordationem, quæ cum honeſta fama coniuncta ſunt:ita leuius ferimus,quæ noſtra culpa contracta nõ ſunt.*Hic *philoſophorũ rationes & præter cæteros* Stoi*corum plurimum adiuuabunt: ſi eiuſmodi calamitatẽ uel famæ eius profuturam, uel gradum quendam ad maxima commoda iactum eſſe oſtendemus.*Solet *enim ſumma uirtus, ſummaq́; felicitas à duriſsimis initijs plerunq; proficiſci : idq́; exemplis approbabimus, ſi theologico more eiuſmodi tempeſtatem à ſuperis propitijs immiſſam dicemus,corpori quidem moleſtam,ſed animæ ſalutarẽ.* Nihil *autem æquè dolorem leuat,teſte* Cicerone, *ut communis tanquam legis humanæ conditionis recordatio. quare id mali,illi cum uniuerſo mortaliũ genere,uel certe cum clariſsimis,optimisq́; uiris quàm plurimis commune eſſe declarabimus.* Hic *illuſtrium uirorum exempla,qui in eoſdem luctus inciderunt, aut certe ſimiles:quiq́; eos fortiſsimo animo,maxima cum laude tulerunt, accumulabimus.* Poſtremò *ad exhortationẽ ueniemus:ad priſtinã animi tolerantiã,magnitudinẽ,ſapiẽtiã,eruditionẽ uocabimus.* In *cõcluſione omnẽ operã,ſtudiũ, diligẽtiã,& ipſi,& eius filijs,ac neceſsarijs deferemus.* In *cõſolãdo iocus erit uehemẽter fugiẽdus,niſi leue ſit incõmodũ,ut ioco poſsit exhilarari.* Tum *ſi modò cui ſcribimus,is erit, qui huiuſmodi*

rebus capiatur, quàm blandiſſime iocãdum erit, ita tamẽ, ut ueras conſolationes cum iocis permiſceamus. Prætereà *cauẽdum ne nõ tam amice conſolari, quàm præcipere uideamur, niſi uehementer erit familiaris, cui ſcribimus: ne tanquã ſani ægrotantibus imperemus: ne quid de noſtra, aliorum'ue felicitate cõmemoremus: ne* Tity*rũ illum* Ver*gilianum ruſtice imitemur:* O' Melibœ*e, deus nobis hæc ocia fecit.* Vt *enim ſocietas miſeriam leuat, ita alienæ immunitatis recordatio, ægritudinẽ exaſperat.* Q*uæ quũ ſatis diligenter præcepta putẽ, exemplũ adijciemus.* Cani*dius uir in rep. ſua præclarus, per inuidiã factionũ aduerſarũ eiectus, in longinquis regionibus exulat, relicta domi uxore, paruiſq; liberis, eum amicus conſolatur.* O*fficiũ meum tibi, ut à quo perſæpe meo in luctu fuerim amantiſſime cõfirmatus, uiciſſim in tuo triſtiſſimo caſu deberi quidem agnoſco: ſed te nihil egere gaudeo.* I*ta enim fortiter, ſapienterq; exilium ferre audio, ut nos, qui tui deſiderio angimur, tua potius, quàm tu noſtra conſolatione ſimus ſubleuãdi.* N*æ tu ſanè uir fortiſſime, nihil à tuis ſtudijs alienũ facis.* I*ta enim à puero, et optimis maiorũ inſtitutis, & philoſophiæ rationibus animũ præparaſti, ut nullus te fortunæ flatus, nec ſecundus erigere, nec aduerſus poſſit deijcere.* N*on quo te tam acerbi uulneris ſenſu omnino carere putẽ: id enim ſtupentis magis, quàm excellẽtis animi uidetur.* Q*uis enim tam ſaxeo pectore ſit, qui, quod tibi euenit, quũ pro ſummis in* R*emp. meritis, ſummam contumeliã acceperit, tanta ingratitudine non permoueatur?* Q*uis tantum obliuionis ex illo* Le*thæo flumine bibit unquam, ut nullo natalis terræ, amicorũ, uxoris, liberorũ deſideri*

Argumentum ſiue thema epiſtolæ.

Epiſtola conſolatoria exilij.

ſiderio teneretur? Non tibi doleat uulnus qui acceperis, quum multis non tuis modo, uerũ alienis, bonis tamen do leat? Quare ſi te dolere uetem, inhumaniſſimus planè ui= dear: tametſi affirmare auſim, permultas eſſe cauſas, cur tu malũ moderatius ferre debebas: quod ſi etiã diuturnũ fore uideretur, tamen erat quo te ſuſtentares. Nempe in primis tua uirtute, literis, conſcientia recte factorum: qua quidem nulla eſt in rebus aduerſis uel uerior, uel præſen= tior cõſolatio. Nunc certiſſimo augurio breui futurũ ſpe= ro, ut tibi de honeſtiſſimo reditu gratulemur: omnesq; exiſtiment æmulos tuos, qui tuã ſalutem extinguere cre= debantur, dignitatem tuam uehementer illuſtraſſe. Id qui= dem ego, auguriũ ne uanum putes, certiſſimis ſignis, par tim quidem à tua uirtute, & maximis in Remp. officijs, partim à temporũ natura colligo. Eam enim in te ſapien tiam, integritatẽ, induſtriam, noſtra Reſpub. domi, belliq; experta eſt: ut etſi tu pro animi tui magnitudine, patria carere facilè poſſes, illa certe tali ciue diutius carerẽ o= mnino nõ ſuſtineat. Cur igitur ſic meritũ eiecit inquies? Rerumpub. tempeſtates noſti: nec uulgi animos ignoras, quibus nihil inſtabilius: qui procellarum in morẽ ſurſum ac deorſum fluctuant, nec quenquã conſtanter aut odiſſe ſolẽt, aut amare. Ita eſt humanum ingenium, uirtutis nec præſentis fulgorem, nec abſentis deſiderium ferre poſſu= mus. Præſentem, ut Flaccus ait, odimus, ſublatam ex ocu= lis quærimus inuidi. Camillum uirum clariſſimum, cuius in pace ſplendorem Romana Reſpubl. ferre non potuit, afflictis in rebus, coacta eſt reuocare: nec prius quàm ex= puliſſet, qualem ciuem habuiſſet, ciuitas alioqui ſapiens

A perſona.

Confutatio.

Exempla.

intelligere potuit. Itaq; quũ abſenti patriã reddidiſſent, & dictaturam non ambienti decreuiſſent, imperiũ quod à ciuibus deferebatur, ab exule defenſum eſt. Socratem, ui rum omnium quos terra produxit optimum, Anyti & Meliti calumnia undecim uiri ueneno damnarunt: quem ubi deſiderare cœpit ciuitas Atheniẽſis, repente omnium conuerſis animis, in ipſos accuſatores publicus eſt impetus factus: Socrati ſtatuæ erectæ. Serius quidem illi, quàm Socrati cõmodum erat, reſipuerũt: tu nondũ ita cecidiſti, quin facilè reſtitui poſsis. Iam multos quos tuus in Rep. ſplendor urebat, tui deſiderium cruciat: factionis aduerſæ qui ſunt, partim amicorũ precibus uicti, partim abſentia tua, partim ipſa die mutati, poſuerũt odium, nonnulli ad amicorum tuorum partes transfugerunt. Nemo certe eſt, qui non mitius oderit. Peropportune uerò bellum oritur, & magnũ, & periculoſum, & quidẽ cum ijs ipſis, quos aliquãdo tua uirtute coërcitos meminerũt. In quo quum uehementer Reſp. tuam operam ſit deſideratura, in certã ſpem adducor fore, ut qui ab ingratis ciuibus fueris eiectus, à ſupplicibus reuoceris, ut non tam acerbum fuerit eiectum fuiſſe, quàm glorioſum ſic fuiſſe reuocatum. Habes augurĩu meum: quod ita meum eſt, ut idem amicorum tuorum nemo non ſperet, inimicorum nemo non metuat. Quo ſi quid addubitarem: non uterer ullis remedijs potius quàm illis, quibus te uirum fortem facilè ſuſtẽtari uideo, quibusq; ipſe utor quotidie, & te uti facilè ſuſpicor.

Facit uerisimile.

Optima conſolatrix philoſophia, quæ non unum aliquod malum, inanibus fomentis lenire, ſed ad omnes fortunæ incurſus animum armare ſolet. Huius, ut ita dicam, lacte

Conſolatio'e philoſophorũ decretis.

quũ

quum ab ipſis ſis incunabulis enutritus, quid ego ſus Mineruam, aut ululas Athenas? ſed tamen pro tua modeſtia memorē ut aiunt, te moneri patieris, uidelicet ut hominis fœlicitatem non in fortunæ temeritate, ſed in animo eſſe ſitam memineris. Patriam, opes, honores, cæteráq; munera ſua, fortuna poteſt eripere: animum ſapientem neq; dare, neq; eripere poteſt. In te ipſo omnē præſidium tuū conſtitutum eſſe cogites: ſapienti uiro, præter turpitudinem, nihil acerbi poſſe accidere. Virtutem ſeipſa contentam, non è caſuū mutabilitate pendêre. Non cruciari, ſed cruciatu dignū admittere, in malis eſt numerandum. Tua te uirtute inuoluas oportet. Exiliū dolet? Non tu miſer, qui immeritus pateris; ſed ij longe miſerrimi, qui immerentē eiecerunt. Infœlicius enim longe eſt facere iniuriam, quàm accipere. Patriā ingratiſsimi ciues eripuerunt: animi magnitudinem, uirtutem, integritatem, eruditionem, honeſtā famā, eripere non potuerunt, nec poterunt. At hoc ipſum dolet, quòd optimè meritus ab ea Repub. quam ſæpenumero tua uirtute ſeruâris, exulas. At iſthuc maximam ægritudinis partem leuare deberet. Socrates, uir integritate laudatiſsimus, uenenum bibiturus, uxorem eiulantem, deplorantemq;, quòd innocens eſſet moriturus, obiurgās: Stulta, inquit, nocentem me mori malles? At quod uenit ex merito, leniter, lenteq; ferendum: Quæ uenit indigno pœna, dolenda uenit. Vulgi iſta ſententia eſt, & ſtultitiæ plena. Sapienti uero, quæ maior eſſe poſsit conſolatio, quàm ex recte factorum conſcientia? quæ quum aderit, etiam ſi fractus illabatur orbis, impauidum ferient ruinæ, Omne ſolum forti patria eſt. Egeſtas, exilium, bel-

Marginal notes: Paradoxa. (beside "ſua, fortuna poteſt eripere"); Confutatio. (beside "mero tua uirtute ſeruâris"); Confutatio. (beside "Stulta, inquit, nocentem")

Sẽtentia mixta ſimili. *lum,non mala,ſed materia uirtutis ſunt.Creſcit enim,& alitur aduerſis rebus animi uigor, perinde ut ilex: quæ quò diligentius duris bipennibus tondetur, eò latius ramos diffundit.* Apophthegma. *Darius ſe rebus aduerſis prudentiorẽ fieri dicebat.Ego uerò ita exiſtimo multos egregios uiros,fortunæ ſæuitia non prudentiores modo, uerum etiã clariores euaſiſſe.* Exempla fabuloſa. *Num Herculis gloria per orbem ſic emanare potuiſſet,niſi illi Iuno tot monſtra, tanquam uirtutis materiam obieciſſet? Vlyſſem equidẽ non tam bellicis rebus, quàm tolerãtia malorum, quibus decennium eſt iactatus, immortale nomen adſequutum puto. Cedunt ipſa interdũ feliciter mala,& à ſuperis propitijs immittuntur. Multos tibi recenſere poſſem,quibus ita ceſſit exiliũ,ut optandum fuiſſe uideretur: qui quum in patria uel obſcuri,uel inuidioſi uixiſſẽt,apud exteros & rem ampliſſimam, &* Exemplum cõfictum. *ſummos honores ſunt aſſequuti. Claudiũ uirũ nobiliſſimum à ciuibus in exiliũ actum, Gallia excepit.Iam exul adeò locuples, clarusq; eſt,ut non modo patriã non deſideret,uerumetiam quòd non antè reliquerit, pœniteat. Petrum Aliacenſem Cameracẽſis ciuitas epiſcopũ eiecit, Roma ex exule fecit Cardinalem. Multa apud noſtros,ad gloriam uirtutis uia graſſantibus obſtant, æmulatio,inuidia, poſtremò uirtutis,& ſplẽdoris ſatietas quædã. Quare cum ex his rebus, quas tu ſemper es admiratus, & in quibus filicitatẽ conſtituendã iudicauiſti,nihil tibi deceſſit,nihil eſt,quod te his caſibus uehementer affligtes, quibus natura uniuerſum hominũ genus ſubiectũ eſſe uoluit. Hac enim lege naſcimur omnes,ut omnibus fortunæ caſibus ſubiaceamus. Sic libitũ eſt fortunæ in rebus humanis*

ludenti

ludenti, indignos attollere, optimum quenq; deijcere, læta miſcere triſtibus. Quid autem acerbum uideri poteſt, cuius cõditio tibi cũ omnibus eſt cõmunis? Repete cogitatione & ueteres & recentes annales. Quem tu regẽ, quem ducem, quẽ clarum uirum ab hoc ſæuo fortunæ ludo immunem fuiſſe cõperies? Quoties illa è domino ſeruũ, è rege captiuum, è cõſule rhetorẽ, è triumphatore exulem, ex patriæ cõſeruatore hoſtem patriæ fecit? Quid unquam habuit Græcia Alcibiade uel generoſius, uel fortius? At hic ubi ſplendore ſuo inuidiã ſuſcitaſſet, ex ea Republ. quàm multis uictorijs illuſtraſſet, in exiliũ eiectus eſt. Ariſtides ob inuidiã, quòd ob morũ incorruptam integritatẽ uulgo Iuſtus cognominaretur, oſtraciſmo damnatus ſolum uertere iuſſus eſt. Quid Phocione iuſtius? at hunc etiã uenenum bibere coëgit. Quid Socrate caſtius? at huic ſua uirtus exitiũ attulit. Quid de Scipione dicã? quid de Bruto, quid de Catone, quid de Cicerone, qui ea Republ. carere compulſi ſunt, quam magno ſuo periculo ipſi ſeruaſſent? At quanto animo ſapiẽtiſſimi uiri, ciuiũ iniurias tulerũt? Nimirum intelligebant uirtutẽ ſuam, & gloriã bene geſtis partam, nõ in ingrata patria reſidere, ſed unà in exilium comitari. At fruſtra ſuam operam in ingratiſſimos ciues contulerant. Minime. Quid ita? quia non ut in patria ſeneſcerent, ea pericula ſuſceperant, ſed ut æternam ſibi famam compararent. Exules tamen erant. Minime. Quam ob rem? Eam enim pro patria habere deſierãt, in qua talibus uiris locus non eſſet. Vbicunq; bene ſumus, in patria ſumus. Quare non magno eius deſiderio tenebantur, ubi minus tutè, quàm in exilio uiuẽdum intellexerãt.

Mitigatio mali à cõmunitate.

Exemplũ Græcum.

Exemplum Romanorum.

Subiectio.

Quapropter cordatis uiris fortunæ fauorem ſemper Concluſio. *ſuſpectum eſſe uideo, quæ tum maxime inſidiatur, quum blanditur maxime. His ego te rationibus facilè cõfirmaſſem, (quanquàm quale eſt Herculē uelle conſolari?) niſi iam certa de reditu tuo ſpes omnium tuorum animos obtineret. Tu fac, ut animi uirtutem domi, belliq; ſpectatam in iſta interim palæſtra parem obtineas. Mihi liberorum tuorum negotia tantæ ſunt curæ, ut ne tibi quidem ipſi maiori eſſe poßint. Vale.*

Quanquàm autē orbitati, & exilijs potißimum adhiberi ſolet conſolatio, tamen licebit & alia themata cõminiſci uarijs de rebus, quæ moleſtiam adferunt: ueluti de morbo corporis, de ualetudine parū proſpera aut firma, de ſenectute: de parū bonis auibus contracto matrimonio, cuius fruſtra pœnitet: de monachali inſtituto: de ſacerdotio, aut alio uitæ genere, cuius tædet eū, qui ſeſe addixit: de generis infelicitate, de conditionis humilitate, de paupertate moleſta, de inuidia, de rebus aliquo caſu ereptis: de beneficijs penes ingratum hominē depoſitis: de liberis improba uita dehoneſtātibus parentē: de peſtilētia, de bello, cæteriſq; innumeris. Nā hos ueluti fontes uiſum eſt indicare præceptoribus, unde ſumant ſubinde nouū thema.

Subijciemus & alterum exemplum. Antonius Sucquetus amiſit filium optimæ ſpei adoleſcentem. Hunc conſolatur amicus.

Aliud exemplum conſolationis.

Quàm acerbū uulnus ex adoleſcentis optimi deceſſu pater acceperis Antoni clarißime, equidē ex meo ipſius dolore facilè coniecturam facio. Quare uehemēter

ſim

ſim inhumanus, ſi parentem in tam triſti caſu lugere ue-tem, cum alienus ipſe nõ queam nõ lugere. Impudens au-tem meritò uidear, ſi tuo dolori parem mederi, cum ipſi mihi medico ſit opus: ſiq; patri coner lacrymas abſterge-re, cum ipſe lacrymarum nullum adhuc modum facere poßim. Quanquàm enim hoc fortunæ telum, paternũ pe-ctus altius ferire debuit, tamen illud tibi præſtare ſolet ſin-gularis quædam ſapientia, ut omneis caſus humanos, non ſolum forti & infracto, uerum etiam alacri perferas ani-mo. Proinde tibi conſtes oportet, ut animũ dolorẽ, omni-no iuſtißimum (quis enim neget?) ſi nondum potes abij-cere, certe premas, ac modereris. Cur autẽ non etiã abij-cias? uidelicet, ut quod ab idiotis impetrat paucorũ die-rum ſpatium, id à ſapientißimo uiro impetret ratio. Nam quæ matercula tam impotẽter filij mortem luget, cui dies non ægritudinem leniat primum: deinde penitus etiã adi-mat? Nuſquam animo deijci, ſapiẽtis eſt. At in his caſibus, quibus omnes ex æquo maximi pariter ac minimi ſumus obnoxij, dolere immoderatius, extremæ uecordiæ mihi ui-detur eſſe. Quis enim ignorat, niſi prorſus incogitãs, hac ſe lege natum eſſe, ut quandocunq; uocarit deus, ſit pro-tinus hinc emigrandum? Itaq; qui mortem hominis deplo rat, quæſo, quid aliud, quàm ſe mortalem eſſe deflet? Aut cur potius mortẽ deplores, quàm natiuitatem, cùm utraq; iuxtà ſecundum naturam ſit? Perinde ac ſi quis gratias agat, quòd ad conuiuiũ ſit admiſſus, quæratur autẽ ſeſe di mitti. Quòd ſi quis uelut è ſublimi ſpecula, uniuerſi mor talium generis cõditionem, uitamq; cõtemplctur, non me-ritò delicatus ſibi uideatur, ſi inter tot orbitatis exẽpla,

Tranſitus ad argumentatio-nem.

Argumentatio.

Ratio.

Exemplum impar.

Mitigatio mali à cõmunitate.

A ſimili.

inter

*inter tam denſa ſenum ac iuuenum funera, grauius diſcru-
cietur animo, perinde quaſi ſoli nouum aliquod, ac ma-
gnum malum acciderit, quaſiq; unus tanquam albæ, quod
aiunt, gallinæ filius, extra publicã aleam ſtatui poſtulet?
Quas ob res ſapientiſſimi legum conditores, ut luctum* Ab autoritate.
*aliquem parentũ affectibus indulgent, ne uidelicet à qui-
buslibet* ἀπάθειαν *illam exigere uideantur, à nonnullis e-
tiam Stoicis damnatam, ita cum modicis ſanè finibus cir-
cunſcripſerunt. Siue quòd intelligerent, in id genus caſi-
bus, qui cũ omnium ſunt cõmunes, tum uerò non fortu-
næ iniuria, ſed ipſo naturæ curſu atque ordine inducun-
tur, breuem mœrorem ſufficere: uel, infirmioribus, utpote
natura, uulnus quod inflixit, leniẽte, ſenſimq; cicatricem
obducente: ſiue quia perpenderint, dolorem nõ ſolùm in-
utilem eſſe ijs, quibus impenditur, uerum etiam pernicio-
ſum ijs, à quibus ſumitur, grauem ac moleſtum amicis ac
familiaribus, uitæq; ſocijs.*

*Iam uero, ſi quis rem recta reputet uia, an nõ demen-
tiæ ſpecies eſſe uidetur, ultrò malum malo addere: & cùm
fati iacturam nulla ratione ſarcire poſſis, tamen ultro tibi
perniciem accerſere? Perinde ut ſi quis ab hoſte, nõnulla* Simile.
*facultatum parte ſpoliatus, quicquid reliquũ eſt, id omne
iratus in mare deijciat, adq; eum modum fortunam ſuam
deplorare ſeſe prædicet. Quod ſi nos parum mouet Mi-* Exempla.
*mus ille nobilis, & quouis etiam philoſopho dignus, Fe-
ras, non culpes quod mutari non poteſt, certe Dauidis ſa-
pientiſſimi regis exemplum pulcherrimum in mẽtem ue-
niat: cui ſimul atq; pueri, quem tenerrime diligebat, mors
eſt nunciata, cõfeſtim ſolo erexit ſeſe, puluerem abſterſit,*

cilicium

cilicium abiecit, deinde lotus & unctus, uultu mutato, ala
cris ad epulas acceßit. Id factũ admirãtibus amicis, Quid
eſt, inquit, cur me iam conficiam dolore? Nam antehac,
utcunq; ſpes erat fieri poſſe, ut meo luctu flexus deus, in=
fantem ſeruaret: nunc nullis ille lacrymis ad nos reuocari
poteſt, nos ad illum breui properabimus. Quis tam de=
mens ut cuiquam ſupplex eſſe uelit, quẽ certo ſciat pre=
A ſimili. cibus non commoueri? At morte nihil inexorabilius, nihil
ſurdius, nihil rigidius. Arte manſueſcunt feræ uel imma=
nißimæ. Eſt quo frangatur marmor: eſt quo molleſcat ada
mas, nihil eſt quo mortẽ delinias. Ea nec formæ parcit,
Exempla imparia. nec opibus, nec ætati, nec imperijs. Atq; ob idipsũ æquio
re ferẽda animo, uel quòd ineuitabilis, uel quòd tam ex æ=
quo cõmunis õnibus. Iã uerò quid ego tibi recẽſere per=
gam tot ethnicorum exempla, qui ſuorum interitum ex=
celſo infractoq; tulerint animo? A quibus animi fortitu=
dine ſuperari Chriſtianos, non'ne turpißimum uideatur?
Nunc tibi ſuccurrat nobilis illa, meritoq; literis omnium
celebrata Telamonis & Anaxagoræ uox: Sciebam me ge
nuiſſe mortalem. Succurrat Pericles Athenienſium dux,
non tam eloquentia, quàm animi fortitudine celebris: qui
cum intra quatriduum duobus mirificis adoleſcẽtulis or
batus eſſet, ſolito uultu, atq; adeò coronatus, etiam in con
cione diſſeruit. Succurrat Xenophon ille Socrate præce=
ptore dignus: cui cum inter ſacrificandum, mors filij eſſet
nunciata, coronam modò depoſuit, atq; eandem mox repo
ſuit, ſimulatq; fortiter in acie cecidiſſe cognouit. Succur=
rat Dion Syracuſanus, qui cum in amicorũ conſeſſu non
nihil agitaret, ac ſubito tumultu in ædibus coorto ſciſci=
tatus,

tatus,quid eſſet rei, didiciſſet filium de tegulis lapſum interiſſe,nihil commotus, iuſſit extincti corpus mulieribus rite ſepeliendum tradi,ſeſe quod inſtituerat,non omiſſurum. Hunc *imitatus* Demoſthenes,*amiſſa filia chariſſima, atq; unica,ſeptimo ab eius obitu die coronatus,& candido ueſtitu ad populum prodijt. Cuius facti & fidem confirmauit, & illuſtrauit gloriā Aeſchinis inimici criminatio. Succurrat rex* Antigonus,*cui cum nuntiatū eſſet,filium in extraordinario cōflictu cōcidiſſe,paulisper cunctatus,& intuens eos qui renunciarant, magno quidem animo, Serò,inquit,interiſti* Alcyoneu *(nā id erat filio nomen) qui tam temere in hoſtes te conieceris, neq; tuæ ſalutis,neq; meorū memor monitorum.* Quòd *ſi* Romana *te magis capiunt exempla, reſpice* Puluillū Horatiū, *cui* Capitolium *dedicanti,cum nuntiatum eſſet,filiū uita defunctum eſſe,nec manum à poſte remouit, neq; uultum à religione ad priuatum dolorem flexit.* R*eſpice* Paulum Aemilium, *qui intra ſeptē dies duobus amiſſis filijs,progreſſus in concionem, ultro populo* Romano *gratulatus eſt,quòd publicam fortunæ inuidiam,domeſtico luctu redemiſſet.* Cogita Qu. Fabium Maximum, *qui cum filiū conſularem,& egregijs clarum geſtis amiſiſſet,conſul in concionem prodijt, & encomium filij recitauit.* Intuere Catonem Cenſorium, *cui cum filius natu maior obiſſet, ſingulari ingenio,ſumma uirtute iuuenis, ad hæc prætor iam deſignatus,nihil tamen hoc caſu cōmotus eſt,ut* Reipublicæ *negocia ſegnius adminiſtraret.* Occurrat Martius *cognomento* Rex. Is *cum filium ſummæ pietatis,magnæ ſpei,poſtremo unicum amiſiſſet, orbitatē ſuam adeò*

infra

infracto tulit animo, ut ſtatim à rogo iuuenis curiã peteret, ac ſenatum legis ferendæ cauſa euocaret. Occurrat L. Sylla, cui filij mors, nihil õnino acerrimã illius in hoſtes uirtutem contudit, nec effecit, ut falsò ſibi Felicis cognomentũ uſurpaſſe uideretur. L. Bibulus poſtero ſtatim die, quàm utrunq; filium interfectum cognouit, ad ſolita officia proceßit in publicũ. Huius collega C. Cæſar, cum Britanniam peragraret, & filiæ mortẽ didicißet, tamen intra tertium diẽ imperatoria obijt munia. M. Craſſus in Parthico bello, cum filij caput pilo præfixũ conſpiceret (nam id hoſtes ludibrij cauſa propius accedentes oſtentabant, conuitijs etiã exaſperantes calamitatem) uſq; adeò nõ eſt animo conſternatus, ut repentè per omnes ordines equo circumuectus clamaret, ſuũ hoc malũ priuatim, cæterum publicam Reip. ſalutẽ in militum incolumitate ſitam eſſe. Atq; ut omittam exemplorũ agmen, Gallos, Piſones, Scæuolas, Metellos, Scauros, Marcellos, Aufidios, Claudius Cæſar cum eum amiſiſſet, quem & genuerat, & adoptauerat, ipſe tamẽ pro Roſtris laudauit filium, in conſpectu poſito corpore, interiecto tantummodo uelamento, quod pontificis oculos à funere arceret, & flente populo Romano ſolus nõ fleuit pater. Atq; ut hos quidẽ imitari pulchrũ, ita turpißimum ſit, non præſtare uiros eum animũ quẽ fœminæ præſtiterũt. Cornelia duos filios, Tib. Gracchum, & C. Gracchum, & occiſos uidit, & inſepultos. At conſolantibus amicis, ac miſeram dicentibus: Nunquàm, inquit, non felicem me dicam, quæ Gracchos peperi. Sed quid nos hæc ex priſcorum annalibus repetimus?

Tranſitus. *Quaſi uero non quotidiana uita, ſatis exemplorum ſuppeditet?*

peditet? Circũſpice uicinos, circũſpice cognatos & affines, quot reperies etiam mulierculas, quæ mortẽ liberorum moderate ferant? Intantum non opus eſt ad hanc rem, magnis philoſophiæ præſidijs. Nam ſi quis modo ſecum animo reputarit, quàm calamitoſa ſit hæc noſtra omnis uita, quot periculis, quot morbis, quot caſibus, quot curis, quot incommodis, quot uitijs, quot iniurijs ſit obnoxia: quàm exigua pars eius nobis abeat, non dicam cum uoluptate, ſed non aliqua ægritudine cõtaminata: deinde quàm fugax etiam ac præceps, propemodum etiam gratulabitur ijs, qui maturius eam reliquerint. Breuitatẽ *grauiter expreßit* Euripides, *qui uitam mortaliũ, diecu=lam unam appellat. Sed melius* Phalereus Demetrius, *Euripidem caſtigans, qui eam non potius temporis punctum dixerit.* Optime *uero* Pindarus, *qui uitam hominũ, umbræ ſomnium appellat.* Res *duas maxime nihili coniunxit, umbrã & ſomnium, ut planè quàm ſit inanis hæc uita, demonſtraret.* Porrò *quàm eadẽ ſit calamitoſa, probe perſpexiſſe uidẽtur antiqui poëtæ, qui mortalium genus, non alio epitheto rectius inſigniri poſſe iudicarunt, quàm ſi eos,* μοχθηροὺς καὶ δειλοὺς, *id eſt, calamitoſos & miſeros, cognominarent.* Nam *prima pars æui, quæ quidem optima putatur, ſeſe neſcit.* Mediam *protinus negociorũ tumultus, curæq; excipiunt.* Extremã *morbi ac ſenectus occupat, ut de felicißimis interim agamus.* Quis *igitur non optimo iure probet illam* Sileni *ſententiam:* Optimum *eſſe non naſci, proximũ quàm ocyßime aboleri?* Quis *non approbet* Thracum *inſtitutũ, qui naſcentes, luctu lamentisq; excipiunt, rurſum exeuntes è uita, gau=*

Ab extenuatione commodi amiſsi.

p dio,

dio, gratulationibusq́; proſequi ſolent? Quòd ſi quis ipſe ſibi narret, quæ ſuis auditoribus ſolitus eſt Hegeſias, is & ſuam mortem optabit potius quàm horreſcet, & ſuorum obitum æquiſsimo feret animo. At obſtrepit interim paternus dolor. Ante diem periјt, periјt adhuc ephebus, periјt optimus, ac ſingulari pietate filius, uitaq́; longiſsima dignus. Queritur naturæ uices inuerti, quòd filio pater, iuueni ſenex ſuperſtes ſis. Sed obſecro te per deũ immortalem, quid tandẽ appellas, ante diem? Quaſi uerò nõ unuſquiſq; uitæ dies & ſupremus eſſe poſsit. Alius inter materni latebras uteri, uixdum homo præfocatur, & inter fingentis adhuc naturæ manus intercidit. Alius dum naſcitur, alius dum uagit in cunis abripitur. Alius in ipſo ſtatim æui flore, uixdũ percepto uitæ ſenſu, perit. Ex tot hominũ millibus, quàm paucis datum eſt ad ſenectæ limẽ, quẽadmodum uocat Homerus, pertingere? Hac nimirum lege deus animum in huius corpuſculi præſidio cõſtituit, ut quocunq; die, quocũq; momẽto iuſſerit decedere, protinus inde ſit exeundum. Neq; uero quiſquam ante diem euocari ſibi uideri poſsit, cũ nulli ſit certus dies præſcriptus, ſed is demum legitimus eſt dies, quẽcunq; imperator ille noſter ſupremũ eſſe uoluerit. Nos ſi ſapimus, unumquemlibet perinde ut ſupremũ opperiemur. Quanquam in tanta uitæ breuitate, fugacitateq́;, quãtulum quæſo refert, paulò ſerius, an maturius eximaris? Neq; enim magis intereſſe uidetur, quàm cum plures ad capitis ſupplicium ducuntur, primus, tertius, an octauus feriaris, nihilominus mox feriendus. Quid enim aliud ipſa uita, quàm perpetuus quidã ad mortem curſus? Niſi quòd commodius cum

Confutatio.

A finitione.

Collatio.

bis agitur, qui à tam laborioſa uitæ functione maturius dimittuntur. Verum ut amentis eſt, iniuſſu imperatoris è Collatio. *caſtris excedere: ita ſtulti atq; ingrati, miſsionem à duce celerius datam, non libenter amplecti. Maxime ſi iam nõ ſine laude diſcedat, qui dimittitur, ſiq; ad præmium, non ad ignominiam auocetur. Neq; enim conuenit æui ſpa-* Sententia. *tium ſolſtitijs metiri. Recte factis æſtimanda eſt ætas: ut is diu uixiſſe putetur, non qui plurimos annos* ἐτώσιον ἄχθος ἀρούρης, *ut inquit* Homerus, *terram preſsit, & numero addidit, ſed qui grauiter peracta uitæ fabula, honeſtam ſui memoriã poſteris reliquit. An quereris, quòd ſtatim tibi talem filium dederit deus, qualẽ optaſſes poſt annos multos euadere? Quid quòd neq; uſq; adeò præmature defunctus eſt noſter adoleſcẽs? Iam uigeſimum attigerat annum, qua quidem ætate, mea ſententia, optimum eſt mori, quia uiuere dulciſsimum. Iam patriæ ciuem bonum, iam patri filium pium, iam æqualibus conuictorem iucundum, denique ſuperis bonam & integram mentem præſtiterat. Deceſsit uitiorum ignarus, calamitatum imperitus. Porrò quid allatura fuerit uita longior, incertum. Certe plerunq; fieri uidemus, ut poſterior ætas, & grauioribus uitijs adoleſcentiæ puritatem inficiat, & pluribus calamitatibus iuuentutis fœlicitatem contaminet. His omnibus ſeu malis, ſeu periculis illum mors cita ſubduxit. Nunc deniq; tutò gloriari potes, te filium optimum habuiſſe: uel habere magis. Sed habueris tantum, non habeas etiam. Vtrum potius æquum eſt diſcruciari te, quòd amiſeris, an gaudere, qui talem habueris? Vide ne parum grati ſit animi, meminiſſe repetiti muneris, non me-*

miniſſe dati. Magnum *profectò munus, filius pius, ſed ita datum, ut ad tempus frueteris, non ut perpetuò tuum*

A ſimili. *eſſet.* Sic *enim tecũ cõſidera uir ſapientiſſime, imò ſic pariter conſideremus.* Si *quis princeps, ſummi precij, ſummæq; artis tabulam nobis dediſſet utendam, utrum eam, quandocunq; collubitum fuerit, repoſcenti, ſereno uultu reddemus, gratias inſuper agẽtes, an triſtes ad hunc mo-*

Proſopopœia. *dum cum eo expoſtulabimus?* O *te crudelem, quàm precioſo munere nos ſpoliaſti, quantam uoluptatem nobis ademiſti, quàm cito rem tam egregiam nec opinatibus eripuiſti: non'ne is optimo iure, tam ingratis querimonijs ad hunc reſponderit modum?* Hoccine *præmij pro meo officio reporto?* Ita'*ne nihil meminiſtis, niſi hoc tantum, quòd belliſſimam tabulam amiſiſtis?* Excidit *animo, gratis & ultro commodaſſe me? uos tot iam dies, mea benignitate pauiſſe oculos, animum oblectaſſe? quòd dedi, benignitatis erat: quòd repoſco, meo iure facio.* Vobis *aliquid ex me lucri fuit, iacturæ nihil fuit, niſi quòd ueſtro uitio id eſſe proprium fingebatis, quod erat commodatitium: proinde perire uobis uidetur, quod repetitur.* Imò

Epiphonema. *quò pretioſior, quò iucundior ea res fuit, quam utendam permiſi, hòc magis atq; magis mihi debetis.* Nec *ante tẽpus repetitum uideri oportet, quod citra iniuriam poterat nõ committi.* Hæc *ratio ſi nullo pacto refelli poterat, cogita quantò iuſtius natura dolorem ac querelas noſtras huiuſmodi ſermone poßit reprehẽdere.* Atq; *his nimirum rationibus, dolorem noſtrum leniri conueniebat, etiam ſi mors totum hominem tolleret, neque quicquam noſtri*

Tranſitus. *poſt funus ſupereſſet.* Nũc *ſi ſaltem hoc credimus, de quo*

nihil

nihil addubitauit Socrates ille Platonicus, uidelicet homi-nem ipſum animũ eſſe, corpus hoc nihil aliud eſſe, q̃ ani-mi uel organũ, uel domiciliũ, aut, ut uerius dicã, ſepulchrũ et carcerẽ, unde cum emerſerit, tum demum ſui iuris eſſe, multoq́; q̃ antea felicius uiuere, quid eſt quòd mortẽ in-cuſemus: quandoquidẽ uſque adeò nõ perit ille qui mori-tur, ut tum demũ naſci uideatur potius? Et nobis animo frui licet, quod oculis nõ cernimus: nihilo ſecius q̃ ami-cis abſentibus cogitatione frui ſolemus? Et haud ſcio an aliquãtò ſuauius, quàm ſi eos coràm oculis cõſpiceremus: propterea quòd corporũ cõuictus, nõ raro nobis offenſa-rum materiã cõſueuit miniſtrare, & cõſuetudinis aßidui-tas, amicitiæ iucũditatẽ nõnihil imminuere. Eius rei ſi de-ſideras exemplũ, an non ſat argumẽto ſunt apoſtoli, qui tum demũ uere frui Chriſto, uereq́; amare cœperũt, poſt-eaquàm illis corporea præſentia fuiſſet adempta? Sic eſt profecto, bonorũ amicitia, animorũ, non corporũ coniun-ctione cõſtat. Qui uere amãt, animos amãt, non corpora. At animorũ copulã, nulla uis, nulla tẽporum, nulla locorũ intercapedo poteſt dirimere. Porrò nimis quàm puerile eſt, amicũ iam periſſe putare, ſimulatq; ſub oculis eſſe de-ſierit. Tu quoties libebit, filium tibi cogitatione, ſermo-nibusq́; præſentẽ reddes. Ille uicißim tui meminit, ſentitq́; penitus animi tui affectus, nõnunquã & in ſomnis occur-ſabit patri: & arcanis quibuſdã modis animus utriuſque ſeſe cõplectentur, & cõfabulabũtur. Quid autẽ prohibet, quò minus iam nũc imagineris cum illo te uiuere, qui cũ paulò pòſt es uicturus? Quãtulũ enim eſt hoc omne quod uiuimus? Sed hactenus ijs remedijs ſum uſus, quibus cum Tranſitus ad noſtratia.

Exaggeratio in fictione. *ethnico quolibet agere poterã. Nunc quid pietas, quid Chriſtiana fides à nobis impetrare debeat, paucis cõſideremus. Iam primum ſi maxime miſera mors eſſet, tamen oportebat boni cõſulere, quod nulla uia corrigi poterat. Rurſum ſi totũ extingueret hominẽ, æquius tamẽ ferẽda, quod tot huius uitæ calamitatibus finem imponat. Porrò ſi animum originis æthereæ, graui corporis ergaſtulo liberat, propemodum etiã gratulãdum ijs, qui è uita deceſſerint, & in felicẽ illã libertatẽ poſtliminio redierint. Nunc uerò cum haud dubie pias animas ex huius uitæ procellis, ad immortalitatis portũ trãſmittat, ac ne pilum quidem hominis perimat, quippe corporibus quoq; ad eãdem immortalitatẽ aliquãdo reuocãdis: utrum quæſo lugere, an magis gratulari cõueniat ei quem ex hoc turbulentiſſimo uitæ pelago, in tranquillã illam immortalitatis ſtationem,*

Contentio. *mors matura tranſuexerit? Agè pauliſper huius uitæ(ſi modo uita eſt appellãda)ſordes, ærũnas, pericula in unum cõgere. Rurſus è diuerſo eius uitæ cõmoda, quæ pios hinc ereptos manẽt, cõpone: & facilè uidebis, hoc homine nihil eſſe iniuſtius, qui ſummũ bonum, ad quod unum nati, cõditiq; ſumus, perinde quaſi maximum malum deploret. Orbum te clamitas, cum filium cœlo genueris, cuius ceu numinis cuiuſdã memoriã, ut ſacroſanctã uenerari poſſis: q cœlitus tui curã agẽs, res tuas ceu dexter aliquis Deus, bene fortunare ualeat. Neq; enim ille, aut non ſentit res mortaliũ, aut ſolitã in patrẽ pietatẽ unà cum corpore depoſuit. Viuit profectò, mihi crede, uiuit ille, adeſtq; præſens nobis: & hoc ipſum noſtrũ colloquiũ audit, ſentitq;, ac fortaſſis hunc ipſum luctum noſtrum ridet, ac damnat.*

Quód

Quòd ni corporum horum moles obſiſteret, fortaſsis & audiremus eum lacrymas noſtras huiuſmodi dictis increpantem: Quid iſthuc eſt quod agitis? Quid ſenectutem ueſtram inutili, ne dicam, amenti luctu conficitis? Quid iniquiſsimis querimonijs, fatum, fortunam, mortẽ in ius trahitis? An mihi ex iſtius uitæ malis exempto, & in hanc fœlicitatem euecto inuidetis? Sed bona uerba. Non inuidet nec paterna pietas, nec amicitiæ candor. Verum quid aliud ſibi uult iſta comploratio? An lacrymis dignum cenſetis, quòd è ſeruitute in libertatem, de ærumnis ad fœlicitatem, de caligine in lucem, de periculis in tutum, de morte ad uitam, de morbis ad immortalitatem, de tot malis ad ſummum bonum, de caducis ad æterna, de terrenis ad cœleſtia: deniq; quòd ab hominum colluuie, ad angelorum contubernium ſum traductus? Iam appello ueſtros iſtos animos. Quæſo per ueſtram in me pietatem, ſi uobis eſſet in manu me ad iſtam reuocare uitam, num eſſetis reuocaturi? At quo tandem flagitio tantum odium cõmerui? Si reuocare nolitis, quorſum attinẽt iſtæ querelæ, non ſolum inutiles, ut dixi, uerum etiam impiæ? Porrò niſi me immortalitas iandudum omnis doloris expertem reddidiſſet, ego uiciſsim ueſtras iſtas lacrymas, alijs lacrymis deflerem, & tam craſſam animi ueſtri caliginem cõmiſerarer. At noſtram ipſorum uicem ploramus, inquitis. Verum iſthuc ſanè haud amãtium eſt, ſed ad ſeſe reſpiciẽtium, & uel alieno incõmodo ſuis rebus conſulere uolentium. Sed age, quid tandem iſthuc iacturæ eſt, quod mea mors uobis attulit, an quòd conſpectu meo frui non licet? Atqui nihilo ſecius interim memoria noſtri frui

Proſopopœia.

Contraria.

Fictio.

Confutatio.

licet, tantò quidem fœlicius, quãtò tutius. Nam exiſtimate me malis omnibus præreptum, quæcunq; in uita homini poſſunt accidere, & quorum magnam partem ueſtra uiuacitas experta eſt. Non eſt qui uobis obſequium exhibeat, ſed eſt qui apud Deum Opt. Max. pro ueſtra ſalute patronum agat, ut ſedulum, ita & efficacẽ. Deniq; quantulum hoc momenti eſt, quod noſtram dirimet conſuetudinem? Vos modo pro ueſtra uirili date operam, ut pie peracta uitæ fabula, mors dignos reperiat, qui huc traducamini. Hæc inquam, ſi nobis loqueretur filius, non'ne meritò noſtri luctus nos pudeſceret? His fermè rationibus, animi mei uulnus lenire ſoleo, quæ tibi cõmunia facere uolui, non quòd his remedijs magnopere egeres, ſed arbitratus ſum cõgruere, ut qui cum mihi luctus eſſet communis, cum eodem & conſolationem communicarem. Epilogus. *Cæterum ut quæ fuſius diſſerta ſunt, in epilogum contraham, hoc pacto efferueſcentem animi tui dolorem coërcebis. Mortuus eſt filius, genueras mortalem. Tanto, inquis, bono priuatus ſum: reddidiſti ei, qui gratis dederat. Grauis orbitas: leuius ferendum, quod aliquà ſarciri poteſt. Patrem deſtituit. Quid prodeſt flere, quod mutari non poteſt? Aut cur anxie deplores, quod tibi cum tot hominum milibus commune eſt? Sed interitum filij non poſſum non flere. Quiduis potius quàm perit, qui bene moritur. At occubuit immatura morte: nulla mors non matura recte morienti. Ante diem uiuere deſijt: nullus cuiquam certus mortis dies. In ipſo æui flore extinctus eſt: tum optimum eſt mori, cum uiuere eſt ſuauiſſimum. Obijt adoleſcens: hoc pluribus uitæ malis ſubductus*

ductus eſt. Optimum amiſi filium: gaude quòd talem habueris. Innocens è uita deceſſit: nulla mors magis optanda, minusq́; deploranda eſt. Sed interim filio frui nõ licet: at animo licet, & mox ipſo totus toto fruêris. Si quid nouiſti rectius iſtis, candidus imperti: ſi non, his uetere mecum. Ac bene uale, quod quidem uult etiam ipſe filius.

Sylua.

QVapropter hoc te primum rogo, ne contrahas, aut demittas animum, ne'ue obrui, tanquam fluctu, ſic magnitudine negotij ſinas, contráq; erigas, ac reſiſtas, ſiue etiam ultro occurras negotijs. Nullus dolor eſt, quem non tẽporis longinquitas minuat, atq; molliat, & cui non callum obducat. Homines nos eſſe meminerimus, ea lege natos, ut ſub telis fortunæ propoſita ſit uita noſtra. Neq; eſſe recuſandum, quò minus ea, qua nati ſumus cõditione, uiuamus: ne'ue tam grauiter eos caſus feramus, quos nullo conſilio uitare poſſumus. Euentisq́; aliorum memoria repetitis, nihil accidiſſe nobis noui cogitemus. Homines ſapientes, turpitudine, nõ caſu & delicto ſuo, non aliorum iniuria commoueri debent. Conſciẽtiam rectæ uoluntatis, maximam conſolationem eſſe rerum incommodarum, nec eſſe ullum magnum malum, præter culpam, memineris. Cicero.

Eſt omnino difficile, non grauiter id ferre, ſed tamen animos noſtros maximis in rebus gerendis, & ſuſtinendis excercitatos, frangi & debilitari moleſtia non oportet. Quoniam moleſtiſſime homines ferre debent, quæ ipſorum culpa contracta ſunt. Cicero.

Tu fac animo magno, fortiq; ſis, ſperesq́; fore, ut fracto impetu leuiſſimi hominis, tuam priſtinam dignitatem

Cic.epiſt.fam. *& gloriam conſequaris.*

Me in ſummo dolore, quē in tuis rebus capio, maxime ſcilicet conſolatur ſpes, q ualde ſuſpicor fore, ut infringatur hominū improbitas, & cōſilijs tuorum amicorū, & ipſa die, qua debilitantur cogitationes, et inimicorum, & proditorū. Facile ſecundo loco me conſolatur recordatio meorum temporum, quorū imaginem uideo in rebus tuis.

Lib iiij. epiſtola, Vehementer te eſſe ſolicitum. Eodem, *epiſt.* Poſteaquam nubi. Eodem, Neq; monere te audeo.

Reliquum eſt, *ut conſoler, & afferam rationes, quibus te à moleſtijs coner abducere.* At *ea quidem facultas, uel tui, uel alterius conſolandi, in te ſumma eſt, ſi unquam in ullo fuit.* Itaq; *eam partē, quæ ab exquiſita quadā ratione & doctrina proficiſcitur, nō attingā, tibi totam relinquā. Quid ſit forti & ſapiēte homine dignum, quid grauitas, quid altitudo animi, quid acta tua uita, quid ſtudia, quid artes quibus à pueritia floruiſti, à te flagitent, tu uidebis.*

Extremum *illud eſt, ut te horter et obſecrem, animo ut maximo ſis: nec ea ſolum memineris, quæ ab alijs magnis uiris accepiſti, ſed illa etiam, quæ ipſe ingenio, ſtudioq; perperiſti: quæ ſi colliges, & ſperabis omnia optime, & quæ accident, qualiacunq; erunt, ſapienter feres. Sed hæc tu melius, uel optime omnium.*

Quare non debes, aut propriam fortunam, aut præcipuam poſtulare, aut communem recuſare.

Lib. v. epiſtola: Etſi *unus ex omnibus, tota.* Eodem, Etſi *egomet, &c.*

Sed ut illa ſecūda moderate tulimus, ſic hāc non ſolum aduerſam, ſed etiā funditus euerſam fortunā fortiter ferre debemus

debemus: ut hoc ſaltem in maximis malis boni conſequa- mur, ut mortem, quam etiam beati contẽnere debebamus, propterea quòd nullum ſenſum eſſet habitura, nunc ſic af- fecti, non modo contẽnere debeamus, ſed etiam optare. Tu *ſi me diligis, fruere iſto otio, tibiq́; perſuade, præter culpã ac peccatũ, quo ſemper caruiſti, & carebis, homini acci- dere nihil poße, quod ſit horribile aut pertimeſcendum.*

Lib. vj. epiſtola: Etſi *ea perturbatio, &c.*

Sin omnino interierint omnia, fueritq́; is exitus, quem uir prudẽtiſſimus M. Antonius *iam tum timebat, cum tan- tum inſtare malorum ſuſpicabatur: miſera eſt illa quidem conſolatio, tali præſertim ciui, & uiro, ſed tamen neceſſa- ria: nihil eſſe præcipue cuiquam dolendũ in eo, quod ac- cidat uniuerſis.* Quæ *uis inſit in his paucis uerbis (plura enim committenda epiſtolæ non erant) ſi attendes, quod facis, profectò etiam ſine meis literis intelliges, &c.*

I*ta enim uiuere, ut non ſit uiuendum, miſerrimum eſt: mori autẽ, nemo ſapiens miſerum duxit, ne beato quidẽ.*

S*ed in ea es urbe, in qua hæc uel plura, & ornatiora parietes ipſi loqui poſſe uideantur, &c.*

E*go tibi hoc confirmo, etſi leuis eſt conſolatio ex mi- ſerijs aliorum, nihilo te nunc maiore in diſcrimine eſſe, quàm quemuis aut eorum qui diſceſſerint, aut eorum qui remanſerint.* Alteri *dimicant, alteri uictori timent.* Sed *hæc conſolatio leuis, illa grauior, qua te uti ſpero, ego certe utor.* Nec *enim dum ero, angar ulla re, cum omni uacem culpa: & ſi non ero, ſenſu omnino carebo.* Sed *rurſus,* γλαῦκα ἐς Ἀθήνας, *qui ad te hæc.*

Libro vj. ex epiſtola: Noui *quid ad te.* Ab *eo loco:* Hoc

loco

loco ſi uideor augere,&c.

Quod reliquũ eſt, quando tibi uirtus, & dignitas tua reditum ad tuos aperuit, eſt tuæ ſapientiæ, magnitudinisq; animi, quid amiſeris, obliuiſci: quid recuperaueris, cogitare. Viues cum tuis: uiues nobiſcum. Plus acquiſiuiſti dignitatis, quàm amiſiſti rei familiaris: quæ tamen ipſa eſſet iucundior, ſi ulla eſſet Reſpublica.

Lib. vj. ex epiſtola: Gratulor tibi mi Balbe. Ab eo loco: Mihi tamen placuit mi Balbe. Tua me calamitas uehementer excruciat, meis incommodis modice tangor.

Tu fac habeas fortem animum, quem ſemper habuiſti: primũ ob eas cauſas, quas ſcripſi: deinde quòd ea de Rep. ſemper uoluiſti, atque ſenſiſti: ut non modo ſecunda ſperare debeas, ſed etiam ſi omnia aduerſa eſſent, tamen conſcientia, & factorum, & conſiliorum tuorum, quæcunq; acciderent, fortiſſimo & maximo animo ferre deberes.

Quamobrẽ fac animo magno, fortiq; ſis: & ſi turbidiſſima ſapienter ferres, tranquilliora lætè feras.

De reliquo, ut te ſæpe p literas hortatus ſum, ita uelim tibi perſuadeas, te in hac cauſa nihil habere, quod timẽdũ ſit, præter cõmunẽ caſum ciuitatis: q etſi eſt grauiſſimus, tamen ita uiximus, & id ætatis iam ſumus, ut omnia quæ non noſtra culpa nobis accident, fortiter ferre debeamus.

Vacare culpa magnum eſt ſolatiũ, præſertim cum habeam duas res, quibus me ſuſtentem, optimarũ artium ſcientiam, & maximarum rerum gloriam: quarum altera mihi uiuo nunquam eripietur, altera ne mortuo quidem.

Libro ix. epiſtola: Delectauerunt me literæ tuæ. locos habet conſolatorios.

Ac ne ſis perturbatus. Noui enim te: & non ignoro, quàm ſit amor omnis ſolicitus, atque anxius. Sed res eſt, ut ſpero, non tam exitu moleſta, quàm auditu. Ad Atticum.

Sed ad hæc omnia una conſolatio eſt, quòd ea conditione nati ſumus, ut nihil, quòd homini accidere poßit, recuſare debeamus.

Ex lib. ad Brutum, *tota, & elegans: Fungerer officio.*

Ex epiſtolis Plinij Secundi.

QVibus ex cauſis neceſſe eſt, tanquam immaturam mortem eius in ſinu tuo defleam: ſi tamen fas eſt aut fleri, aut omnino mortem uocari, qua tanti uiri mortalitas magis finita, quàm uita eſt. Viuit enim, uiuetq; ſemper: atque etiam latius in memoria hominum & ſermone uerſabitur, poſtquàm ab oculis receßit. Volo tibi multa alia ſcribere, ſed totus animus in hac una contemplatione defixus eſt. Virginium cogito, Virginium uideo, Virginium iam uanis imaginibus, recentibus tamen audio, adloquor, teneo, cui fortaſſe ciues aliquos uirtutibus pares & habemus, & habebimus, gloria neminem.

Vt enim crudum adhuc uulnus, medentium manus reformidat, deinde patitur, atque ultro requirit: ſic recens animi dolor conſolationes reijcit, ac refugit, mox deſiderat, & clementer admotis acquieſcit.

Torqueor quòd diſcipulũ, ut ſcribis, optimæ ſpei amiſiſti; cuius & ualetudine, & morte impedita ſtudia tua quid neſciam, cum ſis omnium officiorum obſeruantißimus, cumq; omnes quos probas effuſißime diligas?

Iiſdẽ nũc ego te, quibus ipſum me hortor, moneo, cõfirmo. Et gaudiũ mihi, & ſolatiũ in literis: nihilq; tam lætũ, quod

quod his lætius: nihil tam triſte, quod non per has minus triſte. Tamen in magna conſolatione, ingẽs eſt ſolicitudo.

Conſolatoria ſylua mea.

Valeat illa uulgi ſentẽtia, Vbi non ſis qui fueris, non eſt quur uiuere uelis. Quæ ſi minus poteſt tota diſplicere, cogita non tantũ qui nuper fueris, ſed qui olim: neque tantum obuerſetur animo tuo, unde cecideris, ſed etiam unde ſurrexeris.

Abſit à uiro muliebris illa uox, Dũ mea me uictũ doceat fortuna dolere. Imò te ratio reddat aduerſus omnes uitæ caſus inuictũ, ut propellas animo dolorẽ, non ut aſſueſcas.

Tibi recti conſcientia, et bonorum iudicium pluris eſſe debet, quàm inuidorum hominum ſermo.

Magis te confirmare debet, paucorum inſignium, & probatiſsimorum hominum graue teſtimonium, quàm inepti uulgi fabulæ.

Leuius iſta feres, ſi percipias animo, quid poſteritas de te loquutura ſit potius, quàm tuum ſeculum, cui liuor adimit iudicium.

Neque tantum de fortuna tua ademiſſe, quantum ad nominis tui gloriam addidiſſe æmulorum tuorum iniuria mihi uidetur.

Non hic tui cõſolandi officium mihi ſumpſi, quòd minus magnifice de animi tui magnitudine ſentirẽ, ſed quẽadmodũ gubernatores optimi uim tempeſtatis, ita uiri fortiſsimi fortunæ impetum ſuperare interdum non poſſunt. Non me fugit, quàm graue uulnus acceperis ex uxoris obitu. Amiſiſti fœminam ſingularis exempli, etiamſi priſcis ſeculis uixiſſet. Quam illa marito uerecundiã præſtitit,

tit,quum ipſa ſummam mereretur? Quàm multas, quàm eximias uirtutes,ex diuerſis ætatibus, ex uarijs matronis collectas,ac mixtas una expreßit? Tamen hoc tibi debet eſſe magno ſolatio, quòd tantum bonum tandiu poſſederis. Vixit enim tecum annos quadraginta quatuor, ſine iurgio,ſine offenſa. Sed hòc ægrius fero, inquies, quò tenui diutius. Nam guſtatas tantum uoluptates facilius obliuiſcimur. At uide ne ingrati ſit hominis, tantum cogitare quid amiſeris, non meminiſſe quàm diu fruitus ſis. Certe prudẽtiæ tuæ fuerit,non committere, ne hoc ualeat apud animum tuum ratio,quod alioqui neceßitas ipſa,& dies longa,& ſatietas doloris inducit.

Communis dolor. Tu nepotibus, ego pronepotibus orbatus ſum. Sed ſpero futurum ut alij nati,dolorem hunc gaudio mutent, quando ſalua eſt unde hoc ſperare licet.

Multum ab iſtis diſſentio, qui in graui dolore putant hominem ſibi relinquendũ, donec uulnus tempore mitius, medicam admittat manum. At ego quemadmodũ primum arbitror, animum philoſophiæ præceptis,aduerſus omnes malorum incurſus, ueluti antidoto præmunitum habere: ita proximum arbitror,ſtatim repugnare dolori,ne ueluti morbus iam familiaris factus, nullis remedijs poßit exigi.

Scribis dolorem,quem ex uxoris obitu cõceperas,non ſolùm non leniri die,ſed in dies etiam incrudeſcere.

Quò magis cenſeo uelut in uetere morbo ad quælibet mutationis auxilia cõfugiendum. Sunt balnea,ruſticatiò, negotiorũ cura,ſtudia literarum,peregrinatio, ſpectacula,contẽtio cum aduerſarijs, publici magiſtratus functio. Horum atq; his ſimilium,nunc hoc, nunc illud tentandum eſt.

eſt. Fortaßis incides tandem in aliquid, quod ægritudinem iſtam animi uel ſanet, uel ceu clauus clauum protrudat.

Conſolatio familiaris cum obiurgatione mea.

TE'ne ſic angi, ſic animo iacere? Quorſum tandem attinet, ut te afflictes, ut te lacrymis conficias? An iſta malum leniēt, an non potius exacerbabūt? Quorſum attinet tam miſere deplorare, quod mutari nō poteſt? Vbi nunc eſt illa animi tui cōſtantia? ubi literæ, quibus aliorū dolorem leuare cōſueueras? Aliis mederi potuiſti, tibi nihil prodes. Ipſe tibi nunc medicus ſis oportet. Cur fruſtra & teipſum lacrymis, et amicos querelis exanimas? Quæ eſt iſta animi impotentia, quæ mollicies? Num te uirū eſſe oblitus es? Ita'ne iſta tam grauiter fers? quaſi uerò iſta tibi uni contigerint, aut tanta ſint, ut aliis non multò etiam acerbiora euenerint. Quid uel tuo animo, uel doctrina indignius, quàm ſic angi, ſic frangi, ſic teipſum abiicere, quo modo ne mulier quidem ulla poſſet? Neque enim uideo, quem fructum adferre poßint inanes lacrymæ, & querimoniæ. Nam ſi eiuſmodi malum iudicas, ut ad ſalutem reflecti nequeat, cur luctu duplicas incommodum? Si ſpes eſt, cur non ea potius te ſuſtentas: atque id agis, qua ratione quàm primum ex iſtis malis queas emergere? Si deſperas, memineris illud, in iſtiuſmodi rerum conditione bonum animum, dimidium adimere mali. Sin ſperas: cur perinde, tanquam in re deſperatißima te maceras?

Audio te tam grauiter angi, ut ex luctu, mentis etiam errore afficiaris. Deum immortalem quid tibi uis? Quin tu potius obduras, ac ſeruas te rebus ſecundis? Cur tu & amicis

amicis luctum auges, & inimicis uoluptatem præbes, & teipſum indigne conficis?

Tu contra audentior ito, Quò tua te fortuna ſinet.

Ducunt uolentem fata, nolentem trahunt. Tu, dum iſta te cõſcientia, iſte animus, iſta uirtus, iſtæ literæ, iſta rerum geſtarum memoria te comitabitur, caue te putes exulem ubicunq; locorum, quocunque ſub cœlo erit uiuendum, etiamſi ultra Getas relegatus eſſes. Sed quid ego ſus Mineruam? Facit ſanè non loquacitas mea, ſed beneuolentia longiores epiſtolas. Vale.

Conſolatio iocoſa & familiaris.

Qvòd te lacrymis conficis, non miror, qui puellam amiſeris, nondum totos ſexagintaſeptẽ annos natam, idq; relicta dote ſatis opima. In hoc tibi ſcribere uiſum eſt, ne doloris magnitudine uictus tibi manus adferres. Priuſquàm extilles lacrymis, fac iuxta prouerbium, Viuorũ memineris. Tua puella redibit nunquàm. Alioqui matrẽ deflere uideberis. Mitto tibi ſtrophiolum, quo lacrymas extergeas, & ſuccum medicum, quo lippitudini fletu cõtractæ medearis. Clama te miſerum, ſed nunquàm efficies, quin iſtam miſeriam tibi complures inuideant. Niſi deſinis macerare te, uereor ne populus in te iaciat conuitium illud: πρὸς τὸν μητρυιᾶς τάφον δακρύει.

Ad conſolationem reſponſio.

Iam quibus modis reſpõdendum ſit cõſolatori, res ipſa dabit cõſilium. Nam ferme gratias agimus primũ pro officio, deinde laudamus ingenium, quòd nihil adduci potuerit ad leniendum dolorem, quod ille non ſumma dicẽdi facultate diſſeruerit. Poſtremò quòd illius & prudens,

& erudita, & grauis, deniq; cum primis amica oratio, aut bonã doloris partem nobis ademerit, aut totum excuſſerit. Aut ſi nobis nõ profuit illius cõſolatio, laudabimus animum, ſtudium, & ingenium illius: quòd tanquam bonus ac peritus medicus nullum nõ remedij genus admouerit, ſed arte maius eſſe malũ. Aut ita reſpondebimus imperioſo conſolatori, Facilè, quum ualemus, recta conſilia ægrotis damus. Tu ſi hic ſies, aliter ſentias. Exemplo ſuperſedebimus, ſyluæ nonnihil ſuppeditabimus.

Cice. ex famil. libro 4. Ego uero Serui. lib. 5. Quanquàm ipſa conſolatio.

Ad Atticum. *Vtinã illum diem uideã, cum tibi agam gratias, quòd me uiuere coëgiſti. Adhuc equidem ualde me pœnitet.*

Sed te oro, ut ad me Vibonem ſtatim uenias, quò ego multis de cauſis conuerti iter meum. Sed eò ſi ueneris, de toto itinere, ac fuga mea conſilium capere potero. Si id non feceris, mirabor, ſed cõfido te eſſe omnino facturum.

Quòd me hortaris, ut firmo ſim animo, uellem poſſes aliquid afferre, quam ob rem id facere poſſem.

Quòd me ab hoc mœrore recreari uis, facis, ut omnia, &c. Sed me mihi non defuiſſe, tu teſtis es. Nihil enim de mœrore minuendo ſcriptum ab ullo eſt, quod ego nõ domi legerim. Sed omnẽ conſolationem uincit dolor. Quin etiam feci, quod profectò ante me nemo, ut ipſe me per literas conſolarer, quem librum ad te mittam.

Conſolari iã deſine, obiurgare uerò noli. Quod quum facis, & ego tuum amorem & dolorem deſidero, quem ita affectum mea ærumna eſſe arbitror, ut teipſum conſolari nemo poßit.

Ad conſo

Ad conſolationem, mea.

Tua quidem oratio ſperare me iubet, quod improbum ſit etiam optare.

Vide ne me lactes inani ſpe, ne doloris uorſuram ſecero, mox cum fœnore recurſuri.

De petitoria epiſtola.

SEruius enarrans locum, in libro Aeneidos primo, ubi Iuno ſupplex petit ab Aeolo, ut claſſem Aeneæ diſijciat, indicat præcipere rhetores in omni petitione quatuor ſeruanda eſſe: primum ut quod petimus oſtendamus eſſe in poteſtate eius à quo petimus: præterea ut doceamus eſſe iuſtum quod petimus: deinde ut modum ac uiam indicemus, qua confici poßit, quod petimus: deniq; ut ſequatur remuneratio. Hunc ordinẽ in petitionibus Vergilio fuiſſe perpetuum, uelut hoc in loco: Et mulcere dedit uentos, & tollere fluctus: oſtendit facultatem. Mox: Gens inimica mihi Tyrrhenũ nauigat æquor: declarat eſſe iuſtum. Iuſtum enim quicquid molimur in hoſtẽ. Rurſum: Incute uim uẽtis, & diſijce corpora ponto: modũ aperit & uiam. Addit remunerationem: Sunt mihi bis ſeptẽ. Ac recte quidem Seruius & expedite. Nos tamẽ paulò craßiore Minerua rem aperiemus. Primum, quoniã uaria eſt natura rerũ, quas petimus: & magna eſt uarietas perſonarum, quæ rogant, aut rogantur, oportet & petẽdi rationẽ eſſe uariam. Sunt enim quædam quæ fauorabiliter petimus à quouis, ueluti cõſiliũ: ſunt quæ pudore ſuffundunt rogantẽ, ueluti quum petimus mutuum, aut rẽ parum honeſtã. Igitur in genere duplex erit petẽdi modus, rectus, et obliquus. Vbi cauſa erit fauorabilis, aperte ſua-

debimus eſſe præſtandũ, quod petimus: ubi ſecus, per inſinuationem irrepemus in petitionẽ. Primum exaggerãtes, quãta nos circunſtet neceſsitas, & quàm magnum telum ſit neceſsitas, & quàm inutilis pudor uiro egẽti: neq; fugere nos, quàm ſit improbum, rem tantam ab eo petere, de quo nihil unquam ſimus promeriti. Poſt hæc paulatim per cuniculos oſtẽdemus, nobis non mediocrẽ ſpem porrigi ab inſigni illius benignitate, qua ſolitus ſit etiã ignotis & indignis opitulari: ob eximiã ingenij bonitatẽ, ad ſubleuandas omniũ miſerias propenſi. Hic pudor nõ uulgariter cõmendat rogantem, quemadmodum improbitas alienat animũ. Nullus enim libẽter in eum cõfert beneficium, qui ceu debitũ flagitat, magisq; poſcit, quàm petit. Profuit Hortenſio, quòd quũ cuperet ex uxore Catonis Vticẽſis ſuſtollere prolem, nõ ipſam petijt, ſed illius filiã Portiã Bibulo nuptam, plurimas interim cauſas adducẽs, quare cuperet ex ea gente hæredem. Ille cum reſpõdiſſet ſe facilè aſſenſurũ: ſi modò probaretur genero: tandẽ uerecunde ſubindicauit, ſe Martiam ipſius uxorem petere, cuius copiam facere, ipſi eſſet in manu, qui maritus eſſet. Iam imprudẽs cõceſſerat, quod petebatur. Itaq; perſuaſo Martiæ patre, duxit eam uxorem. Autor Plutarchus. Vbi nihil erit opus hac inſinuatione, tamen eius à quo rẽ difficilẽ petimus, beneuolentiã modis omnibus cõciliabimus. A' perſona ipſius, cuius benignitatẽ quum erga cæteros, tũ erga nos grate cõmemorabimus: dicemusq; nos ei cui iam ſumus tot nominibus deuinctiſsimi, uelle fieri deuinctiores: à perſona noſtra teſtificantes, quãto ſtudio ſemp illum coluerimus, quodq; præcipuã fiduciã in illo ſemper

habueri

habuerimus:ſimul oſtendentes hoc quod petimus, ut nulli nos libentius debituros, q̃ illi cui debemus omnia, ita nulli facilius eſſe præſtare. Quod etiam magis exponemus in explicando modo. Si qua erunt noſtra in illum merita, ea ſumma cũ modeſtia ſignificabimus magis, quàm cõmemorabimus. A' perſona maiorũ utriuſq;, ſi docebimus inter utriuſq; parẽtes ueterẽ atq; arctiſsimã neceſsitudinẽ interceſsiſſe, compluribus mutuis officijs huc uſq; cultã, & cõfirmatam. A' perſona aduerſariorũ, ſi declarabimus nobis eſſe certamen cum ijs, quos is etiã odit, à quo præſidia poſcimus. A' re, ſi docebimus eam piam eſſe, iuſtam, honeſtam, nobis neceſſariã, illi facilẽ, & honorificã. Deinde ſi citra arrogantiã oſtẽdemus, quid ex ea re cõmoditatis ſit ad ipſum etiã aliquando rediturũ. Si quid inerit incõmodi, quod animũ illius, uel alienet à nobis, uel deterreat, id uel diluemus, uel extenuabimus. Si erit opus, admiſcebimus obteſtationes earũ rerũ aut perſonarũ, quibus ſcimus illũ poſſe cõmoueri. Poſtremò pollicebimur memorẽ animũ, nec habituros modò gratiã, uerũ etiã relaturos, ſi dabitur cũ fœnore: nos ipſos totos, resq; noſtras omnes illi uiciſsim dedicabimus, ac deferemus. Facultatẽ noſtrã extenuabimus: de animo, ſtudioq; magnifice pollicebimur. Illud adijciã, non hic ſolum, uerum etiã alijs in rebus aliquãdo plus ualere iocum tẽpeſtiuum, & aptũ, quàm ſeriã petitionẽ. Tantum de præceptionibus ſatis eſto, reliqua iuuenibus, aut præceptori animaduertẽda relinquo.

Exemplum petitionis obliquæ.

INgenij mei pudorem ipſe non ignoras uir eximie. Sed quò non adigit mortales, uere duriſsimũ telum neceſ-

ſitas? Eo in loco ſunt res meæ, ut ni protinus ad manum ſint ducenti angelati, tam perierit tuus Ludouicus, quàm extrema faba, quod aiunt. Scio beneficiũ eſſe magnũ & eximiũ: neq; me fugit quàm nulla ſunt mea in te officia, quorum fiducia rẽ tantam auſim abs te petere, præſertim quùm tot, tantisq; nominibus iam pridem obſtrictus, tibi nondum ulla ex parte retulerim gratiã. Et tamẽ niſi deus aliquis, uelut ἀπὸ μηχανῆς alicunde ſeſe proſtrat, funditus interij. Quare quẽadmodũ in ſumma rerũ deſperatione, nautæ ſolent ſacrã iacere ancorã, ita ego diſpectis omnibus, ad te uelut ad propitium quoddam numen cõfugio. Nõ auſim rogare, quanquam huc adigit neceſſitas, tamẽ illud uolui te ſcire, ſtatum rerũ mearum: ut ſi me iudicas dignum exitio, te iudice peream æquiore animo: ſin tua pietas, multis iam argumẽtis antehac in me declarata, dignabitur me ex hoc diſcrimine eximere, conabor omnibus neruis, ne te unquam huius capitis ſeruati pœniteat.

Petitio rei parum honeſtæ.

NOn ignorabam, quàm impudens eſſet in cauſa peſſima, à uiro omnium optimo patrocinium rogare. Nõ enim conabor excuſare factum meũ, ne grauius peccem impudentia, quàm hactenus peccatũ eſt ſtultitia, & incogitantia, ne dicam demẽtia. Horreſcit animus, abhorrens & ab ipſa malorũ meorum cõmemoratione, ſed tamen aperiendum uulnus, ſi ſperem medelam. Sortem ſatis amplam, quã páter dederat in negociationẽ, nuper alea perdidi. Ingens flagitiũ fateor, ſed utcunq; ſuccurri poterat, ſi ſolum eſſet. Inſcio patre, cũ matris pediſſequa rem habui. Illa me callidior, negauit ſe facturam ſui copiam,

niſi

niſi pollicerer me maritũ ipſi futurũ. Ibi mihi nõ Iupiter, ut inquit Heſiodus, dimidiũ mentis, ſed Venus totam mẽtem ademit. Polliceor demens. Nunc aiunt nulla ratione reſcindi poſſe, quod ſic actũ eſt: ut illis ſit peßime, qui leges tam iniquas cõdunt. Pater meritò irritatus, abdicationem parat. Quod ſi fit, nullũ uideo melius cõſilium, q̃ ut laqueo uitã finiã. Qur enĩ libeat uiuere in tãtis malis? Scio te nihil non poſſe apud patrẽ. Solus es qui me poßis redigere in gratiã. Quòd ſi quid te miſeret mei, nõ auſim rogare, ſed tamẽ uides calamitatẽ meã. Efficiam ut te mei ſeruati nunquàm uel pudeat, uel pœniteat. Sic admißum hoc omni officiorũ genere ſarciã. Aetatem uides. Sæpenumero à grauioribus cõmißis, iuuenes ſeſe ad bonã frugẽ conuertêre. Vtinã quod factũ eſt, fieri poſſet infectũ. Sed quod mutari non poteſt, penſari poteſt. Maximum quidẽ hoc peccatũ eſt, fateor, ſed primum. Deniq; quid ſibi uult pater? Si abdicat, nec mihi adimit uxorem, & ſibi parat orbitatẽ: ſin ignoſcit, habebit hoc ſemp addictiorẽ filiũ. Fac breui ſciam, utrũ meis malis ſim omnino perdẽdus, an tua bonitate ſeruãdus. Nihil enim miſerius, q̃ pendêre.

Petitionis honeſtæ exemplum.

IM probum fortaſſe alijs uidebitur, præſul amplißime, eum à quo tantum beneficiorũ acceperim, quãtum ne ſperare quidẽ unquam ſum auſus, rurſum nouis precibus ſolicitare. At ego ingenui, minimeq; ingrati animi exiſtimo, cui multum debeas, ei plurimũ uelle debere. Cui enim extremas fortunarum mearũ partes potius acceptas ferre cupiã, quàm ei ipſi cui primas, cui medias debeo? Quid enim Lucius eſſet, niſi te tanquam numen quoddam pro-

pitium nactus eſſet? Tu me puerũ, ob neſcio quam in me uirtutis indolem, prætereà fortaſſe, quòd putabas meas literas tibi aliquando uel uſui, uel ornamẽto futuras (quam utinam de me uel exiſtimationẽ, uel expectationem non omni ex parte uidear fefelliſſe) adoptaſti. Nec ſemel complexus, unquam fouere, iuuare, ornare deſtitiſti. Itaque ſi quid hodie in me uel uirtutis, uel bonarũ literarũ, uel dignitatis eſſe putatur, id omne tuæ debeo munificẽtiæ. Sed duo mihi reſtare uidentur, ut & tu opus tuũ pulcherrime cœptũ perficias: & ego efficiã, ne nullum tantorũ in me beneficiorũ fructũ ex me cepiſſe uidearis. Quod utrunq; ut fiat, & ego maximopere cupio, & tibi in manu eſt. Eadem opera & tu me alumnum beaueris, & eo in loco collocaris, quo multis in rebus tibi uſui eſſe poßim. Poſt diuturnos, ut ſcis, in literis theologicis exhauſtos labo- Narratio. *res, ad Calẽdas Maias theologica laurea ſum inſigniendus: quam quidẽ profeßionẽ paulò ſplẽdidius uitæ genus decere, nõ ignoras. Præterea, quoniã hactenus amplitudinĩ tuæ ſumptui tantũ fui, æquum eſt, ut aliquando ſim & uſui, & dignitati. Iam uerò hoc ipſo tẽpore uacat præpoſitura Corinthienſis, nõ maxima quidẽ illa, ſed meo cõſilio cõmodißima: tum quòd & in tua ſit patria, & à mea nõ ita multũ abſit. Habebis, qui tuorũ, tuaq; illic negotia perinde curæ ſit habiturus, ac ſi propria forent. Præterea quicquid unquam dignitatis mihi acceſſurũ eſt, id in tuã unius gloriam acceſſerit, cui ſemel me debeo, quãtus ſum. Nec me latet, quàm potentes ſim competitores habiturus, quàm hoc honore indignos, quàm utriq; noſtrũ maleuolentes. Nihil me terret, modò tu uelis, qui unus plus*

cæteris omnibus potes patrocinari. Quid enim tu audeas à principe petere, quod ille cunctetur præſtare? Quare ſi me non temere adoptaſti: ſi qua unquam ex parte tuo de me iudicio reſpondi: ſi me uirum gratum exiſtimas, fac ut hæc præpoſitura mihi tribuatur. Id ego abs te & diligentius, & pluribus uerbis contenderē, niſi uererer, ne de tua humanitate, quam ego ſemper in me propenſiſſimam ſum expertus, diffidere uiderer. Ego uiciſſim modis omnibus enitar, ita me eo honore dignũ præſtare, ut neq; te noui huius in me muneris pœniteat, & ueterum tuorũ erga me beneficiorum fructum aliquem percipias. Vale.

Petitoriæ ſylua.

P*Luribus uerbis ad te ſcriberem, ſi aut tua humanitas longiorem orationem expectaret, aut id fieri noſtra amicitia pateretur, aut res uerba deſideraret, ac non pro ſe ipſa loqueretur.* Cic. epiſt. fam.

Hoc uelim tibi perſuadeas, ſi rationibus meis à te prouiſum eſſe intellexero, magnam te ex eo, & perpetuam uoluptatem eſſe capturum.

Quòd ſi mihi tua clementia opem tulerit, omnibus in rebus me fore in tua poteſtate tibi confirmo.

Lib. v. epiſtola: Coram me tecum, tota.

Cum uerò ea tua ſit uoluntas, humanitas, beneuolētia erga me, libenter amplector talem animum. Sed ita (non enim dimittam pudorem in rogando meum) ſi feceris id quod oſtendis, magnam habebo gratiam: ſi non feceris, ignoſcam: & alterum timori, alterũ mihi te negare non potuiſſe arbitrabor. Eſt enim res profectò maxima. Quid rectum ſit, apparet: quid expediat, obſcurum eſt: ita tamē,

ut ſi nos ſumus, qui eſſe debemus, id eſt, ſtudio digni, & literis noſtris, dubitare non poßimus, quin ea maxime cõducant, quæ ſunt rectißima.

Lib. vj. epiſtola: Si mihi non tecum. tota.

Lib. ix. petitio iocoſa: Et ſi munus flagitare.

Cic. ad Atti. *Tu ſi me amas tantum, quantum profecto amas, expeditus facito ut ſis: ſi inclamaro, ut accurras. Sed do operam, & dabo, ne ſit neceſſe.*

Nunc mihi & conſilijs opus eſt tuis, & amore, & fide, quare aduola. Expedita erunt mihi omnia, ſi te habebo. Multa per Varronem noſtrum agi poſſunt, quæ te etiam urgente erunt firmiora. Multa ab ipſo Publio elici, multa cognoſci, quæ tibi occulta eſſe nõ poterũt: multa etiam. ſed abſurdum eſt ſingula explicare, cum ego te requiram ad omnia. Vnum illud tibi perſuadeas uelim, omnia mihi fore explicata, ſi te uidero.

Quam ob rem, ſi me amas tantum, quantum profectò amas: ſi dormis, expergiſcere: ſi ſtas, ingredere: ſi ingrederis, curre: ſi curris, aduola. Credibile non eſt, quantum ego in conſilijs, & prudentia tua, quodq́; maximum eſt, quantum in amore & fide ponam. Magnitudo rei longam orationem fortaſſe deſiderat: cõiunctio uerò noſtrorum animorum, breuitate contenta eſt.

Quare ut Numeſtio mandaui, tecum ut ageret, item atq; eo, ſi poteſt, acrius te rogo, ut planè ad nos aduoles: reſpiraro, ſi te uidero.

Pluribus uerbis tecum agerem, niſi pro me apud te res ipſa loqueretur.

Tantum te oro, ut quoniam me ipſum ſemper amaſti, eodem

eodem amore ſis. Ego enim idem ſum. Inimici mei mea mihi,non me ipſum ademerunt. Cura ut ualeas.

Tu me,ut facis,opera,conſilio,gratia iuua.

Quintum fratrem optimum,humaniſſimumq́; ſuſtēta.

Omnem autē ſpem habeo exiſtimationis,priuatarumq́; rerum in tua erga me mihi perſpectiſſima beneuolentia: quam ſi his temporibus miſeris, & extremis præſtiteris: hæc pericula,quæ mihi communia ſunt cum cæteris,fortius feram:idq; ut facias,te obteſtor,atq; obſecro.

Te etiam atq; etiam oro,ut me totum tuendum ſuſcipias,ut ſi ij ſalui erūt,quibus cum ſum,unà cum ijs poſſim incolumis eſſe,ſalutemq́; meam tuæ beneuolētiæ acceptam ferre.

Itaq; te uehementer etiam atque etiam rogo, magis quàm me uis,aut pateris te rogari, ut hanc cogitationem toto pectore amplectare.

Quanquàm hæc epiſtola non ſuaſoris eſt,ſed rogatoris. Igitur mi Plance,rogo te, & etiam oro,ſic mediusfidius,ut maiore ſtudio, magisq́; ex animo agere non poſſim,ut totum hoc negotium ita agas,ita tractes, ita conficias,ut quod ſine ulla dubitatione apud COSS. obtinuimus propter ſummam bonitatem,& æquitatem cauſæ,id tu nos obtinuiſſe non modo facilè patiare, ſed etiam gaudeas. Qua quidem uoluntate te eſſe erga Atticum, ſæpe præſens & illi oſtendiſti,& uerò etiā mihi. Quod ſi feceris,me,quem uoluntate, & paterna neceſſitudine coniunctum ſemper habuiſti, maximo beneficio deuinctū habebis. Idq́; ut facias, te uehemēter etiam atq; etiam rogo.

Nunc mi Capito (ſcio enim quantum ſemper apud

eos,

eos, quibus cum ſis, poſſe ſoleas)eo plus apud hominem facilimum,atq; humaniſſimum Plancum *enitere, elabora,uel potius eblandire,effice ut* Plancus, *quē ſpero optimum eſſe,ſit etiam melior opera tua.*

Quod certe facies,ſi tu neruulos tuos mihi ſæpe cognitos, ſuauitatemq́;, qua nemo tibi par eſt, adhibueris. Quod ut facias,te uehementer rogo.

Ignoſce mihi, quòd cum antea accuratiſſime de Buthrotijs *ad te ſcripſerim,eadem de re ſæpius ſcribā.* Non *mehercule mi* Plance *facio,quòd parum confidam, aut liberalitati tuæ,aut noſtræ amicitiæ,ſed cum tanta res agatur* Attici *noſtri,nunc uerò etiam exiſtimatio,&c.*

Oro,atq; obſecro te Cicero,*neceſſitudinem noſtram, tuamq́; in me beneuolentiam obteſtans,ſororis meæ liberos,obliuiſcaris eſſe* Lepidi *filios,meq́; his in patris locum ſucceſſiſſe exiſtimes.*Hoc *ſi à te impetro, nihil profectò dubitabis pro his ſuſcipere.*

*Scribere multa ad te neq; poſſum præ ſolicitudine, ac ſtomacho,neq; debeo.*Nam *ſi in tanta re,tamq́; neceſſaria uerbis mihi opus eſt ad te excitandū,& cōfirmādū, nulla ſpes eſt,facturū te quod uolo,et quod oportet.*Quare *noli expectare lōgas preces. intuere me ipſum,qui hoc à te, uel à* Cicerone *cōiūctiſſimo homine priuatim,uel à cōſulari tali uiro remota neceſſitudine priuata impetrare debeo.*

Hoc te ita rogo,ut maiore ſtudio te rogare nō poſſim.

Cic.petit. *Innumerabilia ſunt tua in me officia,domeſtica,forenſia, urbana, prouincialia, in re priuata,in re publica,in ſtudijs,in literis noſtris:omnia uiceris,ſi feceris,&c.*

Cui enim ego potius dignitatem meam acceptum ferre cupiam,

cupiam, quàm cui ſalutem & omnia debeo?

Credibile non eſt quantũ ego in conſilijs, & prudẽtia tua, quod maximum eſt, quantum in amore & fide ponã. Petit.conſil.

Te habere conſiliorum autorem, & ſolicitudinum ſocium, omni in cogitatione coniunctum cupio.

Quod ſi feceris, magnus ad tua priſtina erga me ſtudia cumulus accedet. Te autore, mihi uel augendi, uel quieſcendi ratio conſtabit.

Nunc mihi conſilijs opus eſt tuis, & amore, & fide. omnia mihi expedita erunt, ubi tuam ſententiã accepero.

Hac in re conſilium de tua ſententia capiemus.

Tuum ad nos reditum, tum omnes tui uehementer deſiderant, tum tempus & res tuæ poſtulant.

Autoritate tua nobis opus eſt, & conſilio, & etiam gratia. Noli pati litigare fratres, & iudicijs turpibus conflictari.

Sed quid tibi mando nominatim? me totum tuo amori, fideiq́; commendo.

Sed ſi me amas, quod q dẽ iam facis, aut pbelle ſimulas.

Nũquã putaui fore, ut ſupplex ad te uenirẽ: ſed hercle facilè patior, datum tẽpus, in quo amorẽ experiar tuum.

Quod ſupereſt, rogo ut pari ſimplicitate, ſi qua exiſtimabitis addenda, cõmutanda, omittenda, indicetis. Plinius.

A ſimplicitate tua peto, quod de libello meo dicturus es alijs, mihi dicas. Neq; eſt difficile, quod poſtulo. Petit.iudicij.

Lib. iij. epiſtola: Aſſumo te in conſilium, &c. Petit.conſilij.

Mihi & tentandi aliquid, & quieſcendi te autore ratio conſtabit. Obſequar tamen conſilio tuo, cuius mihi autoritas pro ratione ſufficit.

Audiſti

Audiſti conſilij mei motus, ſupereſt alterutra ex parte iudicium tuum, in quo mihi æquè iucũda erit ſimplicitas diſſentientis, quàm comprobantis autoritas.

Politianus lib. vij. epiſtola: Multo æquius fuerat.

Habes quid mihi uideatur, & intelligis animi mei uotum, ſed tamen tuum conſilium ſine exceptione ſequar: ad tuam uoluntatem me cõfirmabo, à quo honeſte diſſentire non poſſum. Nihil aſſentor: tantum enim animi inductio, & mehercle amor in te meus, apud me ualet, ut quæ tibi utilia ſunt, & quæ tu uis, ea omnia mihi protinus & recta, & uera uideantur.

Hac in re facturus ſum, quicquid tu decreueris: nã huius totius conſilij, te ducem, me comitem eſſe decet.

Quod ut facias, non ſolùm te rogo, uerum etiam ſuadeo. Neq; enim mihi iucundius erit, ſi nos inuiſeris, quàm utile tibi.

Sylua mea.

HAbes rerum mearum ſtatum. Diuinas animi mei uotum. Vides quid res ipſa flagitet: nam ipſe nihil auſim rogare, ne uidear non minus improbus, quàm miſer.

Improbus planè uideri poſſem, qui te quotidianis meis poſtulationibus, occupatiſſimum interpellem: niſi eo te animo eſſe cognoſcerem, ut quos ſemel tueri cœperis, nõ quieſcas, donec planè confirmes.

Ex tua unius humanitate quantus ſum pendeo. In te uno omnes ſpes, fortunæq; meæ ſunt ſitæ.

Nihil eſt tam arduum, quod te patrono cõſequi poſſe diffidam. Nihil tam amplum eſt, quod uel ego abs te petere non audeam, uel tu præſtare nequeas.

Quàm tu facilè potes,tam ego uehementer cupio.

Parum recte de tua liberalitate ſentit, qui rem iuſtam uerboſius abs te petit.

Adijce & hunc calculum,ad altiſsimos cumulos tuorum in me beneficiorũ: quibus etſi nihil accreſcere poſſe uideatur:tamen hoc unum deſiderant, ut undiq; abſoluti,atq; exaggerati eſſe uideantur.

Quum plurima ſint tua in me officia,nihil tamen fuerit hoc uno uel maius,uel iucundius.

Non dubito quin mirere,atq; etiam ſtomachere, quòd tecum eadem de re agam ſæpius.

Scio,perfricui faciem inſigniter, qui hoc auſim abs te petere: ſed hanc impudentiam me docuit non mea natura,ſed dura neceſsitas.

Res eſt tam pia, tam iuſta,ut uir æquus eam nec hoſti negare debeat. Noſtra tam arcta eſt neceſsitudo, ut nihil tam iniquũ ſit,quod alter ab altero nõ debeat impetrare.

Si uideor improbus,qui rem tantam abs te flagitẽ uerius,q̃ petã,dabis ueniã. Hanc audaciã me docuit nõ mea natura,ſed tua humanitas,qui mihi nihil negare ſoleás.

Res eſt eiuſmodi, ut ſi tecum conſideres, quod abs te peto,ſim abs te potius rogandus.

Inuitus onero te precibus,ſed urget neceſsitas.

Scio tantos patronos nõ uocandos ad mediocrem, aut uulgarem operam: ſed hoc negotium eius generis eſt, ut ab uno te præſtari poſsit.

Reſponſio ad petitionem.

QVod mecum per literas agis, unã ob cauſam mallem coràm egiſſes. Non enim ſolum ex oratione, Cice.ad Attic.

ſed

ſed etiam ex uultu & oculis,& fronte (ut aiunt) meum erga te amorẽ perſpicere potuiſſes. Nam cum te ſemper amaui,primum tuo ſtudio,pòſt etiam beneficio prouocatus,tum his temporibus Reſpu.te mihi ita cõmendauit,ut chariorem habeam neminem.Literæ uerò tuæ tum amantiſsimè,tum honorificentiſsimè ſcriptæ,ſic me affecerunt, ut non dare tibi beneficium uiderer,ſed accipere à te,ita petente,ut inimicum meum,neceſſarium tuum, me inuito ſeruare nolles,cum id nullo negotio facere poßes.

Plinius. *Lib.iij.tota epiſtola: Facis pro cætera reuerentia. Faciam ergo quod deſideras,tam diligenter,quàm libenter.*

Quòd admones,gratias ago:quòd rogas,queror. Admoneri enim debeo,ut ſciam:rogari non debeo, ut faciã, quod mihi non facere turpißimum eſt.

Mea. *Excuſarem me profectò uel fratri, hoc ſanè tempore, ſed arctior eſt amicitia noſtra,quàm ut ullã patiatur exceptionem,quoties alterutrius ſeria res agitur.*

De commendatitia epiſtola.

HVic *finitimum eſt commendatitium genus. Quum enim commendamus aliquem, alieno nomine quippiam petimus: quare iiſdem rationibus erit tractandum.* Hic *tres erunt conſiderandæ perſonæ. Noſtra, eius cui ſcribimus, eius quem commendamus. Poſtremo loco res ipſa cuiuſmodi ſit,erit inſpiciẽda. A noſtra perſona perſuadebimus,ſi cauſas, à quibus ad hunc commendandum fuerimus commoti,iuſtas, magnas, plurimas'ue oſtendemus: uel quòd de noſtris, aut nobis ipſis ſit bene meritus: uel quòd nobis cum ipſo, aut noſtris cum illius maioribus,uetus, & coniunctiſsima familiaritas interceſſerit,*

rit,aut hoſpitium,uel quòd ſanguine propinquus,patria, ſtudijs'ue coniunctus, affinis,aut alioqui charus,& commendatus:uel ita deniq; hominem deſcribemus, ut ob modeſtiam,probitatem,eruditionem, integritatem, humanitatem, nobilitatem, dignus ſit qui quum omnibus bonis, tum illi in primis debeat eſſe quàm commendatiſsimus. Si *qua uerò uel noſtra,uel illius quem commendamus,maiorum'ue eius in alterum merita præceſſerũt,ea ſumma cum modeſtia ſignificabimus, extenuantes quidem ipſa benefacta, benefaciendi autem animum amplificantes.* Vehe*menter commendationem iuuabit, ſi eum quem commendamus,de eo cui commendamus,quàm optime,& ſentire, & prædicare dicemus.* N*on poſsumus enim non beneuolentia quadam commoueri erga eos, quibus nos citra aſſentationẽ intelligimus eſſe admirationi.*Q*uare ſcitè* I*ſocrates præcipuum amicitiæ cõciliandæ initium commonſtrauit,ut abſentem laudemus, apud eos,quos renuntiaturos ſuſpicemur: ſi utriuſq; noſtrum ſummam de eo fiduciam uериſimiliter aperiemus,ſolicitudinẽ uidelicet quandam inijciamus oportet, ubi eiuſmodi hominem omnem ſpem ſuã in ipſius unius humanitate repoſuiſſe intelliget, nullius præter ſuam unius opem implorare uoluiſſe.* Et *à perſonis quidem hoc modo cõmendationem tractabimus.* A perſona commẽdati, & eius cui commendamus.

*À re commendabimus, ſi eam facilem illi duntaxat,cui commendamus,monſtremus:ſi piam,ſi honeſtam,ſi utilem probabimus.*T*um ſi eiuſmodi erit, ut ex ea ad patronum aliquid laudis,gratiæ,autoritatis, aut emolumenti uenturum uideatur, id accurate admonebimus, ſi eodem beneficio quàm plurimos deuincturum dicemus.*D*einde obſe-* A re.

*crationibus uti licebit. Poſtremo loco & noſtro,& commendati nomine pollicebimur illum gratum, & memorem futurum. Nos eodem beneficio perinde ac ſi in nos eſſet collatum,perpetuo deuinctos fore. In calce mutuam operam,& ſtudium deferemus. Conſtat enim epiſtolam commendatitiam ex duobus miſceri generibus, ſuaſorio, & demonſtratiuo. Quum enim eum quem commendamus,cum laude deſcribimus,in demonſtratiuo genere uerſamur: quum rem ipſam aut honeſtam, aut utilem, aut facilem oſtendimus,in deliberatiuo. Sed breuis debet eſſe commendatio,neq; nimis accurata, præſertim ſi ad eum ſcribimus,cui ſumus ipſi uehementer commendati. Teſtimonij enim pondus habere debet, potius quàm diſputationis ſpeciem. Et huius generis eſſe poteſt triplex tractatio:*Recta*,obliqua,& iocoſa.*Recta*,quum aperte docebimus eum eſſe dignum fauore, quem commendamus. Obliqua,quum negabimus nos hunc commendare uelle, tantùm admonere ut hominem uelit cognoſcere: futurum enim,ut quum alij gratias agere ſoleant ijs, qui commendationem recepiſſent,ille ultro gratias ſit acturus, quód noſtra opera contigerit noſſe talem uirum. Iocoſa,quum intelligemus nos plus effecturos ſermonis iucunditate, quàm ſerijs argumentis. Non arbitror operæprecium,de ſingulis exempla proponere, ne nimium increſcat uoluminis magnitúdo. Tantum in ſylua formulas aliquot annotabimus. Commendatorij generis exempla, quum apud Ciceronem ſint plurima,tum illa epiſtola, cuius initium eſt,* Nondum erat auditum,uniuerſum commendandi artificium,una complectitur.

Breuis huius generis comprehenſio.

Herman

Hermannus theologus Andronio Bolano antiſtiti S. D.

QVanquàm mihi Dioniſij mei fortunæ maiori propemodũ, quàm meæ ipſius curæ eſſent, præſul humaniſsime, idq́; non modo propter uetuſtiſsimam arctiſsimamq́;, quæ mihi cum eius familia fuit, neceſsitudinẽ, uerũ etiã propter admirabilẽ hominis & modeſtiã, & probitatẽ, tamen cum tibi pluribus uerbis cõmendãdum non putaui, ne uel de noſtra amicitia, uel de hominis uirtute parũ fiſus uiderer. Id enim noſtra neceſsitudo, qua nihil arbitror inueniri coniunctius, poſtulare uidetur, ut quẽcunq; beneuolẽtia complectendũ ſtatuiſsem, idem tibi quoq; & chariſsimus, & q̃ commẽdatiſsimus debeat haberi. Tanta rurſum eſt hominis tum probitas, tum modeſtia, tum eruditio, ut uel citra meas literas quũ optimo cuiq;, tum tibi eiuſmodi uirorũ amãtiſsimo nõ poſsit non eſſe quàm cõmẽdatiſsimus, niſi utrunq; parũ noui, præſertim quòd tibi ipſi cum patre huius, uiro, ut ſcis omnium, qui unquã fuerunt gratiſsimo, uetus hoſpitiũ fuerit. Non eguit quidem ille noſtra commendatione, quãquàm commendari planè uoluit, & uni adeò tibi uoluit. Mirum enim dictu fuerit, quãtũ fiduciæ, in tua unius humanitate repoſuerit, quàm amãter de te & loquatur, & ſentiat. Neq; enim quæ eſſent à mente diuerſa, loqui conſueuit. Nec errat mea quidem ſentẽtia. Cui enim obſcurum eſt, quantũ pro tua autoritate, & apud illuſtriſsimũ principẽ, & populum uaieas? Tum quantũ ſtudioſis uiris ſemper fauerit tua benignitas, ſæpe maiorũ ſuorũ antehac, nũc & mea prædicatione didicit. Res eſt autẽ eiuſmodi, ut tibi non multũ ne-

gotij,huic plurimum cõmoditatis ſit allatura. Debet huic
Narratio. Abbas Syrus ex agris neſcio quibus, iam multorũ annorum fructus,homo ut ſcis,& pecunioſus,& calumnioſus, cuius quidem prædeceſſores,ſine ulla cõtrouerſia cõſtanter ſoluerũt.Hic ſimul atq; inſatiabilem habẽdi ſitim,unà cum mitra eſt aſſequutus,debitũ inficiatur,in ius,imò potius,in iniuriã uocat.Pudet dicere quas Proteus ille optimo adoleſcẽti tergiuerſationes nectat, quàm aſtutas clabẽdi uias quærat. hominẽ noſti.Quod quidẽ cum ſemper moleſtũ eſſe debeat, quia iniquum, tum hoc tẽpore Dionyſio meo incommodiſsime ſanè obijcitur, hoc in tẽpore negari pecuniam,quum ea ſic eſt opus,ut quum maxime. Proximo uere,erat doctoris inſignia conſequuturus,quò maiore cum autoritate poſsit Reip. commodis inſeruire: Eſt enim iuris utriuſque mire peritus. Vide autem quàm iniquum ſit,huius Midæ cauſificationibus ſtudioſiſsimum iuuenem,è medio ſtudiorum ſuorum curſu,ad iniuſtas lites uocari,& iam multis ſudoribus promeritum honorẽ, penè è manibus extorqueri. Rem iam partim ex me cognoſti, reliqua ex ipſo coràm agente diſces. In te uno utriuſq; noſtrum ſpes ſita eſt. Quare te per noſtram beneuolentiam,& paterni hoſpitij memoriam, maiorem in modum oro, ut ei in cauſa æquiſsima præſidio uelis eſſe: Abbatem iſtum uel odio, uel autoritate, uel metu ad ſoluendum compellas,à litibus quibus maxime paſcitur, deterreas. Et magna & multa ſunt tua in me officia,hoc tamen ita mihi erit gratum,ut pro omnium ſummo ſim habiturus. Apud iuuenem ita beneficium collocaris,ut nunquàm antehac apud quenquam rectius.Bene uale.

Eſt

Eſt uulgare ac frigidum commendationis genus, quum hoc officium extorquetur à nobis. Si tibi moleſtus ſum, huic imputa: Nam mihi fuit moleſtior.

Tu pro tua prudentia, ubi ex ipſo iam cognito quid ſibi uelit cognoris, diſpicies, quid ſit factu optimum.

Commodabis illi mea cauſa, ſi modo id potes abſq; tuo incommodo: ſin minus, quo uis ablega hominem potius, quàm ut ad me redeat.

Eſt & iocoſa cõmendatio, quæ nonnunquã plus efficit quàm ſeria. Exemplum eſt in epiſtolis Ioannis Campani, qui monachum quendam importunũ cõmendat ſuo Cardinali. & nos aliquando ſic puſillum quendã, & recaluaſtrum ac macilẽtum commendauimus Mœcenati noſtro, qui per eum miſerat pecuniã, & in literis caluum appellarat, ſolitus & me ioco caluum dicere, quòd eſſem raro capillitio. Commendauimus autem in hanc ferme ſententiã. Caluus ille caluo pecuniam bona fide reddidit. Verũ ſi pernoſſes, quo in ſtatu ſit iſte caluus, haudquaquã admirareris hominem ſic eſſe macilentum, ut uix oſsibus hæreat: ſic eſſe raro capillitio, ut uix tres pili ſuperſint in capite. Eſt illi lõga lis apud tuum tribunal. Ea res ſic expilat, ſic exugit hominem, ut ni tua ſuccurrat bonitas, ne pilum quidem nummorum ſit uſquam habiturus, & periculum ſit, ne prorſus fame pereat. Cauſa pia eſt, pro matre litigat, neque quicquam ſupereſt, niſi ut ſuprema ſententia pronuncietur. Bene uolo homini. Quur enim non faueat ſimilis ſimili? Eodem beneficio tibi duos caluos, duos magnos uiros obligabis. Hæc friuolum uideretur admonere, niſi conduceret ad hoc, ut præceptor ex his

 facilè

facilè reperiat uarias thematum formas.

Commendatitiæ ſylua.

Cic. epiſt. fam. *Epiſtola lib. epiſt. fā. j. cuius initium: Aulo Trebonio: tota huius generis eſt.*

Lentulum noſtrum eximia ſpe, ſummæ uirtutis adoleſcentem, cùm cæteris artibus quibus ſtuduiſti ſemper ipſe, tum in primis imitatione tui, fac erudias. Nulla enim erit hac præſtantior diſciplina. Quem nos, & quia tuus, & quia te dignus eſt filius, & quia nos diligit, ſemperq́; dilexit, in primis amamus, charumq́; habemus.

Lib. ij. Fabio uiro optimo. Tota.

Iocoſa. *L. Valeriū iuriſconſultum ualde tibi commendo, ſed ita etiā ſi non eſt iuriſconſultus. Melius enim ei cauere uolo, quàm ipſe alijs ſolet. Valde hominē diligo, eſt ex meis domeſticis atq; intimis familiaribus. Omnino tibi agit gratias: ſed idem ſcribit, meas literas maximum apud te pondus habituras. Id eum ne fallat, te etiam atq; etiam rogo.*

Atq; ipſum tibi Pomponiū ita commēdo, ut quanquàm ipſius cauſa cōfido te facturū eſſe omnia, tamen abs te hoc petā, ut ſi qđ reſidet in te amoris erga me, id omne in Pōponij negotio oſtēdas. Hoc mihi gratius facere nihil potes.

Lib. vj. Cum A. Cæcinna tanta. Tota, & elegans.

Hunc mi Cæſar ſic uelim omni tua comitate cōplectare, ut omnia, quæ per me poßis adduci, ut in meos cōferre uelis, in unū hunc conferas: de quo tibi homine hoc ſpondeo, nō illo uetere uerbo meo, quod cum ad te de Milone ſcripſiſſem, iure luſiſti, ſed more Romano, quomodo homines nō inepti loquūtur, probiorem hominē, meliorem uirum, prudentiorē eſſe neminem. Accedit etiam, quod familiar

miliaritatẽ inducit, in iure ciuili ſingularis memoria, ſumma ſcientia. Huic ego *neq; tribunatum, neq; præfecturã, neq; ullius beneficij certũ nomen peto, beneuolẽtiam tuã, & liberalitatem peto.* Neq; *impedio, quò minus, ſi tibi ita placuerit, etiam hiſce eum ornes gloriolæ inſignibus.* To*tum deniq; hominẽ tibi trado de manu (ut aiunt) in manum tuã iſtã & uictoria, & fide præſtantẽ. Sumus enim putidiuſculi, quanquàm per te uix licet.* Verũ, *ut uideo, licebit.* R*uſum iſtum amicũ tuum, de quo iterũ ad me ſcribis, adiuuarẽ quantum poſſem, etiam ſi ab eo læſus eſſem, cum te tantopere uiderem eius cauſa laborare. Cum uerò & ex tuis literis, & illius ad me miſsis intelligã, & iudicẽ magnæ curæ ei ſalutẽ meã fuiſſe, nõ poſſum ei nõ amicus eſſe: neq; ſolum tua commendatione quæ apud me, ut debet, ualet plurimũ, ſed etiam uoluntate, ac iudicio meo.* Reſponſio ad commendationem.

Lib. xi. Permagni intereſt. To*ta, & elegans.*

I*tem proxima:* L*amia uno omnium.* I*tem eodem libro:* Cum Appio Claudio.

Lib. *xiij. Etſi non ſatis.* Eodem: Gaio Auiano. I*tem proxima:* Aulum Fuſium.

I*tem multæ ſequentes epiſtolæ ſunt eiuſdem generis.* E*odẽ:* Non dubito. Q*uin totus hic liber nihil habet præter epiſtolas commendatitias.* Lib. xv. Marcum Fabium.

Q*uare cæteris in rebus, tantum ei tribues, quantũ humanitas tua amicitiaq; noſtra poſtulat.* De T*ullia mea tibi antiquiſsimum eſſe uideo, idq; ita ut ſit, te uehemẽter rogo.* E*go autem mi* P*lance, etſi non dubitabam, quin & S. C. & lex & Coſs. decretum, ac literæ apud te plurimum autoritatis haberent, teq; ipſius* Attici *cauſa uelle* Cic. ad Attic.

 intellexe

intellexeram, tamen hoc pro coniunctione, & beneuolentia noſtra mihi ſumpſi, ut id à te peterem, quod tua ſingularis humanitas, ſuauiſſimiq; mores, à te eſſent impetraturi. Id autem eſt, ut hoc, quod te tua ſponte facturum eſſe certò ſcio, honoris noſtri cauſa libenter non prolixe, ſed celeriter facias. Mihi nemo eſt amicior, nec iucundior, nec charior Attico, cuius antea res ſolũ familiaris agebatur, eaq; magna, nunc acceßit etiam exiſtimatio: ut quod cõſequutus eſt magna & induſtria, & gratia uiuo Cæſare, mortuo id, te adiuuãte, obtineat. Quod ſi à te erit impetratũ, ſic uelim exiſtimes, me de tua liberalitate ita interpretaturum, ut tuo ſummo beneficio me affectum iudicem.

Ego etiã mi Cicero proprie, familiariterq; te rogo, ut Veterem ames, uelisq; eſſe quàm ampliſsimũ, qui etſi nulla re deterreri à propoſito poteſt, tamen excitari tuis laudibus indulgentiaq; poterit, quo magis amplexetur, ac tueatur iudicium ſuum, & mihi gratiſsimum erit.

Filiam meam, & tuam, Ciceronemq; noſtrum quid ego mi frater tibi commendem? Quin illud mœreo, quod tibi non minorem dolorem illorum orbitas affert, quàm mihi. Sed te incolumi orbi non erunt.

Itaq; eum tibi commendo maiorem in modum, hominẽ domi ſplendidum, gratioſum etiam extra domum, quem fac ut tua liberalitate tibi obliges. Eſt tribunus militum in exercitu noſtro. Gratum hominem obſeruãtemq; cognoſces. Trebatium ut ualde ames, uehementer te rogo.

Quare ut inſtituiſti, complectere adoleſcentem.

Ex lib. ad Brutũ. Tota: Bibulus. Item epi. Multos tibi.

Omnibus rebus ita cum tractes, ut intelligat noſtram

commẽ

commendationem non uulgarem fuiſſe.

Commendatoriæ ad nuptias exemplum.

Tota epiſt.lib.j.Petis ut fra.t. Plinius.

Elegãs exẽplum cõmendationis,erit tota illa epiſt.lib. ij.cuius initium: Et tu occaſiones obligãdi me auidiſſime amplecteris. Lib.iij.epiſt. Quod ipſe amicis tuis.

Lib.iij. Caluiſium nepotem.

Eodem libro:Si quid omnino. Rurſum lib.vj. Attilium Creſcentem.

Obliga me,obliga antè,quàm dicat:nam cum dixerit, gratias ages.Spondeo ſolicitudini tuæ,ſpei meæ, magnitudini cauſæ ſuffecturum.

Eſt indolis optimæ,breui producturus alios, ſi hic interim prouectus fuerit à nobis.

Accepiſſe te beneficium credes,cum propius inſpexeris hominem, omnibus honoribus, omnibus titulis(nihil uolo elatius de modeſtiſſimo uiro dicere)parem.

Commendatio præceptoris.

Videor ergo demonſtrare tibi poſſe Iuliũ Genitorẽ:amatur à me,iudicio tamẽ meo nõ obſtat charitas hominis, quæ ex iudicio nata eſt.Vir eſt emẽdatus & grauis,paulò etiã horridior,& durior,ut in hac licẽtia tẽporũ:quãtum eloquẽtia ualeat,pluribus credere potes.Nã dicendi facultas aperta,& expoſita ſtatim cernitur. Vita hominũ altos receſſus, magnasq; latebras habet,cuius pro Genitore me ſpõſorẽ accipe. Nihil ex hoc uiro filius tuus audiet, niſi profuturũ.Nihil diſcet,quod neſciſſe rectius fuerit,nec minus ſæpe ab illo,q̃ à te,meq; admonebitur,q̃bus imaginibus oneratur,quæ nõĩa,et quãta ſuſtineat.Proĩde

fauentibus dijs, trade eũ præceptori, à quo mores primũ, mox eloquentiam diſcat, quæ male ſine moribus diſcitur.

Lib. v. epiſt. *Video quam molliter tuos habeas.*

Commendatio liberti.

Claudius amari à te cupit, dignus hoc ipſo quod cupit, deinde quòd ipſe te diligit. Neque enim ferè quiſquam exigit iſtud, niſi qui facit, uir alioqui rectus, integer, quietus, ac penè ultra modum, ſi quis tamen ultra modum uerecundus.

Hunc hominem appetentiſſimum tui, mihi crede, complectere, adprehende, imò & inuita, ac ſic ama, tanquàm gratiam referas. Neq; enim obligandus, ſed remunerandus eſt in amoris officio, qui prior cœpit.

Commendatio mea.

MVltis in illum beneficijs conferendis reddidiſti te quodammodo obnoxium. Ita enim nunc moribus comparatum eſt, ut poſteaquàm multa præſtiteris, hoc tantum meminerint, quod negatum eſt.

Poſteaquàm hominem cœpiſti beneficiendo tuum facere, beneficia beneficijs cumulanda ſunt.

Non decet ſtare ſemel incitatam liberalitatem, cuius pulchritudinem uſus ipſe commendat.

Cur hunc hominem tibi tanto ſtudio commendandum putarim, mirari deſines, ubi eum propius noſſe cœperis.

Huic perſuaſum eſt, & te apud principẽ, & me apud te plurimum ualere: & de te quidem haud fallitur, de me ne fallatur, non tam promeritus ſum, quàm cupio.

Pluribus hanc rem abs te contenderem, ni uererer, ne cui de tua humanitate uiderer diffidere.

Scio nõ ſine cauſa dictum Horatio: Quem cui cõmendes,

des,

des,etiã atq; etiã aſpice. Sed huius hominis integritas ſic mihi multis argumentis eſt explorata,ut non dubitẽ illum tibi uel capitis mei periculo cõmendare. Quem ſi cõplectẽris,gratias agam quòd mihi credideris. Sed tu mihi magis ages gratias, quòd tibi tradiderim hominẽ in manum,qui tibi fuerat etiam è longinquo arceſſendus.

Reſpon. ad commendationem.

N*Vmerium Numeſtium libenter accepi in amicitiam: & hominem grauem & prudentem, & dignum tua commendatione cognoui.* Cicero ad Atticum.

Plinius lib. vj. epiſt. Commendas mihi. Rurſum epiſt. Rogas ut agam.

Quid ego audio? uis tibi ignoſci, quòd me tuis commẽdatitijs literis oneras. Imo ſic interpretor, ingens beneficium abs te datum, qui tali uiro me conciliaris. Mea.

Quid poßim,tu uideris. Quis ſit exitus rei futurus, fortunæ in manu eſt. Illud efficiam, ut Antonius intelligat noſtram amicitiam haudquaquam uulgarem eſſe.

Et tu diligenter commendas hominem, & ille mihi uiſus eſt dignus,cui tantopere faueas. Sed temporum iniquitas in cauſa fuit, quò minus licuerit illi tantum præſtare,quantum uolebamus.

De monitoria epiſtola.

M*Onitoriæ epiſtolæ duplex eſt officium. Et uitium, ſi quod mutari uolemus,docte indicare: & quæ ſint agenda,ea neſcienti tanquam ſcienti oſtendere. Et quoniã uix quiſquã æquo animo ſua diſcit uitia, ideo reprehẽſionis acerbitatẽ laude mitigabimus. Cùm multa in eo ſint egregia, negabimus paſſuros nos, ut tot uirtutes unius*

unius uitij næuo obſcurētur, neq; commiſſuros ut tantus amicus cum exceptione laudetur. Deinde ipſum uitium uel ab ætate, uel ab imprudētia extenuabimus, uel maximis quoque uiris idem fuiſſe oſtendemus: aut certe ipſum quidē eſſe mutandū, ſed tamē ab animi liberalitate, aliáue uirtute proficiſci, haud magno negotio mutari poſſe. Nos hæc præcipuo in illum amore ſcribere dicemus, alijs non idē facturos. Orabimus ut pari libertate in nos utatur, niſi forte minus amet. Id enim propriū amicitiæ munus, ut libera ſit admonitio ac mutua, & ſimilia, quæ ad hanc ſententiā pertinebūt. Quod ſi tyrāno, regi, aut alioqui potēti ſcribimus, cuius aures nullā omnino ſint reprehēſionem admiſſuræ, eum falsò laudantes reprehēdemus. Quum enim multas in eo uirtutes prædicamus, à quibus eſt alieniſſimus: quū item in alijs quædā abominanda execramur uitia, à quibus illum immunē eſſe dicimus, tacite admonemus agnoſcentem, quid mutare, quid ſequi debeat. Hoc equidē cōſilio laudationes illas principū repertas fuiſſe auguror, ut ſub laudis ſpecie ſuorū uitiorū ſine offenſa, ſine pudore admonerentur. Alioqui quid ea aſſētatione fœdius? Vbi uerò ſine reprehēſione quid agēdum ſit, oſtēdemus, autoritatē quādam nobis cōſtituamus oportet, ſine eius, quē monemus, iniuria. Idq; uel ab ætate, qua illū longè præcedimus: uel à multarum rerū uſu, qui in eo tantus per ætatem nōdum eſſe potuit: uel à diuturno ſtudio in quo nos ſimus plurimis annis uerſati, illo nunc ingrediente, pollicebimur nos amantiſſime, ſimulq; fideliſſime conſulturos. Demum grauitate quadam ſermonis, quid quomodo fieri conueniet, oſtendemus.

Probatiſſi

Probatiſsimorũ autorũ, dictis & exemplis crebris utemur; præſertim eorum quorum autoritas grauis eſt apud eum, quẽ admonemus, & quid quẽq; laudis, aut infamiæ conſequutum ſit, oſtendemus. Ad prius illud admonendi genus, quo amicũ uel blandius uocamus ad meliora cõſilia, uel liberius obiurgamus, pro perſonarũ aut rerũ uarietate, multũ cõducet liber Plutarchi, quẽ ſcripſit de diſcernẽdo adulatore ab amico. Ad poſterius hoc quod tantum docet, non obiurgat, conferent epiſtolæ, imò libri omnes Senecæ, Cypriani, Hieronymi & aliorũ qui uiuẽdi formã diuerſis præſcripſerunt. Sed præcipue Plutarchi libelli, qui morales appellãtur. In priore reperientur huiuſmodi ferme themata. Admonendus amicus ſubmoroſus, ut magis ſeſe accõmodet ad mores omnium. Sit magis comis in uxorem, mitior in liberos, clementior erga famulos, obſequẽtior erga amicos. Item qui linguæ ſit liberioris, admonẽdus, ut circunſpectius loquatur, quòd non eodem candore ab omnibus excipiãtur, quæ dicũtur. Item amicus plus ſatis addictus ſtudijs admonebitur, ut parcat ualetudini, ut ſe partiatur ſtudijs ac neceſſarijs negotijs, ut ſe magis accõmodet ad ſenſum cõmunem. Ita qui ſimplicioris erit ingenij, admonebitur, ne quid fidat fictis amicis. Qui deditus erit aleæ, reuocabitur ad alios luſus. Qui profuſior, ad frugalitatẽ: qui ferocior, ad modeſtiã: qui incogitantior, ad uigilantiam. Atq; item de cæteris, nam ſunt innumera. Hoc genus minimum differt à ſuaſorio. In poſteriore licet huiuſmodi themata fingere. In ſtudio literarum quomodo uerſandum. Stylus quibus modis potiſsimum parandus. Quibus rebus concilianda fama.

Quibus artibus uitari poßit inuidia. Quo pacto colenda amicitia. Quid uitandum aut ſequendum in matrimonio: qua de re ſcripſit Plutarchus. Quibus modis inſtituendi liberi. Quid faciendum ludimagiſtro. Quid ei, qui decreuerit in aula principum uiuere. Quod officium boni medici, principis, aut epiſcopi, ducis, aut militis, boni cōcionatoris. Ex his ſimulia licebit ſimilesq; materias comminiſci. Sæpe miſcetur utrunq; genus, cuius accuratißimum exemplum ſi quis quærit, legat Ciceronis ad Qu. fratrē epiſtolam, cuius initium: Etſi non dubitabam quin hanc epiſtolam. Præſtabit in huiuſmodi thematibus exerceri, unde præter phraſim paratur & prudētia potius, quàm in friuolis, & anilibus materiolis. In re tam uaria, non magni referebat exemplum ſubijcere, ſed tamen hoc faciemus, ne prorſus exemplo careat præceptio.

Exemplum epiſtolæ monitoriæ.

QVoniam ex Italia reuerſus, inter tuos uiuere decreuiſti, eritq; tibi & pro tua eruditione, & nataliū ſplendore, & uitæ dignitate in omnium oculis ſumma cum expectatione uiuendum, oras ut ſenex iuueni optimam quandam uiuendi formam commonſtrem, quò poßis & maleuolorum reprehēſionem effugere, & optimi cuiuſque iudicio probari, deniq; & animi tranquillitati & corporis ualetudini conſulere. Incredibile dictu eſt, quātum iam nūc iſta animi tui maturitate delecter, qui iuuenis adhuc, ea quæ ſenes pleriq; negligimus, mediteris. Optima, inquit Cicero, eſt uitæ eligēda ratio, quā iucundam reddet cōſuetudo. Quare quāquā ſingularis tua & eruditio & præmatura quædā animi magnitudo, moni-

tore

tore non egeat, tamẽ quantũ ætate, qua ſola te uincimus: quantum longo rerum uſu, qui prudentes efficere ſolet: quãtum multorum annorum ſtudio conſequi potuimus, inſtitutũ quàm optimum præſcribemus. Quod & ueterum pleroſq; tenuiſſe uideo, me quoq;, quãtum potui, ſequutum eſſe gaudeo: ne te quidẽ ſequutũ fuiſſe pœnitebit olim. Principio, quod ſemper feciſti, eum animũ obtine, qui nihil acerbum, nihil durum exiſtimet, quod ſit honeſtum. Qui nullo uel metu deterritus, uel ſpe captus ab officio deflectatur. Quàm optimos tibi adiungito. Malos ne laceſſito. Tua ne iactes: aliena ne carpas. Fac quum omnibus ſis anteferendus, ipſe te præferas nemini. Amicũ ita ames, tanquam aliquando oſurus, inimicum ita oderis, tanquam olim amaturus. Cum bonis officijs certa: nemini aduerſeris: omnibus te affabilẽ præbeas: domi hilaris, foris cõpoſitus. Nemini tua arcana cõmittas, memor quàm fallax ſit multorum amicitia. Beneficium confer libenter, inuitus accipe. Moroſitatẽ in primis fuge. Officiorũ diutiſſime meminiſſe oportet, iniuriarũ facilè obliuiſci. Gloriam ſi contemnes, ultro te ſequetur: ſin ſequeris, fugiet ſequentem. Ne capta laudari, ſed fac laudanda. Cum præpotẽtibus, aut nulla ſit cõſuetudo, aut comis. Nullus ſumptus tibi ſit precioſior tempore: diem in operas partire. Ieiunus ſtude, aut ſcribe: pranſus, hilariora quædam agito, ceſſa nunquàm. His rationibus ſi diligenter uteris, & animi tranquillitati conſules, & charus quàm plurimis, nemini odioſus eſſe poteris. Corpus uerò moderatis agitationibus exerce, ne ignauia torpeſcat, ne'ue immodicis laboribus frangatur. Cibus ſit temperatus, ac tempeſtiuus:

Docet agenda.

uus:prande liberalius:cœna parcius: potus non quantum libidini,ſed quantum naturæ ſatis eſt,ſume. Vale.

Aliud exemplum.

CVm te incredibili quodam ardore literarũ flagrare minime dubitarem, Chriſtiane non uulgaris amice, hortatore nihil opus eſſe putaui, ſed eius quam ingreſſus eſſes,uitæ duce modò,ac tãquam indice. Id quod mei offi cij eſſe iudicaui,uidelicet ut tibi homini non modo multis modis copulatiſsimo,uerum etiam iucundiſsimo,ueſtigia, quibus ipſe à puero eſſem ingreſſus,cõmonſtrarem. Quæ ſi tu pari cura accipies,atq; ego dicturus ſum,futurũ cõfido,ut neq; me monuiſſe, neque te paruiſſe pœnituerit. Prima igitur cura ſit, ut præceptorem tibi deligas quàm erudítiſsimũ.Neq; enim fieri poteſt,ut is recte quenquam erudiat,qui ſit ipſe ineruditus. Quem ſimul atq; nactus eris,fac modis omnibus efficias, ut ille patris in te, tu filij uiciſsim in illum induas affectũ. Ad quod quidẽ cùm ipſa honeſti ratio nos debet adhortari, quòd nõ minus debeamus ijs,à quibus recte uiuẽdi rationẽ, quàm à quibus uiuendi initia ſumpſimus: tum mutua iſta beneuolẽtia tantum ad diſcẽdum habet momenti, ut fruſtra ſis literarum præceptorẽ habiturus,niſi habueris & amicum. Deinde ut te illi & attentum,& aſsiduum præbeas. Contentione enim immodica nonnunquam obruuntur ingenia diſcentium. Aſsiduitas uerò & mediocritate ſua perdurat, & quotidianis incrementis maiorem opinione aceruum accumulat. Satietate cùm omnibus in rebus, tum in literis nihil pernicioſius. Laxanda eſt igitur aliquoties illa literarum contentio:intermiſcendi luſus,ſed liberales, ſed literis

teris

teris digni, & ab his non nimis abhorrentes. Imò *medijs ipſis ſtudijs perpetua quædam uoluptas eſt intermiſcēda, ut ludum potius diſcendi, quàm laborem exiſtimemus.* Nihil *enim perquàm diu fieri poteſt, quod non agentem aliqua uoluptate remoretur.* Optima *quæque ſtatim, ac primum diſce.* Extremæ *eſt dementiæ, diſcere dediſcenda.* Quod *in curando ſtomacho ſolēt præcipere medici, idem tibi in ingenijs ſeruandum puta.* Caue *ne aut noxio, aut immodico cibo ingeniū obruas: utroq; enim iuxtà offen=ditur.* Ebrardum, Catholicon, Brachylogum, *cæterosq́; id genus, quos percenſere neq; poſſum, neq; operæprecium eſt, ijs relinquito, quos barbariem immēſo labore diſcere iuuat.* Initio *non quàm multa, ſed quàm bona percipias, refert.* Sed *iam rationem accipe, qua poßis non ſolum re=ctius, ſed etiam facilius diſcere.* Hoc *enim in homine arti=fice præſtare ſolet artis ratio, ut tantundē operis, quū re=ctius, expeditiusq́;, tum leuius etiam efficiat.* Diem *tibi in operas partire, id quod & à* Plinio Secūdo, *et à* Pio *pon=tifice* Max. *uiris præſtantißimis, factitatum legimus.* Prin=*cipio, quod caput eſt, præceptorem interpretantem, non attentus modò, ſed & auidus auſcultato.* Non *contentus impigre ſequi diſſerentem, aliquoties præuolare conten=de.* Omnia *illius dicta memoriæ, præcipua etiā literis man dabis, fidelißimis uocū cuſtodibus.* Quibus *rurſus ita con=fidas caue, ut diues ille ridiculus apud* Senecā: *qui ſic ani=mum induxerat, ut ſe tenere crederet, quicquid ſeruorum quiſquam meminiſſet.* Noli *committere, ut codices habeas eruditos, ipſe ineruditus.* Audita *ne effluant, aut apud te, aut cum alijs retracta.* Nec *his contentus, aliquam tem=*

 poris

poris partem tacitæ cogitationi tribuere memento : quã unam D. Aurelius tum ingenio, tum memoriæ in primis conducere ſcripſit. Conflictatio quoq; & tanquam palæſtra ingeniorũ, neruos animi præcipue tum oſtendit, tum excitat, tum adauget. Nec ſciſcitari, ſi quid dubitabis: nec caſtigari, ſi quid errabis, ſit pudor. Nocturnas lucubrationes, atq; intempeſtiua ſtudia fugito: nam & ingenium extingunt, & ualetudinem uehementer offendunt. Aurora muſis amica eſt, apta ſtudijs. Pranſus, aut lude, aut deambula, aut hilarius confabulare. Quid quòd inter iſta quoq; ſtudijs locus eſſe poteſt? Cibi non quantum libidini, ſed quantũ ualetudini ſatis ſit, ſumito. Sub cœnã pauliſper inambula: cœnatus, idem facito. Sub ſomnũ exquiſiti quippiã, ac dignũ memoria legito. De eo cogitantẽ ſopor opprimat: id experrectus, à te ipſo repoſcas. Plinianũ illud ſemper animo inſideat tuo: Omne perire tẽpus, quod ſtudio non impertias. Cogita, iuuenta nihil eſſe fugacius: quæ ubi auolarit ſemel, redit nunq̃. Sed iam hortator eſſe incipio, indicem pollicitus. Tu ſuauiſsime Chriſtiane, hãc formam, aut ſi quã poteris meliorẽ, ſequere, ac bene uale.

Quis ſit modus repetendæ lectionis.

QVibuſdam prima ac unica ferè cura eſt, ſtatim ad uerbum ediſcere: quod equidẽ non probo: eſt enim tum magni laboris, tum fructus propè nullius. Quorſum enim attinet, pſittaci more, uerba non intellecta reddere? Commodiorẽ igitur uiam accipe. Lectionẽ quidem auditam continuo relege: ita, ut uniuerſam ſententiã paulò altius animo infigas. Deinde à calce rurſus ad caput redibis,

bis, & ſingula uerba excutere incipies: ea duntaxat inquirens, quæ ad grammaticã curam attinent. Videlicet, ſi quod uerbum obſcurum, aut ancipitis deriuationis, ſi heteroclitæ coniugationis: quod ſupinum, quod præteritum faciat: quos habeat maiores, quos nepotes, quã conſtructionem: quid ſignificet, & huiuſmodi nonnulla. Hoc *ubi egeris, rurſum de integro percurrito: ea iam potiſsimum inquirens quæ ad artificium rhetoricum ſpectant. Si quid uenuſtius, ſi quid elegantius, ſi quid concinnius dictum uidebitur, annotabis indice, aut aſteriſco appoſito. Verborum compoſitionem inſpicies, orationis decora ſcrutabere. Autoris cõſiliũ indagabis, qua quicque ratione dixerit. Vbi quid te delectauerit uehementius, caue præter caſam, quod aiũt, fugias. Fige pedẽ, ac abs te ipſo rationem exige, quare tantopere ſis ea ratione delectatus: cur non ex cæteris quoq; parem ceperis uoluptatem. Inuenies te acumine, aut exornatione aliqua oratoria, aut cõpoſitionis harmonia: aut, ne omnia perſequar, ſimili quapiam cauſa cõmotum fuiſſe. Quòd ſi aliquod adagium, ſi qua ſententia, ſi quod prouerbiũ uetus, ſi qua hiſtoria, ſi qua fabula, ſi qua ſimilitudo non inepta, ſi quid breuiter, acutè, aut alioqui ingenioſe dictũ eſſe uidebitur, id tanquã theſaurum quendã animo diligenter reponendum ducito ad uſum, & ad imitationẽ. His diligenter curatis, ne pigeat quarto iterare. Nam hoc habẽt eruditorum uirorum, ſummo ingenio, ſummis uigilijs elucubrata ſcripta, ut millies relecta, magis, magisq; placeãt, ſemperq; admiratori ſuo nouũ miraculũ oſtendant. Id quod tibi in tabula tua ſæpenumero, nec ſine cauſa laudata, euenire*

ſolet, quod antea non animaduertiſſes. Idem tibi multo amplius in bonis autoribus eueniet. Releges igitur quarto, ac quæ ad philoſophiam, maxime uerò ethicen referri poſſe uideantur, circũſpicies, ſi quod exẽplũ, quod moribus accommodari poßit. Quid autem eſt, ex quo non uel exemplum uiuendi, uel imago quædam, uel occaſio ſumi queat? Nam in aliorum pulchrè ac turpiter factis, quid deceat, quid non, iuxtà uidemus. Hæc ſi facies, iam uel edidiceris, quanquam aliud egiſti. Tum demum, ſi libet, ad ediſcendi laborem accedito: qui tum aut nullus erit, aut certe perquàm exiguus. Quid deinde? Reſtat, ut cum ſtudioſis congrediaris, tuas annotationes in mediũ proferas, uicißimq́; illorum audias, alia laudabis, alia reprehendes: tua partim defendes, partim caſtigari permittes. Poſtremò quod in alijs laudaſti, tuis in ſcriptis imitari conaberis.

Secreta ſtudia à doctis laudantur: at ita, ut poſtea è latebris in arenam prodeamus, uiriumq́; noſtrarum periculum faciamus. Id quod ſapientißime à Socrate eſt dictum. Experiamur utrum partus ingeniorũ uitales ſint, nimirũ obſtetricum induſtriam imitati. Quare alternatim utriſq; utetur, qui non uulgariter uolet euadere doctus. Vale.

Aliud exemplum de uita aulica.

SCribis te nolentem ac reluctantem, uoluntate parentum rapi, protrudiq́; in aulã principis. Quando igitur neceßitas uinci non poteſt, ſupereſt ut commode utẽdo perficias, ut aliquando te iſthinc explices quàm minimo malo. Nec enim omnibus infeliciter ceßit, hãc adiſſe Laidem. Et ne tibi uidear non ſatis grauis admonitor, ſcito me ab ipſa pueritia ad annum uſq; quinquageſimũ

in

in aulis principum militaſſe. Primum illud tecum ſtatuito, ne quid cui credas, quantumuis in ſpeciem amico, quantumuis arridenti, complexanti, pollicenti, deieranti. Nec quenquã exiſtimes tibi ex animo amicum, nec tu ſis cuiquam amicus ex animo: tamẽ perinde quaſi neminem non ames, ita blandus & comis eſto ſingulis. Eſto largiſsimus eorum officiorum, quæ tibi nihil adferunt impendij. Saluta blande, cõplectere, cede uiam, aperi caput, ſubinde repete honoris & charitatis titulos, lauda affatim, pollicere benigniter. Prius igitur domi uultum componito, ut is tibi paratus ſit ad omnem fabulæ partem, ne quid ueri affectus in facie ſubluceat. Meditãda domi eſt actio, ut oratio uultui, ut uultus, ac totius corporis geſtus, orationi fucatæ ſubſeruiat. Hæc ſunt aulicæ philoſophiæ rudimenta: ad quæ nullus erit idoneus, niſi prius omnẽ pudorem abſterſerit, ac uultu natiuo domi relicto, quaſi perſonã ſumpſerit. Proximum erit, ut factiones totius aulæ ſubodoreris, ſed ita, ne cui te facilè admiſceas. Si quos, aut ſi quas uideris nihil non poſſe apud principem, uide ut te ſemper inflectas ad latus nauis felicius. Nec pudeat, aut pigeat aſſentari morionibus etiã, quos animaduerteris eſſe gratos Ioui. Sed hunc ipſum omnibus technis captabis. Quoties in illius conſpectu conſiſtes, arte præ te feres ſimplicem quandã alacritatem, quaſi gaudio geſtias, quoties illi datur adeſſe. Et poſtea quàm cõperiſti, quibus rebus offendatur, quibus oblectetur, non multũ erit negocij apud illum quamuis magnam inire gratiam. Commode ſubſeruies, ad orationem arridebis: ſi loqui non dabitur, applaudes uelut admirabundus. Sed apud alios plenis, ut aiunt, tibijs

illius laudes decantabis. Aliqui certe perferent, ſi paßim prædicaueris. Nunc hic, nunc ille tibi captãdus erit munu ſculo, ſed eleganti & apto magis, q̃ precioſo, ne uidearis aureo piſcari hamo. pretium addes oratione. Excuſabis tenuitatem fortunæ. Vbi illa contigerit opulentior, polliceberis montes aureos. Si qua præda affulſerit, caue quiſquam Deorũ aut hominũ tibi tam charus ſit, ut illi cedas. Semper tibi proximus eſto. Quoties de re agitur, uel patri uerba danda ſunt. Non ſemper in aula ſpirant uenti ſequundi: ubi ſpirant, arripienda eſt occaſio. Nullius iuriſiurãdi tam ſancta ſit tibi religio, ut huius gratia patiaris opimam prædã elabi de manibus. Si quibus principem ſenſeris uehementer infenſum, ac diuerſam factionẽ geſtire uictoria, ſemper accõmoda te felicioribus, ſed ita, ut alteram partẽ non lædas capitaliter, niſi id fiat tuo magno, certoq́; bono. Solent enim principũ fauores, uentorum in morem ſubinde reflare in diuerſum. In ſumma, ubiq; uenare commodũ tuum. Ne quẽ apertè lædas. Caue menſam habeas domi, ea res exhauriet te ſumptibus. Longè præſtat conuiuam eſſe, quam conuiuatorem. Noli ſupputare, quanti cõſtet una cœna domi data, ſed ſubducito rationẽ, ad quantam ſummam poſt annum ea res tibi ſit reditura. Proceres aliquot cole. Horum mẽſis te adiungito, ſed ita, ne crebrius ad eundẽ. Hic comis & commodus eſto conuiua, ſic feſtiuus ac lepidus, ut ne quem offendas. Si quid in te dictum erit petulãtius, in luſum, iocumq́; uertito, etiam ſi ſeria res ſit. Ab omnibus tanquã ab hoſtibus caueto. Ne cui concredas, unde te poßit lædere. Si quos ſenſeris tibi parum amicos, fac artificio ſummo dißimules, & cõmunibus

nibus

nibus officijs hoc magis apud illos amicum agas. Lauda apud eos, quos ſuſpicaris renũciaturos. hac arte aut fient amici, aut mitius erunt inimici. Tantũ caue, ne qua detur anſa lædendi. In cæteris nugis aulicorũ eſto lepidus congerro. Tantum ab alea temperato: ſiquidẽ ad hunc ſcopulum multi fecere naufragium, ſic, ut uix licuerit enatare nudos. Da operam, ut quàm minimum inquineris. Ad rem augendam & conſtabiliendam ubiq; uigila. Vbi ſatis pingueris, excogitanda ratio, ut, quod paucis contigit, feliciter ab aula te ſubducas, tibiq́; uiuas. Neq; perpetuus adſis principi, neq; nimium diu abſis: quorum alterum pariit tædium, ac ſatietatem, alterum obliuionem. Vt autem etiam cõmodo tuo abſis, ambi legationes, ſed fauorabiles, minimiq́; negocij, ita ſubinde redibis nouus ad principem tuũ. Semper eſto querulus ac petax, et quẽadmodũ callidæ meretrices, uarijs nominibus ac modis, ſemper aliquid auferunt ab amatoribus, ita tibi ſtudio ſit, ſemper aliquid auferre à principe. Sed ea potiſſimũ petẽda, quæ ille ſine ſuo ſumptu largiri poteſt. Quod genus ſunt, ſacerdotia, præpoſituræ, abbatiæ. Si quid erit tale, cuius tu capax nõ ſis, ſuborna qui petant ſuo nomine, ſed tuo cõmodo. Hæc arbitror eſſe ſatis pro primis elementis: poſthac ubi te profeciſſe uidero, abſtruſiora quædam impartiam. Vale.

Exemplum epiſtolæ, quæ habet admixtam obiurgationem.

Contigit tibi genus cum primis honeſtum: contigit res ſatis ampla: contigit ingenium: contigit eruditio non uulgaris, nec deeſt iudicium. Quid multis? felix eras, niſi unum quiddam tibi deeſſet, ut hoc tua pace dixerim.

Nam hæc qui ſcribit, tibi ex animo bene uult, ut ſi quis alius. Quid iſthuc? inquies. ut animo imperes tuo, mi Saxoni. Quid conferunt literæ, ſi neſcias uti? Non hercle plus, quàm cithara ei qui neſciat canere. Ad hoc diſcitur philoſophia, ut ne quid agatur ex affectuum arbitrio, ſed ex rationis iudicio. Et unum hoc quod deeſt ad felicitatem, ipſe tibi præſtare potes: præſtiteris enim ilico, ſi magnopere uelis. Quid tibi cum iſtis litibus? Sit interim leuis momenti, quòd & rem deteris, & temporis iacturam facis, animi tranquillitate cares, & minus iucundus es uxori, liberis, amicis, minus adeò tibi ipſi: uides toties periclitari ualetudinem tuam. Vt belli, ſic litis incertus euentus. Sed finge certam uictoriam: quæſo te, totum hoc quod euinces, tot incommodis emendũ putas, etiam uitæ diſcrimine? Scio, non facis iſta tuopte ingenio, quo nihil eſt ad pacem, & amicitiã propenſius. Inſtigat te lippus ille ueterator, homo factus ad lites. Sed obſecro te per noſtram amicitiam, quî magis libet iſti uni auſcultare, quàm optimo parenti, quàm his amicis, qui tibi non minus bene uolunt, quàm ſibi? Tu quidẽ pro tuo candore alios æſtimas è tuo ingenio: at uereor ne cõſultor iſte ſibi conſulat, non tibi. Mihi uultus ipſe hominis impoſtorem clamitat. Atq; utinam hic mihi ſit læua mens: ſed uereor ne ſerò ſapias, meq; uatem uerum fuiſſe dicas. Reijce nebulonis uenenatam blandiloquentiam. Patrem uirum & ſingulari prudentia præditum, & tui plus quàm paternè amantẽ: imò tuum ipſius ingenium, tuam eruditionem in conſilium adhibe. Rem per arbitros cum affine tranſige, uel parum æquis conditionibus: fortaſſe capies aliquod rei diſpendium.

dium. Crede mihi, ſi rerum omnium rationē ſubduxeris, iſtud diſpendium ſummum erit compendium, etiam ſi in ſolidum pereat, quo de lis eſt. Vale.

Monitoriæ ſylua.

NAm neq; pugnandū arbitrarer contra tantas opes, neq; delendum, etiam ſi id fieri poſſet, ſummorum ciuium principatum, neq; permanendum in una ſententia, conuerſis rebus, ac bonorum uoluntatibus mutatis, ſed temporibus aſſentiēdum. Nunquàm enim præſtantibus in Repub. gubernanda uiris laudata eſt in una ſentētia perpetua permanſio, ſed ut in nauigando tempeſtati obſequi artis eſt, etiam ſi portum tenere non queas: cùm uerò id poßis mutata uelificatione aſſequi, ſtultum eſt eum tenere cum periculo curſum, quē ceperis, potius, quàm eo cōmutato, quò uelis tandem peruenire: Sic cum omnibus nobis in adminiſtranda Repu. propoſitum eſſe debeat id, quod à me ſæpißime dictum eſt, cum dignitate ocium: non idem ſemper dicere, ſed idem ſemper ſpectare debemus. Cic. epiſt. fa.

Etſi eo te adhuc cōſilio uſum intelligo, ut id reprehendere nō audeam, nō quin ab eo ipſe diſſentiā, ſed quòd ea te ſapiētia eſſe iudicē, ut meū conſiliū non anteponā tuo, tamē & amicitiæ noſtræ uetuſtas, & tua ſumma erga me beneuolentia, quæ mihi iam à pueritia tua cognita eſt, me hortata eſt, ut ea ſcriberē ad te, quæ & ſaluti tuæ conducere arbitrarer, & non aliena eſſe ducerem à dignitate. Mitigatio.

Sed quoniam quod mihi placeret oſtendi, reliqua tu pro tua prudentia conſiderabis.

Scribam aperte, ſicut & mea natura, & noſtra amicitia poſtulabit.

Oro,obteſtorq́; te,pro noſtra uetere coniunctione, ac neceßitudine,proq́; ſumma mea in te beneuolẽtia,& tua in me pariter,te ut nobis, parenti, coniugi, tuiſq́; omnibus, quibus es fuiſtiq́; ſemper charißimus, ſaluum conſerues:incolumitati tuæ,tuorumq́;,qui ex te pendent,conſulas. Quæ didiciſti, quæq́; ab adoleſcentia pulcherrime à ſapientißimis uiris tradita memoria, & ſcientia comprehendiſti, ijs hoc tempore utare : quos coniunctos ſumma beneuolẽtia,plurimiſq́; officijs amaſti, eorum deſiderium ſi non æquo animo,at forti feras.

Nunc tantum ſignificandum putaui, ut potius amorẽ tibi oſtenderem meum,quàm oſtentarem prudentiam.

Adhuc enim patitur tua ſumma humanitas, & ſapientia,me quod ſentiam,libere dicere.

Lib.x.epiſtola: Quæ locutus eſt Furnius noſter.

Cic.ad Att. *Vt enim gubernatori curſus ſecũdus,medico ſalus,imperatori uictoria,ſic huic moderatori Reip. beata ciuium uita propoſita eſt,ut opibus firma,copijs locuples, gloria ampla,uirtute honeſta ſit. Huius enim operis maximi inter homines,atq; optimi illum eſſe effectorem uolo.*

Vehementer à te Brute diſſentio, neque clemẽtiæ tuæ concedo, ſed ſalutaris ſeueritas uincit inanem ſpeciem clementiæ. Quòd ſi clementes eſſe uoluerimus,nunquàm deerunt bella ciuilia.

Hæc ex oraculo Apollinis Pythij edita tibi puta, nihil poteſt eſſe uerius.

Nunc Cicero,nunc agendum eſt,ne fruſtra oppreſſum eſſe Antonium gauiſi ſimus, neu ſemper primi cuiuſq; mali excidendi cauſa ſit,ut aliud renaſcatur illo peius.

Etiam

Etiam illud te admoneo, ne quid ullis literis cõmittas: quod ſi prolatũ ſit, moleſte feramus. Multa ſunt, quæ ego neſcire malo, quàm cum aliquo periculo fieri certior.

Nec te tam longæ nauigationi & uiæ per hyemẽ niſi bene firmum cõmittas, ne'ue nauiges, niſi explorate. Qui cupide profecti ſunt, multi naufragia fecerunt. Solẽt nautæ feſtinare quæſtus ſui cauſa, cautus ſis mi Tyro. Cic. epiſt. fam.

Accepi tuam epiſtolam uacillantibus literulis, nec mirum tam graui morbo.

Audio te animo angi, & medicum dicere, ex eo te laborare. Si me diligis, excita ex ſomno tuas literas, humanitatemq́;, propter quam tu es mihi chariſsimus.

Nunc opus eſt te animo ualere, ut corpore poſsis. Id quum tua, tum mea cauſa facias, à te peto.

Mihi crede, tuis literis perlectis, exilui gaudio.

Quid eſt enim negotij, continere eos quibus præſis, ſi te ipſe contineas? Nam ut quiſq; eſt uir optimus, ita difficilime eſſe alios improbos ſuſpicatur.

Multis enim ſimulationũ inuolucris tegitur, & quaſi uelis quibuſdam obducitur uniuſcuiuſque natura. Frons, oculi, uultus, perſæpe mentiuntur, oratio uerò ſæpiſsime.

Quid enim ei præcipiam, quem ego in hoc præſertim genere intelligam prudentia non eſſe inferiorem me, uſu uerò etiam ſuperiorem?

Quapropter incumbe toto animo, & ſtudio omni in eam rationem qua adhuc uſus es, ut eos, &c.

At ille quidem princeps ingenij & doctrinæ Plato, tũ denique fore beatas Reſpublicas putat, ſi aut docti, ac ſapientes eas regere cœpiſſent, aut qui regerent, omne ſtudium

dium in doctrina ac ſapientia collocaſſent.

Mitigatio monitionis.

At ea quidem quæ ſuprà ſcripta ſunt, nõ ut te inſtituerem ſcripſi (neque enim prudentia tua cuiuſquam præcepta deſiderat) ſed me in ſcribendo, commemoratio tuæ uirtutis delectauit : quanquàm in his literis longior fui, quàm aut uellem, aut me fore putaui.

Sed te illud admoneo, ut te antè compares, quotidieq́; meditere reſiſtendum eſſe iracundiæ: quũ ea maxime animum mouet, tum diligentiſsime linguã eſſe continendam: quæ quidem mihi uirtus, non interdum minor uidetur, quàm omnino non iraſci.

Mitigatio monitionis.

Nihil enim nec temere dicere, nec aſtute reticere debeo. Apud Xenophontẽ eſt Cyri & Ageſilai ſummo imperio nullum unquam uerbum aſperius auditum fuiſſe.

De ſorore quod ſcribis, teſtis erit tibi iſta, quanta mihi curæ fuerit. Vtinam fratris in eam animus eſſet is, qui eſſe deberet. Quem quum eſſe offenſiorem arbitrarer, eas literas ad eum miſi, quibus & placarem ut fratrem, & monerem ut minorem, & obiurgarem ut errantem.

Tu pro tua prudentia, quid optimũ ſit factu uidebis. Niſi mihi fortuna propriura conſilium extorſiſſet, &c.

At uide quanto diligentius homines metuant, quàm meminerint.

Pecunia omnium dignitatem exæquat.

Nunc te obiurgari patere.

Plinius.

Neque enim tantopere mihi conſiderandum eſt, quid uir optimus, in præſentia uelis, quàm quid ſemper ſis probaturus.

Quò magis te, cui uacat, hortor, cum in urbem proxime

me ueneris, uenias autem ob hoc maturius, illi te expoliendum limandumq́; permittas. Neq; *enim ego, ut multi, inuideo alijs bonum, quo ipſe careo, ſed contrà ſenſum quendam uoluptatemq́; percipio, ſi ea quæ mihi denegantur, amicis uideo ſupereſſe.*

Quod tibi ſcripſi, ut te ſortitũ prouinciam præmonerem, plurimum tibi credas, nec cuiquam ſatis fidas: deinde ſcias, ſi quis fortè te, quod abominor, fallat, paratã ultionem: qua tamen ne ſit opus, etiam atq; etiã attende. Neq; *enim tam iucundum eſt uindicari, quàm decipi miſerum.*

Poſſum ego, quod pluribus uerbis, pluribus etiam uoluminibus philoſophi docere conantur, ipſe breuiter tibi, mihiq́; præcipere, ut tales eſſe ſani perſeueremus, qualeis nos futuros profitemur infirmi.

Lib. j. Tota epiſtola, cuius initiũ: Cõſulis an exiſtimem.

Quorſum hæc? ne tibi optimæ indolis iuueni, quorũdam immenſa luxuria, ſpecie frugalitatis imponat. Conue*nit autem amori in te meo, quoties tale aliquid inciderit, ſub exemplo præmonere quid debeas fugere.* Igitur *memento nihil magis eſſe uitandum, quàm iſtam luxuriæ, & ſordium nouam ſocietatem, quæ cum ſint turpiſsima, diſcreta ac ſeparata, turpius iunguntur.*

Lib. iij. Tota: Cum patrem tuum.

Quomodo principes ſub ſpecie laudis excitandi ſunt ad honeſta, docet Plinius *libr. iij. epiſt.* Offici*ũ cõſulatus.*

Rurſum *lib. vij. epiſt.* Terret *me hæc tua.*

Eodem *lib.* Quæris *quemadmodum, de ratione ſtudij.*

Item *eodem lib.* Deliberas *mecum.*

Rurſum *epiſt.* Gaudeo *quidem.* Rurſum *lib. vij.* Amor

in

in te meus cogit, non ut præcipiam (neque enim præceptore eges) admoneam tamen, ut quæ ſcis teneas, & obſerues, aut ſcias melius. Nam tota uſq; ad finem, huius argumenti eſt, & elegans.

Monitio mea.

D*E malo principe tacendum cēſeo, nã ſi male loquaris, ingens periculum eſt: ſi bene, graue flagitiũ eſt.*

Non te cuiuſquam autoritas abducat à recto. Eſt quidem conſultum inhærere maiorum ueſtigijs, ſiquidem illi recto itinere præceſſerunt. Alioqui quid intereſt, inter hunc imitatorem, & gregem, ducem illum ſuum, quoquò ſe conferat, ſequentem?

Hoc ipſo mihi places, quòd ipſe tibi diſplices. Nam uerißime dixit Plinius: Magis in ſtudijs homines timor, quàm fiducia decet.

Mitigatur admonitio.

Ede tandem aliquod indolis tuæ ſpecimen. Oſtende te aulæ, oſtende Reipub. patere te aßignari famæ. Scis illud, occultæ muſices, &c.

Oſtēde, qđ in te, hoc eſt, in opere pulcherrimo deſiderē.

Quem ſi ſine exceptione laudaſſem, & fide caruiſſet laudatio, quæ in nullum competit mortalem, & tibi nihil profuiſſem. Nunc omnes intelligunt, & intelligis ipſe, mihi cætera uere placere, quum non dißimularim, quæ mihi diſpliceant.

Sciebam tibi nihil opus eſſe monitore, ſed tamen libuit admonere, ut quod facis, faceres.

Quod tranſactum eſt, reuocari iam in integrum non poteſt: quid in poſterum oporteat fieri, conſulendũ eſt.

Nunc monere te, ſerum eſt: obiurgare, inhumanum:

utinam aut ego poſſim te ex iſtis malis eximere, aut tu monitis meis obtemperans, in iſta non incidiſſes.

Quid faciam? Obiurgabo te, qui toties admonitus, ut caueres, uelut obſtinato deuotoq́; animo temet in iſtas calamitates conieceris? Sed ærumnoſum amicum obiurgare, crudele eſt. Admonebo? ſerum eſt. utinam ſerum non eſſet. Scio quàm tu fruſtra ſoleas admoneri. Complorabo tuam infelicitatem quid aliud quàm plagam exacerbauero? Vnum illud supereſt, ſi quid tamẽ ſupereſt, ne doloris impatientia, malis per ſe grauiſſimis grauius aliquid adiũgas, & omnes ingenij conſilijq; tui neruos excites, ut temet iſtinc euoluas.

Etiam atque etiam cura ualetudinem tuam. Et quanquàm eſt hyems, tamen memento te Auenione uiuere.

Deliberationem tuam ad amicos retuli, quorum una omnium eſt ſententia, ut relictis iſtis nugis oratorum ac poëtarum, te totum ad ius pontificium conferas.

Cicero id epiſtolæ proprium eſſe putauit, ut cui ſcribitur, de ijs quæ ignorat certior fiat. At ego ad te ea quæ melius meipſo tenes.

Quare aut amori meo cõcedas oportet, aut hanc epiſtolam eſſe neges.

Reſponſio ad monitionem.

RAras tuas quidem (fortaſſe enim non perferuntur) ſed ſuaues accipio literas, uel quas proxime acceperam, quàm prudentes, quàm multi & officij, & conſilij. Etſi omnia ſic conſtitueram mihi agenda, ut tu admonebas, tamen confirmantur noſtra cõſilia, cum ſentimus prudentibus, feliciterq́; ſuadentibus idem uideri.

De

De amatoria epiſtola.

AMatoriæ epiſtolæ non omnes eodem in genere uerſantur. Aliæ enim petunt, aliæ expoſtulant, aliæ queruntur, aliæ blandiuntur, aliæ purgant. Quare commode de his arte præcipi non poterat. Huius generis duas ſpecies nonnullos feciſſe uideo, honeſtam & turpem. Nos honeſtam, conciliatoriã appellamus, alteram amatoriã. Conciliatoria eſt, qua nos in beneuolentiam antea ignoti inſinuamus. Eam ſic inſtituemus. Principio cauſas, quibus ad ambiẽdã illius amicitiã ſumus accenſi, probabiliter exponemus: id quãquàm uix citra aſſentationẽ fieri poteſt, tamen aſſentationis ſuſpitionẽ accurate amouebimus. Deinde ſi quid in nobis erit, quod illũ ad nos mutuò amandum prouocabit, id ſine arrogantia ſignificabimus, hoc modo.

Santeranus Fauſto S. D.

Exemplum epiſtolæ conciliatoriæ.

TVa carmina quæ paßim apud nos incredibili omnium admiratione leguntur, iampridem me accenderunt, ut in amicorũ tuorum numerũ aſcribi uehemẽter arderem. Neq; enim diuinã modò ingenij quandam uim, uerum etiam probitatem modeſtiamq; præ ſe ferunt. Incitauit me currẽtem (ut aiunt) Antonius, qui perſæpe mecum & amãtißime, & facundißime de tuis moribus collocutus, ultro etiam hortatus eſt, ut ad te ſcriberem, te eum eſſe, qui non ſolum oblatas amicitias diligenter coleres, uerum etiã ſponte tua ſoleas alios prouocare. In te quidem quum omnia ſumma ac diuina ſuſpiciam, de me nihil adfirmare poſſum, niſi hoc unum, nempe traditurum me tibi hominem tui obſeruantißimum, parum quidem eruditum, eruditorum tamen candidißimum admiratorem,

& prædicatorem ſimplicem: ſimulandi ac diſſimulandi iuxtà ignarum, & pertinaciſſimum amicorum cultorem: re quidẽ parum beatum, ſed animo beatiſſimum, liberum, apertũ, facilem, deniq; tui cupidiſſimũ. Hunc *ſi tu uiciſſim amplecti potes, uel ob hoc ipſum, quòd te tam perditè amat, fac eum in tuum gregem recipias.* Quod *ſi feceris, rem palmariã me hodie arbitrabor adſecutum.* T*u porrò ut cæteris rebus omnibus ſuperes, non committam ut amoris magnitudine tibi concedam.* V*ale, ac nos ama.*

Quòd *ſi puellæ animum ad mutuum amorem ſolicitabimus, duobus potiſſimum arietibus utemur, laude, & miſericordia.* L*aude enim cum omnes homines, tum puellæ in primis gaudẽt: potiſſimũ autẽ à forma, in qua ſummum bonum conſtituunt, tum ab ætate, moribus, genere, cultu, & rebus conſimilibus.* Deinde *quòd molli ſit animo id genus, & facilè ad miſericordiã cõmouetur, quàm maxime ſupplices uideri ſtudebimus.* Q*uæ illius ſunt, uehemẽter amplificabimus, noſtra extenuabimus, aut certè ſumma cum modeſtia proferemus. Summum amorẽ, cum ſumma deſperatione coniunctum oſtendemus.* Nunc *lamentabimur, nunc blandiemur, nunc deſperabimus: nunc rurſum nos ipſos callide laudabimus, pollicebimur: exẽplis utemur illuſtriũ, & honeſtarũ mulierum, quæ ingenuo amori indulſerunt, & iuuenũ ipſarũ fortunis longè inferiorũ.* Amorẽ *noſtrum, quàm honeſtiſſimum conabimur oſtendere.* Deniq; *quàm poterimus uerecundiſſime orabimus, ut ſi amantem redamare neutiquam dignetur, ſaltem amari ſe citra incommodum, æquo animo ferat: quod niſi impetremus, decretũ eſt apud nos quouis modo*

De amatoria præceptio.

crudelem abrumpere uitã. Exemplũ huius præceptionis, ab Ouidio cæteriſq; poëtis petẽt, quibus ea res curæ eſt. Quanquàm eſt genus amatoriarũ epiſtolarũ quod abeſt à nequitia, ueluti quũ adoleſcẽs probus probam, ac bene educatã puellã ambit uxorẽ ducere. quãquàm hoc quoq; blãdicias habet, habet lacrymas, querimonias, ſuſpiria, ſomnia, cæteraq; non turpia quidẽ illa, ſed ineptiora tamen, & ad aliquã nequitiæ ſpeciem accedentia, quæ neſcio an expediat adoleſcentibus proponere. In his erit plus difficultatis, & uberior exercendi ingenij materia, quoties paup diuitis, obſcurus claro genere natæ, deformis formoſæ nuptias ambit: deniq; quoties ſenex puellæ. Omnes hæ formæ, quãquàm ad genus ſuaſoriũ pertinẽt, tamen multũ admiſcetur ex genere demonſtratiuo, quòd amor laude potiſſimum concilietur. Hic ingenij fuerit excogitare rationes, quibus ſeipſum prædicet aliquis, citra ſpeciem arrogantiæ, aut ſtoliditatis. Niſi perſonæ tales fingentur, ut hoc ipſum ſit affectandum. Qualis eſt apud Vergilium Corydon, apud Terentium Thraſo.

Amatoriæ ſylua.

Cicero. *AVdi igitur me hoc ἀγοητεύτως dicentem, Ne uiuam mi Attice, ſi mihi non modo Tuſculanum, ubi certe ſum libenter, ſed μακάρων νῆσοι tanti ſunt, ut ſine te ſim totos dies.*

Nihil enim eſt (mihi crede) uirtute formoſius, nihil pulchrius, nihil amabilius. Semper amaui, ut ſcis, M. Brutum propter eius ſummum ingenium, ſuauiſſimos mores, ſingularem probitatem atque conſtantiam: tamen Idibus Martij tantum acceſſit ad amorem, ut mirarer locũ fuiſſe augendi

augendi in eo, quod mihi iam pridem cumulatum etiam uidebatur. Quis erat qui putaret ad eum amorem, quem erga te habebam, poſſe aliquid accedere? Tantum acceſſit, ut mihi nunc deniq; amare uidear, antea dilexiſſe.

Lib. vj. *epiſt.* N*unquàm ſum magis.* R*urſum:* S*cribis de abſentia mea.* Plinius.

Angeli Politiani *epi.lib.ix.* C*um ſuperioribus diebus.*

De demonſtratiui generis epiſtolis.

GEnus *demonſtratiuum rarò quidẽ per ſe adhibetur, frequenter autẽ in alijs generibus incidit.* Exempli *cauſa: ſi quem cõmendare nitimur, in perſonæ demõſtrãda laude uerſari neceſſe eſt, quod idem accidit in cõſolatione, petitione, exhortatione, admonitione.* P*ræterea in criminatione, defenſione, inuectiua, & cõſimilibus generibus.* Q*uòd ſi cui ſuademus, ut in aliam urbẽ aut uillam cõmigret, demõſtratione, eius loci faciem ante oculos ponimus.* Q*uoties autem per ſe adhibetur, totum eſt ad delectationẽ accõmodatum.* Q*uare ut in pictura, ita in demonſtratione cõueniet adhibere ſermonis uarietatẽ, uerborum apparatum, exornationum feſtiuitatẽ, annominationes, membra, cõparia, contraria, uerba poëtica.* S*i perſonã deſcribimus, ut regis, reginæ, principis, alterius'ue, ei cui ea ſit ignota, rhetorũ ſuper hac re notiſſimas præceptiones ignorare non oportebit.* In *epiſtola ſatis erit uultus, totiusq; corporis habitũ, figurã, geſtum, motumq; tanquam pictura exprimere: deinde ad animi, fortunæq; commoda ueniemus.* Q*uod ſatis luculenter à rhetoribus præceptum, neq; cognitu difficile, prudens prætereo.* S*i* Deſcriptio perſonæ.

Loci deſcriptio. *locum quēpiam deſcribimus, perinde ac ſi hominē manu in eum duceremus, primùm tanquam procul intuēti uniuerſam loci faciem cogitationi ſubijciemus. Situm tanquā depingentes, deſcribemus. Num in edito, an humili, an decliui: in plano, an monte: nemoroſo, an ſecus. Quo flumine, mari, aut lacu alluatur, aut cingatur. Quantum paſſuum in longum, in latum, in ambitu contineat. Hic conſideratis cœli plagis, quem proſpectum, quas urbes, quos agros, quos montes, quæ nemora in unamquanque partem habeat. Quo ſole illuſtretur, quibus uētis trudatur, cui cœli portioni ſubiaceat, cuiuſmodi cœlū habeat, ſalubre, an peſtilens, amœnum, an ſecus, exponemus. Deinde tanquam propius accedētes, ſingula accuratius oſtēdemus: & ut quicq; aduenietibus ſeſe cōſueuit offerre, ita primum exponemus.* Vrbis et ædificij deſcriptio. *Si uillam aut amplū ædificiū demōſtrabimus, à primo ingreſſu exordiemur, cuiuſmodi atrium, quantū, qua figura, quo lapide, quot habeat cubicula, & in quam partē uergētia, quem in quāq; partē habeat proſpectum. Deinde areā, ueſtibulum, penetralia, cōclauia, triclinia, breuiter totum ædificium luſtrabimus, ſitum cuiuſq; rei ſine cōfuſione exprimētes, ut is qui legit, eum locum uidere ſe oculis putet.* Fluminis aut lacus deſcriptio. *Si flumen aut locus erit, quàm amplū, quàm rapidū, quo colore, unde naſcatur, unde augeatur, quà præterfluat, quò influat, diligēter exponemus: quos ſinus faciat, quas inſulas, quos agros, quæ nemora irriget, quod piſciū genus, quæ piſcādi, ac nauigiorū forma.* Agrorum deſcriptio. *Si ager erit, quid ferat, quantum, quo ritu colatur, cuiuſmodi cultores, quod arborū genus, cuiuſmodi uinū proferat.* Montis deſcriptio. *Si mons, à radicibus uſq; ad ca-*

cumen

cumen omnia diligẽter perluſtrabimus: & ſi quid habeat nouũ, prodigioſum, aut alioqui memorabile: qualis eſt apud Pomponiũ Melam deſcriptio montis Atlantis, apud Pliniũ Aetnæ. Ad hoc pertinet amphitheatrorũ, animantium, pomparũ, tabularumq; deſcriptio. Vocabulorũ idoneorum uim, ex eorũ libris qui de ſitu orbis Latinè ſcripſerunt, quiq; de architectura, facilè cõparabimus. Et incidit hoc genus perſæpe, quum peregrinantes ex itinere de nouis rebus trãſcribimus. Si quẽ locum inſignem, principem nobilẽ, ſi quod animal inuſitatũ uidimus, id his rationibus, ſumma cum legẽtis uoluptate deſcribemus. Loci deſcribẽdi exẽplum erit, Tuſculorum, ac Laurentis apud Plinium: & regiæ Pſyches apud Apuleium, & aliâs deſcriptiones crebræ apud poëtas & hiſtoricos: ueluti domus Somni & Famæ apud Ouidium, Cleopatræ Cydno aduectæ apud Plutarchũ, picturarũ apud Philoſtratũ. Si genus hominũ deſcribimus, à corporũ deſcriptione exordiemur, deinde ad ueſtiũ genus, ad animorũ habitus ueniemus. Poſtremò uiuẽdi ritum omnẽ ante oculos ponemus. In hoc demum genere, ſiue laudemus, ſiue uituperemus, hypotypoſim, effictionẽ, imaginẽ & exornationẽ, quã notationẽ appellat Cicero, & ſi quod aliud ſchema, quod ad energiam facit, ſcitè exhibebimus. Itaq; de hoc genere hæc præcepiſſe ſat erit. Nã exẽplis ſingula demonſtrare, perlongũ ſit, & undecũq; magna uis exẽplorũ ſuppetit.

De Iudicialis generis epiſtolis, & primum de Criminatoria.

SI quem accuſare uolumus, & cauſæ ſtatum, & confirmationes, cõfutationesq;, argumẽtãdi rationes, &

quibus rem uerisimilem, aut diſsimilem faciamus, quibus exaggeremus, quibus extenuemus, ea omnia è rhetorum præceptis præcepta habere cõuenit. Neq; enim alio artificio ſcribitur epiſtola, quàm oratio. Tamen quoniam in epiſtola breuitas eſſe debet, & ſingulos locos perſequi non licet, ea quæ potiſsimũ ad rem ſpectant, excerpemus, multa in ſuſpicione relinquemus. In criminatoria igitur epiſtola nonnunquã ab abrupto principio cõueniet exordiri, quo ſtatim & noſtrum dolorem, & rei atrocitatẽ indicemus. Id erit, ſi uel à conqueſtione, aut dubitatione, uel ab exclamatione, aut alioqui figurata oratione initiũ capiemus. Quanquàm idem apud Iudices fieri uetant rhetores. Deinde rem uerisimiliter narrabimus, argumẽtationes, & amplificationes eidẽ breuitatis cauſa admiſcentes. Mox probabilibus argumentis rem docebimus. Poſtremò epilogũ, aut aliquid epilogi loco ſubijciemus.

Exemplum.

Pudet me, ita me deus amet, præfecte iuſtiſsime, de mei hoſpitis, tui ciuis inſigni contumelia queri. Quid autem dixi contumeliã? Non occurrit uocabulũ, quo rem atrociſsimã ſatis dignè explicẽ: neq; ulla tragœdia nephario ſceleri par inueniri poterit. Quod ubi acceperis, quæ tua eſt æquitas, innocẽtiáq;, & meæ cõditionis miſereſcet, & ciuis tui uehemẽter pudebit: ſi tamen eiuſmodi nebulones pro ciuibus tuis ſint habẽdi. Narratio. *È tẽpeſtate illa, omniũ quas uel uidimus, uel audiuimus, ſæuiſsima, quæ pridie Idus Octob. ſexaginta onerarias naues, omni mercium genere refertiſsimas, in mari Adriatico oppreſsit, Varus Saxonius inter multa hominũ milia, quæ naufragio periere, ſolus aut*

lus,aut certe cũ perpaucis,emerſit, homo omniũ quos terra ſuſtinet impiiſſimus. Credo *uel in meã perniciẽ à* Neptuno *mihi irato ſeruatum:uel certe quòd maris elementum,peſtem talẽ,ſub* Tartara *potius præcipitandam exhorruerit.* Excepi *hominẽ nudum,egentẽ,ſqualidũ, confectum,ſeminecem.* Cur,*inquies,tale portẽtum in domum tuam uocabas?* Irato *genio,dijs iratis, mẽte læua. fateor, neq; enim poſtulo ut hanc appelles humanitatem & miſericordiam,attamẽ ut hominem excepi:mouebat me hominis miſerãda conditio,& eò magis,quòd ipſe eiuſmodi calamitatis rudis non eſſem.* Perpulit *multorũ commẽdatio:hortabatur patria, quam tametſi mea non eſt,tamẽ nõ ſecus ac meam ſemper ſum amplexus.* Vincebar *fucatiſſimi nebulonis,mira quadam, ſed falſiſſima ſpecie probitatis,oratione,lacrymis,ipſa denique canicie.* Hæc *uel quemuis aſtutum hominem fallere poterant.* Nunc *quid ego commemorem,quæ mea fuerit in illum comitas, liberalitas,hoſpitalitas?* In *intimam familiaritatem admiſi demens.* Omnes *fortunas communes feci: familiam, & rem domeſticam eius manibus concredidi.* Ita *duos ferme mẽſes apud me eſt humaniſſime habitus.* Hic *ego dictũ illud nimium uerum eſſe ſum expertus,* Nõ *minus eſſe periculum malis benefacere, quàm bonis male.* Nam *ille bonus uir,repentè ex hoſpite prædo, ex ſene factus eſt ſtuprator.* Cum *famula domeſtica clàm rem habuit, ac grauidã mihi reliquit.* Indignum *facinus clamabis,ſcio.* Sed *mane, nondũ tragœdiæ audiſti argumẽtum.* Nam *hactenus comœdia uideri poteſt.* Quum *iam fœdiſſimã fugam cõſtituiſſet, ſacratiſſima ea nocte,quæ* Chriſto *eſt natalis (ui-* Veriſimile facit.

de, ut ſcite ſceleris artifex tẽpus delegerit) quũ iam uxor cum reliqua familia, eccleſiaſticis uigilijs operã daret, me præter morem, & illo inſperante, domi relicto, eò quòd ſubitò dolore correptus eſſem, iam intempeſta nocte, in proximo filiæ cubiculo ſtrepitũ audio, neſcio quẽ, deinde ſtridorẽ, tanquã ferro effringẽtis. Miror quid ſit, puerum excitum, iubeo uiſere: offendit hominẽ. Mentitur ſe ab uxore miſſum ut preculas, quas filia reliquerat, adſerat. Paulò pòſt clariori etiã ſtrepitu exit. Pòſt horam ferè uxor anhela domũ accurrit. Percontor quid nouæ rei ſit: ait filiam inter frequentẽ turbã è ſuo comitatu dilapſam nuſquam apparere. Oboritur utriq; certa ſuſpicio: mihi quidem è ſtrepitu, uxori uerò multo amplius, quòd eum aliquoties antea furtim cum ea cõfabulantem cõperiſſet, tum ea nocte, neſcio quid conſuſurrationis animaduerterat. Mihi quoq; tot res coniecturam facere poterant, niſi talpa cæcior fuiſſem. Pallebat mihi canus amator, macies uultum obduxerat. At ego illum aqua maris, non igni ſenili pallere putabam. Cubiculum ingreßi, ſcrinium effractum offendimus, arma relicta, ſublatum & ueſtium, & pecuniæ, & anulorũ, ut quicq; occurrerat furto fugæq; cõmodißimũ. Quid facerẽ, & ſpoliatus hoſpes, & pluſquàm orbus pater? & nox & hyems, & ſolitudo urbis, deniq; & ipſa diei religio prædoni fauebat. Hic animi mei curas facilius fuerit tibi æſtimare, quàm mihi narrare. Ciues aliquot ægrè contraho, exilio, percontor, ueſtigo, audio unà cum puella cõſpectum, uia quam obliquam uulgò nominãt, ſuffarcinatũ, & admodum properantẽ. Intelligo infelix. Itum eſt ad portum, quò ea ducit uia,

nihil

nihil inuenio præter ſcalmũ ulteriori in ripa, in citeriori zonam, quæ tumultuãti filiæ exciderat. Sedeo exanimatus, orta luce, quæ mihi triſtiſsima lõge omniũq; funeſtiſſima illuxit. Vbi res in uulgum emanauit, paſsim querelæ ſtruẽt. Ab alijs mutuum acceperat, alijs impoſuerat: alius ex illius conuictu aliquid deſiderabat, nemini nõ aliquid adſuerat mali. Sed quid me cõſoletur? cõmunis cũ multis iniuria? Audio, ſed heu ſerò audio, huiuſmodi flagitia apud illũ noua non eſſe. His artibus, ita à puero fuiſſe exercitatum, his rudimẽtis cœpiſſe, ut ſeipſum ne ſenex quidẽ unquã uincere potuerit. Nulla unquàm honeſta Venere delectatũ, ne à cognatis quidẽ ſolitũ abſtinere. Nihil unquam ſacrum illi fuiſſe: hominẽ ſemper fuiſſe alieni appetentiſsimum, ſuorũ profuſorem: ſimulandi ac diſsimulãdi mirum artificem. Quid enim ego hic optime uir, uel meã Epilogus. *calamitatẽ, uel illius ſcelus uerbis exaggerem? Rẽ uides, qua quid unquã auditũ eſt atrocius? Hoſpitium polluit, fidem perfidè uiolauit, pro ſummis beneficijs ſummũ maleficium reddidit, familiam perdidit, uernaculam per nephas illectam conſtuprauit: ſcrinia cõpilauit, filiam puellam & unicam rapuit, me nudum, orbum, ſenẽ reliquit, à quo fuerat nudus, egensq; receptus. Quid illi poſthac ſceleratũ uideri poterit, quem neq; hoſpitij religio, neq; tanta in ipſum mea benignitas, neq; legũ metus, neq; numinis ullius reuerẽtia, neq; ætatis pudor, aut canities, neq; tam ſacræ noctis pietas à tã nephario flagitio potuit dehortari? Quod portẽtum ſi quando in manus tuas inciderit, non orãdus es, ut meo nomine pœnas tua ſeueritas ſumat, ſed ut optimã patriã teterrima peſte liberet, quam*

funditus extingui, & deorum interſit, & hominũ. Vale.

Quum hæc recognoſcerē, optime lector, manifeſtò deprehendi me, quũ illa ſcriberē, quò libro utcũq; abſoluto, ſatisfacerē amico parũ amico, quicquid ueniebat in buccā, chartis illeuiſſe. Alioqui nihil erat negocij aliud argumētũ excogitare, epiſtolis accōmodatius. Dicet aliquis, quid epiſtolæ cum tribunalibus? Imò frequenter & hoc genus incidit, ueluti quum noſtrā, aut amici famam purgamus, & tuemur aduerſus obtrectatorũ calumnias, nōnunquā recriminantes eos, qui crimen impingũt. Non'ne D. Hieronymus, quum à ſe depellit intētatam ſtupri cum Paula ſuſpitionē, totus uerſatur in coniecturalibus argumentis, & locum communem tractat, à quæſtionibus? Sed quoniam de nullo genere diligentius præceptum eſt ab artis ſcriptoribus, & hoc non admodũ accōmodum eſt pueris exercēdis, quibus hoc quicquid eſt operis potiſſimũ paratur, pergemus ad alia, quæ magis cōgruũt huic inſtituto.

De expoſtulatoria epiſtola.

Expoſtulatio inter amicos perſæpe fieri ſolet, quoties officium eorũ requirimus. Ea ne quid amicitiam exaſperet, mitigāda eſt uel laude, uel ioco, uel diſſimulatione, niſi talis erit cui ſcribimus, ut apud illũ nihil nō liceat. Ipſam quidem rem damnabimus, ſed uoluntatē quantũ licebit, excuſabimus. Mirari nos dicemus, quid in cauſa fuerit, quiduis ſuſpicari malle, quàm illum ab officio ceſſaſſe.

Exemplum.

Cētenas iam ad te literas dedi, tu ne unas quidē reddidiſti. quid coniectē? quid diuinem? Viuere te, an ſepultũ eſſe? Sed uiuere, atq; etiam ualere, nuper mihi gener tuus nuntiauit.

nuntiauit. Quonā uetus ille tuus in me animus euanuit? Ita'ne potuit ob diuturnā abſentiā Guilielmo Lucius excidere? Potuit'ne illa tam uehemens flamma langueſcere? Potuit extingui tantū amoris incēdiū? Et quò noſtri tibi cura receßit? Ego, mirū eſt dictu, quāto tui deſiderio macerer: & tu fortaßis noſtri ſecurus, nouis amoribus te oblectas. Ne mihi ueteres illas excuſationes protuleris: non fuit ocium, nō erat tabellarij copia. Quænam iſta tam importuna negotia, ut nec ſemihorā amico operam dare nō ſinant? Atqui hoc ſaltē ſcribe, diſtineor occupatione, non licet ſcribere. Vale. An me planè uacuum credis? Quot noctes iucundis ſuſurris cōſumpſimus, & nunc tantulum ſomni defraudare, dum unū aut alterū uerſiculum amico ſcribas, piget? An uerò tot iam menſibus nemo unquam oblatus eſt, cui literas committeres, præſertim familiares? Nemo cui aliquid mādares, per quē me ſaluere juberes? Omnes iſtuc abeūt, iſtinc nemo emergit? Sed audio te nuper noua dignitate auctum: fortaßis ſuperbior nobis es factus, poſtquam eſſe cœpiſti pecunioſior. Quod ſi cōmodo tuo fit, modeſtius ſilentium feram tuum: ſin uel obliuione noſtri, uel aliquo incommodo detentus taces, grauiter, ut par eſt, patiar. At ego quiduis ſuſpicari malo, quàm te officio tuo functū non eſſe. Vtcunq; tamen res eſt, fac me hoc ſcrupulo quam primùm leues. Nolim hac in re te cauſam habere nimium bonam. Malo iure queſtus de te uideri, quàm tibi ualetudinē aduerſam, ſilentij cauſam fuiſſe.

Aliud exemplum.

Hem iſti mandes, ſi quid recte curatum uelis. Te'ne ita dormitaſſe in rebus amici tam ſerijs? Sed ego tibi nō ſuccenſeo,

cenſeo, mihi ſuccēſeo, qui tibi mea curanda mandarim, nō ignarus, q̄ in tuis ipſius negotijs ſoleas eſſe indiligens.

Aliud exemplum.

Librum relegens, quum tot mendas offenderem, easq́; non contemnendas, mi Scriboni, non potui non deſiderare in te fidem illam, & uetere noſtra neceſſitudine, & tuis pollicitis, & mea de te fiducia dignam.

Magnifice receperas, & ego maius qddā expectabā, quàm tu pollicebaris. Vt id ſperarē, fecit iſta tua modeſtia, tuiq́; mores ab omni fuco, leuitateq́; uiſi ſemper alieniſſimi. Qur hic tui diſſimilis fueris, magnopere demiror: niſi qđ res ipſa clamitat, nō uulgariter abs te ceſſatū eſſe. Neq; enim potes in aliū reijcere culpā, quum in hoc præfectus ſis edēdo operi, ne liceret alijs opus deprauare librū. Atqui nulla in re magis erat præſtandū officiū amico. Si nullo ſalario, aut iniquo prouinciā ſuſcepiſſes, tamē amici cauſa par erat aduigilare, cuius famæ periculo eras ceſſaturus. Si parū apud te ponderis habebat amicitiæ noſtræ ratio, tamen hoc officij ſtudioſis omnibus largiri cōueniebat, quorū utilitati parabatur opus. Nunc quū larga etiā mercede typographus pēſet operā tuum: quū ſcires hoc amici non uulgaris ſummopere referre: quum nō ignorares eſſe boni uiri, uel gratis de bonis literis, atque harū cultoribus bene mereri, nō poſſum ſatis admirari, q̃ in re tanta, tantopere ſit dormitatum. Qui literas tractat, rem tractat non modò publicam, uerum etiā ſacram. Nō poteſt eſſe leue cōmiſſum, quo lædūtur tā multi: & quod alijs in rebus incuriæ nomine damnatur, hic impietas eſt. Iniquū eſt non eius ſatisfacere animo, à quo mercedē plus

quàm

quàm æquam accipis. Inhumanũ, negligere famã amici: infidum, non præſtare quod promiſeris: impiũ, oſcitanter agere in negotio muſarũ. Vide igitur mi Scriboni, quot modis abs te peccatũ eſt. Sed hæc nobis ſera eſt querela, tãtũ obteſtor ꝑ omnia quæ tibi ſancta ſunt, ut qđ hic admiſſũ eſt incogitãtia, in cæteris cura, diligẽtiaq; pẽſetur.

Expoſtulatoriæ ſylua.

Epiſtola famil. lib. v. Si uales, bene eſt. Cicero.

Lib. v. epiſt. Præpoſteros habes tabellarios. Ad Atticum.

Sed abs te ipſo, qui me accuſas, unas ſcito mihi literas redditas eſſe, cùm & otij ad ſcribendum plus, & facultatem dandi maiorem habueris.

Tu uelim ad nos ſæpe ſcribas. Si rem nullam habebis, quod in buccam uenerit ſcribito.

Tu mihi, etiam ſi nihil erit quod ſcribas (quod fore ita uideo) tamẽ idipſum ſcribas uelim, te nihil habuiſſe quod ſcriberes, dummodo ne his uerbis.

Verberaui te cogitationis tacito dũtaxat cõuitio. Quòd faſciculus alter ad me iam ſine tuis literis perlatus eſt, nõ potes effugere huius culpæ pœnã te patrono. Marcus eſt adhibendus: isq; diu & multis lucubrationibus commentata oratione, uide ut probare poſſit, te non peccaſſe.

Non poſſum te negligentiæ non accuſare, qui tanta de re, tam breuiter, tam indiligenter ſcripſeris.

Aut deſidioſus, aut uehemẽter diſtentus ſis neceſſe eſt, qui in tam copioſo argumento epiſtolæ tuæ breuis ſis.

Brutianum Laconiſmũ mihi tibi propoſuiſſe uideris, qui epiſtolam uix tribus uerſibus ſcripſeris.

Vix adduci poſſũ, quod mihi de te ab autoribus alioquin

quin minime uanis adfertur. Eſt enim & à mea de te exiſtimatione, & à tuis moribus priſtinis longè alienum.

Is'ne ut nos tanta impenſa derideat?

Plinius. *Lib.j.epiſt. Olim nullas mihi epiſtolas. tota.*

Lib.ij.epiſt. Iraſcor. tota.

Politianus. *Lib.j. Expoſtulationis iocoſæ exemplum. tota epiſtola, cuius initium: Heus tu promittis.*

Lib.ij.epiſt. Ex literis, & ſermone multorum.

Eodem lib. epiſtola: Dederam commodum.

Expoſtulatio mea.

ANtonius tibi diem dicit, & ſponſorem appellat. Non enim præſtas quod receperas, te frequenter ad ſe ſcripturum.

Ego uerò tibi uehementer etiam iraſcerer, qui toties tam accurate monitus à nobis, nõ auſcultaris, niſi parum eſſet humanum, iraſci calamitoſo.

Arcanum quod nuper tibi cõmiſi, utpote ei quẽ nihil unquam celare ſolebam, id audio iam prolatum in lucẽ, quotidie ad plures ſerpere. Te rumoris huius autorẽ eſſe neceſſe eſt, quãdo ipſe mihi ſum cõſcius, nemini illud præter te unum mortaliũ cõmunicaſſe. Quod ſi falſo eſt mihi obnuntiatũ, eſt quod uehemẽter gaudeã. Malim enim in illis uanitatẽ accuſare, quàm in te amici fidem deſiderare: ſin uere, haud te dignũ feciſti. Quid enim tam perfidũ, quàm amicorũ arcana prodere? Res eſt non tam expoſtulatione, quàm acri reprehẽſione digna. Sed nondũ de tua fide diffido. Tu fac hoc ſcrupulo me quàm primũ leues.

Charior mihi es, quàm ut tibi poßim iraſci. Sed tamen uehemẽter & miror, & doleo, ꝗ contẽpto meo conſilio & fideli,

& fideli,& ſalutari,in tantam turbã te ipſum cõieceris.

Tantus in te meus amor,ut nulla exhauriri poßit iniuria,ſed tamen non commoueri non poſſum.

Abſolui non potes,ne Cicerone quidẽ patrono, in cul pa tam manifeſta. Vbinam ſunt tui faſciculi literarũ,ubi ſarcinæ ingẽtes,quas tu mihi abeunti promiſeras, homo hominũ qui uiuũt uanißime? at nũc iſtinc adfertur nihil.

Hæc ad te ſcripſi liberius, fretus conſciẽtia officij mei, beneuolentiaq́;,quam à me certo iudicio ſuſceptam,quoad tu uoles,conſeruabo. Mitigatio expoſtulationis.

De purgatione.

EXpoſtulationem purgatione diluimus, ita ut nos ea expoſtulatione non modo nihil offenſos, uerũ etiam uehementer delectatos oſtendamus. Deinde ſuſpitionem obiectam grauiter abominabimur. Poſtremò rationes quàm maxime probabiles,quibus eam purgemus, proferendæ ſunt. Quanquam huic generi mire uario, uix ulla certa ratio præſcribi poteſt. Ex re,ex tempore,ex perſonis conſilium ſumamus oportet.

Exemplum.

Non tam moleſtum fuit me abs te immerentẽ accuſari,quàm iucundũ officium meũ requiri. Eſt enim immodici amoris argumentũ,temere de amico ſuſpicari. Quãquàm tu meum tam diuturnum ſilentium, non ſine cauſa miraris. Hic enim menſis eſt propè decimus,ex quo nihil ad te literarum dedi. Sed dij prohibeant quæ tu ſcribis,ut Lucius Gulielmi obliuiſci unquã poßit. Vnquam'ne Gulielmi poßit Lucius nõ meminiſſe? Ego'ne nouis me oblectẽ amoribus? Ego'ne ſucceßibus rerum elatus, te minoris fac

ris faciã? Quaſi uerò ulla mihi fortuna ſine te dulcis aut fuerit unquam, aut eſſe poßit. Caue uerò credas ulla negotia tanti apud me eſſe, quæ non facilè poſthabeam, ſi quando ad te ſcribendum erit. Cur igitur, inquies, nihil adfertur ſcriptorum? Audies. Scripſeram bis, primùm per Stilbontem affinem tuum Idib. Maijs: deinde per ſocerũ meum Petronium Calen. Iul. Priores quidem tibi nõ eſſe redditas ſcio. Ait enim reuerſus Stilbon, ſibi eas in itinere excidiſſe, ideoq; ueritum te conuenire. Socer quum iſtuc iter inſtituiſſet, cõſilium in profectione mutauit. Poſt hos nemo mihi contigit, cui recte committerem. Ne tuas quidem omnes accepi. Cæterum hoc tibi etiam atque etiam perſuadeas uelim, neminẽ uiuere aut tui amantiorem, aut æquè memorem, ſiue ſcripſero, ſiue non ſcripſero. Vale.

Hoc in genere, quoniã frequẽter incidit inter amicos, uarijs thematis exerceri cõueniet. Expoſtulatur enim cũ amicis, quòd in officio ſcribẽdi ceſſauerint, quòd mandata non peregerint, aut ſerius, ſecus'ue peregerint, quàm oportuit. Quòd per incogitantiam aliquid effutiuerint, quod præſtiterat tacuiſſe. Quòd parcius aut neglectius ſcripſerint, aut acerbius: quòd in re ſeria non cõſuluerint amicum, quem nõ oportebat quicquam ignorare. Quòd de animo amici parũ magnifice ſenſiſſe uiſi ſint, qui quũ egerent ope, dißimularint. Hoc genus minimum abeſt à monitione, quæ obiurgationem habet. Huic finitimum eſt illud, quoties querimur apud alios de quopiam.

Purgatoriæ ſylua.

Cic. epiſt. fami. *SI eſſet in his fides, in quibus eſſe debebat, non laboraremus.*

Lib.

Lib.iij.epiſt. E*tſi quantum ex literis.*

Quod ſi rarius fiet, quàm tu expectabis, id erit cauſæ quòd non eius generis meæ literæ ſunt, ut eas audeam temere committere. Quoties mihi certorum hominũ poteſtas erit, quibus recte dem, non prætermittam.

Sed tamen ſignificatur in tuis literis, ſuſpicio quædam & dubitatio tua, de qua alienum tempus eſt mihi tecum expoſtulandi: purgandi autem mei neceſſarium.

Quererer tecũ, atq; expoſtularẽ, niſi (ut ſuprà ſcripſi) purgare me tibi hoc tuo tempore, quàm accuſari te mallem, idq́; putarem eſſe rectius. I*taq; nihil de te, quod credideris de me, quamobrẽ nõ debueris credere, pauca dicam.*

N*on obliuione amicitiæ noſtræ, neque intermißione conſuetudinis meæ, ſuperioribus temporibus ad te nullas literas miſi, ſed quòd priora tempora in ruinis* R*eip. noſtriſq́; iacuerunt: poſteriora autem me à ſcribendo tuis iniuſtißimis, atq; acerbißimis incommodis retardarunt.*

P*eto à te ne me putes obliuione tui rarius ad te ſcribere, quàm ſolebam: ſed aut grauitate ualetudinis, qua tamẽ iam paululum uideor leuari, aut quòd abſim ab urbe.*

H*abes epiſtolã uerboſiorem fortaſſe, quàm uelles: quòd tibi ita uideri putabo, niſi mihi longiorẽ remiſeris.* E*go, ſi quæ uolo expediero, breui tempore te, ut ſpero, uidebo.*

Quapropter eo animo ſumus inter nos, quo ſemper fuimus. Quod de te ſperare, de me præſtare poſſum.

Lib.ij. epiſt. Quanquam me nomine.

Lib.v. epiſt. Si tu exercituſq́; ualetis. T*ota.*

Lib.xij. epiſt. I*ta'ne præter litigatores.*

Lib.xiij. epiſt. Quum antea capiebam.

Sed eſt quod abs te mihi ignoſci peruelim.

Cic.ad Attic. Abs te peto, ut mihi hoc ignoſcas, & me exiſtimes humanitate eſſe prohibitum, ne contra amici ſummam exiſtimationem, miſerrimo eius tempore uenirem: cum is omnia ſua ſtudia, & officia in me contuliſſet. Quòd ſi uoles in me eſſe durior, ambitionem mihi putabis obſtitiſſe. Ego autem arbitror, etiam ſi id ſit, mihi ignoſcendum eſſe, θεῖον γὰρ ἀγαθὸν ἡ τιμή.

Non committam poſthac, ut me accuſare de epiſtolarum negligentia poßis.

Tu modo uideto in tanto ocio, ut par in hoc mihi ſis.

Nimium raro nobis abs te literæ afferuntur, cum & multo tu facilius reperias, qui Romã proficiſcãtur, quàm ego qui Athenas: & certius tibi ſit me eſſe Romæ, quàm mihi te Athenis. Itaq; propter hanc dubitationem meam, breuior hæc ipſa epiſtola eſt.

Ideo ſum breuior, quòd ut ſpero, coràm breui conferre, quæ uolumus, licebit.

Excuſatio rarioris ac breuioris epiſtolæ. Si fortè rarius tibi à me, q̃ à ceteris literæ reddãtur, peto à te, ut id nõ modo nõ negligẽtiæ meæ, ſed ne occupationi quidẽ tribuas. quæ etſi ſumma eſt, tamẽ nulla eſſe poteſt tanta, ut interrũpat iter amoris noſtri, & officij mei.

Quare uoluntatis meæ me nunquàm pœnitebit, conſilij pœnitet.

Ex lib. ad Brutum. Tota: Clodius Trib. pleb.

Meæ obiurgationes fuerunt amoris pleniſſimæ, ſed uereor ne hoc quod infectum eſt ſerpat longius.

Plinius. De literarum mißione ſine cauſa abs te accuſor.

Excuſatio prolixioris epiſt. Longius me prouexit dulcedo quædam tecum loquendi,

di,ſed iam finem faciam,ne modum, quem etiam orationi adhibendum puto,in epiſtola excedam.

Lib.ix.epiſt.Facis iucunde.Tota.

Habes epiſtolā,ſi modum epiſtolæ cogites,libris,quos legiſti,non minorem.Sed imputabis tibi,qui contentus libris non fuiſti. *Lib.j.epiſt.Quod ad te iam diu.*

Lib.iij.epiſt.Salue Politiane mi.

Lib.iij epiſt.Vtinam quas circa medium.

Lib.iiij.epiſt.Neq; deſidiæ meæ. Politianus.

Lib.v.epiſt.Quātò tu erga.Eodē.epiſt.Non tu noua.

Eodem,epiſt.Herculem me uocas.

Lib.viij.Non cauſam dico.

Lib.xj.epiſt.Grate mihi omnino.

Lib.xij.epiſt.Offendit ut uideo.

Purgatoriæ.

SCio te quæ facis optimo animo facere. Quid enim mihi exploratius eſſe poteſt, quàm animus tuus erga me? Sed tamē, ut ingenue dicam quod ſentio, uideris mihi quædam facere, non auſim dicere inconſultius, uirorum prudentiſſimus, nō dicam inimicè, uir ſynceriſſimæ fidei, ſed tamen parum circunſpectè. Non dubito quin iſta facias amico animo, ſed tamen mihi gratulor, inimicis meis non eſſe tantum ingenij ad lædendum.

Ais te feciſſe amico animo, ſed mea quid refert, utrum me amice iugules,an inimice?

Libet ex uniuerſo hominum contubernio in extremas fugere ſolitudines, quoties iſtorum linguaciſſimorū hominum mores in mētem ueniunt, qui ad hoc unum ſe natos arbitrantur,ut alienam innocentiam,ſua putida menda-

daciq́; lingua contaminent. Quòd ſi toties ſim tibi literis purgandus, quoties illi falsò inſimulabunt, & ego ſcribendo, & tu legendo defatigaberis.

Quid ego iſtis maledicentiſsimis nebulonibus, qui noſtræ beneuolentiæ inuident, ac ſemper aliqua comminiſcuntur, quo eam uel extinguãt, uel diminuant, imprecer, niſi ut penitus obmuteſcant?

Quòd mandata tua ita ut tu iuſſeras, & ego recaperã, nondũ peregi, facultas mihi hactenus defuit, non uolũtas.

Literis conſequi nequeam, quàm uehementer meis negocijs, uel potius fatis indigner, quorum culpa nondum neq; meo ſtudio, neq; tuis uotis, licuit ſatisfacere.

Et ipſe mallem, & tu promeritus es, ut officio potius, quàm purgatiõe apud te uterer, niſi utriq; noſtrũ fortuna mea inuideret.

In hoc tibi Iouem lapidem iurare non dubitem, me inſciente iſta facta omnia.

Tibi quidem fama publica refragatur, uerum ego uel ſacramento contendebam, abs te rem tam illepidam profectam non eſſe.

Sancte tibi deiero, uel iuranti crede.

Crudelitas enim error eſt magis, quàm culpa, & quidem in optimi cuiuſq; mentem facilime irrepit.

Ad purgationem reſponſio.

Politianus lib. ij. epiſt. Etſi literarum tua.

Lib. xij. epiſt. Literas accepi tuas. Eodem, epiſtola: Tu uero.

Tantum mihi dolorem cruciatumq́; attulerunt errata ætatis meæ, ut non ſolum animus à factis, ſed aures quoq; à com

à commemoratione abhorreant.

Etſi iuſta & idonea uſus es excuſatione intermiſſionis literarum tuarum, tamen id ne ſæpius facias rogo.

Quare quum in primis tuas deſiderem literas, noli committere ut excuſatione potius expleas officium ſcribendi, quàm aſſiduitate literarum.

Ad purgationem reſpon. mea.

ANtea tibi nonnihil iraſcebar, nunc ſum uehementer iratus, nec iniuria. Hæc tua tam diligens purgatio efficit, ut uidearis aut parum noſſe meum ingenium, aut certe de amiciſſimo homine, non amiciſſime ſentire.

Offenſum me ſuſpicaris, quòd de uocula neſcio qua, in meis ſcriptis fueris cauillatus.

Ego'ne tam ferox ſim, ut id ab amico moleſte feram, quod ſi faciat æmulorum quiſpiam, non iniuria, ſed officio me affectum putem?

Tu uerò uel omnia mea ſcripta, me amico reprehendas licebit.

Cæteri quos purgas, debent mihi probati eſſe, ſi tibi ſunt.

Nihil eſt quod uereare: ego enim ne pilo quidem minus te amabo. Hac de re, ut ſoles, ſcribe fraternè.

Ad hoc genus pertinent omnes illæ mitigationes, quibus excludimus ſuſpitionem uel arrogantiæ, uel odij, uel ſæuitiæ, uel cuiuſcunq; rei, quæ uidebatur offenſura.

Quum præpoſtero ordine reſpondemus, cõueniet illud ὕστερον πρότερον ὁμηρικῶς, *quo uſus eſt Cic. ad Atticum.*

Sed quid ago? penè oblitus eram me epiſtolã ſcribere.

Quò rapior? penè exciderat, cui uiro ſcriberem.

De exprobratione.

VT cum amicis expoſtulamus, ita inimicis, et ingratis exprobramus. Quare illam mitigari debere, docuimus, hanc exaggerandam monemus. Et quoniam omnis exprobratio, ab humanitate uidetur recedere, coactos nos id facere dicemus, uel ob nulli tollerandam illius ingratitudinem. uel ob inſignem ſtoliditatem hominis: uel quòd nos maledictis quotidianis ad id cõpulerit: uel quòd cum impudentiſsimis hominibus impudentius ſit agendũ, & malo nodo, malus quærendus cuneus, & id ab optimis uiris ſæpe factitatum admonebimus. Et reliqua quæ ad hanc ſententiam faciũt, proferemus: aut certe per diſsimulationem ad exprobrationem ueniemus. Conſcientiam ipſius ſubinde teſtabimur. Rem ipſam artificioſa narratione ante oculos ponemus: in qua perpetuo & noſtrã in illum beneficentiã, & illius in nos ingratitudinẽ amplificabimus.

Exemplum.

Non tandem pudebit te tui, ſenex omnium qui uiuunt, ingratiſsime? Cupiebam, ita me deus amet, & meorum in te meritorum obliuiſci, & tuam ingratitudinem ſilentio diſsimulare, ſi quoquo modo patereris. Sed uincit meam modeſtiam tua improbitas. Audes hominis monſtrum, tantam meam in te beneficentiam expertus, ultro etiam te iactare impudens, tanquã aliquid de nobis ſis promeritus? Audes me ultro ingratum uocare, quum tu pro ſummis officijs, quantum potuiſti maleficiorum repoſueris? Hic ego tuam ipſius conſcientiam appello, tuam inquam illã conſcientiam, quam tu tot ſceleribus pollutam intra te geſtare cogeris, eandẽ ingratitudinis tuæ, & teſtem, & car

nificem.

nificem. Dic *mihi ſceleſtiſſime ſenex, nunquam'ne tibi ſuccurrit quàm ſupplex apud me ambieris, ut uel aliqua ex parte apud me hæreres, ut aliquid tibi mearum literarum impartirem?* Peream, *ni meipſum tui pudet, quoties oris tui ſpeciem illam arte ſceleratiſſima compoſitam, cogitationis oculis intueor.* Te *hominem canum, rugoſum, tantum blanditiarum, lacrymas etiam effudiſſe?* Me *quidem referre pudet.* At *quorſum attinet narrare memori?* Nar*ret tibi conſciẽtia, quæ feceris, quæ dixeris, quæ promiſeris, quæ iuraueris.* Vltro *benignus obtuli, qđ homo alioqui impudentiſſimus, ne petere quidem audebas. Scis pòſt ipſe quàm fraterno ſum te animo complexus, quantũ laborum, uigiliarũq; tua cauſa ſuſceperim.* Ego *meis poſthabitis rebus, aſinum ad lyram duxi.* In *eo docendo (ſi dijs placet) tantum menſiura triui demens.* Dic *mihi omnium, quos ſol uidet, ingratiſſime, quis iſtos mores, uel unum diem pati poſſet? quis iſtud os, uel quantauis mercede uidere ſuſtinuiſſet?* Iam *nunc animo meo ingens oboritur nauſea, & tibi oboriretur, ſi faciem iſtam monſtruoſiſſimam meis oculis uidere poſſes. Sedebas puer pulchellus, bos ad palæſtram exercendus, & me præceptorem oculis illis refugis, ac ferinis, per hirta, canaq; ſupercilia intuebare, defluente interim in caneſcentem barbam ſaliua.* Adde *intractabile, ſpinoſumq; ingenium, caput plus quàm marmoreum, ſenſum ſtupidum.* Ego *iſta, quæ ne ipſe quidem interdum ferre poteras, ſcis quàm patienter tulerim, deuorarim, decoxerim.* Quid *à me præteritum eſt, quo tarditatem tuam uincerem?* Audes *inficiari homo frontis perfrictæ?* Teſtabuntur *laborum meorum apud te*

 monumenta

monumēta. Non rubore perfunderis, quoties librum à me multis ſudoribus euigilatum intueris? Non exhorreſcis, non te ipſum refugis, ſi quando ad te redis, id eſt, ſi quādo ab iſta phreneſi paululum reſipiſcis? Tu hominem ſic de te meritum non amare, nō uenerari potes? Tu putida iſta lingua inſectaris, cuius tu linguā tā officioſam es expertus? Quid ego hic te tibi oſtendam? Scis quod uirus, quam fœditatem ex iſta contaminatiſſimi pectoris tui cloaca euomueris. Quum omnis ingratitudo ſit execrabilis, nulla tamen deteſtabilior, quàm in præceptorem. Qui ſi parum officioſus fuiſſem, tamen tuum erat, ut parentis, ita præceptoris uitia uel tegere, uel cōmode interpretari. Nūc talē ipſe fuiſſe fateris, ut nūquam ſis parem habiturus, & pro officijs ea reponis ingratiſſime, quæ hoſtis non faceret hoſti. Philippus rex Macedonum, duci cuidam, qui poſſeſſionem eius, à quo naufragus fuerat humaniſſime exceptus, à rege flagitatam acceperat, frontem ferro candenti hoc elogio inſigniit, Hoſpes ingratus. An non tu dignior es, cuius fronti cauterio titulus hic inuratur, Diſcipulus ingratus? Sanctius eſt præceptoris nomen, quàm hoſpitis. Et ſceleratius inceſſere famā, quàm eripere prædiū. Promittis ſatisfactionem, ſi redeam: minitaris atrociora, ſi non redeam. Quid inſanius? Nunc tibi prædicor omnium eruditiſſimus, rurſus eodem ore prædicor omnium qui uiuunt indoctiſſimus. Quid delirius? hæc an non palàm arguunt inſignem animi tui peruerſitatē, qui ſciens, dataq; opera peſſime facias illi, qui tibi fecit optime? Et audes iſtis cum factis ſolem intueri? Audes in hominum uenire cœtus? Audes in templis ad aras ſacras iſtas manus, iſtos oculos oſtendere?

ſtendere? Audes iſta uiperea lingua, quam in hominem be neficétiſſimum toties uibraſti, precari ſuperos ingratitudinis ultores? Num tu ſuperos, aut inferos ullos eſſe credis? Sed ego exprobrandi finem faciam, quum tu laceſſendi finem facias nullum. Vale ut mereris.

Exprobratoriæ ſylua.

HVius generis exemplum erit illa Ciceronis ad Octauium, cuius initium eſt: Si per tuas legiones, &c. Et illa Hieronymi ad Iulianum. Apud Ouidiũ item Medeæ epiſtola ad Iaſonem.

Epiſt. famul. lib. y. Etſi ſtatueram. Cicero.

Exprobratio mea.

QVando aliam pro meis in te officijs abs te gratiã expectabam, indignor non tibi, qui es omnium ingratiſſimus, ſed mihi ipſi, qui hominem ingratum, & improbum deuinxerim.

Ego ea quæ ne ſperare quidem unquam es auſus, in te contuli.

Ego te nihil promeritum officijs cumulaui, tu me ſic meritum contumelijs oneras.

Deſperatis etiam Hippoc. uetat adhibere medicinam.

De epiſtola iuuectiua.

INuectiuarum ſcribendarum artificium, partim ex demonſtratiuo genere ſumitur, partim è iudiciali. Nam in hominis uituperio uerſari neceſſe eſt, in quo notationibus frequentibus utimur. Præterea & obiecta diluimus, & fortiter regerimus crimina: quod ad iudiciale genus pertinet. Ea à rhetoribus didiciſſe debemus. Nos ſolum hic admonendum putauimus, ut in ipſo ſtatim

inuectiuæ exordio, nõ tolerandã ſtoliditatem, ſuperbiam, importunitatem, maledicentiã aduerſarij demonſtremus. Nos præter ingenium ac morem noſtrum, coactos id facere dicemus. Nos illum non imitaturos, ut confictis criminibus agamus, ſed à conuitijs temperantes obiecta tantum diluamus. Deinde ex hominis deſcriptione ueriſimile efficiemus, eum uel odio, uel innata maledicendi libidine, ea commentum eſſe. Vnum ex obiectis, quod quàm rectiſſime dilui poßit, proponemus. Id ubi diligenter refelleri mus, cum recriminatione dicemus, hominis impudentiam, uanitatem ex eo uno ſpectari oportere. Tum ea ipſa, quæ nobis conatus eſt ingerere, in ipſum retorquebimus, & aut eadem, aut grauiora admiſiſſe oſtẽdemus. Multa in ſuſpicione relinquemus: uel quòd tam ſint obſcœna, ut ab homine uerecundo, nec aduerſario laceſſenti debeant obijci: uel quòd ob multitudinem flagitiorum, è plurimis pauca duntaxat dicere uoluerimus: ex uno, aut duobus facinoribus reliquã eius uitam facile poſſe æſtimari. Deinde ubi incanduerimus orationis progreſſu, ſcommatis, ſalibus, dicterijs hominem eludemus. Et non odioſum modo, ſed & ridiculum oſtendemus: nec minus contemnendum ob inſignem ſtultitiam, quàm deteſtandum, ob inauditam improbitatem. Multam ironiã adhibebimus. In fine tanquã ipſi noſmet reprimamus, hortabimur, ut aliquando reſipiſcat, ne cogamur & nos aliquãdo modeſtiam relinquere. Exemplum qui quærit, legat mutuas illas inuectiuas Demoſthenis, & Aeſchinis: Ciceronis, & Salluſtij: Hieronymi, & Ruffini: Pogij, & Vallæ: Politiani, & Scalæ. Nos quoniam hoc in genere minime ſumus exercitati, ueremur

ne

ne huius ſcripti artificio parum poßimus ſatisfacere. Atq; utinam liceat ſemper eſſe rudem. Neq; *uerò nos hic artē maledicendi docere uolumus: tametſi nihil eſt uitij, telum habere paratum, quo te defendas, ſi quis improbe laceßi- uerit: nec ad hanc rem admodum ſit opus arte, quum nulli ferè non ſint ad maledicendum diſerti.*

Inuectiuæ ſylua.

P*olitianus lib. xij. epiſt.* Herculem *factitium.*
Item *epiſtola:* Vtrum *pugnantia.*

Literas *tuas legimus ſimilimas edicti tui, contumelio- ſas, minaces, minime dignas, quæ à te nobis mitterentur.* Cicero.

De deprecatoria epiſtola.

N*Vnc ad deprecationem tranſeamus.* Deprecamur, *quum culpam manifeſtam fatemur, & tamen igno- ſci uel nobis, uel alijs oramus.* Hic *ſupplices erimus, cul- pam ingenue fatebimur.* Extenuabimus *poſtea, uel ab imprudentia, uel ab ætate, uel hinc quòd nunc primum deliquit, uel ab ipſo cōmißi genere, ſolitam culpæ partem in alios transferemus.* Eum *qui peccauit, ſic affligi pudo- re, metu, pœnitentiaq; dicemus, ut dignus ſit miſericordia.* Eius, *quem placare conamur, clementiam laudabimus, & implorabimus.* Spem *melioris uitæ oſtendemus.* Eam *ex il- lius indole per ſe proba, alijsq; eius q peccauit benefactis reddemus probabilem.* Sic *enim agit ſuorum nepotum cau ſam apud* Terentium Mitio. Interponemus *autoritatē, & pro reconciliando fideiubebimus.*

Exemplum.

Lacrymas *excußit mihi filius tuus, adoleſcens non tam deſperandus, quàm inſtituendus.* Venit *ad me, macie*

&

& ſqualore confectus. Rogo *quid haberet.* Statim *lacrymæ obortæ, ſingultim uix narrat, periſſe ſe, quòd patrē optimum amiſerit ſua ſtultitia.* Rogo quid *flagitij.* Fatetur *ſe ſortem, quam ad negocium acceperat, in amicam inſumpſiſſe: te offenſum, animum paternum abieciſſe.* Aduolutus *eſt genibus meis, fleuit, promiſit omnia ſe digna. quid multa? fecit mihi pœnitētiæ fidem.* Confido *hoc malo edoctum, poſthac diligentiorem futurum.* Quare *quādo ille ad ſe redijt, te quoq; in patrem redire cōuenit. Satis iam graues huius flagitij pœnas luit: ita grauiter fert iram tuā, ut prorſus hanc lucem cupiat effugere, niſi in gratiam recipiatur.* Ego *illū obiurgaui acerrime.* Quid *multa? ipſe ſi uidiſſes, nec iratus lacrymas tenere potuiſſes.* Quod *reliquum eſt, clemēter corrigi poteſt. immodica ſeueritate ne frangatur animus imbecillis, cauendum eſt.* Ne *commiſeris, ut te grauius in poſterum pœniteat tuæ ſæuitiæ, quàm illum nunc pœnitet ſuæ incogitātiæ.* Ignoſce *uel ætati.* Puer *eſt, rerum imperitus, ab improbis conuictoribus impulſus eſt: lapſus eſt: & quidem nunc primū: culpā fatetur, orat, pollicetur, noxæ dedit ſeſe.* Quid *quæris amplius pater à filio?* Cogita *& illum puerum eſſe, & te fuiſſe: atq; ita quòd pater es, utere: ut memineris te hominem eſſe, & hominis patrem.* Nunquam'ne *tu iſta ætate lapſus es?* Nunquam *commiſiſti, quam ob rem pater tibi iure debuerit iraſci?* Non *dubito quin commiſeris, & fortaſſe grauiora.* Hoc *meritò uulgò iacitur in nos, quòd obliti quales ipſi fuerimus olim pueri, filios noſtros uolumus ilico naſci ſenes.* Hæc *inter nos tutò, ac liberè loqui licet.* Multis *profuit etiā lapſos eſſe. erit poſthac hoc malo doctus,*

ctus,cautior.Habebis filium, ſi huius delicti gratiam feceris, addictiorem.Et hunc puerilem errorem officijs abũde penſabit.Amat,ac ueretur unice patrem: indolis eſt probæ,pudicum ingeniũ, animus minime ſtupidus. Multa in eo ſigna uideo,quæ mihi certam ſpem faciunt, illum poſthac talẽ futurum,qualẽ utriq; uolumus.Adoleſcẽtem igitur tibi in manus reſtituo, totam cauſam ad me recipio, pro illo fideiuſſorẽ me conſtituo. quòd ſi noxam addiderit,utrunq; abdices licebit,& filium,& amicum.Vale.

Alterum exemplum ex Cicerone.

Si quid in te peccaui,ac potius quoniã peccaui, ignoſce.In me enim ipſum peccaui uehementius. Nunquàm putaui fore,ut ſupplex ad te uenirem:ſed mehercule facilè patior datum tempus, in quo amorem experirer tuum. Amabo te,da mihi & hoc: obliuiſcere mea cauſa illũ aliquando ſuo familiari, aduerſario tuo uoluiſſe conſultum: hoc ignoſcere eſt humanitatis tuæ.Volo te,quũ fortiſsimus ſis uir cognitus, etiam clementiſsimũ exiſtimari. Magno erit tibi ornamento,nobiliſsimum adoleſcentem tuo beneficio eſſe ſaluum.

Aliud exemplum ex epiſt.Plinij.

Caſtigabat quidã filium ſuũ, quòd paulò ſumptuoſius equos et canes emeret.Huic ego,iuuene digreſſo,Heus tu, nunquã ne feciſti,quod à patre corripi poſſet? Feciſti dico,non interdũ facis,quod filius tuus,ſi repente pater ille, tu filius,pari grauitate reprehẽdat? Non omnes homines aliquo errore ducuntur? Non hic in illo ſibi, in hoc alius indulget?Hæc tibi admonitus immodicæ ſeueritatis exemplo pro amore mutuo ſcripſi, ne quando tu quoq; filium

tuum

tuum acerbius, duriusq́; tractares. Cogita *& illum puerũ eſſe, & te fuiſſe, atq; ita hoc, quòd es pater, utere, ut memineris hominem te eſſe, & hominis patrem.* Vale.

Deprecatoriæ ſylua.

Cic. epiſt. fa.

TV *tuas inimicitias, ut* Reip. *donares, te uiciſti, alienas ut contra* Remp. *confirmes, adducêris?*

Hæc ſylua pertinet ad conſolationem.

Quantum *dolorem acceperim, & quanto fructu ſim priuatus, & forenſi, & domeſtico, Lucij fratris noſtri morte, in primis pro noſtra conſuetudine, tu exiſtimare potes.* Nam *mihi omnia quæ iucunda ex humanitate alterius, & moribus homini accidere poſſunt, ex illo accidebant.* Quare *non dubito, quin tibi id quoq; moleſtum ſit, cum & meo dolore moueare, & ipſe omni uirtute, officioq́; ornatiſſimum, tuiq́; & ſua ſponte, & meo ſermone amantem, affinem, amicumq́; miſeris.*

Nunquam *putaui fore, ut ſupplex ad te uenirem, ſed hercule facilè patior datum tempus, in quo amorem experirer tuum.* Atticum *quanti faciam, ſcis. Amabò te, da mihi & hoc: obliuiſcere mea cauſa, illum aliquando ſuo familiari, aduerſario tuo uoluiſſe cõſultum, cum illius exiſtimatio ageretur.* Hoc *primum ignoſcere eſt humanitatis tuæ.* Suos *enim quiſque debet tueri.* Deinde *ſi me amas, omitte* Atticum Ciceroni *tuo, quem quanti facias, præ te ſoles ferre.* Totum *hoc, ut, quod ſemper exiſtimaui, nunc planè intelligam, me à te multum amari.*

Ad *reconciliationis argumentum faciet epiſtola* Plinij *lib. viij. cuius initium:* Noſti'*ne hos.*

Lib *ix. epiſt.* Libertus *tuus: tota, elegans deprecationis exemplum.*

Reſponſio

Reſponſio.

Epiſtolar. fami. lib. v. epiſtola: Si uales bene eſt. Sed huiuſmodi uos clientes, &c.

Orat, confitetur, purgat, pœnitet. Quid quæris? quod factum eſt, infectum fieri non poteſt. Non tam tibi hoc factum diſplicet, quàm ipſi qui fecit. De reliquo futurum illum emendatum ego in me recipio: meo periculo pro illo fideiubeo. Si rurſum peccauerit, uel me ipſum ad ſupplicium depoſcito. Vt iure peccanti ſuccenſebas, ita pœnitenti æquum eſt ignoſcere, præſertim puero, & aliena malicia ad delictum impulſo. Non quid huius ſtultitia, ſed quid tua clementia poſtulet, tibi conſiderandum puto. Eia ne nimium durus ſis pater. Nihil'ne tu peccas uel ſenex? & puero nihil uis condonare? Vin' tuos continuo ſenes naſci? Adeo'ne excidit, qualis in iſta ætate fueris? Noſtra.

De extraordinariis generibus epiſtolarum, & primum de Nunciatione.

Quæ ſub aliquo trium generum, ſuaſorio, demõſtratiuo, iudiciali contineri uidebantur, hactenus abſoluimus. Nunc ad reliquas epiſtolarũ ſpecies ueniemus: quæ quanquàm rhetorici artificij non ita multum deſiderant, tamen frequentius ferè incidunt, quàm illæ ſuperiores. Refertur igitur in primis ea ſpecies, qua ſignificamus amico, ſi quid nouæ rei geſtum ſit apud nos, quod illius refertat ſcire, aut quod illi uoluptatem ſit allaturum, ſiue priuatum ſit illud, ſiue publicum. Priuatum, ut quum abſentem certiorem facimus, qua ualetudine ſimus, quid agamus in ſtudijs, quid rure, quid in aula, quid in ædificijs,

cijs, quid in litibus ſucceſſerit, aut ſi quid alioqui nouæ rei moliamur, uſq; ad conuiuiorum, & colloquiorum nugas. Publicum, *ut de pace, de bello, de regum geſtis, aut fœderibus, de peſtilentia, aut inundationibus, terræmotibus, tempeſtatibus, alijsq́; ſimilibus.* Nec *huius generis, quoniam uarium eſt, certa ratio præſcribi poteſt.* Tantum *illud in genere dicam, quòd nunciatio ſimplex, & lucida eſſe debet, breuis præterea & diſtincta, interdum gratulationem, aut conſolationem habet admixtam.* Narratione *conſtat, de qua paulò inferius præcipiemus.*

Exemplum.

Q*uoniam iam annum ferè à nobis abes, quicquid hic interim nouorũ eſt ortum, puto & me tibi debere ſcribere, & te ſcire uehementer cupere.* Audies *igitur ex me noua quidẽ permulta, haud omnia læta tamen.* Non *ignoras rerum mortaliũ conditionẽ, nihil tam beatũ in humanis negotijs, quod non aliqua incommoditate temperetur.* Patruus *tuus incredibile eſt, quantum te amet, quantum tua gloria delectetur.* Vetus, *inquies, eſt illud.* Audi *igitur, quod nouum dices.* Antiquus *ille compotor tuus, ille, inquã, quem noſti,* Nebridus, *tantus amator, tam elegans, tam nitidus homo, tam mulieroſus: ille ſtrenuus aleator, inuictus potor, ille gurges, ille helluo, ille undequaq; perditiſsimus.* Quid *fecit, inquies, an uxorem duxit?* Imò *repentè mutatus, omnibus nugis uale dixit, funigerorũ inſtitutum profeſſus eſt.* Iocari *me dices, ſcio, ſed ita rem eſſe cõperies.* Quid *hoc? an tibi uetus uidetur?* Quis *nunc nõ exclamat illud* ἄνω ποταμῶν? Quis *neget ouẽ è lupo fieri poſſe?* Accipe *quod magis mirere.* Varus *ille tuus carnifex,*

ſex, Varus eſſe deſijt. Iā te amat, quod nūquàm antehac: te laudat, tuos colit, tuū aduentū exoptat. Bene dicere diſcit, homo maledicētiſſimus. Verū dicere incipit, homo uaniſſimus. Fidē ſeruat, nebulo perfidiſſimus. Eamus nūc, & poëticas trāſformationes rideamus, quū tantam rerū mutationem breui factam uideamus. Auunculus tuus pontificium Idibus Ianuarijs euicit, non ſine maxima quidē cōtentione. Noſti cōpetitoris & improbitatem, & factiones: euicit tamē. Id te quàm primùm ſcire uolui, ut illi per literas diligenter gratuleris. Hæreditas ea, quæ tibi è manibus penè erat extorta, mea tibi eſt opera reſtituta. Ne mihi pro hoc officio gratias egeris. Facio enī tuis in rebus, quod tu in meis ſolebas. Voluptatē tibi ingentē nunciabo. Poſtridie No. Mar. ſoror tua peperit marito filiū, patri, tibiq́; nepotulum. Iam quid muneris abs te ferā, ſi rem tibi aperiā multo feſtiuiorē? Dij te omnes diligunt. Abſenti tibi, ne expectanti quidem ſacerdotium acceſſit, & amplum, & in primis honeſtū. Ad v. Idus Febr. Cornelius uir integerrimus, è uiuis migrauit. Hic ægrotans, quum competitores nō placerent (olfecit enim iam tum inhiare) te ſucceſſorē nominauit. Mēſem ſuperuixit. Huiuſmodi thynnos dormiēti tibi fortuna retibus tuis implicat. Tuū erit curare, ne quod incidit, elabatur. Nō enim deſunt, qui prædæ inhiant. Habes de rebus priuatis: de publicis credo iſtuc rumorem noſtras literas præuertiſſe. Calend. Iul. regis unctio incredibili cum apparatu celebrata eſt. Calēdis Auguſtis ipſe urbem Pariſiorum inuectus eſt. Ad quartū No. Septemb. nuptiæ regia pompa peractæ. Legati multorū regū nomine auditi: nemo non magnifice dona

ce donatus diſceßit. Britanni *neſcio quid tumultus oſtendera͂t:ſed res æquis cōditionibus compoſita eſt.* Audiſti *de ſtatu publico.* Quod *reliquum eſt, non indicarem, niſi te ſcire tua magnopere intereſſet.* Peſtis *menſes iam aliquot apud nos ſæuit.* E*a cū permultos ex amicis, tum ſocrum tuā, fœminā, omnium quas in uita uiderim, optimā abſumpſit.* Frater *eodem morbo correptus, recreatus eſt.* Sic *uiſum eſt illi, qui res humanas è duobus illis dolijs, pro arbitrio ſuo temperat.* Aequo *animo feras oportet, quod mutari non poteſt.* Quid *hac in re te facere conueniat, tu tecū ſtatues.* Habes *ferè quæ te ſcire uolebam.* Si *quid interea noui emerſerit, faciā te quàm primū certiorem.* Tu *cura ne quid ignoremus rerū tuarum.* Vale.

Nunciatoriæ ſylua.

QVæ *gerantur, accipies ex* Pollione, *qui omnibus negotijs non interfuit ſolum, ſed præfuit.*

A` *nobis agentur omnia diligenter: ut neque, ſi quid obtineri poterit, non contendamus: nec, ſi quid nō obtinuerimus, repulſi eſſe uideamur.*

Cic. epiſt. fami. De *omnibus rebus quæ ad te pertinent, quid actum, quid conſtitutū ſit, quid* Pompeius *ſuſceperit, optime ex* Emplatorio *cognoſces: qui nō ſolum interfuit his rebus, ſed etiam præfuit: neque ullum officium erga te hominis amantißimi, prudentißimi, diligentißimi prætermiſit.* Ex *eodem de toto ſtatu rerum communium cognoſces, quæ quales ſint, non facilè eſt ſcribere.*

Hic tui omnes ualent, ſummaq́; pietate te deſiderant, & diligunt, & colunt. Tu *& cura ut ualeas, & te iſtinc ne temere commoueas.*

Lib.iiij.epiſt.Etſi ſcio non iucundiſs. Deſcriptio ſpectaculorum.

Lib.vij.Si te dolor aliquis.

Lib.viij.epiſt.Tanti non fuit ar.

Lib.ix.epiſt.Caninius noſter me tuis.

Nos de Dolabella quotidie quæ uolumus audimus,ſed adhuc ſine capite,ſine autore,rumore nuntio.

Narro tibi plana.Relegatus mihi uideor,poſtquàm in Phormiano ſum.

Iſti puero,quem ad te iuſsi recurrere, da ponderoſam aliquam epiſtolam,plenam omnium non modo actorum, ſed etiam opinionum tuarum.

L.Iulio Cæſare,C.Martio Figulo conſulibus, filiolo me auctum ſcito,ſalua Terentia,&c. Quanquàm huius operis omnes fermè ſunt huius generis, ut illa, cuius initium:Quæris ex me. Cic.ad Att.

Hæc res quẽadmodum ceciderit, & tota res quo loco ſit,uelim ad me ſcribas,& ita,ut inſtituiſti.Nam iſta ueritas,etiam ſi iucunda non eſt,mihi tamen grata eſt.

Hæc tibi ſcripſi,quia æquum erat, tę pro amore mutuo, non ſolùm omnia mea facta,dictaq́;,uerum etiã conſilia cognoſcere. Plinius.

Lib.j.epiſt.cuius initium:Ridebis,& licet rideas.tota. nuntiatoriæ iocoſæ exemplum eſt.

Lib.iij.epiſt. Solet eſſe gaudio tibi.Et item proxima.

Lib.iij.epiſt.Rem atrocem.Rei atrocis.

Lib.iiij.epiſt.Tuſci grandine excuſsi.Ruſticationis.

Lib.iiij.epiſt. Cauſam per hos dies.Actionis. Ac mox epiſtola:Audiſti'ne Val.

Lib.v.epiſt.Et tu rogas,tota.

Habes acta mea tridui, quibus cognitis uolui tantum te uoluptatis abſentem,& ſtudiorum nomine,& meo capere,quantum præſens percipere potuiſſes.

Hæc tibi ſcripſi,quia de omnibus quæ me uel delectãt, uel angunt,non aliter tecum, quàm mecum loqui ſoleo. Deinde quòd durum exiſtimabam, te amantiſſimum mei fraudare uoluptate,quam ipſe capiebam. Neq; enim ſum tam ſapiẽs,ut nihil mea interſit,an ijs,quæ honeſte feciſſe me credo,teſtificatio quædam,& quaſi præmiũ accedat.

Lib. vj.epiſtola:Petis ut tibi. Rurſum huic proxima. Mox epiſtola:Ais te adductum.

Lib.vij.epiſt.Et mihi diſcendi,& tibi do. De ſpectro.

Lib.vj.epiſt.Quàm multum intereſt.

Lib.viij.epiſt.Vidiſti'ne aliquando. Deſcriptio fontis.

Eodem libro,epiſtola: Num iſtic quoque. Deſcriptio inundationis.

Eodem libro,epiſtola:Ad quæ noſcenda.Deſcriptio lacus prodigioſi.

Inuicem tu,ſi quid epiſtola dignum, ne grauare ſcribere.Nam cùm aures hominũ nouitate lætantur, tum ad rationem uitæ exemplis erudimur.

Lib.ix.epi.Incidi in materiã.De Delphino pæderaſta.

Eodem,epiſtola:Quæris quemadmodum. Quid agat toto die ruri.

Politianus. *Lib.iiij.epiſt.Vulgare eſt.*

Lib.iiij.epiſt.Accepi epiſtolam tuam.

Nunciatoria mea.

SCriberem ad te pluribus de rebus, ſed uereor ne uel mea diligentia tibi ſit moleſta,uel ueritas acerba.

Scribito

Scribito ad me, quē noſti curioſum, non ſolùm quid geſtum ſit, aut geratur iſtic, uerū etiā quid diuines futurū.

Ad hanc formā pertinet & percontatoria, quoties nihil aliud agimus in epiſtola, quàm ut ſciamus, quid rerū agat amicus. Huius exēplum illa Plinij lib. ij. Studes, an piſcaris? Item lib. iij. Rectè'ne omnia?

Quum rē quampiam ridiculam nūtiaturi ſumus abſolutis aliquot narrationibus, conueniet illud ex Homero, ἔσπετέ μοι νῦν μοῦσαι. *Excitatur enim huiuſmodi trāſitiunculis lector, & mire conueniunt familiaribus epiſtolis.*

De mandatoria epiſtola.

Epiſtola mandatoria nihil habet artificij, præter ſermonis elegantiam, & breuitatem. Exemplum.

N. liberto ſuo S. D. P.

Vt præſens multum diuq; te admonui, caue quicquā meo iniuſſu tētaueris. Si quid exiſtet noui, me per literas conſules. Agrum de quo ſcribis, emēdi tibi ius permitto, modo ne pluris trecētis ſcutatis ueneat. Petronium impudentiſſimum debitorē, ſemel atq; iterū appellatum, in ius uocabis. Si inficiabitur, chirographū tibi mitto: dies iam pridem exceſſit. Ab Aſinio creditā pecuniā meo nomine repetes, eamq; ſi reddet, recipies. De pmutando ſacerdotio, fac Stilbontē, uirū, ut ſcis, & cōſultiſſimum, & noſtri amantiſſimū, in conſiliū adhibeas. Is quod cenſebit facto opus, id perinde ac ſi ego autor eſſem, exequitor. Antè quàm domū ædificandā cæmentarijs locaueris, prius cum Phidia cōmunicato, deinde eius hac de re ſententiam ad me ſcribito. Hos libros unà cū epiſtolis, Trebatij mei manibus reddendos curabis & diligēter, & quàm primum.

Strabonio uerbis meis gratias ages quàm maximas. Genero meo meis uerbis gratulaberis. Lucium *contubernalem meũ plurimũ ſaluere iubebis. Sed heus tu, penè præterierã, quod minime præteritũ oportuit.* Nepotẽ *meum fac ut quàm primum ab iſto præceptore tam inepto abducas, ac eruditiori cõmittito. Caue te pecuniæ ratio offendat, ſi modo idoneũ doctorẽ nanciſci poteris. Si qua unquam in re ſedulò tuo functus es officio, in lite Verulana fac omnem fidem, induſtriã, diligentiã, ingeniũ expedias. De uilla inſtauranda quieſce, donec meã ſentẽtiam acceperis. Veſtes meas omnes unà cũ anulis ad* x I. *Cal. Iulij tranſmittito. Nõ pluribus te monebo. Tu fac ut quemadmodum & ſoles, & æquum eſt, tuo officio fungare.* Erit *apud me diligentiæ tuæ præmium. Vale.*

Mandatoriæ ſylua.

Cic. ad Attic. *Epiſtola famil. lib. xvj. Sunt aliquot huius generis.*

Pætus, ut antea ad te ſcripſi, omnes libros quos frater ſuus reliquiſſet, mihi donauit. Hoc *illius munus in tua diligentia poſitum eſt. Si me amas, cura ut conſeruẽtur, & ad me perferantur.* Hoc *mihi nil poteſt eſſe gratius. Et tum Græcos, tum uerò* Latinos *diligẽter ut conſerues uelim. Tuum eſſe hoc munuſculum putabo.*

Sed omnia ut uoles. Ego enim quicquid feceris, id tum rectè, tum etiam mea cauſa factum putabo.

Plinius. *Peto autẽ ut pictorem quàm diligentiſsimum aſſumas. Nam cum eſt arduum ſimilitudinẽ effingere ex uero, tum longe difficilima eſt imitationis imitatio. À qua rogo ut artificẽ, quẽ elegeris, ne in melius quidẽ ſinas aberrare.*

Eſt apud Horatium *in epiſtolis exẽplum mandatoriæ iocoſæ:*

ioco*ſ*æ:ut, Profici*ſ*centē monui te *ſ*æpe, diu*q*;. Hoc genus minimum abe*ſ*t à petitorio. Mādamus enim cum autoritate. Petimus ab ijs, in quos nobis mandandi ius non e*ſ*t.

Mandatoriæ mea.

Filium quantus e*ſ*t, tuæ fidei trado. Totam meam *ſ*olicitudinem in te transfero. Tu pater e*ſ*to, ego me *ſ*ic geram, qua*ſ*i patruus *ſ*im, non pater.

De epiſtola collaudatoria.

Collaudatio e*ſ*t, qua filium, filiam'ue, militē, *ſ*eruum, libertum, famulum, uxorem, aut alios in quos nobis ius e*ſ*t, ut officio *ſ*uo functos, laudamus. Exemplum.

Nihil ex omni rerum genere potuit mihi nuntiari iucūdius, quàm te ijs moribus agere, qui & te ip*ſ*o, & tuo genere *ſ*int digni. Nunc ego te filiū agno*ſ*co meū, quum te audio toto animo literis incumbere: fugitare con*ſ*uetudinem ce*ſſ*atorum: parcere rei paternæ, *ſ*i modo non id falsò e*ſ*t mihi nuntiatū. Tu perge in officio mi fili, hoc*q*; per*ſ*ua*ſ*um habe, *ſ*i te qualem uolo præ*ſ*titeris filium, me benigniorem etiam quàm uoles, habebis patrem. Vale. Epiſtola collaudatoria patris ad filium.

Alterum exemplum. Facis ut meritò te & amem, & collaudem, qui nō ut uulgus *ſ*eruorum *ſ*olet, ab*ſ*entis domini negotia impedias, *ſ*ed omni cura, uigilantia, opera coneris expedire. Eum ego demum frugi mini*ſ*trum, & bene *ſ*pectatum iudico, qui ab*ſ*ente domino, quum impune ce*ſſ*are po*ſ*sit, in officio *ſ*e continet. Audiui qua fide, qua indu*ſ*tria mandata peregeris. Tu fac cætera eodem animo per*ſ*equaris. ut qui nunc meritò te amo, perpetuò po*ſ*sim amare. Officio bene cœpto, *ſ*trenuè perfungere. Domini negotia, tua ip*ſ*ius, ut *ſ*unt, e*ſſ*e credito. Tu *ſ*i Epiſtola domini ad ſeruum.

frugi miniſtri officio functus eris, ego domini liberalis partes haud præteriero. Vale, ac uigila.

De gratiarum actione.

GRatias agimus ijs, in quos nobis nullũ eſt mandandi ius. *Hæc forma ſubijci poterat petitoriæ, aut conſolatoriæ, aut monitoriæ.* Hic *beneficiũ quod accepimus, erit modis omnibus amplificãdum.* Nam *ſæpe gratiã retuliſſe uidetur, qui bene gratias egit.* Amplificatur *autẽ his ferme rationibus: ſi ultro collatum eſt: ſi incontanter: ſi citò.* Bis *enim dat, qui citò dat.* Si *in tẽpore: ſi uberius, quàm alter auſus ſit petere: ſi nihil pro merito: ſi ne exſpectanti quidẽ: ſi ab eo cui libẽter debemus, hoc eſt, ab eo quem amamus ex animo: aut ſi in eum collatum eſt, cui magis ex animo uolumus, quàm nobis ipſis.* A' *genere quoq; beneficij ſumemus amplificationem: ueluti ſi quis fideli conſilio iuuit, dicemus illi plus deberi, qui conſilio iuuit, quàm qui pecunia.* Neque *raró maius beneficium præſtat, qui obiurgat, quàm qui donat.* Contrà *ſi quis pecunia iuuit, dicemus uulgare officiũ eſſe, uerbis opitulari: qui pecuniam prompte impartit, non poteſt non certiſſimus amicus uideri.* Sunt *& aliæ circunſtantiæ, quibus exaggeramus beneficij magnitudinẽ: ueluti ſi nos ſimus prælati ijs, quibus ille ob affinitatem erat obnoxius: ſi noſtra cauſa contempſit etiam ſimultatem aliquorum potentium.* His *commemorandis, declarabimus nos ſcire beneficij magnitudinẽ.* Eſt *autem bona gratitudinis pars, & ſcire quantum debeas, & debere libenter.* Oſtendemus *etiam, ſi poterimus, quàm multos eodem beneficio deuinxerit: quodq; eius beneficij utilitas, non tantum ad*

unum

unum hominem pertineat, ſed ad Reipubl. commodum. Deinde pollicebimur citra iactantiã, nos aut parem, aut uberiorem etiam gratiam relaturos. Si nulla reſerendi facultas erit, certe animum memorem & gratum pollicebimur, precabimurq́; ut ſuperi cumulatè reſerant gratiam bene merito, quod nobis ob fortunarum tenuitatem non licet. Et huius generis erit tractatio duplex, recta, & obliqua. Nam aliquoties non agendo gratias, maxime gratias agimus, quum oſtendimus aut beneficium eſſe maius, quàm ut uulgari more uerbis oporteat gratias agere: aut amicitiam noſtram eſſe maiorem, quàm ut alterum alteri oporteat gratias agere. Quòd in negocio meo rogari te paſſus non es, ſed ultro ſtudium tuum, operam, diligentiam & obtuliſti, & præſtitiſti, ueterem tuam in me, meosq́; humanitatẽ libẽs agnoſco. Et facis tu quidẽ non meis meritis, quæ hactenus in te nulla extiterunt, ſed tua uirtute dignum, qui nullis à me prouocatus officijs, tam prompto in me ſis animo, ut beneficiũ accepiſſe uidearis, quum præſtiteris. Quare quum tuo officio plurimũ adiumẽti meis rebus attuliſti, tum iſto animo ita delector, ut dictu ſit incredibile. Verè negãt referre quãtũ beneficiũ, ſed quàm amico animo præſtiteris. Ex eius modo potius, quàm rei, officium eſt metiendũ. Meum erit, quod referre nequeo, perpetuò meminiſſe. Nam quid ego tibi multis uerbis gratias agam? an hoc paſſurus es, qui ne moneri quidem te paſſus es? Vtinam eam mihi facultatẽ aliquando concedant ſuperi, ut poßim hunc animum tui ardẽtiſſimum, re potius, quàm uerbis declarare. Interim ſi quid erit, in quo mea uicißim opera utendum putabis, caue ro-

Exemplũ gratiarũ actionis.

gaueris, ſed ut tuo mãcipio præcipito:inuenies ad quid-uis & promptum,& alacrem. Vale. Aliud exemplum.

Accepi *munus tuũ,re quidem magnificum, ſed te autore longe mihi tum pretioſiſſimum, tum iucundiſſimum. Rectè enim à Naſone tuo ſcriptum eſt : Sic acceptiſſima ſemper Munera ſunt,autor quæ precioſa facit. Quo quidem quid me tibi deuinctũ eſſe fatear,quum ſim iam olim deuinctiſſimus? Totus in ære tuo ſum:arctioribus uinculis me tibi aſtringere nõ potes. Quod refrã,uel iſto munere, uel potius tuo iſto in me animo, qui mihi munere ipſo longe eſt ſuauior,dignũ,nihil habeo,niſi me ipſum: quem ſi alicuius eſſe precij putas, totum peculio tuo adſcribito. Crede mihi, nihil habes in omni genere poſſeſſionum tuarum,quo tu tam proprie poſſis & uti, & abuti,quàm Nicolao tuo. Vale.* Aliud exemplum.

Multa ſunt tua erga me officia:at nullũ omniũ mihi fuit aut opportunius,aut iucũdius, quàm quòd fratrẽ meũ in cauſa difficilima tuo patrocinio iuueris. Qui ut eſt mihi propemodũ me ipſo charior,ita quicquid in illũ cõtuliſti, id mihi gratius etiã uideri debet,quàm ſi in me ipſum eſſet collatũ.Sed ne diligẽtius tibi gratias agã,noſtra familiaritas flagitare uidetur. Neq; enim tu noui quicquã feciſti,& ego re,q̃ uerbis beneficiũ repẽdere malim. Vale.

Agendi gratias ſylua.

Cic.epiſt.fami. *MVltum enim intereſt,utrũ laus minuatur, an ſalus deſeratur:me meæ tamen ne nimis pœniteret, tua uirtute pfectũ eſt.Curaſti enim,ut plus additũ ad memoriã nominis noſtri, quàm ademptũ de fortuna uideretur.*

Amoris quidẽ tui quoquò me uerti, ueſtigia uel proxime

xime de Tigellio. Senſi enim ex literis tuis, ualde te laboraſſe. Amo igitur uoluntatē. Immortales ago tibi gratias, agamq́; dum uiuam: nam relaturū me affirmare non poſſum. Tantis enim tuis officijs non uideor mihi reſpondere poſſe, niſi forte, ut tu grauiſsime, diſertiſsimeq́; ſcripſiſti, ita cēſurus es, ut me referre gratiā putes, cum memoria tenebo. Facere nō poſſum, quin in ſingulas res, meritaq́; tua tibi gratias agam. Sed mehercle facio cum pudore. Neq; enim tanta neceſsitudo, quantam tu mihi tecū eſſe uoluiſti, deſiderare uidetur gratiarum actionē. Neque ego lubenter pro maximis tuis beneficijs tam uili munere defungor orationis: & malo præſens obſeruantia, indulgentia, aſsiduitate, memorem me tibi probare. Quòd ſi mihi uita cōtigerit, omnes gratas amicitias, atq; etiam pias propinquitates in tua obſeruantia, indulgentia, aſsiduitate uincam. Tantum me tibi debere exiſtimo, quantum perſoluere difficile eſt.

Iam non ago tibi gratias. Cui enim re uix referre poſſum, huic uerbis non patitur res ſatisfieri.

Te tamē, mi Brute, ſic amo, ut debeo, quòd iſtud, quicquid eſſet nugarum, me ſcire uoluiſti. Signum enim magnum amoris dediſti.

Lib. xiij. epiſtola: Etſi libenter petere à te. **Cic. ad Att.**

Gratæ mihi tuæ literæ ſunt, quibus accuratè perſcripſiſti omnia, quæ ad me pertinere arbitratus es.

Noli expectare, dum tibi gratias agam. Iampridem hoc ex noſtra neceſsitudine, quæ ad ſummam beneuolentiam peruenit, ſublatum eſſe debet.

Studium tuum, curaq́; de ſalute mea, nulla me noua uo-

luptate affecit. Non ſolùm enim uſitatum, ſed etiam quotidianũ eſt, aliquid audire de te, quod pro noſtra dignitate fideliter atq; honorifice dixeris, aut feceris.

Neque enim mihi in omni uita res tam erit ulla propoſita, quàm ut quotidie uehementius te de me optime meritum eſſe læter.

Plinius. *Certatim ergo tibi gratias agimus. Ego quòd illam mihi, illa quòd me ſibi dederis, quaſi inuicem elegeris.*

Lib. v. epiſtola: Accepi pulcherrimos. tota.

Cùm plurima officia tua mihi grata & iucunda ſunt, tum uel maxime quod me celandum non putaſti, fuiſſe apud te de uerſiculis meis multum copioſumq; ſermonem, eumq; diuerſitate iudiciorum longius proceſsiſſe.

Amaui curam & ſolicitudinẽ tuam, quòd cùm audiſſes me æſtate Tuſcos meos petiturum, ne facerem ſuaſiſti, dum putas inſalubres.

Bene feciſti, quòd libertum aliquando tibi charum reducentibus epiſtolis meis, in domum, & in animum recepiſti. Iuuabit hoc te. Me certè iuuat: primum quòd te talem uideo, ut in ira regi poſsis: deinde quòd tantum mihi tribuis, ut uel autoritati meæ pareas, uel precibus indulgeas. Igitur & laudo, & gratias ago, ſimul in poſterum moneo, ut te erroribus tuorum, etſi non fuerit, qui deprecetur, placabilem præſtes.

Ad agendas gratias pro liberalitate, qua aliquis uſus eſt in tenuem, & à quo non ſperetur mutua liberalitas, faciet epiſtola Plinij lib. ix. cuius initium: Laudes mihi.

Politianus. *Lib. j. epiſtola: Tu uerò Hermolaë.*

Lib. xj. epiſt. Ain' uerò. Eodem, epiſt. Ago tibi gratias.

Med.

Mea.

QVid tibi, quid inquam pollicear? num me ipſum quantus ſum dedam? At exiguum eſt ijs me dedêre, qui niſi fuiſſent, ipſe non eſſem.

Pergratum mihi eſt, quòd crebrò certior per te fio de rebus quæ iſtic geruntur, & tuam erga me beneuolentiã facilè perſpicio.

Cæteris omnibus uinci me patiar, certe beneuolentia mutua non cedam. Nam, ut rectè dixit Plinius, Vinci in amore turpiſsimum eſt.

Quòd audio te iſtic pro mea dignitate fortiter digladiari, nihil quidem adfertur noui: ſed tamen hòc audio libentius, quò ſæpius.

Quòd referre gratiam, ita ut uolebam, non poſſum, fortunæ debes imputare.

Hoc qđ mihi reliquũ eſt, te amabo, te colã, te uenerabor.

Mea enim mihi fortuna eripere potuit, me ipſum non potuit. Mea enim, non me ipſum mihi fortuna ademit.

Quid ego te horter, ut tui ſimilis eſſe pergas, quum in dies te ipſum ultro benignitate ſuperes? quid tibi gratias agam, id quod neutiquam expectas?

Quod non modo non negabo, ſed etiam ſemper & meminero, & prædicabo libenter.

Non eſt alius quiſquam, cuius officijs me tam eſſe deuinctum, non ſolum fatear, uerum etiam gaudeam.

Ad gratiarum actionem reſpon.

QVòd autem grata tibi mea erga te ſtudia ſcribis Cic. epiſt. fam. eſſe, facis tu quidẽ abundantia quadam amoris, ut etiam grata ſint ea, quæ prætermitti ſine nefario ſcelere non

non poſſunt.

Officium meum erga Rhodonẽ, *cæteraq́; mea ſtudia, quæ tibi ac tuis præſtiti, tibi homini gratiſsimo, grata eſſe uehementer gaudeo: mihiq́; ſcito in dies maiori curæ eſſe dignitatẽ tuam, quæ quidẽ à te ipſo integritate, & clemẽtia tua ſic amplificata eſt, ut nihil addi poſſe uideatur.*

Q*uanquàm gratiarum actionẽ à te nõ deſiderabam, cùm te re ipſa, atq; animo ſcirem eſſe gratiſsimum, tamen (fatendum eſt enim) fuit mihi periucunda.* Sic *enim uidi, quaſi ea quæ oculis cernuntur, me à te amari.* Dices, *quid antea?* Semper *quidem, ſed nunquam illuſtrius.*

Ex Plinio.

Gratiarum actio pro libera admonitione.

E*Piſtolarum, quas mihi, ut ais, aperto pectore ſcripſiſti, obliuiſci me iubes: at ego nullarum libentius memini.* Ex *illis enim uel præcipue ſentio, quantopere me diligas, cùm ſic egeris mecum, ut ſolebas cum tuo filio.* Nec *diſsimulo hoc mihi iucundiores eas fuiſſe, quòd habebam bonã cauſam, quũ ſummo ſtudio curaſſem, quod tu curari uolebas.* Proinde *etiam atq; etiã te rogo, ut mihi ſemper eadẽ ſimplicitate, quoties ceſſare uideor, nunquàm enim ceſſabo, conuitium facias.* Q*uod & ego intelligã à ſummo amore proficiſci, & tu non meruiſſe me gaudeas.*

Lamentatoria epiſtola.

Exemplum lamentationis.

I*Nter commoditates, quas multas adfert amicitia, commemoratur & illud, quod ſi quid dolet, licet in amici ſinum effundere: quæ res ſolet bonam ægritudinis partẽ adimere.* Genus *hoc affine eſt conſolatorio: ſed in hoc nihil opus eſt arte, quum unumquemlibet dolor ſoleat reddere*

dere

dere diſertum.

Non poſſum tibi, quales uterq; uolumus, epiſtolas mittere, quum mihi nihil rerum omnium ex ſentẽtia procedat. Sed quid ego, mi Laurẽti, te meis querelis exanimo? niſi quòd iuuat apud familiariſſimum amiculum graues animi mei curas deponere. Credo omnes & ſuperos, & inferos in meam perniciem coniuraſſe: ita ubi hoc malum uix effugi, ſuccedit aliud multo acerbius. In morbũ iam iterum atq; iterum incidi, decidi, recidi. Multo uix ſumptu recreatus, en ſenex ille Sogdianus, peſtis omniũ quas unquam irati dij mortalibus immiſere, longe teterrima, ſe mihi erudiendum dedit. Quid ibi miſeriarum nõ uidi? Quantum luctus, quantum lacrymarum ſummis meis laboribus mihi conſciui? Id monſtrum iam biennium me exercet. Fugio, quando uinci nõ poteſt. Iam deorum aliquẽ mihi propitium factum arbitrabar, quòd Antonium, hominem candidiſſimum eſſem nactus, cuius humanitas illius feritatem leniebat. Inuidit mihi rurſum, neſcio quod numen, iucundiſſimi ſodalis conuictum: diſtrahitur inuitus ab inuito. Inde ſolus, & deſtitutus, dum omnia tento, nihil non experior. Deum immortalẽ, in quos fluctus, in quæ monſtra incidi? His tantis, tam perpetuis malis, uel Hercules ipſe, aut ſi quid Hercule fortius, uinci poterat. Obdurui tamen, ſic mecũ cogitans, Aduerſam fortunam, etſi infeſta eſſet, aliquando malis meis ſatiatam, æquiorem futuram. Nemini perpetuò acerbam aut fuiſſe unquam, aut eſſe poſſe. Et ecce de integro morbo capitali corripior miſer: qui quòd erat diuturnus, & corpus, & loculos penitus exhauſit. Nec erat cui meus doleret dolor:

quos

quos iuuaret, permulti. Sogdianum autem illum, præter cæteros, delectabat malũ meum, cui moleſtiſſimũ ut eſſet, eram meritus. Ne tum quidẽ animũ deieci, non quòd ſperarẽ quicquã, ſed ne teterrimo illi ſeni uoluptatẽ augerẽ. Seruatus ſum, ſed ſuperis, opinor, iratis, ſi miſerijs ferẽdis ſeruatum eſſe uoluerunt. Quid enim poſtea uel maximis, uel minimis in rebus à me tentatum eſt? Quid tam dextro conſilio inſtitutum, quod nõ infeliciſſime euenerit? O` me omnium qui ſunt, quiq; fuerunt, infortunatiſſimũ. Ego´ne unus ex uniuerſo hominum numero, præpoſterus ille Polycrates extiti, cui omnia aduerſarentur, cui nihil unquã obtigerit optatum? Hic tu me, ſcio ueris, ut aiunt, bonis cõmemorandis, nimirũ literis, & ingenio conſolari incipies. Tolle mihi inanes iſtas cõſolationes, quæ ægritudinẽ meã exaſperãt etiã, tantũ abeſt ut leniãt. Odi iam ego meũ hoc ingeniũ: odi literas: quibus ſi carerẽ, minus miſer eſſem, minus ſentirẽ, minus angerer. Sed querelarum plus ſatis. Tu cura ut recte ualeas, quando nos dij noluerunt.

Lamentatoriæ ſylua.

Cic. epiſt. fami. *Libro y. epiſtola: Omnis amor tuus.*

Si liber exiſſet, quãdo nõ tam intereſt, quo animo ſcribatur, q̃ quo accipiatur, ne ea res ĩepte mihi noceret, cùm præſertim adhuc ſtyli pœnas dem: qua qdẽ in re ſingulari ſum fato. Nam cũ mẽdũ ſcripturæ litura tollatur, ſtultitia fama multetur: meus error exilio corrigitur, cuius ſumma criminis eſt, ꝙ armatus aduerſario male dixi.

Rempub. lugebã quæ non ſolùm ſuis erga me, ſed etiã meis erga ſe beneficijs erat mihi charior: & hoc tẽpore, quanquàm me nõ ratio ſolum cõſolatur, quæ plurimum debet

debet ualere: ſed etiam dies, quæ ſtultis quoq; mederi ſo-let: tamen doleo ita communem rem eſſe dilapſam, ut ne ſpes quidem melius aliquando fore relinquatur.

Lib.ix.epiſtola:Vel meo ipſius interitu.

Lib.xiiij.Ad Terentiam pleræq;.

Quantũ dolorẽ acceperim,& quãto fructu ſim priuatus & forenſi,& domeſtico, Lucij fratris noſtri morte,in primis pro noſtra cõſuetudine tu exiſtimare potes. Nam mihi omnia quæ iucunda ex humanitate alterius,& moribus,homini accidere poſſunt,ex illo accidebant. Quare non dubito,quin tibi quoq; id moleſtum ſit,cum & meo dolore moueare,& ipſe omni uirtute,officioq́; ornatiſſimũ,tuiq́; & ſua ſponte,& meo ſermone amantem affinẽ, amicũq́; amiſeris. Quòd me ad uitam uocas,unũ efficis, ut à me manus abſtineã. Alterũ nõ potes, ut me nõ noſtri conſilij utiq; pœniteat. Quid enim eſt quod me retineat, præſertim ſi ea ſpes non eſt,quæ nos proficiſcẽtes proſequebatur? Premimur cum luctu, tum deſiderio omniũ rerũ,quæ mihi me chariores ſemper fuerãt. Cura ut ualeas. Cic.ad Attic.

Velim pro tuo in me amore, hanc inanem meam diligentiam,miſerabilem potius,quàm ineptam putes.

Ita ſunt res noſtræ,ut in ſecundis,fluxæ:ut in aduerſis, bonæ. In re familiari ualde ſumus,ut ſcis,perturbati.

Amiſimus mi Pomponi, non omnẽ modo ſuccũ, ac ſanguinem,ſed etiam colorem,& ſpeciem priſtinã ciuitatis.

Ego uerò,quem fugiam,habeo: quẽ ſequar, nõ habeo.

Solicitum eſſe te,cum de tuis communibusq́; fortunis, tum maxime de me,ac dolore meo ſentio: qui quidem dolor meus,non modo non minuitur,cum ſociũ ſibi adiungit

dolorem tuum, ſed etiam augetur omnino. Pro tua prudentia ſentis, qua conſolatione leuari maxime poßim. Probas enim meum conſilium, negasq́; mihi quicquam tali tempore potius fugiendum fuiſſe.

Qui ſit omnium rerũ ſtatus noſter uides. Nihil eſt mali, quod non & ſuſtineam, & expectem. Quarum rerum eò grauior eſt dolor, quò culpa maior.

Omnia tamẽ ſunt feliciora, quàm peccati dolor, qui & maximus eſt, & æternus. Cuius peccati, ſi ſocios eſſem habiturus ego, quos putaui, tamẽ eſſet ea conſolatio tenuis. Sed habet aliorum omnium ratio exitum, mea nullum.

Quam ob rem, quoniã neq; conſilij tui, neq; cõſolationis cuiuſquã ſpes ulla mihi oſtẽditur, non quærã hæc à te poſthac: tantũ uelim, ne priſtinũ hoc officium intermittas. Scribas ad me quicquid ueniet tibi in mentẽ, cum habebis cui des, & dum erit ad quem des, quod longum non erit.

Cicero. *Quid reſtat, niſi ut miſer fiam?*

O` rem perditam, ò facinus indignum, ò me infelicem, quid hoc ſtatu uel deſperatius, uel fœdius? O` me afflictũ.

De prædio per calumniam erepto, grauiter angerer, niſi iam animus diuturna deſperatione ad nouum dolorem obduruiſſet. Ita animus multis malis obſtupuit, ut ſenſu etiã moleſtiæ carere cœperit, quod ipſum eſt omnibus miſerijs miſerius. Quid quæris? nihil me infortunatius. Nos tamen in his etiam miſerijs, erecto animo, & minime perturbato ſumus, honeſtumq́;, & dignitatem noſtram magna cura tuemur. Plura ſcribere non poſſum, ita ſum animo perculſo & deiecto.

Non faciam ut enumerem miſerias omnes, in quas incidi

cidi propter ſummam iniuriam, & ſcelus, non tam inimicorum meorum, quàm inuidorum, ne & meum mœrorem exagitem, & te in eundem luctum uocem.

Ego & ſæpius ad te & plura ſcriberem, niſi mihi dolor meus, cum omnes partes mentis, tum maximè huius generis facultatem ademiſſet.

Itaq; quũ meus me mœror quotidianus lacerat & cõficit, tũ uerò hæc addita cura, uix mihi uitã reliquã facit.

Nec tam miſerum quicquam eſt, quod non in fortunam noſtram cadere uideatur. Quare quando me afflictum & confectum luctu audies, exiſtimato me ſtultitiæ meæ pœnam ferre grauius, quàm euenti, quòd ei crediderim, quem eſſe nefarium non putaram.

Nos non inimici, ſed inuidi perdiderunt. Nam quòd me tam ſæpe & uehementer obiurgas, & animo infirmo eſſe dicis, quæſo ecquod tantum malum eſt, quod in mea calamitate non ſit? Ecquis unquam ex tam amplo ſtatu, tam bona cauſa, tantis facultatibus, ingenij, cõſilij, gratiæ, tantis præſidijs bonorũ omnium concidit? Poſſum obliuiſci qui fuerim, nõ ſentire qui ſim? Quo carẽ honore, qua gloria, quibus liberis, quibus fortunis, quo fratre? Quem ego, ut nouum genus calamitatis attẽdas, quum pluris facerem, quàm me ipſum ſemper feciſſem, uitaui ne uiderem: ne aut illius luctũ, ſqualoremq; aſpicerem: aut ne me, quẽ ille florentiſſimum reliquerat, perditũ illi, afflictumq; offerrem. Mitto cætera intolerabilia, etenim fletu impedior. Lamentatio grauiſsima.

Dies autẽ non modo non leuat luctum hunc, ſed etiam auget. Nam cæteri dolores mitigantur uetuſtate: hic non poteſt, & ſenſu præſentis miſeriæ, & recordatione præ-

teritæ uitæ non continuò augeri. Deſidero enim non mea ſolum, neq; meos, ſed me ipſum: Quid enim ſum? Sed non faciam, ut aut tuũ animum angam querelis, aut meis uulneribus ſæpius manus adferam.

Magis opto quàm ſpero, ut ægroto dũ anima eſt, ſpes eſſe dicitur. Non mediusfidius præ lacrymis poſſum reliqua nec cogitare, nec ſcribere.

Aut quis me non ſolũ infelicior, ſed iam etiã turpior?

Plinius. *Lamentationis exẽplum erit tota illa epiſtola lib.j. Iacturam grauiſſimam. Rurſus lib.iij. epiſt. tota, Modo nunciatus eſt. Rurſus: Audio Valerium Martialem.*

Lib.v. epiſt. Triſtiſſimus hæc tibi. tota.

Lib.viij. epiſtola: Omnia mihi ſtudia.

Mihi autẽ uidetur acerba ſemper, & immatura mors eorum, qui immortale aliquid parant. Nam qui uoluptatibus dediti, quaſi in diem uiuunt, uiuendi cauſas quotidie finiunt: qui uerò poſteros cogitant, & memoriam ſui operibus extendunt: his nulla mors non repentina eſt, ut quæ ſemper inchoatum aliquid abrumpat.

Triſte illud, quòd Iulius Valens grauiter iacet: quanquàm ne hoc quidem triſte, ſi illius utilitatibus æſtimetur, cuius intereſt quàm maturiſſime inexplicabili morbo liberari. illud planè nõ triſte ſolum, uerũ etiam luctuoſum, quòd Iulius Auitus deceſſit, dum ex quæſtura redit: deceſſit autem in naui, procul à fratre amantiſſimo, procul à matre, à ſororibus. Nihil iſta ad mortuũ pertinẽt, ſed pertinuerunt, cum moreretur. Pertinet ad hos, qui ſuperſunt. Iam quidẽ in flore primo tantæ indolis iuuenis extinctus eſt, ſumma cõſecuturus, ſi uirtutes eius maturuiſſent. Quo

ille ſtudiorũ amore flagrabat? quãtum legit, quantũ etiã ſcripſit, quæ nunc omnia cum ipſo ſine fructu poſteritatis abierunt? Sed quid ego indulgeo dolori, cui ſi frænos remittas, nulla materia non maxima eſt? Finẽ epiſtolæ faciã, ut facere poßim etiam lacrymis, quas epiſtola expreßit.

Eſt enim quædam etiam dolendi uoluptas, præſertim ſi in amici ſinum defleas, apud quem lacrymis tuis uel laus ſit parata, uel uenia. Lib. viij. epiſt. *Et gaudium mihi.*

Lamentatoria mea.

SI in malum hoc fortunæ iniquitate incidiſſem, honeſtior eſſet plaga: nunc noſtra culpa uidemur accerſiſſe, quod commode uitari poterat.

Res meæ in eum locum deductæ ſunt, ut ſi uelis officioſus eſſe, epitaphium pares tuo Lucilio.

De gratulatoria epiſtola.

QVemadmodum in rebus afflictis, amici dolorem cõſolatione mitigamus: ita ſi quid accidit lætæ rei, uoluptatem amici gratulatione cõduplicamus. His modis omnibus exaggerabimus animi noſtri uoluptatẽ, quam ex amici ſucceſſu cepimus, cuius omnia uel commoda, uel incõmoda pro noſtris ducamus: imò cuius rebus pro incredibili quadam erga illum beneuolentia, magis etiam cõmoueamur, quàm noſtris ipſorum. Deinde dignitatẽ, aut ſi quid aliud obtigit, uarijs rationibus attollemus: ſiue quòd per ſe ſit eximia: ſiue quòd à multis fruſtra ambita: ſiue quòd ultro non ambienti delata ſit: ſiue quòd bonorũ iudicio contigerit, non cæco fauore fortunæ: ſiue quòd eiuſmodi principis fauore, qui nõ ſolet niſi ſpectatos magis honoribus ornare: ſiue quòd totum hoc, quicquid eſt

boni, nulli ferat acceptũ, niſi ſuæ ipſius induſtriæ, ut hinc nihil laudis ſibi uindicaré poßit fortuna: ſiue quòd præter ſpem obtigit, nam hæc ſolent eſſe gratiora. Mox ubi *rem ſatis auxerimus, oſtendemus: tametſi ſit ampliſsimum quod obtigit, tamen inferius eſſe meritis illius.* Hunc *tantũ eſſe gradũ ad maiora, ſi modo fortuna uelit hominis uirtutibus reſpondere.* Poſtremo *loco bene omunabimur, beneq́; precabimur, ut quod obtigit, bonis auibus ſit ipſi, amicis, ac* Reip. *perpetuò fauſtum, ac felix.* Eſt *et obliqua gratulandi ratio, quando negamus nos amico gratulari honorem, qui contigit, ſed ipſi honori talem uirũ, qui tũ demum uidebitur ſplendidus, ac magnificus, poſtea quàm ei delatus eſt, qui ſuis uirtutibus, et ornamentis ſit dignitati, quam ſuſcepit, multũ dignitatis allaturus.* Quemadmodum *enim magiſtratũ obſcurat, qui gerit indignus, ita illuſtrat uir omni decorum genere clarus & illuſtris.* Aut *negabimus nos illi gratulaturos dignitatis acceßionem, quam ille nec ambit, nec miratur: utpote uir prudens, qui intelligat, quãto cum onere honor ille ſit coniunctus: præterea modeſtus, qui nihil minus affectet, quàm populares glorias: ſed tamen gaudere, quòd illi ſeges ac materia data ſit exercendæ uirtutis ſuæ, ut qui antehac ſemper uoluerit prodeſſe quàm plurimis, nunc etiam poßit ob autoritatis acceßionem.* Licebit *utranq; rationẽ adhibere per occupationẽ, quum prius narrabimus, quid alij eſſent illi gratulaturi, nos non eadem gratulari, ſed ea potius, quæ iam diximus, in obliqua gratulatione dici ſolere.* Frequenter *hic incidit genus encomiaſticum, ueluti in his, quæ modo recenſuimus: aliquãdo non incidit, ueluti quũ amico gratulamur,*

tulamur, qui incolumis domum rediјt ex itinere longinquo: quum amico gratulamur filium natum, niſi forte dicemus hoc Reipub. *intereſſe, ut optimi quiq; uiri, & probiſſimæ queq; matronæ, quàm maxime ſint fœcũdæ, quòd ex bonis ferè naſcantur boni.* Porrò *filicitatẽ ciuitatis non hinc pendere, ſi quàm plurimos habeat ciues, ſed ſi quàm optimos.* Exemplum. I*ncredibilem animo cepi lætitiam, quum te ſummo principũ, collegijq; cõſenſu, miro populi applauſu præſulem creatũ eſſe intelligo.* Gaudeo *aliquãdo eum honorem tibi ultro delatũ eſſe, quo tu te ſemper digniſſimũ præſtitiſti.* Nec *tibi tantum gratulor, qui honore iſto (quanquã tuis moribus, tuæ eruditioni debito) non multum delectaris, ſed multò magis patriæ gratulor, quæ talem ſit pontificẽ habitura, qualem antehac habuit nunquàm.* Gratulor *tuis omnibus, quos quũ ſemper morũ innocẽtia decoraris, nunc etiã honoris claritate, & muneris autoritate illuſtrabis.* Gratulor *mihi ipſi, te ampliſſimis honoribus eſſe auctũ, cuius omnes fortunas ſemper meas eſſe duxi. Sacerdotio quidẽ iſto in uniuerſa* Hetruria *neq; honeſtius aliud, neq; magis opimũ, neq; tuis rebus cõmodius contingere poterat.* Tu *tibi qua es modeſtia, onus, haud honorem obiectum dices.* At *ego ſic exiſtimo, ſuperos & patriæ per te conſultum eſſe uoluiſſe, & tibi uirtutis materiã illuſtrandæ paratam.* Quæ *res precor ut primũ tibi, deinde gregi tuo, deniq; & nobis omnibus uertat bene.* Me *totũ quãtus quãtus ſum, ad tuũ obſequiũ offero.* Vale.

Gratulatoriæ ſylua.

L*ibro ij. epiſtola: Sera gratulatio,* E*odem, epiſtola:* Cic. epiſt. fam.
Primum tibi ut de.

Lib.iij.epiſt. Quaſi diuinarem.tota.

Qua in re gratulor tibi ita uehemẽter,ut te quoq; mihi gratulari,quam gratias agere malim:alterũ non omnino deſidero,alterum uere facere poteris.

Gratulor tibi mi Balbe,uereq; gratulor. Nec ſum tam ſtultus,ut te uſura falſi gaudij frui uelim: deinde frãgi repente,atq; ita cadere, ut nulla res te ad æquitatem animi poſtea poſſit extollere.

Sapienter hæc reliquiſti,ſi conſilio:fœliciter, ſi caſu.

Gratulor tibi affinitate uiri mediusfidius optimi.

Lib.xv.epiſt. Te et pietatis in nos.et plurimæ ſequẽtes.

Cic.ad Attic. *De Cic.quæ ſcribis,iucũda mihi ſunt:uelim ſint.pſpera.*

Etſi contẽtus eram,mi Dolabella,tua gloria,ſatisq; ex ea magnam lætitiam,uoluptatemq; capiebam, tamen non poſſum non confiteri,cumulari me maximo gaudio,quòd uulgò hominũ opinio ſocium me adſcribat tuis laudibus.

Sum enim auidior,etiã quàm ſatis eſt,gloriæ, & tamẽ non alienum eſt à dignitate tua, quod ipſi Agamemnoni regi regum fuit honeſtum, aliquem in conſilijs capiendis Neſtorem habere: mihi uerò glorioſum,te iuuenẽ COS. florere laudibus,quaſi alumnum diſciplinæ meæ?

Plinius. *Lib.iiij.epiſt. Magnam cepi uoluptatem.*

Lib.v.epiſt. Conceſſeram in municipium.tota.

Eodem,epiſt. Bene eſt mihi.

Politianus. *Lib.ix.epiſt. Magna me ſolicitudine.tota.*

Lib.j. Explicare non poſſum.

Gratulatio mea.

Lucium tibi generum obtigiſſe maiorem in modum gaudeo: ſperoq; & opto, iſtam coniunctionem tibi

& uo

& uoluptati, & ornamento fore.

Neq; nobis præſul optatior, neque tibi munus magis optandum potuit obtingere.

Nuncius neq; optatior, neq; iucundior adferri potuit, quàm qui nuper eſt de noua dignitate tua allatus.

Ex tuis literis, quibus te conſulem declaratum ſignificas, tantum cepi uoluptatis, quantum te ſemper amaui.

O factum bene, rem uoluptariam nuncias, pulchre nuncias, præ gaudio uix me capio.

Voluptatem incredibilem mihi tuis literis nuncias.

Literæ tuæ ſuauiſſimæ, quibus te nouis honoribus ornatum nuncias, tāta me lætitia impleuerūt, ut prorſus dubitē, cui potiſſimū gratulari debeā: tibi'ne cui tāta dignitas nec petēti, nec cogitanti cōtigerit: an patriæ, quæ talē ſit præſulem habitura: an principi, qui talem conſiliariū: an mihi potius, q tuis fortunis perinde ac meis delector.

Scio te iſtiuſmodi ornamenta nec deſideraſſe, nec delectari, & ita prorſus exiſtimare, onus, non honorem tibi iniectum. At tanto es iſto honore dignior, quo delectaris minus, eoq; magis uirtuti tuæ gratulor. Natum tibi bellum puerum, uxore ſalua, uehementer gaudeo.

Quòd ex itinere difficilimo & diuturna peregrinatione patriæ ſis redditus incolumis, tuo nomine ex animo gaudeo.

Rem tibi ex ſententia tua eueniſſe, incredibile dictu quantum læter.

Caue putes te ipſum ex iſta tua fortuna, plus cepiſſe uoluptatis, quàm ego ex tuis literis ceperim, quæ me de noua dignitate tua certiorem fecerunt.

Quòd nouis honoribus ſis auctus,
Quòd magiſtratum aſſequutus,
Quòd legatio tam ſplendida delata, } *maiorem in modum gaudeo.*
Quòd doctoris titulo ornatus,
Familiam tibi fœliciter domi creſcere.

Hæreditatem ampliſsimam obueniſſe uolupe eſt: te tam certis, tam charis amicis orbatum nonnihil doleo.

Ego abfuiſſe te tandiu à nobis & doleo, quòd carui fructu iucundiſsimæ conſuetudinis tuæ: & lætor, quòd abſens omnia cũ maxima dignitate es aſſequutus, quodq́; in omnibus tuis rebus meis optatis fortuna reſpondet.

Gratulor, quòd qui ſemper epiſcopus fuiſti, nunc etiam uideberis.

Reſponſio ad gratulationem.

Cic. epiſt. fa. *GRatulatio tua etſi mihi probatiſsima, quòd ab optimo ſit animo, tamen hòc mihi multò iucundius eſt, & gratius, quòd in ſumma paucitate amicorum, propinquorum, ac neceſſariorum, qui uerè meæ ſaluti fauerent, te cupidiſsimum mei, ſingularemq́; mihi beneuolentiam præſtitiſſe cognoui.*

Reſponſio mea.

O Diem lætum, non tibi ſolum, ſed tuis etiam omnibus candidiſsimo notandum calculo.

Si quid eſſet in rebus meis unione uel candidius, uel precioſius, hac nota ſignarem eum diem, quo mihi nũciatum eſt te nobis è periculoſiſsimo bello rediſſe, non ſolùm incolumẽ, uerum etiã uictorẽ, & quidẽ ſumma cũ laude.

O diem terq́; quaterq́; lætum, nec unico margarito mihi ſignandum.

Precor

Precor ſuperos,ut hoc gaudium, quod nobis omnibus largiti ſunt,perpetuum eſſe uelint.

Si caſu te contuliſti in aulam, gratulor fortunæ tuæ: ſin iudicio,magis etiam gratulor tuæ ſapientiæ.

De iocoſa epiſtola.

IN *unoquoq; epiſtolarum genere, quoties res patitur, iocum admiſcere debemus.Quo in genere & Ciceronem plurimũ ualuiſſe,& Ioannem Campanũ fere immodicum, ac ſolutũ eſſe uidemus, ſæpe proximũ ſcurrilitati. Argutius iocatur Auſonius. Cuiuſmodi uerò debeat eſſe iocus, Cicero in libris de oratore, & Quintilianus capite de riſu monſtrauit. Exempla ſuppeditabit Macrobius, & Athenæus. Primum illud curandum,ut tempeſtiuus ſit iocus,ut liberalis, ut decori meminerit. Qui ſi apte adhibebitur, plus ſæpenumero habet momenti, quàm oratio quãlibet ſeria. Sed cauẽdum erit,ne quãdo nobis eueniat, quod aſino Aeſopico catelli luſus infeliciter æmulato.*

Iocoſæ ſylua.

L*ibro vij.epiſt.*In *omnibus meis.* Cic.epiſt.fa.

Nam de Cornelio nihil audeo dicere,cuius tu periculo ſtultus es, quando te ab eo ſapere didiciſſe profiteris:quin tu urges iſtam occaſionem, & facultatem, qua melior nunquàm reperietur.

Lib.vij.epiſt.Legi tuas literas.

Eodem,epiſtola:Niſi antè Roma proxima : Mirabar quid eſſet. Ac cæteræ pleræq; ad Trebatium.

Lib.ix. epiſt. Num tu homo ridiculus es ? Et aliquot ſequentes ad eundem.Eodem,epiſt. Accubueram.

Tui deſiderium, ſpe tuorum commodorum conſolor.

Nos

Nos planè diuites ſumus, ſed ne erres, Stoico more, qui omnes diuites putant, qui cœlo & terra frui poſſunt.

Lib. j. epiſt. Næ tu homo es. Item proxima: Pici.

Politianus. Lib. v. epiſt. Ita reſpondebo. Item epiſt. Si tu edentulus.

Lib. vij. Breues aliquot epiſtolæ ſunt, partim iocoſæ, partim argutæ. Quin & Auſonius multus eſt in iocando, nec minus Gulielmus Budæus, Gallus & hic.

Conciliatoria.

EST genus epiſtolarum non diſsimile commendatorio, quod nobis uiſum eſt appellare conciliatorium. Nam ut commendatione conciliamus alijs fauorem, ac beneuolentiam apud amicos, ita quum ſtudemus nobis cõciliare uiros, quibus cum antehac nulla interceſsit notitia, aut amicitia, quodammodo noſmet ipſos commẽdamus. Hoc argumentum frequens eſt inter eruditos, dum aliquoties totis regionibus diſiuncti, tamẽ mutuis epiſtolis ſeſe prouocant ad ſodalitatem literariam, ac fœdera muſarum. Et neſcio quomodo uix unquam abeſt hic lenocinium aſſentationis, à quo tamẽ nec ſanctimonia probatos uiros uidemus abhorruiſſe. Illud erit obſeruãdum, ut ita laudemus eum cuius ambimus amicitiã, ne uel adulari, uel fingere, uel inſidiari, uel noſtrum negotium agere uideamur. Rurſus ita laudemus nos ipſos, ut ne nobis ob arrogantiam pro beneuolentia conſiliemus odium. Dicemus ſimilitudinem eſſe conciliatricem amicitiæ. Nos illius eximijs dotibus ad amandum inflammatos, quas partim celebri fama, partim ex prædicatione laudatiſsimorum hominum, partim ex ipſius libris cognouerimus. Nos tametſi multum abſimus ab illius uirtutibus, tamẽ ſemper

huc annixos,ut quod in illo ſuſpicimus,aſſequeremur,& aliorum iudicio aliquò uſq; progreſſos eſſe. Suſpicionem aſſentationis ſubinde deprecabimur. Obteſtabimur illius modeſtiam,ut amori noſtro ignoſcat, cui temperare non poſſumus:etiã non ignari, quantopere uir omni laude ſuperior,prædicatione ſuarum uirtutũ offendatur.In nobis rem attenuabimus,animum,ſtudium,amorem optimarum rerum exaggerabimus.Orabimus,ut nos in ſuorũ numerũ aſcribat. Pollicebimur, nos tametſi nouos amicos, nulli ueterum ceſſuros, ſtudio certe,ac fide,quãtumuis reliquis in rebus impares. Nos ipſos, opes noſtras, & quicquid opera noſtra præſtari poterit, totum illi deferemus, amicos etiã cõmunes pollicebimur. Poterat hoc genus amatorio ſubijci,quo quidẽ loco nõnihil attigimus.Nonnunquam & alios inuicem cõciliamus, ac tum quidẽ hoc interit inter commẽdationem,& conciliationẽ,quòd qui cõmendat,petit nonnihil: qui cõciliat ,nihil petit officij, ſed tãtum conglutinat amicitiam. Ad hoc genus pertinet laudatio certæ perſonæ. Syluam modo ſubijciemus, nam & in deſcriptione nonnihil hac de re meminimus.

Laudatoriæ ſylua.

Mihi quidem humanitas tua, uel ſumma potius ſapientia,non iucunda ſolum, ſed etiam admirabilis uiſa eſt.Virum enim excellentem,& tibi tua præſtanti in eum liberalitate deuinctum, nonnihil ſuſpicantem, propter aliquorum opinionem cupiditatis ſuæ, te ab ſe abalienatum illa epiſtola retinuiſti. Cic.epiſt.fam.

Sed nimirum,quæ ſunt in manu hominum, & mihi, & multis contigerunt.Illud uerò,ut adipiſci arduum,ſic etiam Plinius.

etiam ſperare nimium eſt, quod dari nõ niſi à dijs poteſt.

Ego uerò Rufum noſtrum laudo, non quia tu ut ita facerem, petiſti, ſed quia eſt ille digniſsimus. legi enim librum omnibus numeris abſolutum, cui multum apud me gratiæ amor ipſius adiecit: iudicaui tamen. Neque enim ſoli iudicant, qui maligne legunt.

Lib.j.epiſtola, cuius initium: Si quando urbs noſtra.

Laus hominis. Eodem, epiſt. Amabam Pompeium.

Lib.ij.epiſt. Poſt aliquot annos.

Eodem, epiſt. Magna Iſæum fama.

Lib.iij.epiſt. Neſcio an ullum iucundius.

Eodem lib.epiſt. Annotaſſe uideor. Laus poëtæ.

Lib.vj.epiſt. Sum ex his. Lib.ix.epiſt. Vnice probo.

Lib.j.epiſt. Mirum eſt. Laus uitæ ruſticanæ.

Lib.ij.epiſt. Aſſem para. Vituperatio perſonæ.

Politianus. *Lib.j.epi. Tãti mihi ſunt. Lib.iij.epi. Etſi magnũ te.*

Eodem: O decus Italiæ. Laus puellæ.

Lib.iiij.epiſt. Scribis Marianum. Laus concionatoris.

Lib.xij.epiſt. Quàm uellem. Laus pueri.

Reſponſio ad laudem.

Lib.xv.epiſt. Lætus ſum laudari.

Cic.epiſt.fami. Plinius. *Si laudatus à te, laudare te cœpero, uereor ne non tam proferre iudicium meum, quàm referre gratiam uidear. Omnia ſcripta tua pulcherrima exiſtimo, maxime tamen illa, quæ de nobis. Accidit hoc una eademq; de cauſa. Nam &, tu quæ de amicis optimè ſcribis, & ego quæ de me ut optima lego.*

Laudem pariter & gratias agam? Neutrum ſatis poſſum, & ſi poſſem, timerem, ne arrogans eſſet ob ea laudare,

laudare, ob quæ gratias agerem. Vnum illud addam, omnia mihi tantò laudabiliora uiſa, quantò iucundiora: tantò iucundiora, quantò laudabiliora erant.

Lib.j.epiſt. Quod *proximis literis.* Politianus.

Item epiſt. Quod *ex ſequundis rebus.*

Item epiſtola: Lucretium *Petreio.*

Lib.ij.epiſt. Legit *epiſtolam.* Rurſum : *Non tu munus.*

Eodem,epiſt. In *epiſtola quadam.*

Lib.iij.epiſt. Etſi *uideo.* Eodem,*epiſt.* En *ad te reuerti tur.* Rurſum *epiſt.* Miſit *ad me.* Eodē,*epiſt.* Vtinam *quas.*

Lib.iiij.epiſt. Ignoſce *occupationibus.*

Lib.v.epiſt. In *calce.* *Lib.vij.epiſt.* Legit *epiſtolam.*

Eodem,epiſt. Honorifica *mentio.* *Item proxima.*

Reſponſio ad laudem mea.

Laudes iſtas quas affatim in me congeris, ſic equidem interpretor, quaſi non me depingere uolueris qualis ſum, ſed optimum exēplar præſcribere, qualis eſſe debeā.

Hoc effecit iſta tua tam magnifica laudatio, ut iam mihi minus incipiam placere, qui planè uideam, quantum abſim ab iſta perfectæ uirtutis imagine.

Dum iſtam imaginem pingeres, non à me, ſed abs te ipſo ſumebas exemplum.

Sentio quid agas, falſis iſtis laudibus noſtram ignauiam extimulare uoluiſti.

Aut planè falleris, aut nobis blanditur tua laudatio. Sed blandiatur ſanè, dummodo mihi mea ſtudia commendet. Nec enim alio conſilio te blandiri ſcio.

Ideo ſumma tribuis, non quòd ea ſim aſſequutus, ſed quòd huc me ſummis uiribus uelis eniti.

Hoc agis laudando, ut aliquando uidear laudandus. Ipſe ſummis ac maximis uirtutibus abundet oportet, qui in alijs paucas ac mediocres ſic amat.

Quòd in laudãdo me plus quàm immodica benignitate es uſus, nõ ignoſcerẽ, niſi iam olim ex Homerica *lege, poëtis mentiri liceret. Ait enim,* πολλὰ ψεύδονται ἀοιδοί.

Non eſt mihi cornea fibra, quẽadmodum ait Perſius: *nec apud me ſanè incredibile eſt eſſe uerum, quod ſcripſit* Xenophon, ἥδιστον ἄκουσμα ἔπαινον εἶναι, *utiq; ſi promerear. Nunc nihil aliud quàm rideri me puto. Eſt hoc ferè ſolenne inter eruditos, ut ſeſe mutuis laudibus quaſi ſcabant. Nec in totum damnandas arbitror has aſſentatiunculas, quibus alitur beneuolentia, & excitantur ſtudia.*

Officioſa.

NEc infrequens eſt & illud epiſtolarum genus, quo amicis, etiam ſi nihil petant, operam noſtram ultro offerimus, propterea quòd ſunt quos pudet rogare, quũ egeant amicorum ſubſidio. Hos oportet ultro delato officio, ad poſtulandam operam amici prouocare, & ea cauſa genus hoc officioſum uocare placuit.

Officioſæ ſylua.

Cic. epiſt. fami.

EGo omni officio, uel potius pietate erga te, cæteris ſatisfacio omnibus, mihi ipſi nunquàm ſatisfacio. Tanta enim magnitudo eſt tuorum erga me meritorum, ut quoniam tu niſi perfecta re de me non conquieſti: ego quia non idem in tua cauſa efficio, uitam mihi eſſe acerbam putem.

Noſtram fidem omnes, & amorem tui abſentis, præſentes tui cognoſcent. Si eſſet in his fides, in quibus eſſe debebat,

debebat, non laboraremus.

De cæteris rebus quicquid erit actum ſcribam ad te: & ut quam rectiſſime agantur omnia, mea cura, & opera, diligentia, gratia prouidebo.

Ego neq; de meo ſtudio, neq; de nõnullorũ animo mihi ſcribẽdũ arbitror. Quid enim aut me oſtentẽ, qui ſi uitam pro tua dignitate profundã, nullã partẽ uidear tuorũ in me meritorũ aſſequutus: aut de aliorũ iniurijs querar, qđ ſine ſummo dolore facere nõ poſſum? Ego tibi in hac præſertim imbecillitate magiſtratuũ præſtare nihil poſſũ: at ea excepta, poſſum cõfirmare, te & ſenatus, & populi Romani ſummo ſtudio amplitudinẽ tuam retenturum.

De Alexandrina re, cauſaq; regia, tantum habeo polliceri, me tibi abſenti, tuiſq; præſentibus cumulate ſatiſfacturum. A nobis agentur omnia diligenter, ut neq;, ſi quid obtineri poterit, non contendamus, nec, ſi quid non obtinuerimus, repulſi eſſe uideamur.

A me nullum tempus prætermittitur de tuis rebus & agendi, & cogitandi, utorq; ad omnia Qu. Selicio. Neq; enim prudentiorem quenquam ex tuis, neq; fide maiore eſſe iudico, neq; amantiorem tui.

A me omnia ſumma in te ſtudia, officiaq; expecta. Non fallam opinionem tuam.

Tu uelim tibi ita perſuadeas, nullã rẽ eſſe minimã, quæ ad te pertineat, quæ mihi non charior ſit, quàm meæ res omnes: idq; cum ſentiam, ſedulitate mihimet ipſe ſatisfacere poſſum, re quidem ipſa ideo mihi non ſatisfacio. quòd nullam partem tuorum meritorum, non modò referenda, ſed ne cogitanda quidẽ gratia, conſequi poſſum.

Cætera quæ ad te pertinebunt, cum etiam plus contenderimus, quàm poſſumus, minus tamen faciemus, quàm debemus.

Omnia uolo à me & poſtules, & expectes. uincam meis officijs cogitationes tuas.

In hoc toto genere plura faciã, quàm ſcribere audeo: Cætera, quæ tibi à multis prompta eſſe certò ſcio, à me ſunt paratiſſima. Nihil in re familiari mea eſt, quod ego malim meum eſſe, quàm tuum. Hac de re, & de hoc genere toto, hòc ſcribo parcius, quòd te id, quod ipſe confido, ſperare malo, te eſſe uſurum tuis.

Ego quæ pertinere ad te intelligam, ſtudioſiſſime omnia, diligentiſſimeq; curabo, tuorumq; triſtiſſimo meo tempore meritorum erga me memoriam conſeruabo.

De mea autẽ in te uoluntate, ſic uelim iudices, me quibuſcũq; rebus opus eſſe intelligam, quanquàm uideã, quis ſim hoc tẽpore, & quid poſſim, opera tamẽ & conſilio, ſtudio quidem certe rei, famæ, ſaluti tuæ præſtò futurum.

Quam ob rem tu, quantũ tuo iudicio tribuendum nobis eſſe putes, ſtatues ipſe: &, ut ſpero, ſtatues ex noſtra dignitate. Ego uerò tibi profiteor, atq; polliceor eximiũ & ſingulare meum ſtudiũ, in omni genere officij, quod ad honeſtatem & gloriam tuam ſpectet, in quo etiam ſi multi mecum contendunt, tamen cùm reliquis omnibus, tum Craſſis tuis iudicibus, omnes facilè ſuperabo.

Quam ob rẽ uelim ita & ipſe ad me ſcribas de omnibus, minimis, maximis, mediocribus rebus, ut ad hominem amiciſſimum: & tuis præcipias, ut opera, conſilio, autoritate, gratia mea ſic utantur in omnibus, publicis, priuatis, foren

tis, forenſibus, domeſticis tuis, amicorum, hoſpitum, clientum tuorũ negocijs, ut quoad eius fieri poßit, præſentiæ tuæ deſiderium meo labore minuatur.

Tu tamen ei uelim ſcribas, ut nullam rem neq; tam magnam, neq; tam paruam putet, quæ mihi aut difficilis, aut parum me digna uideatur. Omnia quæ in tuis rebus agã, & non laborioſa mihi, & honeſta uidebuntur.

Tu ſi quid ad me fortè ſcripſeris, perficiam ne te fruſtra ſcripſiſſe arbitrere.

Quotieſcunq; filium tuum uideo (uideo autem ferè quotidie) polliceor ei ſtudium quidem meum, & operam ſine ulla exceptione aut laboris, aut occupationis, aut temporis: gratiam autem atq; autoritatem cum hac exceptione, quantum ualeam, quantumq́; poßim.

Lib. vj. epiſtola: Vereor ne deſideres. multos habet locos conſolatorios.

Singula perſequi non eſt neceſſe: uniuerſum ſtudium meum & beneuolentiam ad te defero.

Tibi gratulor, mihi gaudeo, te amo, tua tueor: à te amari, & quid agas, quidq́; agatur, certior fieri uolo.

De me autem ſic uelim iudices, quantum ego poßim, me tibi, ſaluti tuæ, liberiſq́; tuis ſummo cum ſtudio præſtò ſemper futurum.

Ego quid poßim, neſcio, uel potius me parum poſſe ſentio. Illud tamen tibi polliceor, me quæcunq; ſaluti, dignitatiq́; tuæ conducere arbitrabor, tanto ſtudio eſſe facturum, quanto ſemper tu & ſtudio, & officio in meis rebus fuiſti. Hanc meam uoluntatem, ad matrem tuam optimam fœminam, tuiq́; amantißimam detuli. Si quid

ad me ſcripſeris,ita faciam,ut te uelle intellexero. Sin tu minime ſcripſeris, ego tamen omnia, quæ tibi utilia eſſe arbitrabor,ſummo ſtudio,diligenterq́; curabo.

Interim uelim ſic tibi perſuadeas, mihi cũ Reip.quam ſemper habui chariſsimam,tum amoris noſtri cauſa, maximè curæ eſſe tuam dignitatem. Da operam ut ualeas.

Sed ego tuis neq; deſum,neq; deero,q ſiue ad me reſtrũt,ſiue nõ,mea tibi tũ beneuolẽtia, fidesq́; præſtabitur.

Iniuriam enim fieri putabam,quum rogabar.

Quæ ad me de tuis rebus domeſticis ſcribis, quæq́; mihi commendas, ea tantæ mihi curæ ſunt, ut me nolim admoneri.

Illud profectò cognoſces,mihi te neq; chariorem, neq; iucundiorem eſſe quenquam.

Perficiam profectò,ut longi temporis uſuram qua caruimus,intermiſſa noſtra conſuetudine,gratia,& charitate,& officiorum meorum magnitudine ſarciam.

Cic. ad Attic. *Perficiam profectò,ut neq; reſp. ciuis in me animum, neq; tu amici deſideres.*

Conſolatio eſt. Non eſt ſuo loco,uitio ſcribę. *Sed hæc fors uiderit ea,quæ talibus in rebus plus quàm ratio poteſt. Nos autem id uideamus,quod in nobis eſſe debet,ut qcquid acciderit,fortiter, & ſapienter feramus, & accidiſſe hominibus meminerimus: nosq́; cum multũ literæ,tum non minimũ Idus quoq; Martiæ cõſolentur.*

Ego quæ te uelle, quæq́; ad te pertinere arbitrabor, ſemper ſine ulla dubitatione ſummo ſtudio faciam. Hoc uelim tibi penitus perſuadeas.

Ego quæ te uelle, quæq́; ad te pertinere arbitrabor, ſtudioſe,diligenterq́; curabo.Da operam ut ualeas.

Nec uerò

Nec uerò ulla res erit unquam, in qua ego non uel uitæ periculo ea dicam, eaq; faciam, quæ te uelle, quæq; ad te pertinere arbitrabor.

Lib.iij. Deprehēderūt me. *Lib.x.* Quanq̄ nec fortuna. Politianus. Plinius.

Nō mehercule tam mea ſunt, quæ mea ſunt, quàm quæ tua. Hoc *tamen differunt, quòd ſolicitius, & intentius tui me, quàm mei excipiunt.* Idem *fortaſſe eueniet tibi, ſi quando in noſtra diuerteris, quod uelim facias.* Primum, *ut perinde noſtris rebus, ac nos tuis, perfruaris: deinde, ut mei expergiſcantur aliquando, qui me ſecurè ac propè negligenter expectant.*

Lib.vij. Caleſtrium tyronem familiariſſimum.

Nihil eſt quod uerearis, ne ſit hoc illi moleſtū, cui orbē terrarū circumire nō erit longum mea cauſa. Proinde *nimiam iſtam uerecundiam pone, teq; quid uelis conſule: illi tam iucundum, quod ego, quàm mihi, quod tu iubes.*

Officioſæ mea.

Nihil mihi magis in uotis eſt, quàm ut primum abs te ipſo, deinde à cæteris omnibus quàm gratiſſimus eſſe cognoſcar. Sed eiuſmodi ſunt tempora, ut & tuis in me meritis, & meo in te animo, ſatisfacere uelim magis quàm poſſim.

Me incolumi, nullam accipies iniuriā: & ſi mauis me uerbis Homericis *tibi meum patrocinium polliceri,*

Οὔτις ἐμεῦ ζῶντος, καὶ ἐπὶ χθονὶ δερκομένοιο.
Σοὶ κοίλῃς παρὰ νηυσὶ βαρείας χεῖρας ἐποίσει.

Pollio *uidetur in te offenſior.* Hoc *quanti æſtimes ubi cognoro, tū eadē opera ſciero quid mihi ſit elaborandū.*

Cæteri ſolent operam polliceri in licitis & honeſtis,

& in his quæ præſtare poſsint. Ego uerò tibi *omnem meam in omni re ſine exceptione polliceor, qua poſsis tuo arbitratu uel uti, uel abuti.* In *his quæ perfici non poterunt, tamen efficiam, ut intelligas nec ſtudium, nec fidem uſquam defuiſſe.*

Si officioſum eſt, ultro polliceri opem, aut operam, multo officioſius eſt, ultro mittere pecuniam. Huius *argumenti tametſi rari, exemplum reperies apud* Plinium *lib. vj. epiſtola: Quamuis & ipſe.*

Sum quidẽ ſtudiorum laboribus ita diſtrictus, ut nemo magis: ſed mihi nihil erat in ſtudijs tam cordi, quod non poſtpoſiturus ſim, ſi tali amico præſtandum erit officiũ.

Non *omnibus dormio, ita non omnibus uaco.* Tibi *nunquàm non ero ocioſus, ſi quid per me fieri uoles.*

Non *æquum arbitror, ut literarum prætextu me excuſem amico: quum hoc ipſum me doceant literæ, nõ eſſe deſerendum amicitiæ officium, quo nihil oportet nobis eſſe antiquius, aut religioſius.*

Hoc *unum tibi etiam atq; etiam perſuadeas uelim, nihil exiſtere poſſe tam durum, tam periculoſum, quod non ſim tua cauſa libenter etiam ſubiturus.*

Nihil *erit tam arduum, tam aſperum, quod non ſit iucundum futurum tua cauſa.*

Opes *quas tibi pollicear, nec mihi adſunt, nec tibi deſunt.* Hoc *corpuſculum, hunc animum tibi totum, quantus eſt, deuoueo.*

Hoc *tibi ſpondeo mi* Lucilli, *neq; animum, neq; diligentiam mihi defuturum.*

Nec *animo, nec ſtudio, nec beneuolentia, nec patiẽtia cuiuſquam.*

cuiuſquam pro uobis cedam.

Diſputatoriæ genus.

EST epiſtolarum genus non infrequēs inter eruditos, quo ſtudiorum ſuorum inter ſe agunt commercia, quum aut ſciſcitantur de re quapiam, aut reſpondent ſciſcitanti: aut ſi qua de re parum conuenit, diſputant. Huius generis, quoniam uarium eſt, certa ratio reddi non poteſt. Tantum exempla quædam indicabo.

Diſputatoriæ ſylua.

Lib.vij.epiſtola:Illuſeras heri inter. Cic.epiſt. Fam.

Lib.ix.epiſtola:Amo uerecundiam.

Lib.j.epiſtola, cuius initium eſt: Frequens mihi diſputatio. tota. Plinius.

Lib.iiij.epiſtola:Attuli tibi.

Lib.j.epiſtola:Oſtendet plenum. Politianus.

Lib.ij.epiſtola:Dictata illa tua.

Lib.iij.epiſtola:Iraſceris obtrectatoribus.

Lib.v.epiſtola:Et tu mihi.

Lib.ix.epiſtola:Ego quidem mi Hermolaë. Item proxima.

Lib.xij.epiſtola:Quantopere me ſemper.

Libri de Ratione conſcribendi epiſtolas, D. Eraſmo Roterodamo autore, finis.

LVGD. APVD GRYPHIVM
M. D. XXXX.

